

MS MODERN SCIENTIFIC RESEARCHES '2019

SCIENCE
JOURNAL

Issue №10
Part 2

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 86.17)

MODERN Scientific Researches

Issue №10
Part 2
December 2019

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Lugansk State Medical University
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecú Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: candidate of technical sciences Kuprienko Sergey

Editorial board: More than 150 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2019-10-02

Published by:

Yolnat PE,

Minsk, Belarus

e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Copyright
© Authors, 2019

Редакционный Совет

Бухарина Ирина Леонидовна, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Гребнева Надежда Николаевна, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Грищенко Светлана Анатольевна, доктор биологических наук, доцент, Россия
 Каленик Татьяна Кузьминична, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Князева Ольга Александровна, доктор биологических наук, доцент, Россия
 Кухар Елена Владимировна, доктор биологических наук, доцент, Казахстан
 Моисейкина Людмила Гучаевна, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Нефедьева Елена Эдуардовна, доктор биологических наук, доцент, Россия
 Сентябрев Николай Николаевич, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Стародубцев Владимир Михайлович, доктор биологических наук, профессор, Украина
 Тестов Борис Викторович, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Тунгушбаева Зина Байбагуосовна, доктор биологических наук, , Казахстан
 Фатеева Надежда Михайловна, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Ахмадиев Габдулахат Маликович, доктор ветеринарных наук, профессор, Россия
 Шевченко Лариса Васильевна, доктор ветеринарных наук, профессор, Украина
 Анимича Евгений Георгиевич, доктор географических наук, профессор, Россия
 Сухова Мария Геннадьевна, доктор географических наук, доцент, Россия
 Иржи Жлауха, доктор геолого-минералогических наук, профессор, Чехия
 Федоришин Дмитро Дмитриевич, доктор геолого-минералогических наук, профессор, Украина
 Кокебаева Гульжаухар Какеновна, доктор исторических наук, профессор, Казахстан
 Отепова Гульфира Елубаевна, доктор исторических наук, профессор, Казахстан
 Тригуб Петр Никитович, доктор исторических наук, профессор, Украина
 Элезович М Далибор , доктор исторических наук, доцент, Сербия
 Визир Вадим Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор, Украина
 Федянина Людмила Николаевна, доктор медицинских наук, профессор, Россия
 Орлов Николай Михайлович, доктор наук государственного управления, доцент, Украина
 Величко Степан Петрович, доктор педагогических наук, профессор, Украина
 Гавриленко Наталья Николаевна, доктор педагогических наук, доцент, Россия
 Гилев Геннадий Андреевич, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Дорофеев Андрей Викторович, доктор педагогических наук, доцент, Россия
 Карпова Наталия Константиновна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Мишенина Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Украина
 Николаева Алла Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Растрьгина Алла Николаевна, доктор педагогических наук, профессор, Украина
 Сидорович Марина Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Украина
 Смирнов Евгений Иванович, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Фатыхова Алевтина Леонтьевна, доктор педагогических наук, доцент, Россия
 Федотова Галина Александровна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Ходакова Нина Павловна, доктор педагогических наук, доцент, Россия
 Чигиринская Наталья Вячеславовна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Чуркова Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
 Латыгина Наталья Анатольевна, доктор политологических наук, профессор, Украина
 Сирота Наум Михайлович, доктор политологических наук, профессор, Россия
 Хребина Светлана Владимировна, доктор психологических наук, профессор, Россия
 Вожегова Раиса Анатольевна, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Денисов Сергей Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
 Жовтоног Ольга Игоревна, доктор сельскохозяйственных наук, , Украина
 Костенко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Котляров Владимир Владиславович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
 Морозов Алексей Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Пагыка Николай Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Ребёзов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
 Тарарико Юрий Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Мальцева Анна Васильевна, доктор социологических наук, доцент, Россия
 Стегний Василий Николаевич, доктор социологических наук, профессор, Россия
 Тарасенко Лариса Викторовна, доктор социологических наук, профессор, Россия
 Аверченков Владимир Иванович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Антонов Валерий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Украина
 Быков Юрий Александрович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Гончарук Сергей Миронович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Захаров Олег Владимирович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Калайда Владимир Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Россия
 Капитанов Василий Павлович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Кириллова Елена Викторовна, доктор технических наук, доцент, Украина
 Коваленко Петр Иванович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Копей Богдан Владимирович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Косенко Надежда Федоровна, доктор технических наук, доцент, Россия
 Круглов Валерий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Кудерин Марат Крымбаевич, доктор технических наук, профессор, Казахстан
 Лебедев Анатолий Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Россия
 Ломотыко Денис Викторович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Макарова Ирина Викторовна, доктор технических наук, профессор, Россия
 Морозова Татьяна Юрьевна, доктор технических наук, профессор, Россия
 Павленко Анатолий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Парунакян Ваагн Эмильевич, доктор технических наук, профессор, Украина
 Пачурин Герман Васильевич, доктор технических наук, профессор, Россия
 Першин Владимир Федорович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Пиганов Михаил Николаевич, доктор технических наук, профессор, Россия
 Поляков Андрей Павлович, доктор технических наук, профессор, Украина

Полов Виктор Сергеевич, доктор технических наук, профессор, Россия
 Рочковский Анатолий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Украина
 Ромашенко Михаил Иванович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Семенов Георгий Никифорович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Сухенко Юрий Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Украина
 Устенко Сергей Анатольевич, доктор технических наук, доцент, Украина
 Хабибуллин Рифат Габдуллакович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Червоный Иван Федорович, доктор технических наук, профессор, Украина
 Шайко-Шайковский Александр Геннадьевич, доктор технических наук, профессор, Украина
 Шербань Игорь Васильевич, доктор технических наук, доцент, Россия
 Бушуева Инна Владимировна, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Волох Дмитрий Степанович, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Георгиевский Геннадий Викторович, доктор фармацевтических наук, старший научный сотрудник, Украина
 Гудзенко Александр Павлович, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Тихонов Александр Иванович, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Шаповалов Валерий Владимирович, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Шаповалова Виктория Алексеевна, доктор фармацевтических наук, профессор, Украина
 Блатов Игорь Анатольевич, доктор физико-математических наук, профессор, Россия
 Кондратов Дмитрий Вячеславович, доктор физико-математических наук, доцент, Россия
 Лялькина Галина Борисовна, доктор физико-математических наук, профессор, Россия
 Малахов А В , доктор физико-математических наук, профессор, Украина
 Ворожбитова Александра Анатольевна, доктор филологических наук, профессор, Россия
 Лыткина Лариса Владимировна, доктор филологических наук, доцент, Россия
 Попова Таисия Георгиевна, доктор филологических наук, профессор, Россия
 Коваленко Елена Михайловна, доктор философских наук, профессор, Россия
 Липич Тамара Ивановна, доктор философских наук, доцент, Россия
 Майданюк Ирина Зиновьевна, доктор философских наук, доцент, Украина
 Светлов Виктор Александрович, доктор философских наук, профессор, Россия
 Стюпец А В , доктор философских наук, доцент, Украина
 Антрашцева Надежда Михайловна, доктор химических наук, профессор, Украина
 Бажева Рима Чамаловна, доктор химических наук, профессор, Россия
 Гризодуб Александр Иванович, доктор химических наук, профессор, Украина
 Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор химических наук, профессор, Казахстан
 Максим Виктор Иванович, доктор химических наук, профессор, Украина
 Ангелова Поля Георгиевна, доктор экономических наук, профессор, Болгария
 Безденежных Татьяна Ивановна, доктор экономических наук, профессор, Россия
 Бурда Алексей Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, Россия
 Грановская Людмила Николаевна, доктор экономических наук, профессор, Украина
 Дорохина Елена Юрьевна, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Стрельцова Наталья Владимировна, доктор экономических наук, профессор, Россия
 Кочинев Юрий Юрьевич, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Курмаев Петр Юрьевич, доктор экономических наук, профессор, Украина
 Лапкина Инна Александровна, доктор экономических наук, профессор, Украина
 Мельник Алёна Алексеевна, доктор экономических наук, доцент, Украина
 Милыева Лариса Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, Россия
 Пахомова Елена Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Резников Андрей Анатольевич, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Савельева Нелли Александровна, доктор экономических наук, профессор, Россия
 Соколова Надежда Геннадьевна, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Стрельцова Елена Дмитриевна, доктор экономических наук, доцент, Россия
 Батыргареева Владислава Станиславовна, доктор юридических наук, , Украина
 Гетьман Анатолий Павлович, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Кафарский Владимир Иванович, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Кириченко Александр Анатольевич, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Степенко Валерий Ефремович, доктор юридических наук, доцент, Россия
 Тонков Евгений Евгеньевич, доктор юридических наук, профессор, Россия
 Шепитько Валерий Юрьевич, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Шишка Роман Богданович, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Яровенко Василий Васильевич, доктор юридических наук, профессор, Россия
 Кантарович Ю Л , кандидат искусствоведения, , Украина
 Волгирева Галина Павловна, кандидат исторических наук, доцент, Россия
 Токарева Наталья Геннадьевна, кандидат медицинских наук, доцент, Россия
 Демидова В Г , кандидат педагогических наук, доцент, Украина
 Могилевская И М , кандидат педагогических наук, профессор, Украина
 Лебедева Лариса Александровна, кандидат психологических наук, доцент, Россия
 Шаповалов Валентин Валерьевич, кандидат фармацевтических наук, доцент, Украина
 Стюпец В Г , кандидат филологических наук, доцент, Украина
 Зубков Руслан Сергеевич, доктор экономических наук, доцент, Украина
 Толбатов Андрей Владимирович, кандидат технических наук, доцент, Украина
 Шарагов Василий Андреевич, доктор химических наук, доцент, Молдова

Редакційна Рада

Бухаріна Ірина Леонідівна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Гребньова Надія Миколаївна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Гриценко Світлана Анатоліївна, доктор біологічних наук, доцент, Росія
 Каленик Тетяна Кузьмівна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Князева Ольга Олександрівна, доктор біологічних наук, доцент, Росія
 Кухар Олена Володимирівна, доктор біологічних наук, доцент, Казахстан
 Моїсейкіна Людмила Гучаєвна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Нефедьєва Олена Едуардівна, доктор біологічних наук, доцент, Росія
 Сентябрьов Микола Миколайович, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Стародубцев Володимир Михайлович, доктор біологічних наук, професор, Україна
 Тестів Борис Вікторович, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Тунгушбаєва Зіна Байбагусовна, доктор біологічних наук, , Казахстан
 Фатєєва Надія Михайлівна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Ахмадієв Габдулахат Маликович, доктор ветеринарних наук, професор, Росія
 Шевченко Лариса Василівна, доктор ветеринарних наук, професор, Україна
 Аніміца Євген Георгійович, доктор географічних наук, професор, Росія
 Сухова Марія Геннадіївна, доктор географічних наук, доцент, Росія
 Іржі Хлаула, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, Чехія
 Федоришин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, Україна
 Кокебаєва Гульжаухар Какеновна, доктор історичних наук, професор, Казахстан
 Отепова Гульфіра Елубаєвна, доктор історичних наук, професор, Казахстан
 Тригуб Петро Микитович, доктор історичних наук, професор, Україна
 Елезовіч М. Далібор, доктор історичних наук, доцент, Сербія
 Візір Вадим Анатолійович, доктор медичних наук, професор, Україна
 Федяніна Людмила Миколаївна, доктор медичних наук, професор, Росія
 Орлов Микола Михайлович, доктор наук з державного управління, доцент, Україна
 Величко Степан Петрович, доктор педагогічних наук, професор, Україна
 Гавриленко Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, доцент, Росія
 Гилев Геннадій Андрійович, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Дорощев Андрій Вікторович, доктор педагогічних наук, доцент, Росія
 Карпова Наталія Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Мішеніна Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Україна
 Миколаєва Алла Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Растригіна Алла Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Україна
 Сидорович Марина Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Україна
 Смирнов Євген Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Фатихова Алевтина Леонідівна, доктор педагогічних наук, доцент, Росія
 Федотова Галина Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Ходакова Ніна Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Росія
 Чигиринська Наталія В'ячеславівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Чурєкова Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Латигіна Наталія Анатоліївна, доктор політологічних наук, професор, Україна
 Сирота Наум Михайлович, доктор політологічних наук, професор, Росія
 Хребіна Світлана Володимирівна, доктор психологічних наук, професор, Росія
 Вожегова Раїса Анатоліївна, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Денисов Сергій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
 Жовтоног Ольга Ігорівна, доктор сільськогосподарських наук, , Україна
 Костенко Василь Іванович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Котларов Володимир Владиславович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
 Морозов Олексій Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Патика Микола Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Ребезов Максим Борисович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
 Тараріко Юрій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Мальцева Анна Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, Росія
 Стегній Василь Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, Росія
 Тарасенко Лариса Вікторівна, доктор соціологічних наук, професор, Росія
 Аверченко Володимир Іванович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Антонов Валерій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Биков Юрій Олександрович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Гончарук Сергій Миронович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Захаров Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Калайда Володимир Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Капітанів Василь Павлович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Кирилова Олена Вікторівна, доктор технічних наук, доцент, Україна
 Коваленко Петро Іванович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Колей Богдан Володимирович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Косенко Надія Федорівна, доктор технічних наук, доцент, Росія
 Круглов Валерій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Кудерін Марат Крикбаєвич, доктор технічних наук, професор, Казахстан
 Лебедєв Анатолій Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Ломатько Денис Вікторович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Макарова Ірина Вікторівна, доктор технічних наук, професор, Росія
 Морозова Тетяна Юріївна, доктор технічних наук, професор, Росія
 Павленко Анатолій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Парунакян Ваагн Емільович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Пачурін Герман Васильович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Першин Володимир Федорович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Піганов Михайло Миколайович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Поляков Андрій Павлович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Попов Віктор Сергійович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Рокочінській Анатолій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Ромащенко Михайло Іванович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Семенов Георгій Никифорович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Сухенко Юрій Григорович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Устенко Сергій Анатолійович, доктор технічних наук, доцент, Україна
 Хабібуллін Рифат Габдулхакович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Червоний Іван Федорович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Шайко-Шайковській Олександр Геннадійович, доктор технічних наук, професор, Україна
 Щербань Ігор Васильович, доктор технічних наук, доцент, Росія
 Бушуєва Інна Володимирівна, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Волох Дмитро Степанович, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Георгієвський Геннадій Вікторович, доктор фармацевтичних наук, старший науковий співробітник, Україна
 Гудзенко Олександр Павлович, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Тихонов Олександр Іванович, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Шаповалов Валерій Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Шаповалова Вікторія Олексіївна, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
 Білатов Ігор Анатолійович, доктор фізико-математичних наук, професор, Росія
 Кондратов Дмитро В'ячеславович, доктор фізико-математичних наук, доцент, Росія
 Лялькіна Галина Борисівна, доктор фізико-математичних наук, професор, Росія
 Малахов А В , доктор фізико-математичних наук, професор, Україна
 Ворожбітова Олександра Анатоліївна, доктор фізіологічних наук, професор, Росія
 Литкіна Лариса Володимирівна, доктор фізіологічних наук, доцент, Росія
 Попова Таїсія Георгіївна, доктор фізіологічних наук, професор, Росія
 Коваленко Олена Михайлівна, доктор філософських наук, професор, Росія
 Липич Тамара Іванівна, доктор філософських наук, доцент, Росія
 Майданюк Ірина Зіновіївна, доктор філософських наук, доцент, Україна
 Светлов Віктор Олександрович, доктор філософських наук, професор, Росія
 Стронец А В , доктор філософських наук, доцент, Україна
 Антрашєва Надія Михайлівна, доктор хімічних наук, професор, Україна
 Бажєв Риму Чамаловна, доктор хімічних наук, професор, Росія
 Гризодуб Олександр Іванович, доктор хімічних наук, професор, Україна
 Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор хімічних наук, професор, Казахстан
 Максін Віктор Іванович, доктор хімічних наук, професор, Україна
 Ангелова Поля Георгієва, доктор економічних наук, професор, Болгарія
 Безденежних Тетяна Іванівна, доктор економічних наук, професор, Росія
 Бурда Олексій Григорович, доктор економічних наук, професор, Росія
 Грановська Людмила Миколаївна, доктор економічних наук, професор, Україна
 Дорохіна Олена Юріївна, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Климова Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Росія
 Кочинєв Юрій Юрійович, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Курман Петро Юрійович, доктор економічних наук, професор, Україна
 Лапкіна Інна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Україна
 Мельник Олена Олексіївна, доктор економічних наук, доцент, Україна
 Міляєва Лариса Григорівна, доктор економічних наук, професор, Росія
 Пахомова Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Резніков Андрій Валентинович, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Савельєва Неллі Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Росія
 Соколова Надія Геннадіївна, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Стрельцова Олена Дмитрівна, доктор економічних наук, доцент, Росія
 Батиргарєєва Владислава Станіславівна, доктор юридичних наук, , Україна
 Гетьман Анатолій Павлович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Кафарський Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Кириченко Олександр Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Степенко Валерій Єфремович, доктор юридичних наук, доцент, Росія
 Тонков Євген Євгенович, доктор юридичних наук, професор, Росія
 Шепітько Валерій Юрійович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Шішка Роман Богданович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Яровенко Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, Росія
 Кантаровіч Ю Л , кандидат мистецтвознавства, , Україна
 Волгірева Галина Павлівна, кандидат історичних наук, доцент, Росія
 Токарева Наталія Геннадіївна, кандидат медичних наук, доцент, Росія
 Демидова В Г , кандидат педагогічних наук, доцент, Україна
 Могилєвська І М , кандидат педагогічних наук, професор, Україна
 Лебедєва Лариса Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, Росія
 Шаповалов Валентин Валерійович, кандидат фармацевтичних наук, доцент, Україна
 Стонец В Г , кандидат фізіологічних наук, доцент, Україна
 Зубков Руслан Сергійович, доктор економічних наук, доцент, Україна
 Толбатов Андрій Володимирович, кандидат технічних наук, доцент, Україна
 Шарагов Василь Андрійович, доктор хімічних наук, доцент, Молдова

Editorial board

- Bukharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Grebneva Nadezhda Nikolayevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Gritsenko Svetlana Anatol'yevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Kalenik Tat'yana Kuz'minichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Knyazeva Ol'ga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Kukhar Yelena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakhstan
 Moiseykina Lyudmila Guchayevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Nefed'yeva Yelena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Russia
 Sentyabrev Nikolay Nikolayevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Starodubtsev Vladimir Mikhaylovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Ukraine
 Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Tungushbayeva Zina Baybagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan
 Fateyeva Nadezhda Mikhaylovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Akhmediyev Gabdulakhat Malikovich, Doctor of Veterinary Science, Professor, Russia
 Shevchenko Larisa Vasil'yevna, Doctor of Veterinary Science, Professor, Ukraine
 Animitsa Yevgeniy Georgiyevich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Russia
 Sukhova Mariya Gennad'yevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Russia
 Irzhi Khlahkula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Czech Republic
 Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ukraine
 Kokebayeva Gul'zhaukhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Otepova Gul'fira Yelubayevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
 Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Serbia
 Vizir Vadim Anatol'yevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Ukraine
 Fedyanina Lyudmila Nikolayevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russia
 Orlov Nikolay Mikhaylovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Ukraine
 Velichko Stepan Petrovich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Gavrilenko Nataliya Nikolayevna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Gilev Gennadiy Andreyevich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Dorofeyev Andrey Viktorovich, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Karpova Nataliya Konstantinovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Mishenina Tat'yana Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Nikolayeva Alla Dmitriyevna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Rastrygina Alla Nikolayevna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Sidorovich Marina Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Smirnov Yevgeniy Ivanovich, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Fatykhova Alevtina Leont'yevna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Fedotova Galina Aleksandrovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Khodakova Nina Pavlovna, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, Russia
 Chigirinskaya Natal'ya Vyacheslavovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Churekova Tat'yana Mikhaylovna, doctor of pedagogical sciences, Professor, Russia
 Latygina Natal'ya Anatol'yevna, Doctor of Political Sciences, Professor, Ukraine
 Sirota Naum Mikhaylovich, Doctor of Political Sciences, Professor, Russia
 Khebrina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Russia
 Vozhegova Raisa Anatol'yevna, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Denisov Sergey Aleksandrovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Zhovtonog Ol'ga Igorevna, doctor of agricultural sciences, Ukraine
 Kostenko Vasilii Ivanovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Morozov Aleksey Vladimirovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Patyka Nikolay Vladimirovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Rebezov Maksim Borisovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Russia
 Tarariko Yuriy Aleksandrovich, doctor of agricultural sciences, Professor, Ukraine
 Mal'tseva Anna Vasil'yevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Russia
 Stegny Vasilii Nikolayevich, Doctor of Sociology, Professor, Russia
 Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, Russia
 Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Antonov Valeriy Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Goncharuk Sergey Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Zakharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kalayda Vladimir Timofeyevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kapitanov Vasilii Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kirillova Yelena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kopey Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Kruglov Valeriy Mikhaylovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Kuderin Marat Krykbayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Lebedev Anatoliy Timofeyevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Lomoto Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Morozova Tat'yana Yur'yevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Pavlenko Anatoliy Mikhaylovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Parunakyan Vaagn Emil'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Pachurin German Vasil'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Piganov Mikhail Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Polyakov Andrey Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Rokochinskiy Anatoliy Nikolayevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Romashchenko Mikhail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Sementsov Georgiy Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Sukhenko Yuriy Grigor'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Ustenko Sergey Anatol'yevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Khabibullin Rifat Gabulkhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Chervonyy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shayko-Shaykovskiy Aleksandr Gennad'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shibaev Aleksandr Grigor'yevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shcherban' Igor' Vasil'yevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Bushuyeva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Volokh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Georgiyevskiy Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Senior Researcher, Ukraine
 Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Tikhonov Aleksandr Ivanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalov Valeriy Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalova Viktoriya Alekseyevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Ukraine
 Blatov Igor' Anatol'yevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russia
 Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russia
 Lya'l'kina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russia
 Malakhov A V , Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
 Vorozhitova Aleksandra Anatol'yevna, doctor of philology, Professor, Russia
 Lytkina Larisa Vladimirovna, doctor of philology, assistant professor, Russia
 Popova Taisiya Georgiyevna, doctor of philology, Professor, Russia
 Kovalenko Yelena Mikhaylovna, doctor of philosophical science, Professor, Russia
 Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Russia
 Maydanyuk Irina Zinoviyevna, doctor of philosophical science, assistant professor, Ukraine
 Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Russia
 Stovpets A V , doctor of philosophical science, assistant professor, Ukraine
 Antraptseva Nadezhda Mikhaylovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Russia
 Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Yermagambet Bolat Toleukhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kazakhstan
 Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
 Angelova Polya Georgiyevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Bulgaria
 Bezdenezhnykh Tat'yana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Burda Aleksey Grigor'yevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Granovskaya Lyudmila Nikolayevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Dorokhina Yelena Yur'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Klimova Natal'ya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Kochinev Yuriy Yur'yevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Kurmayev Petr Yur'yevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
 Mel'nik Alona Alekseyevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Ukraine
 Milyayeva Larisa Grigor'yevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Pakhomova Yelena Anatol'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Reznikov Andrey Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Save'l'yeva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
 Sokolova Nadezhda Gennad'yevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Strel'tsova Yelena Dmitriyevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Russia
 Batyrgareyeva Vladislava Stanislavovna, doctor of law , Ukraine
 Get'man Anatoliy Pavlovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Kafarskiy Vladimir Ivanovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Kirichenko Aleksandr Anatol'yevich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Stepenko Valeriy Yefremovich, doctor of law, assistant professor, Russia
 Tonkov Yevgeniy Yevgen'yevich, doctor of law, Professor, Russia
 Shepit'ko Valeriy Yur'yevich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Shishka Roman Bogdanovich, doctor of law, Professor, Ukraine
 Yarovenko Vasilii Vasil'yevich, doctor of law, Professor, Russia
 Kantarovich YU L , Ph D in History of Arts , Ukraine
 Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Russia
 Tokareva Natal'ya Gennad'yevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Russia
 Demidova V G , Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Mogilevskaya I M , Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine
 Lebedeva Larisa Aleksandrovna, Candidate of Psychological Sciences, assistant professor, Russia
 Yatsenko Olexandr Volodymyrovych, Candidate of Technical Sciences, Professor, Ukraine
 Shapovalov Valentin Valer'yevich, Candidate of Pharmaceutical Sciences, assistant professor, Ukraine
 Stovpets V G , Candidate of Philology, assistant professor, Ukraine
 Ruslan Zubkov, Doctor of Economics, Associate Professor, Ukraine
 Tolbatov Andrey Vladimirovich, candidate of technical sciences, associate professor, Ukraine
 Sharagov Vasily Andreevich, Doctor of Chemistry, Associate Professor, Moldova

О журнале

Международный научный периодический журнал "*Modern Scientific Researches*" получил большое признание среди отечественных и зарубежных интеллектуалов. Сегодня в журнале публикуются авторы из России, Украины, Молдовы, Казахстана, Беларуси, Чехии, Болгарии, Литвы Польши и других государств.

Учрежден в 2017 году. Периодичность выхода: 4 раза в год.

Основными целями журнала являются:

- содействие обмену знаниями в научном сообществе;
- помощь молодым ученым в информировании научной общественности об их научных достижениях;
- создание основы для инноваций и новых научных подходов, а также открытий в неизвестных областях;
- содействие объединению профессиональных научных сил и формирование нового поколения ученых-специалистов в разных сферах.

Журнал целенаправленно знакомит читателя с оригинальными исследованиями авторов в различных областях науки, лучшими образцами научной публицистики.

Публикации журнала предназначены для широкой читательской аудитории – всех тех, кто любит науку. Материалы, публикуемые в журнале, отражают актуальные проблемы и затрагивают интересы всей общественности.

Каждая статья журнала включает обобщающую информацию на английском языке.

Журнал зарегистрирован в INDEXCOPERNICUS.

Про журнал

Міжнародний науковий періодичний журнал "*Modern Scientific Researches*" отримав велике визнання серед вітчизняних і зарубіжних інтелектуалів. Сьогодні в журналі публікуються автори з Росії, України, Молдови, Казахстану, Білорусі, Чехії, Болгарії, Литви, Польщі та інших держав.

Дата заснування в 2018 році. Періодичність виходу: 4 рази на рік

Основними цілями журналу є:

- сприяння обміну знаннями в науковому співтоваристві;
- допомога молодим вченим в інформуванні наукової громадськості про їх наукові досягнення;
- створення основи для інновацій і нових наукових підходів, а також відкриттів в невідомих областях;
- сприяння об'єднанню фахових наукових сил і формування нового покоління вчених-фахівців в різних сферах.

Журнал цілеспрямовано знайомить читача з оригінальними дослідженнями авторів в різних областях науки, кращими зразками наукової публіцистики.

Публікації журналу призначені для широкої читачької аудиторії - усіх тих, хто любить науку. Матеріали, що публікуються в журналі, відображають актуальні проблеми і зачіпають інтереси всієї громадськості.

Кожна стаття журналу включає узагальнюючу інформацію англійською мовою.

Журнал зареєстрований в INDEXCOPERNICUS.

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Требования к статьям

Статьи должны соответствовать тематическому профилю журнала, отвечать международным стандартам научных публикаций и быть оформленными в соответствии с установленными правилами. Они также должны представлять собой изложение результатов оригинального авторского научного исследования, быть написанными в контекст отечественных и зарубежных исследований по этой тематике, отражать умение автора свободно ориентироваться в существующем библиографическом контексте по затрагиваемым проблемам и адекватно применять общепринятую методологию постановки и решения научных задач.

Все тексты должны быть написаны литературным языком, отредактированы и соответствовать научному стилю речи. Некорректность подбора и недостоверность приводимых авторами фактов, цитат, статистических и социологических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений может стать причиной отклонения присланного материала (в том числе – на этапе регистрации).

Все таблицы и рисунки в статье должны быть пронумерованы, иметь заголовки и ссылки в тексте. Если данные заимствованы из другого источника, на него должна быть дана библиографическая ссылка в виде примечания.

Название статьи, ФИО авторов, учебные заведения (кроме основного языка текста) должны быть представлены и на английском языке.

Статьи должны сопровождаться аннотацией и ключевыми словами на языке основного текста и обязательно на английском языке. Аннотация должна быть выполнена в форме краткого текста, который раскрывает цель и задачи работы, ее структуру и основные полученные выводы. Аннотация представляет собой самостоятельный аналитический текст и должна давать адекватное представление о проведенном исследовании без необходимости обращения к статье. Аннотация на английском (Abstract) должна быть написана грамотным академическим языком.

Приветствуется наличие УДК, ББК, а также (для статей по Экономике) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Принятие материала к рассмотрению не является гарантией его публикации. Зарегистрированные статьи рассматриваются редакцией и при формальном и содержательном соответствии требованиям журнала направляются на экспертное рецензирование, в том числе через открытое обсуждение с помощью веб-ресурса www.sworld.education.

В журнале могут быть размещены только ранее неопубликованные материалы.

Вимоги до статей

Статті повинні відповідати тематичному профілю журналу, відповідати міжнародним стандартам наукових публікацій і бути оформленими відповідно до встановлених правил. Вони також повинні представляти собою виклад результатів оригінального авторського наукового дослідження, бути вписаними в контекст вітчизняних і зарубіжних досліджень з цієї тематики, відображати вміння автора вільно орієнтуватися в існуючому бібліографічному контексті по піднятим проблемам і адекватно застосовувати загальноприйнятну методологію постановки і вирішення наукових завдань.

Всі тексти повинні бути написані літературною мовою, відредаговані і відповідати науковому стилю мовлення.

Некоректність підбору і недостоірність наведених авторами фактів, цитат, статистичних та соціологічних даних, власних імен, географічних назв та інших відомостей може стати причиною відхилення надісланого матеріалу (в тому числі - на етапі реєстрації).

Всі таблиці і рисунки в статті повинні бути пронумеровані, мати заголовки і посилання в тексті. Якщо дані запозичені з іншого джерела, на нього повинні бути бібліографічні посилання у вигляді примітки.

Назва статті, ПІБ авторів, навчальні заклади (крім основної мови тексту) повинні бути представлені і на англійській мові.

Статті повинні супроводжуватися анотацією та ключовими словами на мові основного тексту і обов'язково англійською мовою. Анотація повинна бути виконана у формі короткого тексту, який розкриває мету і завдання роботи, її структуру та основні отримані висновки. Анотація представляє собою самостійний аналітичний текст і повинна давати адекватне уявлення про проведене дослідження без необхідності звернення до статті. Анотація англійською (Abstract) повинна бути написана грамотно академічною мовою.

Заохочується наявність УДК, ББК, а також (для статей по Економіці) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Ухвалення матеріалу до розгляду не є гарантією його публікації. Зареєстровані статті розглядаються редакцією і при формальному і змістовному відповідно до вимог журналу направляються на експертне рецензування, в тому числі через відкрите обговорення за допомогою веб-ресурсу www.sworld.education.

У журналі можуть бути розміщені тільки раніше неопубліковані матеріали.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Положение об этике публикации научных данных и ее нарушениях

Редакция журнала осознает тот факт, что в академическом сообществе достаточно широко распространены случаи нарушения этики публикации научных исследований. В качестве наиболее заметных и вопиющих можно выделить плагиат, направление в журнал ранее опубликованных материалов, незаконное присвоение результатов чужих научных исследований, а также фальсификацию данных. Мы выступаем против подобных практик.

Редакция убеждена в том, что нарушения авторских прав и моральных норм не только неприемлемы с этической точки зрения, но и служат преградой на пути развития научного знания. Потому мы полагаем, что борьба с этими явлениями должна стать целью и результатом совместных усилий наших авторов, редакторов, рецензентов, читателей и всего академического сообщества. Мы призываем всех заинтересованных лиц сотрудничать и участвовать в обмене информацией в целях борьбы с нарушением этики публикации научных исследований.

Со своей стороны редакция готова приложить все усилия к выявлению и пресечению подобных неприемлемых практик. Мы обещаем принимать соответствующие меры, а также обращать пристальное внимание на любую предоставленную нам информацию, которая будет свидетельствовать о неэтичном поведении того или иного автора.

Обнаружение нарушений этики влечет за собой отказ в публикации. Если будет выявлено, что статья содержит откровенную клевету, нарушает законодательство или нормы авторского права, то редакция считает себя обязанной удалить ее с веб-ресурса и из баз цитирования. Подобные крайние меры могут быть применены исключительно при соблюдении максимальной открытости и публичности.

Положення про етику публікації наукових даних і її порушеннях

Редакція журналу усвідомлює той факт, що в академічній спільноті досить широко поширені випадки порушення етики публікації наукових досліджень. В якості найбільш помітних можна виділити плагиат, відправлення в журнал раніше опублікованих матеріалів, незаконне привласнення результатів чужих наукових досліджень, а також фальсифікацію даних. Ми виступаємо проти подібних практик.

Редакція переконана в тому, що порушення авторських прав і моральних норм не тільки неприйнятні з етичної точки зору, але і служать перешкодою на шляху розвитку наукового знання. Тому ми вважаємо, що боротьба з цими явищами повинна стати метою і результатом спільних зусиль наших авторів, редакторів, рецензентів, читачів і усієї академічної спільноти. Ми закликаємо всіх зацікавлених осіб співпрацювати і брати участь в обміні інформацією з метою боротьби з порушенням етики публікації наукових досліджень.

Зі свого боку редакція готова докласти всіх зусиль до виявлення та припинення подібних неприйнятних практик. Ми обіцяємо вживати відповідних заходів, а також звертати пильну увагу на будь-яку надану нам інформацію, яка буде свідчити про неетичну поведінку того чи іншого автора.

Виявлення порушень етики тягне за собою відмову в публікації. Якщо буде виявлено, що стаття містить відвертий наклеп, порушує законодавство або норми авторського права, то редакція вважає себе зобов'язаною видалити її з веб-ресурсу і з баз цитування. Подібні крайні заходи можуть бути застосовані виключно при дотриманні максимальної відкритості і публічності.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 378:373.3

IMPLEMENTATION OF DEMOCRACY PRINCIPLES IN THE PROCESS OF FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE OF FUTURE UKRAINIAN EDUCATION SCHOOLS**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДЕМОКРАТІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ****Zarozhchenko T. / Запорожченко Т. П.***Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer / кандидат педагогічних наук, старший викладач**Shevchenko National University of Chernihiv College,
Chernihiv, Hetman Polubotok str., 53, 14000**Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, 14000*

Анотація. У статті розглянуті можливості формування математичної діяльності у процесі міжнародної діяльності. Описано міжнародний проєкт «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» та особливості участі у ньому. Охарактеризовано упровадження ідей демократії у процес формування математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. З метою практичного вираження окреслених ідей представлено фрагмент практичного заняття з курсу «Математика» та описано студентську науково-практичну конференцію з дисципліни «Методика навчання математичної освітньої галузі».

Ключові слова: математична компетентність, міжнародна діяльність, проєкт, ідеї демократії.

Вступ. З огляду на переорієнтацію сучасної освітньої системи та впровадження концепції Нової української школи постає нагальна потреба у підготовці майбутніх учителів початкової школи, здатних працювати в умовах сучасної школи. Можливість вирішення даної проблеми вбачаємо у залученні студентів та викладачів до міжнародної проєктної діяльності.

Основний текст. Особливий інтерес становить проєкт «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» (СРЕА-ЛТ-2017/10037), який реалізується Університетом Південно-Східної Норвегії за підтримки Норвезького агентства міжнародного співробітництва та підвищення якості вищої освіти в партнерстві з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, Донбаським державним педагогічним університетом, громадськими організаціями «Інститут досліджень миру Близького Сходу» (Палестина), «Учбово-методичний науково-інформаційний центр» (Україна), «Європейський центр імені Вергеланда» (Норвегія).

Засновники проєкту: професор Ойвінд Вістром та професор Інгрід Рейте Крістенсен (Норвегія).

Координатори проєкту в Україні: професор Шапошнікова І. М., доцент Колесник Л. В., доцент Телецька Л. І., доцент Глоба О. В. (Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова).

Метою проєкту є підвищення якості педагогічної освіти в Україні, Норвегії та Палестині через розвиток демократичної культури викладання. Проєкт

передбачає аналіз найкращих практик впровадження демократичної культури в освіту та розробка навчальних планів, програм та курсів підвищення кваліфікації як викладачів вищої школи, так і вчителів початкової школи.

Одним із основних завдань проекту є упровадження демократичних принципів у викладанні різних освітніх дисциплін у ЗВО, формування у студентів таких демократичних компетентностей: поцінювання людської гідності та прав людини, культурної багатоманітності, демократії, справедливості, верховенства права; відкритості до культурної інакшості переконань, світоглядів та практик інших людей, поваги, громадянської свідомості, відповідальності, самоефективності, прийняття невизначеності та неоднозначності; навичок автономного навчання, аналітичного та критичного мислення, слухання та спостереження, емпатії, гнучкості, адаптивності, співпраці, здатності вирішувати конфлікти, багатомовності та здатності до ефективної комунікації; знання та критичного розуміння мови та комунікації, світу (політики, юриспруденції, культури, релігії, історії, ЗМІ, економіки, довкілля та сталого розвитку), самого себе.

Цьому має сприяти організація діалогічного освітнього середовища, в якому демонструється повага до особистості кожного студента, враховується його потенціал, підтримується ініціатива, активізується мислення, а викладач є координатором освітнього процесу.

Значний інтерес викладачів кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка до проблеми розвитку культури демократії в педагогічній освіті став поштовхом до проходження міжнародного стажування в рамках реалізації проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині».

Стажування передбачало проходження учасниками проекту трьох модулів:

– I Модуль – очний тренінг від професорсько-викладацького складу Університету Південно-Східної Норвегії за напрямками: упровадження демократії в процес викладання природничих дисциплін; упровадження демократії в процес викладання математичних дисциплін; упровадження демократії в процес викладання суспільних дисциплін; упровадження демократії в комунікації в освітньому просторі; розробка нової навчальної програми «Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (20-23 листопада 2018 року);

– II Модуль – дистанційне навчання та супровід за програмою стажування (на базі навчальної платформи Google Classroom). Під час дистанційного курсу учасники розробляли власну програму для навчання десяти осіб дотичних до освіти (студенти педагогічних факультетів, викладачі кафедр, вчителі/директори шкіл, працівники відділів освіти) та відповідно її оформлювали (грудень 2018 року - квітень 2019 року);

– III Модуль – практичний. Впровадження розробленої програми на практиці, звіт по стажуванню. Реалізація програми навчання десяти осіб дотичних до системи освіти, фото/відео звіт за програмою стажування (20-23 травня 2019 року).

Упровадження ідей проекту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» в освітній процес Національного

університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка відбувався відповідно до попередньо викладених у GoogleClassroom програм.

У межах зазначеного проекту з метою формування математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи нами було розроблено та впроваджено в освітній процес комплекс лекційних та практичних занять з курсу «Математика», що ґрунтувалися на засадах демократії.

Наведемо фрагмент одного з таких практичних занять.

Тема заняття: Цілі невід'ємні числа. Демократичні принципи вивчення цілих невід'ємних чисел.

Назва компетентності: поціновування людської гідності та прав людини, навички співпраці, знання та критичне розуміння світу, навички аналітичного та критичного мислення, навички слухати та спостерігати, емпатія.

Завдання: студенти будуть

знати: основи визначення цілих невід'ємних чисел та операцій над ними, основи впровадження ідеї демократії у процес вивчення цілих невід'ємних чисел.

вміти: оперувати цілими невід'ємними числами, виконувати арифметичні дії над цілими невід'ємними числами, знаходити раціональні способи вирішення поставлених завдань, аналізувати підручники для розгляду математики як демократичного суб'єкта, створювати особливу практику вивчення математики як демократичного суб'єкта.

Форми та методи проведення заняття: робота у парах, робота у групах, мозковий штурм, проблемний виклад, евристична бесіда, демонстрація, практична робота.

Необхідні матеріали: мультимедійна презентація, проектор, ватмани для вправи «Магічні квадрати», маркери, підручники.

Вступ

Перевірка присутності та готовності до заняття.

Емоційне налаштування на заняття.

Основна частина

1. *Мозковий штурм «Цілі невід'ємні числа – це...»*

Мета вправи: узагальнення розуміння поняття «цілі невід'ємні числа».

Результат:

- розуміють поняття «цілі невід'ємні числа»;

- здатні вирізняти та використовувати цілі невід'ємні числа у процесі виконання практичних та життєвих завдань.

Опис вправи: фронтальний мозковий штурм «Цілі невід'ємні числа – це...» та складання асоціативного куща до даного поняття.

Хід проведення:

Фронтальне опитування аудиторії.

- Які числа називаються цілими невід'ємними? (0,1,2,3...)

Рефлексія

- Які асоціації у Вас виникають до поняття «цілі», «невід'ємні»?

- Як Ви міркували при визначенні цілих невід'ємних чисел?

2. *Вправа «Логічна послідовність чисел»*

Мета вправи: закріплення порядку цілих чисел, математичних законів,

розвиток логічного мислення.

Результат:

- розуміють взаємозв'язки між рядом цілих чисел, закономірності створення логічних послідовностей чисел;
- здатні встановлювати закономірність та продовжувати логічну послідовність чисел, створювати власну логічну послідовність чисел, аналізувати хід власних міркувань.

Опис вправи: за записаною на слайдах послідовністю чисел студенти встановлюють логіку їх розміщення та продовжують логічний ряд. Робота в парах над складанням власної логічної послідовності.

Хід проведення:

Фронтальна робота за презентацією:

- Установіть закономірність та продовжіть логічну послідовність чисел:

2, 4, 6, 8, 10, 12 (збільшення на 2)

31, 21, 13, 7, 3, 1 (зменшення на 10, 8, 6, 4, 2)

2, 5, 11, 23, 47, 95, 191 ($n \cdot 2 + 1$)

1, 4, 9, 16, 25, 36 (квадрати чисел 1, 2, 3, 4, 5, 6)

8, 27, 64, 125, 216 (куби чисел 2, 3, 4, 5)

- Об'єднайтесь в пари і придумайте власну логічну послідовність чисел для ваших однокласників.

Рефлексія

- Як ви міркували при вирішенні кожного завдання?
- Яке завдання було найскладніше?
- Чому саме таку послідовність ви обрали?

3. Вправа «Магічні квадрати»

Мета вправи: розвиток навички оперування цілими невід'ємними числами, розвиток логічного мислення.

Результат:

- розуміють закономірності логічного розташування чисел;
- здатні встановлювати логічні взаємозв'язки.

Опис вправи: логічне заповнення квадратів

Хід проведення:

Індивідуальна робота:

1) Розташуйте числа 1, 2, 3 у квадраті 3x3 так, щоб кожний рядок і кожний стовпчик містили усі ці числа по одному разу.

2) Розташуйте числа 1, 2, 3, 4 у квадраті 4x4 так, щоб кожний рядок і кожний стовпчик містили усі ці числа по одному разу.

Рефлексія

- Яке завдання було легше?
- Як ви міркували в першому завданні?
- Як ви міркували у другому завданні?
- Як можна змінити чи доповнити умову завдань?

4. Вправа «Встанови залежність»

Мета вправи: відпрацювання навички знаходження невідомого.

Результат:

- розуміють залежність між компонентом і результатом арифметичних дій;
- здатні знаходити невідоме на основі логічних міркувань

Опис вправи: колективне знаходження невідомого компонента рівняння з обговоренням можливих варіантів його знаходження.

Хід проведення:

$$((56 \cdot (666 + x) + 12 \cdot 600) : 40 - 700) \cdot 24 = 21000$$

$$(7x + 222171 : (100 \cdot 000 - 97 \cdot 843)) : 33 = 64.$$

Рефлексія

- Як Ви міркували, обираючи послідовність виконання дій?
- Запропонуйте інші варіанти умови рівняння (інше число вважаємо невідомим) та розв'яжіть створене Вами рівняння.

5. Практична робота «Знайди в підручнику»

Мета вправи: навчити працювати в групах; формувати вміння знаходити логічні завдання у підручниках, змінювати їх умову та відслідковувати логічні зміни, що відбулися у результаті змін.

Результат:

- розуміють особливості логічних завдань, наслідки зміни умови завдання.
- здатні знаходити логічні завдання у підручниках, змінювати їх умову та відслідковувати логічні зміни, що відбулися у результаті змін.

Опис вправи: робота в групах; знаходження у підручнику вправ з логічним навантаженням та зміна їх умови.

Хід проведення:

- Знайдіть у підручнику 4-5 логічних арифметичних завдань. Змініть умову і поясніть як від цього зміниться результат.

Рефлексія

- Чому ви обрали саме це завдання?
- Як ви змінили умову?
- Об'єднайтеся усі разом та обговоріть як ще можна змінити умову у кожному з обраних вами завдань.
- Озвучте думку групи. Чому ви так вважаєте?

Підведення підсумків. Метод «Метаплан»

Обговорення можливостей поєднання демократії і математики у групах. Аналіз проведених вправ щодо реалізації в них ідей демократії.

Колективне обговорення думок кожної групи. Формулювання загальних висновків. Рефлексія власної діяльності.

Метою проведення зазначених занять було впровадження ідей демократії у процесі вивчення математики; використання цінних завдань; розвиток математичного мислення; створення особливої практики навчання математики; переконати, що математика доступна кожній людині; переконати у тому, що застосування математики важливе у багатьох соціальних, культурних, дисциплінарних сферах; проаналізувати українські підручники для розгляду математики як демократичного суб'єкта.

Задля подальшого розвитку математичної компетентності у межах навчальної дисципліни «Методика навчання математичної освітньої галузі» під керівництвом проф. Стрілець С.І. та ст.викл. Запороженко Т.П. проведено

науково-практичну конференцію «Методика викладання математики: історія, сучасний стан, перспективи» (31-32 групи).

У процесі підготовки до конференції студенти 31 групи об'єднувалися в групи та створювали лепбуки з математики для 1-4 класів. Студенти 32 групи створювали методичний посібник «Математичні казки» з авторськими казками та ілюстраціями. На конференції студенти презентували створені проекти.

Висновки. Отже, значимість упровадження міжнародного освітнього досвіду та участь у міжнародних проєктах не викликає сумнівів. Використання провідних ідей проєкту «Розвиток культури демократії в педагогічній освіті в Україні, Норвегії та Палестині» в освітньому процесі українських ЗВО дозволяє активізувати пізнавальну активність майбутніх педагогів, збагатити їх досвід професійної діяльності, розширити можливості пошуку нетрадиційних шляхів подачі навчального матеріалу.

***Abstract.** Possibilities of forming mathematical activity in the process of international activity are considered in the article. The international project "Development of a culture of democracy in teacher education in Ukraine, Norway and Palestine" is described and features of its participation are described. The introduction of the ideas of democracy into the process of forming mathematical competence of future primary school teachers is characterized. For the purpose of practical expression of the outlined ideas, a fragment of a practical lesson from the course "Mathematics" is presented and a student scientific practical conference on the discipline "Methods of teaching the mathematical educational field" is described.*

Keywords: mathematical competence, international activity, project, ideas of democracy.

PROBLEMS OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS ON INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN UNIVERSITIES

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ В УНИВЕРСИТЕТАХ

Нафійак А. / Гафійак А.

Poltava national technical Yuri Kondratyuk university

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Annotation. *The article analyzes and highlights the current problems of training specialists in information and communication technologies at universities. Therefore, the aim of the article is to develop a remote resource to implement the task of training specialists in information and communication technologies, namely, conducting classes (lectures, laboratories, practical, consulting), as well as Internet conferences for full-time and distance learning students in distance learning. The purpose of the article defined the tasks: to consider the main components of the professional development of higher education applicants; to explore ways and means of increasing the level of knowledge necessary in the future professional activities of specialists; to consider the components of the training system for future specialists in information and communication technologies; to develop a remote resource to implement the task of high-quality training of specialists in information and communication technologies.*

Keywords: *internet resource, site, web-resource, professional competences.*

Introduction. Current trends in education require a transition to a new system-educational educational paradigm, which, in turn, is associated with fundamental changes in the activities of a teacher implementing a new standard. Technological training is also changing, the introduction of information and communication technologies (ICT) opens up significant opportunities for expanding the educational framework for each subject in an educational institution. Today, the main features of the information society should be considered: an increase in the role of information in public life, an increase in the number of specialists employed by information technology, the growth of informatization and the role of information technology in public relations; creating a global information space that provides access to world information resources. That is why the education system in modern conditions put forward additional requirements for training future specialists in the IT industry to address non-standard tasks [1-3].

Analysis of scientific papers. The problem of innovative technologies in the context of professional training of specialists is studied by V. Andreev., G. Zhaldak, E. Mashbits, I. Osmolovska, Yu. Ramsky, V. Rudenko, I. Podlasy, N. Simonenko, V. Shapkin. Among foreign scholars who have studied this problem, there are: Meg Butler, Elizabeth Green, SaraDexter, Michael J. Hannafin, Eric Riedel, Janette R. Hill, Janet Macdonald. Information and communication technologies to support open education and scientific activity were considered by: S.M. Ivanova, A.F. Manako, V.M. Spirin, A.V. Yatsishy; Theoretical and methodological foundations of the formation of information educational space and the use of ICT in continuing pedagogical education - A.M. Gurzhiy, M.I. Zhaldak, T.I. Koval, a. M. Kolomiets, K. R. Kolos, V.V. Oleynik.

Main part. Studying the development of the information society, it should be noted that this process is based on a constant increase in the amount of information and knowledge, intellectual information technologies, and is supported by the constant growth of professional skills of future specialists. The results of these and other studies require new technologies and types of education, professional and other competencies, and support the process of continuous improvement of knowledge and skills of industry experts. Modern information technologies are the process basis of education informatization, the realization of which implies: improving the quality of learning through the full use of available information; increasing the effectiveness of the learning process based on its individualization and intensification; development of perspective means, methods and technologies of education with an orientation towards developing, advanced and personalized education; achievement of the necessary level in mastering by means of computer science and computer technology.

The system of general and vocational education, in spite of the pronounced need for wider introduction of high educational technologies, in itself is a catalyst for the society informatization process, a tool for a person information culture formation, training of a new formation professionals. In Ukraine, for a fairly short period, there have been cardinal transformations, in place of the traditional system of education, a system comes into existence, which has a setup for the formation and formation of a well-developed, creative person, capable of easily adapting to constantly changing environmental conditions, orienting in the flow of information, continuous but self-development [1, 3].

According to the "European Educational Initiative Project", posted on the website of the Ministry of Education and Science of Ukraine, starting in January 2016, a European Education Initiative project is being implemented in Ukraine. The project is aimed at developing IT education and integrating the best international practices into the system of training IT specialists. The goal of the project is to provide everyone with high-quality modern education in the field of information technology, to help IT-specialists to be competitive and guaranteed employment.

The website of the Ministry of Education and Science of Ukraine contains professional standards for the training of future IT industry professionals, including: product manager in the field of informational technologies; Project Manager in Information Technology; specialist in information resources; specialist in information systems; specialist in software development. In an era of almost complete computerization, the directions in the field of computer science are very popular among applicants in Ukraine and other countries. IT is a field of study that provides tremendous opportunities and perspectives. The educational offer of both Ukrainian and European universities in the field of information technology has significantly expanded in recent years[2, 3].

Information technologies bring the opportunity and the need to change the educational process model itself: the transition from reproductive learning to a creative model (when a life situation or process is modeled in an educational audience with the help of a new technological and technical support, students must apply their knowledge, show creative abilities for analysis of the simulated situation and develop solutions for the tasks). Experts believe that the development of

traditional and new technologies should follow the principle of additionality and adjustment, which, in turn, allows us to speak about a fundamentally new dimension of the educational environment - the global dimension that exists in real time and associates the entire set of educational technologies (Fig. 1).

**SYSTEM OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS
IN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

HISTORY

DEPARTMENT OF COMPUTER AND INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

01 The Department of Computer Technologies and Information Systems was founded based on a decision of the Academic Board of the Yuri Kondratyuk National Technical University as a graduating department within the established Faculty of Information and Telecommunication Technologies and Systems in 1998. He headed the Department of Computer Technologies and Information Systems, Ph.D., prof. Savenko R.G.

Further development of the department led to its division into the department of computer and information technologies and systems and the department of economic cybernetics. Head of the Department of Computer and Information Technologies and Systems became Ph.D., Assoc. Korh O.I.

02

03 Nowadays the Department of Computer and Information Technologies and Systems is headed by Dr. Sc. Liakhov O.L. (dissertation topic is "Intellectualization of solving scientific and applied problems based on methods of computer algebra", 01.05.03 - "Mathematical and software of computers and systems", professor of the department of computer and information technologies and systems).

CONCEPT

PURPOSE OF CREATION AND ACTIVITY OF THE CHAIR

The conceptual basis for the creation and activity of the department is determined by the need for the development of scientific and educational areas that are focused on the training of highly qualified specialists in information technology, artificial intelligence systems, computer systems analytics, mathematical software for computers and systems.

The department has developed a specialist training model, which defines requirements for a graduate by the criteria:

- professional competence (combination of theoretical knowledge and practical training, ability to perform all types of professional activities defined by the educational standard for the profession);
- understanding of tendencies and basic directions of development of computer technologies and information systems.

The concept of activity of the department provides the solution of the main tasks: training of specialists in information technologies.

AUTHOR

PERSONAL SITE

Hafiak Alla Myroslavivna
candidate of economic sciences, associate professor

Field of research:

- Research of development processes of informatization of national economy.

Published:
More than 100 scientific and methodological works.

Personal contacts:

- 0679793650
- kits_seminar@ukr.net

Fig.1. Remote resource of the Poltava national technical Yuri Kondratyuk university

The problem of using computer technologies in the students professional training of higher technical education institutions is closely related to the education informatization process. Trends in the development of modern society, its pronounced informatization explain the need for the increasing use of information technology in the education field. In this regard, the problems of innovative methods of teaching students in the conditions of the information technology development and the information technology industry and their analysis are definitely relevant.

Conclusion.

At the same time, it is worthwhile to establish effective interaction with software developers in the field of education and give preference to proven, reliable and innovative companies that can bring real assistance in the implementation of IT projects. Currently, the rate of informatization of society is increasing, which is reflected in the penetration of modern information and communication technologies (ICT) into various areas of people's activities, acceleration of the processes of changing certain professional functions, the emergence of such professional activities that require a qualitatively new approach to the content and technology education.

References:

1. Hafiak A.M. (2013) Osoblyvosti rozvytku rynku informacii ta industriji informacijnykh tekhnologij v umovakh jedynogho informacijnogho prostoru [Features of the development of the information market and the information technology industry in a single information space]. Visnyk nacionaljnogho universytetu «Ljvivsjka politehnika». Serija: Komp'juterni nauky ta informacijni tekhnologiji – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Computer Science and Information Technology, 771, 24 – 28 [in Ukrainian].
2. Simonenko N.N. (2012) Upravlenie obrazovatel'nymi uslugami s primeneniem innovatsionnykh metodov obuchenija [Management of educational services using innovative teaching methods]. Vestnik Tikhookeanskogo gosudarstvennogo universiteta – Pacific State University Gazette, 2, 201—206 [in Ukrainian].
3. Kononecz, N. V. (2016). Osnovy resursno-orientovanoho navchannia dystsyplin kompiuternoho tsyклу (z dosvidu ahrarnykh koledzhiv) [Fundamentals of Resource-Oriented Computer Cycle Education (from the Agrarian College Experience) Poltava: PUET [in Ukrainian].

Статья отправлена: 21.10.2019 г.
© Hafiak A.

FORMATION OF THE SCIENTIFIC WORLDVIEW OF STUDENTS ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ СТУДЕНТОВ

Kamolova Sh.U. / Камолова Ш.У.

Senior Lecturer / старший преподаватель

Munarova R.U. / Мунарова Р.У.

Senior Lecturer / старший преподаватель

Shakarboeva Sh.A. / Шакарбоева Ш.А.

Teacher / преподаватель

Jizzakh State

Pedagogical Institute Sh. Rashidova 4, 130108

Джизакский Государственный

педагогический институт Ш.Рашидова 4, 130108

Аннотация: Данная статья посвящена одному из актуальнейших проблем и направлена вопросам значение научной ценности при развитии научной мировоззрения студентов.

В статье освещается влияние и место научной ценности при формировании личности.

Ключевая слова: Менталитет, цивилизация, процесс, интеллект, национальные ценности, общечеловеческие ценности, учебный процесс.

Мировоззрение является одной из центральных целей учебно-воспитательного процесса. В ходе его необходимо обеспечить формирование научного мировоззрения у каждого студента, так как оно накладывает отпечаток на всю его психику и деятельность, на отношение к будущей профессии, учебе, коллективу. Мировоззрение выступав наиболее сильным побудителем и высшим регулятором поведения и деятельности. Оно влияет на ценностную ориентацию людей и в значительной степени определяет направленность в целом, сказывается па характере и всем облике личности. Мировоззрение действенно, если знания, представления, идеи, составляющие его основу, стали убеждениями. В отличие от знаний убеждение - это более сложное образование, представляющее собой устойчивый сплав познавательных, эмоциональных и волевых процессов.

Для плодотворного расширения и развития научного мировоззрения у студентов, а также их культуры мы сочли нужным выражение интеллекта. Совершенство каждой личности следует определять последовательностью: умный человек, сознательный человек, человек с мыслями, человек с научными знаниями, человек с идеями, образованная и духовная личность, культурная и зрелая личность, ученый, мыслитель, мудрец и современный человек. Хотелось бы привести некоторые сведения о вышеперечисленных терминах.

С помощью знаний умный человек может стать человеком с научным мировоззрением, наряду с этим он сможет правильно смотреть на жизнь и жить хорошо, не делая ошибок.

Изучив все пункты, мы приходим к выводу что: «Умный человек исходя из своих знаний понимает, что нужно делать в жизни. Мудрец же знает даже, что не нужно делать. Умный человек – это такой человек, который выйдет из любой сложной ситуации целым и невредимым, мудрец же даже не попадает в

такие ситуации. Человек зрелого ума должен жить со стремлениями к мудрости и эрудированности. Для умных наука, мудрые и поучительные изречения, служат примером и фундаментом для размышлений.

Умные, знающие люди должны не только передавать свои знания следующему поколению, но и уметь, их использовать в жизни, пользоваться ими плодотворно, теорию связывать с практикой и упрощать жизненные трудности. Зрелая личность должна уметь воспитывать не только окружающих, но и себя [1].

Существуют следующие виды сознания: политическое сознание, гуманитарное сознание, индивидуальное сознание. Основу всех этих сознаний составляет сознательный человек. Из-за этого человеческое сознание очень многое знает и понимает. Индивидуальное сознание перерастает в общественное сознание, становится национальным богатством и на его основе растет культура и духовность в обществе.

Мысль - дума о ком или о чем-либо.

Мыслить - значить прийти к какому-либо мнению, сопоставлять события, думать, обсуждать, внимательно смотреть.

Мыслящий человек – человек совершающий все поступки обдумав их и обсудив.

Свободомыслие – включает в себя все стороны интеллектуальной и духовной жизни человека, основное личное право, гарантирующее его свободу и освобождающее его от идеологических притеснений. Каждый человек может выделить для себя духовные ценности, это абсолютное право человека, закрепленное в 29-статье Конституции Республики Узбекистан.

Таким образом выражать свои мысли запрещается законом только в тех случаях, когда это является государственной и какой-либо другой тайной.

Хотя мысль является самой простой, она появляется только в случаях возникновения какой-либо проблемы или задачи.

Образование – это знание, обучение, учение, приобретенное в ходе жизненного опыта и жизненного наблюдения.

Образование – самое главное в совершенстве человека. Потому что, человек с его помощью находит сам себя, находит место в государстве, обществе, семье, так же добивается славы.

Образованный человек духовно богат и в любом состоянии сознательно анализирует данный случай или сложившуюся ситуацию, а самое главное трезво смотрит на человека и его судьбу, в противном случае же человек духовно беден.

У человека, умеющего мыслить могут появляться идеи. Есть разница между мыслью и идеей. В то время как мысль выражает личное отношение, идея отражает общественное намерение. Именно поэтому идея-продукт мышления, - мысль, имеющая общественную ценность.

Люди из-за наличия у них сознания ума, мышления смогли найти дорогу в космос, переплыть океаны, раздробить атомы, открыть все тайны забытых мертвых языков, воплотить в жизнь такие идеи как «Телевизор», «Ковер самолет», «Самоходная телега», «Огненная телега» и многие другие.

Идея возникает как продукт человеческого мышления и имеет следующие свойства, а именно отражение цели и пользы, создание своеобразной системы, развитие и мобилизованные, может быть источником движений и весами правды.

Идеи по отражению цели и пользы бывают следующих видов:

- Классовые
- Национальные
- Имеющие общий облик
- Созидательные
- Разрушительные и т.д.

По форме существование идеи делятся на:

- Политические
- Экономические
- Религиозные
- Художественные
- Научные
- Философские и многие другие.

Образование – это обучение людей, приобретение навыка и опыта.

Ma'rifat (образование) (от арабского «арафо»- знать) это деятельность, направленная на повышение человеческого сознания и культуры знаний на основе воспитательных, экономических, политических, философских, религиозных идей.

Ma'rifat (от арабского «арафо»- знать, понимать, соображать) понятие тасоввуф; один из мотивов тасоввуфа, превосходство духовности, иметь представление о вселенной, премудростях природы, а также быть в курсе человеческих и вечных тайн, и секретов. Образованный народ никакие отрицательные силы не смогут победить, а именно образованный народ нельзя сбить с дороги или навести на ложный путь. Потому что образованный народ свой жизненный путь определяет с умом и соображением, и заранее видит будущее.

Прежде всего нужно иметь в виду что «ma'naviyat» арабское слово, обозначающее совокупность понятий. Духовно развитый человек должен быть всесторонне развитым, хозяином жизни. В этом случае должны учитываться знания и представления, потому что такие понятия как «совесть», «нравственность», «убеждение», «воля», «мировоззрение», «мышление», присущи только человеку.

В «Кратком педагогическом словаре» «Духовность» рассматривается как: 1-системообразующее качество, формируемое в процессе овладения высшими ценностями общечеловеческого и национального значения, предполагающее высокий уровень интеллектуально-нравственного и эмоционально-волевого развития личности, способной к творческой (образовательной) деятельности; 2- высший уровень развития и саморегуляции личности, в основе жизнедеятельности которой непреходящие человеческие ценности; 3- ... сопряженность человека в своих высших стремлениях с Богом [5]. «Духовная

жизнь человека – развитие, формирование и удовлетворение его нравственных, интеллектуальных и эстетических запросов и интересов в процессе активной деятельности» [6].

Духовность – это основа философских, правовых, научных, творческих, нравственных, религиозных представлений.

«Духовность» зарождается в человеке через молоко матери, отцовскую честь, наставления старшего поколения.

(Культура – поколение посвящению культуры – любить человека.)
Культура – это сливки всех побед. Культура оружие просвещения. Культура – это твоя душа. (Николай Рерих).

Личная культура – культура, сформированная у человека на протяжении его жизненной деятельности.

Наряду с этим культурный человек должен быть правдивым, справедливым, умным, мастером своего дела, образованным, потому что в развитии культуры огромную роль играют профессиональные создатели, творцы, искусные мастера, учителя и наставники.

В этом случае такие мыслители как А. Наваи, Абу Наср Фароби, Юсуф Хас Ходжиб играют роль путеводной звезды.

Говоря в общем, культурный человек красота общества, махалли, семьи.

Во всех произведениях нашего президента воспитанию уделяется особое внимание гармоничной, образованной, убежденной личности уделяется особое внимание и делается на это акцент.

Независимость заставляет любить свободу. «Наши предки всегда далеко смотрели» не устаёт он повторять.

Когда говорим о совершенном человеке, мы представляем себе умного, мыслящего, образованного, разумного человека.

Совершенные люди чрезвычайно правдивы, чистоплотны, верующие, умные, устремленные, терпеливые, щедрые и искренние.

Согласно теории «двух прав», открывающие науку, изобретенные совершенства, знания, ведут к научной правде, званиям, полученным посредством пророков, знания – ведут к религиозной правде.

Совершенный человек воплощает в себе эти 2 истины и постигает их суть.

В трудах мыслителей Востока Абу Наср Фароби, Имам Аль-Бухари, Наршахи, Махмуда Кашгари, Маргинани, Нажмиддина Кубро, Абу Райхона Беруни, Абу Али ибн Сино можно найти бесценные мысли о воспитании и образовании.

1. Про Абу Али ибн Сино. В его биографии можно встретить много сведений. «Когда мне было что-либо непонятно, я шел в мечеть и молился, и всевышний помогал мне, и Коран мне давался, и все проблемы находили свое решение.» Абу Али ибн Сино в своем трактате «Гадбиру Манозил» определял творческое мышление как «особый вид умственной деятельности, позволяющий человеку вынести здравое суждение о предложенной ему точке зрения или модели поведения» [3]. Определение Ибн Сино подчеркивает роль креативного мышления в решении вопросов и проблем умственного воспитания.

2. Про Мирзо Улугбека. Он был ученым, падишахом, покровителем развития наук, также наряду с этим он был реформатором системы образования. Таким образом, он покровительствовал образованию и оставил свой след в истории. В Бухаре над входом в медресе, построенное Улугбеком в 1417 году, имеется надпись: «Стремление к знанию является обязанностью каждого мусульманина и мусульманки». Даже это свидетельствует о том, что справедливый падишах возвеличивает обе науки.

3. Про Абу Наср Фаробий. Написал много поучительных книг, которые внесли большой вклад в воспитание совершенной личности. По его мнению, никто не рождается совершенным, им становится. По мнению Фароби обучение - это наделение теоретическими добродетелями народов и городов, а воспитание- это наделение городов этическими добродетелями и искусствами. Понятие «счастье» является одной из основных категорий его педагогики. Достижение «вечного счастья»-основная цель воспитания. Человек становится несчастным из-за недобрые деяния, поступков, чему причина – плохие качества его характера. Задача воспитания- выкорчевывать отрицательные черты личности и способствовать росту у нее положительных качеств. Хороший нрав достигается при умеренных действиях, а плохой нрав – это душевная болезнь [2].

Ученый – человек, старающийся познать мир, его создание и существование своим умом.

Ориф – человек, стремящийся к возвышенному через сердце, веру, дух.

Фозил – человек, ученый изучивший все научные теории.

Аллома – арабское слово, означающее у народов Средней Азии ученого, изучившего несколько областей в науке [7].

Великие ученые стремятся к совершенству. В настоящее время их считают великими мыслителями. У них сильно развиты духовность, науколюбие, чистоплотность, вера, стремление к правде, терпение, искренность.

Аллома – ученый, личность с сильно развитой тягой к учению.

Это последовательность позволяет человеку дойти до уровня личности, помогает повысить интеллектуальный уровень и развивает научное мировоззрение студентов, а также направляет на верный путь и позволяет пользоваться им в процессе воспитания.

Таким образом, мировоззрение позволяет воспитать будущих преподавателей начальных классов в соответствии с Государственными стандартами обучения. Также позволяет воспитать их в соответствии с уровнями благодарной личности. Это является основным фактором в воспитании и обучении; Все это позволяет воспитать свободную, независимую личность в своих мышлениях; «XXI век интеллект» это основной девиз, цель которого воспитать активного участника и профессионала. Всецело следует согласиться с высказываниями Первого Президента нашей страны И.А. Каримова о том, что нам «не должно быть безразлично, мы не можем стоять в стороне и быть равнодушными наблюдателями, к каким ценностям стремится наша молодёжь, что ее волнует, чем она живет. Мы обязаны понять простую истину – в духовной сфере вакуума не бывает. Мы должны оградить своих

детей от вредных и чуждых нашему менталитету влияний, воспитать самостоятельно мыслящих молодых людей со своими твёрдыми убеждениями и взглядами на жизнь, на все, что происходит вокруг них, формировать в них стремление к здоровому образу жизни, уважение как к национальным, так и общечеловеческим ценностям [4]».

Литература:

1. Абдурахмонов А. Саодатга элтувчи билим. – Тошкент: Мовароуннахр, 2002. – 720 б.
2. Антология педагогической мысли. Под ред. К.К. Хашимов, С.Р. Раджапова. - М.: Педагогика, 1986. – 320 с.
3. Ирисов А. Абу Али ибн Синонинг фалсафий қарашлари. – Т.: Ўқитувчи, 1994. – 47 б.
4. Каримов И.А. Обеспечение приоритета интересов человека – главная цель всех проводимых реформ и преобразований. Доклад на заседании Кабинета Министров, посвященном итогом социально- экономического развития страны в 2007 г. и важнейшим приоритетам углубления экономических реформ в 2008 г. Народное слово, 2008, 9 февраля.
5. Краткий педагогический словарь. В. Секачев. – М.: Инс-т общегуманитарных исследований. – М., 2005. -189 с.
6. Толстых В. И., Эренграсс Б.А., Макаров К.А. Эстетическое воспитание. - М., 1989. - 200 с.
7. Фалсафа: қомусий луғат. – Тошкент: Шарқ, 2004. – 476 с.

References:

1. Abdurahmonov A. Knowledge leading to happiness. - Tashkent: Movarounnahr, 2002. - 720 p.
2. The anthology of pedagogical thought. Ed. K.K. Khashimov, S.R. Rajapova. - M.: Pedagogy, 1986. - 320 p.
3. Irisov A. Philosophical views of Abu Ali ibn Sina. - T.: Instructor, 1994. - 47 p.
4. Karimov I.A. Ensuring the priority of human interests is the main goal of all ongoing reforms and transformations. Report at a meeting of the Cabinet of Ministers on the outcome of the country's socio-economic development in 2007 and the most important priorities for deepening economic reforms in 2008. People's word, 2008, February 9.
5. A brief pedagogical dictionary. V. Sekachev. - M.: Institute of General Humanitarian Research. - M., 2005. -189 p.
6. Tolstykh V.I., Erangross B.A., Makarov K.A. Aesthetic education. - M., 1989. - 200 p.
7. Philosophy: encyclopedic dictionary. - Tashkent: East, 2004. - 476 p.

Summary: This article is devoted to one of the most pressing problems and addresses the importance of scientific value in the development of student's scientific worldview.

In this article the influence of scientific values on personality formation and uranium dissolved.

Key words: mentality, civilization, process, intellect, national values, human values, studying process.

УДК 373.5

PHYSICAL PRACTICE IN A TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION**ФИЗИЧЕСКИЙ ПРАКТИКУМ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ**

Kyianovskyi A.M. / Кияновский А.М.

s.ch.s., as.prof. / к.х.н., доц.

ORCID: 0000-0001-7291-1303

*Kherson State Agrarian University, Kherson, Stretenskaya 23, 73006**Херсонский государственный аграрный университет, Херсон, ул. Стретенская 23, 73006*

Abstract. *The article analyzes the role and tasks of a physical workshop in a course in general physics for students of natural and technical specialties of universities. A characteristic feature of modern education is the rapid growth in the amount of incoming information and, as a consequence, the urgent need to increase the rate of assimilation by students. It is especially important to improve the physical workshop as an effective form of cognitive activity for first-year students. Attention is paid to the formation of skills of creative independent work of students. The effectiveness of the development of a physical workshop by the methods of information and communication technologies is considered.*

Key words: *physical workshop, full-scale and virtual experiments, independent work of students.*

Introduction. The concept of physics and its laws are at the heart of all science, so physics is an essential part of professional education in most areas of human activity.

Fundamental training in physics is one of the most important areas of higher education, especially technical.

Physics is not only a basic component of engineering education, but also a worldview discipline that shapes the scientific thinking of the future specialist. Like all natural sciences, physics is an experimental science.

But in physics, as in basic science, the theory not only explains and generalizes, organizes the results of experiments, but is also a method of research that puts forward and considers assumptions that can only be confirmed by experiment.

The experimental work of the physical practicum is both an illustration and a direct proof of the manifestation and application of the laws, phenomena and processes studied in the theoretical general physics lecture course.

Physical laboratory practicum is an integral part of the course of physics and plays a major role in introducing students to the experiments underlying the laws of physics, gives the skills and conduct of physical experiment, shows the connection between science and practice.

The rapid growth of scientific information, which doubles every 10 years, requires that, in accordance with the National Doctrine of Educational Development of Ukraine in the 21st Century, the state standard of basic and complete education [1], provide graduates of higher education with knowledge, creativity, competence, allowing us to be in demand in the face of ever-changing technologies and industries.

The decisive role of physical experiment as a source of knowledge and the criterion of truth of theoretical research determines the place and importance of the

laboratory practicum in the course of general physics.

The peculiarities of conducting a modern experiment should be adequately reflected in conducting a laboratory workshop in physics at a higher education institution.

However, despite the efforts of teachers and scientists, the gap between the educational and scientific experiment is not narrowing.

There is another significant reason for reforming, improving physical education at universities (especially in pedagogical ones), and in general educational institutions - recently the interest of students and students to study physics has sharply decreased, and the prestige of physical education has decreased.

This is evidenced by the decrease in the number of specialties in which the study of physics is envisaged, as well as the number of EIT participants who choose physics as a competitive subject and a record low proportion of those who successfully passed EIT. In addition, when entering a technical specialty, the entrant chooses one competitive subject from two possible ones (Ukrainian language and literature, mathematics required) and, unfortunately, the preference is most often given not to physics, but to a simpler study of the subject.

For example, for entry to the specialty "Earth Sciences", "Hydraulic Engineering, Aeronautical Engineering and Aquatic Technology" the entrant chooses between physics and geography, for the specialty "Civil Engineering and Civil Engineering" - between physics and a foreign language.

It is interesting that in 2015-2019, Ukraine has the fifth largest geographic area and has the lowest percentage of those who did not overcome the 100 point threshold.

On the contrary, the largest proportion of FES participants in physics failed to overcome the threshold of 100 points. So, in 2017 they were 22, 61%.

Note also that in 2019 at one of the universities, geography is a competitive subject for 10 different specialties from 24.

Insufficient knowledge of the basics of first-year student physics is a serious obstacle in the formation of basic competencies of future specialists.

To raise the importance of physical education, to stimulate the formation of general and professional competences of students, to increase their interest in the results of educational activities, it is necessary to modernize the educational process from the first days of studying physics and conducting a physical workshop [3, 5].

The problem of increasing the efficiency of professional competence of graduates of natural sciences, especially technical, is closely related to the improvement of methods of studying physics and conducting a laboratory workshop in the course of general physics.

Fundamentals of the methodology of teaching physics in high school and conducting experiments in the educational process are considered in the studies of L.Antsiferov, O.Bugayov, G.Bushko, S.Velichko, S.Goncharenko, E.Korshak, L.Osadchuk and others.

The analysis of scientific literature shows that the greatest role in the development of students' creative activity belongs to the physical experiment, during which students observe phenomena, qualitatively and quantitatively evaluate these phenomena, find connections between them [2, 4].

The introduction of computer technologies provides ample opportunities for the development of a physical workshop and methods of its implementation in the course of general physics.

The content, structure, technical capabilities of the physical workshop should change according to the requirements of time, constant development of physics and other sciences, technology.

Laboratory practicum plays an important role in the course of general physics and provides the first-year students with the necessary physical knowledge, the ability to conduct physical experiments, directly influences the formation of professional competence of future specialists.

The use of information and communication technologies gives the student considerable opportunities for research creative activity, makes the acquired knowledge deeper and stronger.

Improving the organization and methods of conducting a physical workshop helps to increase the efficiency of training high-quality specialists who are able to work effectively and learn throughout their lives.

Main part. The need for physical knowledge for specialists in higher education in the natural and technical sciences is obvious and undeniable.

Qualification of a specialist, his professional competence are determined by the knowledge, scientific thinking skills, outlook, which is why the course of general physics is an important place in the training of specialists and should be conducted during the first two or three semesters.

Physical practicum - an integral part of the general physics course, the most effective form of student's cognitive activity, plays a major role in familiarizing students with the experimental bases of laws, phenomena and processes, in instilling the skills of independent preparation and conducting physical experiments.

Physical practicum gives students an understanding of the connection between theoretical knowledge and practice, develops research abilities, ability to apply the acquired knowledge when performing laboratory work [2, 4, 9].

The successes of basic research in physics achieved in recent years, the needs of production and new technological capabilities make it necessary to modernize educational processes, in particular, the physical workshop.

However, at present, teachers of technical and other non-physical specialties face a lack of basic physical knowledge of first-year students, which becomes a serious obstacle in the formation of basic competencies of future specialists [8].

The low level of knowledge of the basic fundamental discipline of physics leads to the fact that the study of special disciplines is the accumulation of knowledge without a deep understanding of the physical nature of the processes.

The situation is further complicated by the fact that in recent years the time spent studying general physics at many universities in Ukraine has decreased significantly.

About 50% of this time is spent in class, the rest - outside of the classroom, independent work.

However, neither the amount of basic material that students need to assimilate, nor the depth and quality of knowledge, skills and skills that need to be formed can not be changed for the worse.

Approximately 35% of class work is performed in the laboratory practicum [6, 7].

Limited time of practicum imposes rigorous requirements for the choice of laboratory works and methods of their implementation.

The topics of laboratory work should correspond to the most important and difficult sections of the theoretical course, to promote their strong assimilation.

At the same time, it is possible to distinguish 1-2 laboratory works for better understanding and understanding of theoretical material, which is studied independently. Naturally, in this case, the instructions should take into account the features of such work.

For effective use of class time it is necessary to distribute the program material from the course of general physics optimally into lectures, laboratory and practical classes.

Unfortunately, even in the engineering specialties, the curricula do not provide practical lessons in the study of some sections of the course in physics.

In this case, the theoretical part of the laboratory work should be strengthened by including the tasks in the control questions in this work.

The task of forming the general and professional competences of students requires that knowledge, skills and skills be formed in the conditions of educational activity as close as possible to the professional one. Therefore, a special place in the physical practicum should occupy laboratory work related to the profile of the faculty, specialization of students.

In such works, future specialists will become familiar with some of the research methods specific to the field of science and technology, and may study the devices and methods that they will continue to use.

Experience shows that students are more interested in performing such laboratory work.

Thus, in Kherson State Agrarian University, a separate set of laboratory works is organized for each specialty.

The modern General Physics course program includes a number of very difficult to understand questions. The most convincing way to address such issues is to demonstrate physical phenomena on real physical equipment, both during lectures [6, 7] and when conducting a laboratory workshop.

Laboratory works of this kind has until recently been the majority in various workshops.

The value and benefits of such work are obvious. But, unfortunately, in most universities the equipment of full-time laboratory work and lecture demonstrations is morally and physically outdated. The university's weak material and technical base makes it impossible to organize laboratory experiments in full, thus hindering the formation of general and professional competences.

In addition, the technical capabilities of such equipment are significantly limited. For example, when the processes under study are very transient or long-lasting, too small or large-scale processes, it is fundamentally impossible to observe the phenomena.

Exploring the surrounding world in all its diversity and incredible complexity is

impossible.

Therefore, there was a need to isolate, isolate the essential in the object and take for the study not the object itself, but its model.

Model - mentally imagined or materially implemented system that reflects (or reproduces) the basic properties of an object so that the study of the model gives new information about the object.

Some models are very useful and are widely used in explaining a wide range of phenomena, such as material point, absolutely solid, perfect gas, harmonic oscillator, etc.

Especially effective was the use of models using computer technology. Computer models have a high heuristic ability, allow to obtain significant results when performing virtual experiments. (For example, the study of electrical circuits using a public electronic circuit stimulator Electronics Workbench V5.12.)

Educational computer modeling of physical processes, implemented in the form of virtual physical experiments, plays an increasing role in the teaching of physics [3, 8].

A virtual experiment has several advantages that make it relevant:

- as a replacement for a real experiment in case of difficulties in its application;
- use of part-time and, in particular, distance learning courses in physical education for students;
- for students to work independently and prepare them for work on a real installation;
- possibility of virtual experiments in the after hours, independently, on the home computer.

It should also be noted the low cost of virtual experiments - all experiments are performed on the same computers; simplicity of organization of frontal laboratory work - only computer class is required; possibility of repeated researches with change of initial conditions that allows to solve difficult problems by the method of simulation modeling. However, virtual experiments have significant drawbacks that limit their wider use in the educational process.

Real objects, real measuring devices are much more complex and richer in their properties than virtual counterparts. When performing virtual experiments in virtual laboratory work, students do not develop practical skills of using real devices and equipment for measuring physical quantities, skills for conducting experiments, drawing electrical circuits, etc. Obviously, it is unacceptable to train professionals who are unable to work with real objects.

These features, advantages and disadvantages of virtual experiments determine the role and importance of virtual laboratory work in the physical workshop. Today, online resources offer a wide selection of virtual works in a variety of topics.

The development of the physical workshop by the methods of information and communication technologies, especially the organization of educational and cognitive activity of students in the process of preparation and execution of virtually oriented laboratory work in the course of general physics are considered by many researchers, in particular [3, 8].

An analysis of these works shows that a rational combination of traditional and

information-based learning technologies is most acceptable.

A computer experiment cannot completely replace a real one. Virtual laboratory work should only be performed when, for some reason, the necessary experiments cannot be performed using real equipment [8]. The rapid growth of scientific information, the need for university graduates to work in the context of high innovative technologies make the main task of teaching students the development of students' skills to acquire knowledge and put them into practice.

It is believed that a specialist with higher education should constantly, throughout his life, independently improve their knowledge, which is consistent with the concept of continuing education.

Therefore, the student, while studying at the university, must acquire the skills, ability to self-acquire knowledge, their continuous updating and updating.

In the context of a significant reduction in classroom hours at Ukrainian universities, a very important factor in the effectiveness of teaching is a clear organization of students' independent work.

Important creative reworking, the transformation of students' educational information obtained in the classroom, in the work on textbooks, from the Internet, in knowledge, skills, beliefs. This requires systematic independent work of students. A special role in acquiring the skills of independent work belongs to the physical workshop.

Laboratory practicum, unlike other training sessions, requires students from the very beginning to study independent, active and conscious work not only in the laboratory, but also at home in preparation for the performance of laboratory work, in processing the results of the experiment and the preparation of the report [2, 4, 8].

Particular attention should be paid to introductory classes, during which first-year students will be introduced to the tasks of the physical workshop, the organization of laboratory classes, the rules of work in the physical laboratory, the rules of safety.

The student should be aware that when performing each laboratory work, he or she must be able to:

- to explain the physical essence of the phenomenon studied in this work;
- to characterize the features of the object of research; - explain the physical basics of the measurement methodology used in this work;
- use measuring devices;
- to make measurements, to record correctly the results of measurements;
- to estimate the measurement error; - analyze the results of the experiment, draw conclusions, report on the work.

All these skills can only be acquired as a result of the student's purposeful independent work.

Note that virtual laboratory work in physics can be used as elements of student's independent work in preparation for the actual laboratory work.

Conclusions.

Studying the basic fundamental course of general physics is an important condition for the formation of the general and professional competence of a university graduate - specialist in natural science and technology.

The physical practicum provides students with experimental skills and the ability to effectively address the integration of theoretical knowledge and practical problems.

Particularly important is the role of the physical practicum - the development of students' ability to acquire knowledge, skills and abilities to work independently, self-education and self-improvement during life.

The development of the physical workshop and methods of its implementation are due to the widespread introduction of information and communication technologies, virtual laboratory work.

Литература:

1. Національна доктрина розвитку освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukped.com/statti/zakoni-z-pitan-osviti/110.html>.
2. Бушок Г.Ф. Методика преподавания физики в высшей школе / Г.Ф.Бушок, Е.Ф.Венгер. – К.: Наукова думка, 2000. – 415с.
3. Величко С.В. Фізичний практикум з курсу загальної фізики для студентів нефізичних спеціальностей / С.В.Величко, Е.П.Сірик // Наукові записки Бердянського держ. пед. університету, серія: Педагогічні науки. – 2017. – вип.2 – С.183-188.
4. Осадчук Л.А. Методика преподавания физики. Дидактические основы / Л.А.Осадчук. – К.: Вища школа, 1984. - 350с.
5. Лавренина А.Н. Лабораторный практикум по физике в аспекте формирования системы знаний, учений и навыков / А.Н.Лавренина, Н.Г.Леванова // Современные концепции научных исследований. – М.: 2015. – №6(15). - С.105-108.
6. Кияновский А.М. Лекция – одна из основных форм организации учебного процесса при изучении курса общей физики / А.М. Кияновский. – Сборник научных трудов SWorld. – 2016. – Т.4, №2. – С.32-38.
7. Кияновский А.М. Лекционный эксперимент – неотъемлемая часть курса общей физики в высших учебных заведениях / А.М. Кияновский . – Сборник научных трудов SWorld.- 2014. – Т.12, №3. – С.44-48.
8. Абдурахманова А.Х. Информационные технологии обучения в курсе общей физики в техническом ВУЗе [электронный ресурс]/ А.Х.Абдурахманова, [url://ifets.ieee.org/russian/depository/v13-i3/htme/2r.htm](http://ifets.ieee.org/russian/depository/v13-i3/htme/2r.htm)
9. Морозов А.Н. Организация физического практикума в техническом университете / А.Н. Морозов, О.С. Еркович, С.Л. Тимченко, М.Л. Поздышев // Физическое образование в вузах. – М.: 2014. – Т.20, №3. - С.3-16.

References:

- 1.Natsionalna doktrina rozvitku osviti. [National doctrine of educational development]. [elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ukped.com/statti/zakoni-z-pitan-osviti/110.html>
- 2.Bushok, G.F. (2000). Metodika prepodavaniya fiziki v vyisshey shkole. [Methods of teaching physics in high school]. Kyiv.
- 3.Velichko, S.V. (2017). Fizichniy praktikum z kursu zagalnoyi flziki dlya studentiv neflzychnih spetsialnostey. [Physical Workshop in General Physics for Non-Physical Students]. Berdyansk.
- 4.Osadchuk, L.A. (1984). Metodika prepodavaniya fiziki. Didakticheskie osnovyi. [Methods

of teaching physics. Didactic basics]. Kyiv.

5.Lavrenina, A.N. (2015). Laboratornyiy praktikum po fizike v aspekte formirovaniya sistemy znaniy, ucheniy i navyikov. [Physics laboratory workshop in the aspect of the formation of a system of knowledge, teachings and skills]. Moscow.

6.Kiyanovskiy, A.M. (2016). Lektsiya – odna iz osnovnyih form organizatsii uchebnogo protsessa pri izuchenii kursa obschey fiziki. [A lecture is one of the main forms of organization of the educational process when studying a course in general physics]. Odessa.

7.Kiyanovskiy, A.M. (2014). Lektsionnyiy eksperiment – neot'emlemaya chast kursa obschey fiziki v vyisshih uchebnyih zavedeniyah. [Lecture experiment - an integral part of the course of general physics in higher education]. Odessa.

8.Abdurahmanova, A.H. Informatsionnyie tehnologi obucheniya v kurse obschey fiziki v tehničeskom VUZe. [Information technology training in a course in general physics at a technical university] [elektronnyiy resurs] [url://ifets.ieee.org/russian/depsitory/v13-I3/htme/2r.htm](http://ifets.ieee.org/russian/depsitory/v13-I3/htme/2r.htm)

9.Morozov, A.N. (2014). Organizatsiya fizicheskogo praktikuma v tehničeskom universitete. [Organization of a physical workshop at a technical university]. Moscow.

Аннотация. В статье анализируются вопросы роли и задачи физического практикума в курсе общей физики для студентов естественных и технических специальностей вузов. Характерной чертой современного образования является быстрый рост объема поступающей информации и, как следствие, острая необходимость повышения скорости усвоения ее студентами. Особенно важно усовершенствование физического практикума как эффективной формы познавательной деятельности для студентов-первокурсников. Уделено внимание формированию умений и навыков творческой самостоятельной работы студентов. Рассмотрена эффективность развития физического практикума методами информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: физический практикум, натурные и виртуальные эксперименты, самостоятельная работа студентов.

Article submitted: 02.12.2019

© Kiyanovskyi A.M.

УДК: 37.035.6:371(477.8) “XVIII / XIX”

WESTERN UKRAINIAN WRITERS-EDUCATION OF THE 18-19 CENTURIES - AUTHORS OF EDUCATIONAL INSTITUTION OF REGIONAL EDUCATION INSTITUTIONS**ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ-ПЕДАГОГИ XVIII-XIX СТ. – АВТОРИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ РЕГІОНУ**
Bagriy M.A. / Баргій М.А.*Ph.D. in science, doctoral student /
кандид. філол. наук, докторант**ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника”, Івано-
франківськ, Шевченка**State Higher Educational Institution “Precarpathian National University. Vasyl Stefanyk”, Ivano-
Frankivsk, Shevchenko
orcid.org/0000-0002-3506-9900*

Анотація. Попри бурхливий та сповнений протиріч освітянський процес, що характеризувався впливом католицької та православної церкви, його розвиток носив позитивний ефект, а саме високий ступінь розвитку української педагогіки та розмаїття типів шкіл. Іншими словами щодо культурно-просвітницької думки цей період, на думку більшості дослідників, називають добою українського Відродження.

Ключові слова: письменники-педагоги, Західна Україна, автор, навчально-методичне забезпечення.

Вступ. Ознакою такого Відродження є велика кількість друкованих видань та книг, що застосовувались у навчально-виховному процесі в якості посібників, підручників для читання. Особливістю таких книг було те, що вони наскрізно здійснювали виховну функцію, що реалізовувалась через майстерність авторів, високою культурою письменників, прогресивними поглядами у західноукраїнській літературі; освітнім змістом та його полемічним характером; насиченістю образів з високоморальними сентенціями; формою викладу тексту: діалогова, катехізична; оформлення видань на високому художньому рівні.

Марія Тереза ще в 1774 р. видала розпорядження про організацію державних початкових шкіл. Дозволявся переклад німецьких шкільних підручників українською та польською мовами. Мовою перших шкільних підручників для цих шкіл «Читанки» (1786 р.), «Катехізису» (1788 р.), «Букваря» (1790 р.) [5, 11].

Безперечно, цілий ряд західноукраїнських освітян (А. Волошин, І. Герасимович, А. Крушельницький, І. Франко, І. Юцишин) активно вивчали праці європейських учених, намагалися впровадити найкращі досягнення педагогічної науки в національне шкільництво українців. Зрушення національної свідомості частини української громадськості пов'язане, перш за все, з посиленням розуміння ролі принципу зв'язку навчання з життям.

До плеяди українських письменників-педагогів, які є авторами навчально-методичного забезпечення освітніх закладів регіону у досліджуваний період варто віднести такі постаті: Луки Данькевич або Луки з Ракова, Олександра Духновича, Маркіяна Шашкевича, Івана Миколайовича Вагилевича, Якова

Федоровича Головацького, Пантелеймона Куліша, Юрія Федьковича (Осип-Юрій Адальбертович Федькович), Омеляна Йосиповича Партіцького, Юліана Андрійовича Целевича, Олександра Стефановича, Олександра Григоровича Барвінського (гербу Ястшембець), Івана Омеляновича Левицького, Омеляна Олександровича Поповича, Павла Аполлоновича Тутковського, Ілля Федоровича Кокорудз, Степана Йосиповича Смаль-Стоцького, Михайла Сергійовича Грушевського, Модеста Пилиповича Левицького, Івана Копача, Володимира Михайловича Гнатюка, Леся Мартовича чи Олекса Семеновича Мартовича, Філарета Михайловича Колесси, Августина Івановича Волішина, Михайла Степановича Возняк, Володимира Петровича Радзиковича, Олександра Івановича Маркуша, Дмитра Рудика, Юрія Андрійовича Шкрумеляка, Івана Боднарчука та ін.

При цьому, варто зазначити, що частина авторів навчально-методичної літератури були проаналізовані у розділі 3, а частину осіб ми аналізували наскрізно, адже їх доробок потребує окремих наукових розвідок. Коротко проаналізуємо їх внесок до методичної та дидактичної скарбниці західноукраїнського шкільництва.

Так, попри служіння в церкві отець Лука Данькевич або Лука з Ракова (1791-1867 рр.) здійснював громадську діяльність, встигав займатися суспільними справами та писати. Його поезії та байки були на слуху в усій окрузі й передавалися з уст в уста, часто передруковувалися в тодішніх читанках.

Одним з перших професійних вчених-педагогів у Західній Україні вважається Олександр Духнович (1803-1865 рр.), який брав активну участь у культурно-просвітницькій діяльності, зіграв важливу роль у відкритті більше 70 початкових народних шкіл на Закарпатті. Він заснував товариство «Литературное заведение Пряшевское», яке підготувало до видання 12 букварів, багато шкільних підручників, альманахів, календарів. Він перейнявся ідеями освіти селян шляхом поширення російської літературної мови, яку вважав загальним надбанням всього російського народу, як в Російській імперії, так і в «Карпатській Русі» [12, 185].

О. Духнович є автором першого на Закарпатті народного букваря – «Книжица читальная для начинающих» (1847 р.), склав перші на Закарпатті шкільні підручники з географії та історії «Краткий землепис для молодых русинов», з російської мови «Сокращенная грамматика письменного русского языка», «История Пряшевской епархии» (Петроград, 1877 р.), «Истинная история карпато-росов» (Москва, 1914 р.), «Состояние Русинов в Угорщині», «Правила чина св. Василия Великого в Угорщині», етнографічне дослідження «О народах Крайнянских, или Карпатороссах угорских», філософську працю «Естественно духовния рассуждения» [33].

Він написав перший у Західній Україні підручник з педагогіки «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских» (1857 р.). Книга побудована у формі коротких запитань й розгорнутих відповідей. Вона складається з «Передмови для батьків», «Вступу», 12 розділів та «Додатку» [31, 125].

У своїй «Педагогії...» О. Духнович велику увагу приділяв розробці

дидактичних проблем. На перше місце у навчанні ставив наочність, потреба в якій впливає, на його думку, з конкретності мислення. Також освітянин одним із перших обґрунтовував принцип активності. Він обстоював принципи свідомості, доступності та ґрунтовності засвоєння знань.

О. Духнович акцентував увагу на оволодінні дітьми життєво необхідними знаннями, уміннями й навичками через залучення їх до праці в ім'я процвітання своєї держави. Педагог виступає за ідеали національної ментальності, рідної мови, культури.

Не дивлячись на відсутність потужних навчально-методичних праць, варто згадати таких особистостей, як Олена Карпівна Левчанівська та Теофана Глинського, які не залишили значної спадщина. Однак, на нашу думку, ці постаті є далеко справедливо забуті дослідниками, і потребують більш детального вивчення.

Визначне місце у розвитку прогресивної педагогічної думки в Західній Україні у I пол. XIX ст. належить Маркіяну Шашкевичу (1811-1843 рр.), Івану Миколайовичу Вагилевичу (1811-1866 рр.) та Якову Федоровичу Головацькому (1814-1888 рр.). Так, у 1836 М. Шашкевич опублікував брошуру «Азбука і Abecadlo» (1836 р.), спрямовану проти спроб заведення в українській мові латинської абетки. Він написав першу в Україні «Читанку для малих дітей», (1850 р), яка була посмертно видана Я. Головацьким. Отож слово «читанка» набуло широкого використання [18, 162].

Найважливіший труд Івана Миколайовича Вагилевича (1811-1866 рр.) – «Грамматика малоруської мови в Галичині» (польською мовою). Він підготував дослідницьку працю «Розправи про мову південно-руську» (яка виявилася таки неопублікованою), де зробив спробу діалектологічного поділу української мови на «київські» і «галицькі» говірки [33].

В 1862 році як науковий керівник він упорядкував Львівський міський (лонгерський) архів, підготував до друку близько 1200 документів з історії міста Львова і Галичини. До того ж Іван Вагилевич не полишав своїх наукових занять і плідно співпрацював з Августом Бельовським на ниві історичної науки, передусім джерелознавства. Так І. Вагилевич взяв участь у виданні фундаментальних видань «Akta grodzkie i ziemskie» та «Monumenta Poloniae Historica». Писав також власні праці, що мають зразкове джерелознавче підґрунтя.

Широко працював як мовознавець і лексикограф: опублікував підручники «Грамматика малоруської мови в Галичині» (1845 р.) і «Початкові правила малоруської граматики» (1846 р.). Створив також працю «Розправи про мову південно-руську» (неопубл.), де зробив спробу діалектологічного поділу української мови на «київські» і «галицькі» говірки; збирав матеріали до українсько-німецько-латинського словника, монографії про символіку в слов'янських народних піснях тощо.

Яков Федорович Головацький (1814-1888 рр.) в 1840-1841 рр. разом із братом Іваном видав у Відні збірку Григорія Ількевича, «Галицькі приповідки і загадки». В 1848-1867 рр. був першим в історії професор «руської мови та словесності» (української мови та літератури) у Львівському університеті,

перший завідувач кафедри руської словесності. В 1859 році очолив боротьбу проти прихильників заміни кирилиці латинкою, що завершилася виданням у Львові німецькою мовою збірника «Питання мови і письма русинів в Галичині» (1861 р.) [17, 215].

Однак, відхід на москвофільські позиції не міг не позначитися і на його наукових працях. Вже його «Грамматика русского языка» (1851 р.) далека від позиції збереження і розвитку української мови. Варто зауважити, що мав вплив на Миколу Устияновича, який також у своїх пізніх творах відмовився від чистої української мови і перейшов на «язичіє» [22, 55].

В 1875 р. опублікував «Етнографічну карту руського народонаселення в Галичині, північно-східній Угорщині і Буковині», як додаток до праці – «Народные песни Галицкой и Угорской Руси». За основу для неї Я. Головацький взяв найбільш ґрунтовну на той час «Етнографічну карту Австрійської монархії» К. Черніга 1855 р. До цього видання науковець вніс виправлення, замінивши польські, німецькі й угорські назви місцевостей на народні українські (руські), зрусифіковані назви. На карті видання позначено гідромережу, політичні й адміністративні кордони, залізниці, головні дороги, гори, міста і села, червоною фарбою підкреслено ті місцевості, де були записані Я. Головацьким народні пісні, або які згадуються у піснях. Адміністративні одиниці (округи і комітати) пронумеровані. Окремо на карті подано політико-адміністративний поділ Галичини й Угорщини з відповідним номером, що відповідає нумерації на карті. Способами якісного фону і ареалів зображено розселення шести народів, українців (у легенді – «русское население») – зеленим кольором [39, 97].

До нині зберігають свою наукову цінність ряд історичних праць з дослідження окремих проблем історії Закарпаття, Галичини та Буковини, слов'янського етногенезу, польсько-галицьких, польсько-українських і слов'яно-германських стосунків, статті про І. Котляревського, М. Шашкевича, І. Вагилевича, розвідки про «Слово о полку Ігоревім», «Географический словарь западнославянских и южнославянских земель и прилежащих стран» (1877 р., виданий 1884 р.). Однак, його обґрунтування існування «одної руської народності і одної руської літератури» [39, 185] аж до виступів проти вживання української мови в літературі та науці мали негативний вплив на розвиток галицької та закарпатської інтелігенції.

Варто зазначити, що загалом збірка «Русалка Дністрова» (1836 р.) виділялась з тогочасного літературного потоку, стала близькою і зрозумілою для пересічного читача. Її зміст визначають три основні ідеї: єдність українського народу, розділеного кордоном різних держав, та його об'єднання; позитивне ставлення до суспільних рухів; становлення народних борців за національне визволення [46, 54].

Займався освітньо-пропагандистською діяльністю й Пантелеймон Куліш (1819-1897 рр.). В творі «Записки о Южной Руси» вперше вжив новий український правопис, який пізніше дістав назву «кулішівка» і став початком стабільного українського правопису. До цього правопис нашої мови через належність українських територій до різних держав був строкатим і

неуніфікованим.

П. Куліш написав українську «Граматку». З метою розширення сфер вживання української літературної мови і залучення її до передової світової культури здійснив переклади українською мовою Біблії, творів Гомера, Гете, Гейне, Шекспіра, Байрона, Шіллера та ін. [33]

Одним з засновників «Просвіти» (її голова 1877-1894 рр.), Народної Ради (1885 р.) та Наукового Товариства ім. Т.Шевченка (1893 р.) був Омелян Михайлович Огонівський (1833-1894 рр.). Попри об'ємну просвітницьку роботу його найбільша праця «Історії української літератури» залишилась незавершеною (публікувалась в «Зорі» 1887-1894; видана окремо, тт. I-6 (1887 р., 1889 р., 1891 р., 1893-1894 рр.) [41, 87].

Варто згадати доробок Юрія Федьковича (Осип-Юрій Адальбертович Федькович) (1834-1888 рр.). Працював шкільним інспектором Вижницького повіту, домашнім учителем, написав підручники для початкової школи, науково-популярні книги для народу. Він розробив план реорганізації системи освіти на Буковині, обстоював рівні права на освіту для чоловіків і жінок. Працюючи інспектором, намагався перекласти всі шкільні підручники з «церковного язичія» на народну мову.

У творчій спадщині Ю. Федьковича важливою є ідея народності. У статті «Про школу і шкільні підручники» він зазначав, що головний критерій народності – народна мова, народні звичаї, народна поезія. Цікаві його думки стосовно дидактичних проблем. Був переконаний, що в навчанні слід використовувати методи, які розвивають і збагачують дітей. На його думку, методи навчання мають забезпечити самостійність «бачити, думати, говорити». Виходячи з цього, у своєму «Букварі для селянських дітей на Буковині» він умістив тексти, які сприяли пробудженню в них допитливості та формуванню високих моральних якостей. Ю. Федькович вважав, що вчитель повинен постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність [42, 216].

Своїми творчими та сподвижницькими кроками у розвої сучасної української мови (на противагу тогочасній церковно-словянській та «язичія») відомим є Кость Горбаль (1836-1903 рр.). Затятий опонент москвофільства і «язичія», всупереч офіційному правилу вживання етимологічного правопису вживав фонетичний правопис – «кулешівку» і «драгоманівку» [40, 78].

Автором підручників з мови, літератури, німецько-українського словника (1867 р.), «Старинної історії Галичини» (1894 р.) був Омелян Йосипович Партіцький (1840-1895 рр.).

Варто зауважити, що працюючи у комісії з видання шкільних книжок Омелян Йосипович Партіцький (1840-1895 рр.) видав гарно укладені читанки для народних шкіл, працював над граматиками: «Руска читанка для нижчих клас середніх шкіл» (1871 р.), «Руский буквар для шкіл людових» (1876 р.), «Руска читанка для третьої класи шкіл народних» (1878 р.), «Грамматика руского языка для ужитку в школах людових» (1880 р.). Видання граматики 1880 року з погляду методики вважалось одним із найкращих видань граматик «рускої (української) мови» того часу [37, 12].

Залишив значну спадщину Юліан Андрійович Целевич (1843-1892 рр.).

Три його основні праці принесли йому визнання як дослідника історії Галичини: «Дещо за поселення Угорської України русинами і за унію церкви православної угорських русинів з Римом» (1868 р.), «Історія Скиту Манявського» (1887 р.) і «Опришки» (1882-1891 рр.). Серйозним з науково-просвітницького боку й актуальним з огляду на національно-політичну ситуацію є ряд його досліджень про стан галицького шкільництва, зокрема до часів Йосифа П. У ряді німецькомовних монографічних і популярних видань вчений доходить до висновку, що з «тих шкіл не було і не могло бути в Галичині великого хісна», бо основною метою була «германізація краю, а не просвіта народу» [33].

Варто згадати, на нашу думку, автора кілька навчальних збірок-розвідок Олександра Стефановича (1847-1933 рр.), зокрема підручника для середніх шкіл «Історія християнсько-католицької Церкви» (1878 р.).

Щодо методичної спадщини варто віднести роботи Олександра Григоровича Барвінського (гербу Ястшембець, 1847-1926 рр.). Адже він був автором і упорядником хрестоматій (читанок) з української літератури для гімназій та вчительських семінарій: «Виїмки з українсько-руської літератури», «Вибір з української літератури», «Історія української літератури» (1920 р.), та інші. Працював над впровадженням фонетичного правопису. В 1886 році розпочав видавати «Руську історичну бібліотеку» (вийшло 24 томи) [4, 168].

Варто згадати засновника бібліографії Іван Омелянович Левицький (1850-1913рр.). У результаті багаторічної клопіткої праці світ побачила «Галицько-руська бібліографія XIX століття», перший том якої вийшов окремими випусками у 1887-1888рр, а другий – у 1895 році. Згодом ще світ побачила «Галицько-руська бібліографія за 1772-1800рр.» та 3-томна «Українська бібліографія Австро-Угорщини» (Львів, 1909-1911рр) [33].

Свою педагогічну діяльність поєднував із науково-методичною та редакційно-видавничою справою Омелян Олександрович Попович (1856-1930 рр.) – «батько українського шкільництва Буковини» [19, 361].

У 1884 році в народних школах Буковини було запроваджено «Буквар», укладений О. Поповичем. Цей підручник, який педагог представив на конкурс, був визнаний з-поміж трьох – найкращим.

Перу педагога Омеляна Поповича належать: «Читанка для шкіл народних» (у 3-х частинах), «Граматика для шкіл народних» (у 2-х частинах), «Переклад п'яти частин математичних книжок Ф.Мочніка» (у переробці Кривса-Гоберналя), «Підручник з української мови для середніх шкіл» (у 3-х частинах), «Українсько-німецький словар». Зі спогадів самого Омеляна Поповича знаємо, що він: «Уложив... в українській мові стінні мапи Буковини, Австро-Угорщини й півкуль, виданої у Відні» [19, 370].

Висновки.

Таким чином, генеза просвітництва в Західній Україні говорить про те, що ця система є своєрідною моделлю соціокультурних умов, що виникли в суспільстві на певному історичному етапі. Досягнення західноукраїнської інтелігенції в освіті досліджуваного періоду дозволяють стверджувати, що освітня національна система має глибоке історичне коріння, ґрунтовну наукову

основу й непересічну національну традицію.

За результатами дослідження встановлено, що важливу роль у реалізації освітньо-виховних завдань і формуванні педагогічно-просвітницьких орієнтирів мала діяльність громадських культурно-освітніх та педагогічних, заснованих й очолюваних визначними представниками західноукраїнської інтелігенції: педагогами, письменниками та освітніми діячами Західної України.

Література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України / Л.В. Артемова. – Київ.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Баїк Л. Стан народної освіти, школи і педагогічної думки на західноукраїнських землях в період панування Австро-Угорської монархії / Л. Баїк, Б. Мітюров. – Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. І.Я. Франка, 1965. – 57 с.
3. Вілсон Е. Українці: несподівана нація / Ендрю Вілсон; пер. з англ. Н. Гончаренко та О. Гриценко. – К.: Вид-во "К.І.С.", 2004. – 552 с
4. Історія педагогіки / за ред. М. Гриценка. – К.: Вища школа, 1973. – 447 с.
5. Довбищенко М. В. Політичні ідеї галицьких ідеологів національного відродження. Історія української політичної думки: навч. Посб. / М. І. Обушний, Т. С. Воропаєва, І. М. Грабовська та ін.; за заг. ред. М. І. Обушного. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 479 с.
6. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / Олександр Добржанський. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 574 с.
7. Єкельчик С. Пробудження нації. До концепції історії українського національного руху другої половини ХІХ ст. / Сергій Єкельчик. – Мельбурн, 1994. – 125 с.
8. Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст.: У 2 кн.: Підручник / За ред. проф. О.Д. Гнідан. – К.: Либідь, 2005. – 624 с.
9. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2013
10. Курляк І. Зміст освіти української середньої школи в історії галицьких класичних гімназій (1864- 1918 рр.): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / І. Курляк. – К., 1995. – 24 с.
11. Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині: монографія / Микола Лесюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. – 732 с.
12. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2003. – 450 с.
13. Маланюк П. М. Освітні тенденції та виховні ідеали просвітницьких сподвижників Галичини / П. М. Маланюк. – Тернопіль, 2000. – 160 с.
14. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. / Л. А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.

15. "Русалка Дністрова" : документи і матеріали / АН УРСР ; Ін-т сусп. наук та ін. / [упоряд.: Стеблій Ф. І., Купчинський О. А., Грицак Я. Й., Парубій В. І., Полянський О. А.]. – К. : Наукова думка. 1989. – 545 с.

Abstract. *Despite the turbulent and full of contradictions in the educational process, characterized by the influence of the Catholic and Orthodox churches, its development had a positive effect, namely the high degree of development of Ukrainian pedagogy and the variety of types of schools. In other words, in the opinion of most scholars, this period is called the Ukrainian Renaissance.*

Key words: *writer-educators, Western Ukraine, author, educational support.*

UDC 376.016-056.36

IMPROVING EFFECTIVENESS OF THE EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION IN A SPECIAL SCHOOL**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ****Dmytriieva I. V. / Дмитрієва І. В.***d. p. s., prof. / д. п. н., проф.*

ORCID: 0000-0002-1330-6645

*Donbas State Pedagogical University, Slovjansk, General Batyuk 19, 84116**Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ, Генерала Батюка 19, 84116***Odynchenko L.K. / Одинченко Л. К.***c.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-4629-0600

*Donbas State Pedagogical University, Slovjansk, General Batyuk 19, 84116**Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ, Генерала Батюка 19, 84116*

Анотація. У статті досліджується проблема підвищення якості надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних загальноосвітніх закладів. Розкрито теоретико-методичні основи особистісно-зорієнтованого підходу до навчання і виховання учнів спеціальної школи. З'ясовано, що освітній процес означеної категорії дітей як процес їхнього особистісного розвитку у значній мірі залежить від їхніх потенційних можливостей, умов та засобів корекційно-педагогічного впливу. Визначено важливість та необхідність розвитку в учнів спеціальної школи творчих здібностей, нахилів та інтересів.

Ключові слова: освіта, діти з особливими освітніми потребами, спеціальна школа.

Вступ. Кардинальні політичні, економічні, соціально-педагогічні, культурологічні, глобалізаційні зміни, які сьогодні спостерігаються в Україні, обумовлюють сучасні процеси реформування та модернізації у вітчизняній освітній галузі. Саме освіта є тим громадсько-державним інститутом, який покликаний зупинити негативні, кризові тенденції у сфері дитинства, спроможний органічно поєднати розвивальні процеси у фізичному, психічному, соціальному та духовному становленні зростаючої особистості. Удосконалення змісту особистісно-орієнтованої освіти, створення навчально-виховних технологій нового покоління шляхом упровадження інноваційних підходів, методів, що спрямовані, зокрема, на подолання проблем у дітей, в тому числі і дітей, які потребують спеціальної допомоги, – основний контент освітньої парадигми сьогодення.

Основний текст. Ратифікація Україною Декларації ООН «Про права інвалідів» свідчить, що ціннісні орієнтації держави та суспільства полягають у гарантуванні прав громадян і наданні їм можливостей соціальної адаптації та розвитку, активної участі в житті суспільства і найбільш повноцінної реалізації власної індивідуальності. Такі можливості повинні бути забезпечені кожній дитині, в тому числі й з відхиленнями в психофізичному розвитку.

Нині в Україні визначено нову стратегію розвитку спеціальної освіти, якою передбачено відповідно до сучасних парадигм функціонування освітньої системи розширення загально-корекційного простору її практичної реалізації:

зміна підходів до організації надання освітніх послуг дітям із особливими освітніми потребами, впровадження різних організаційних форм навчання, розширення мережі закладів різного відомчого підпорядкування, адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості дитини з психофізичними порушеннями, орієнтація навчання на особистість, забезпечення максимальних можливостей її саморозкриття. Така спрямованість модернізації національної системи освіти осіб з особливими освітніми потребами відповідає загальнодержавній політиці в галузі освіти, що визначено у низці основоположних документів (Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та ін.).

Розробка проблеми освіти дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями ведеться не на порожньому місці. У монографіях, дисертаціях та інших наукових працях значною мірою висвітлено: теоретичні концепції, класифікації, відокремлені основні групи дітей, які потребують створення особливих умов у процесі корекційного навчання, виховання і соціальної адаптації (І. Бех, В. Бондар, Г. Дульнев, І. Єременко, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Є. Синьова, Є. Соботович, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.); різноманітні аспекти їхньої соціалізації та реабілітації (І. Азарський, Ю. Бистрова, О. Глоба, В. Козьявкін, В. Мартинюк, Б. Сермеєв, І. Татяничикова, Г. Шанько та ін.); зміст та особливості навчання, підготовка до життя дітей з обмеженими можливостями (В. Бондар, Л. Вавіна, І. Дмитрієва, А. Капустін, В. Кобильченко, С. Конопляста, В. Липа, Г. Мерсіянова, С. Миронова, Л. Одинченко, Л. Руденко, Т. Сак, Т. Скрипник, М. Супрун, О. Таранченко, В. Тарасун, С. Федоренко, О. Форостян, Д. Шульженко та ін.); організація корекційно-реабілітаційної і соціальної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими можливостями здоров'я (Т. Дегтяренко, В. Нечипоренко, А. Шевцов, Л. Шипіцина та ін.). Доведено, що посиленна увага до освіти осіб з психофізичними вадами є необхідною умовою їхньої адаптації й соціалізації в оточуючому просторі, соціального оздоровлення суспільства в цілому.

Організація освітнього процесу для дітей з особливими потребами повинна забезпечувати реалізацію комплексного підходу до розвитку всіх потенційних можливостей дитини, необхідних для самостійного та повноцінного життя: розумових, особистісних, фізичних, естетичних, соціальних. Дедалі більшого поширення набуває особистісно-орієнтований підхід до навчання й виховання, що ґрунтується на таких теоретичних положеннях, як-то:

- особистість є суб'єктом, а не об'єктом освітнього процесу;
- особистість є метою освітньої системи, а не засобом для досягнення будь-яких зовнішніх цілей;
- пріоритетними якостями особистості є вищі етичні цінності (доброта, любов, працьовитість, совість, гідність, громадянськість та ін.);
- основними факторами соціалізації і виховання особистості дитини є її природна заданість, соціальний досвід, позитивне соціальне середовище, розвиткові види діяльності, атмосфера гуманного спілкування, позитивне

інформаційне середовище;

- провідною умовою розвитку особистості дитини є цілеспрямований процес виховання, заснований на принципах природосообразності, культуросообразності, успішності й креативності.

Особистісно-орієнтований підхід бере свої витоки в гуманістичній теорії, котра розглядає дитину як цілісну особистість, яка постійно прагне самоздійснення. Провідними засадами тут виступають самоцінність особистості, глибока повага та емпатія до неї, врахування її індивідуальності. Заслугує на увагу трактування особистісного підходу І.Коном. Дослідник акцентує увагу на відмінностях між особистісним підходом і врахуванням індивідуальних особливостей учнів, за якими вони відрізняються один від одного. Як зазначає І.Кон, особистісний підхід - це “передусім, послідовне завжди і в усьому ставлення до кожного з них як до особистості, як до відповідального і самоусвідомлюваного суб’єкта діяльності” [3, с. 179]. На його думку, якщо не побачити у кожній дитині щось особистісно цінне, те, що властиве тільки їй, то не можливе встановлення необхідного контакту, який забезпечує як належне виховання, так й успіх виховної діяльності педагога взагалі.

В умовах спеціальної школи сутність особистісно-орієнтованого підходу розглядається не лише як створення педагогом доброзичливої атмосфери, а постійне звернення до суб’єктивного досвіду школярів, тобто досвіду їхньої власної життєдіяльності, визнання самотності і унікальності кожного учня. Не можна підпорядкувати розвиток дитини з особливими освітніми потребами до заздальгідь відокремлених канонів, очікувань, вимог. Важливим і необхідним є своєчасне попередження виникнення труднощів у розвитку дитини, координація очікувань і вимог, що пред’являються до неї. Парадигма особистісно-орієнтованої освіти в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах вимагає визнання й прийняття особистості дитини такою, якою воно є, створення атмосфери фізичного та психологічного комфорту, забезпечення вихованцям відчуття соціальної захищеності, організації сприятливих умов для задоволення пізнавальних потреб і інтересів учнів, максимального розвитку їхніх здібностей і нахилів, стимулювання самооцінки, самопізнання і самовдосконалення. Особлива увага надається відносинам між вихователем і вихованцем, що розглядаються І. Бехом як “особистісні”, як відносини рівноправних партнерів по спілкуванню [2]. На думку науковця, вихователь сприймає дитину як цінність саму по собі й зорієнтований на її індивідуальну неповторність.

Виховання в спеціальних освітніх закладах має дві взаємозалежні сторони. Перша – педагогічний вплив вихователя, учителя, колективу, друга – готовність вихованця сприйняти й усвідомити цей вплив. У процесі діяльності і спілкування дитина вибірково ставиться до виховних впливів, не всі з яких мають ефективні наслідки. Виховні впливи по-різному переломлюються через призму індивідуального світогляду, особистого досвіду дитини. Деякі впливи вихованець засвоює охоче і досить активно, інші майже зовсім не засвоює. Це здійснюється в тому випадку, коли ці впливи не викликають позитивних

емоцій, не торкаються внутрішньої сфери особистості, її потреб, інтересів, бажань. Тому, конструктивним є розуміння виховання як процесу розвитку дитини з особливими освітніми потребами в залежності від її потенційних можливостей, умов та засобів корекційного впливу, передання творчих і духовних цінностей шляхом особистісної взаємодії та спілкування вихователя та вихованця. У контексті цього надзвичайно важливо знати, враховувати та розвивати здібності, інтереси, соціальний досвід, самосвідомість дітей з обмеженими психофізичними можливостями.

Висновки.

Відтак, у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах особистісно-орієнтований підхід поєднує виховання та навчання у єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини з психофізичними порушеннями, підготовки її до життєтворчості. Кожна дитина одержує, зважаючи на її нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, можливості реалізувати себе в пізнанні, діяльності й поведінці. Основним сенсом підходу стає не лише корекція порушених, але і розвиток збережених психічних функцій і особистісних якостей школяра, що забезпечує його всебічний гармонійний розвиток з метою соціальної адаптації, громадянського становлення і оптимальної інтеграції в суспільство.

Литература:

1. Бех І. Науковий підхід - запорука виховного успіху педагога // Початкова школа. – 1999. – № 11-12. – С.2-5.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Кон І. С. Психологія старшокласника: посібник для учителів / І. С. Кон. – М.: Просвещение, 1980. – 192 с.
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, 2015. – 312 с.
5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. – Ч.І. /В. М. Синьов – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 238 с.

References

1. Bekh I. (1999). Naukovyi pidkhid – zaporuka vykhovnoho uspikhu pedahoha [Scientific approach – the key to the educator's upbringing success] in *Pochatkova shkola* [Primary school], issue 11-12, pp. 2-5.
2. Bekh I. D. (1998). Osobystisno zoriientovane vykhovannia [Personality-centered education]. K.: IZMN. 204 p.
3. Kon I. S. (1980). Psikhologiiia starsheklassnika: posobie dlia uchitelei [Psychology of a high school student: guidelines for teachers]. M.: Prosveshchenie. 192 p.
4. Myronova S. P. (2015). Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika [Correctional pedagogics. Oligophrenopedagogy]. Kamianets-Podilskyi. 312 p.
5. Synov V. M. (2007). Korektsiina psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika [Correctional pedagogics. Oligophrenopedagogy]. Part I. K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 238 p.

Abstract. *The article investigates the problem of improving the quality of educational services provision for children with special educational needs in the context of special secondary schools. The theoretical-methodological foundations of a personality-centered approach to education and upbringing of students of a special school are revealed. It is found out that the educational process of the specified category of children as a process of their personal development depends to a great extent on their potential opportunities, conditions and means of corrective-pedagogical influence. The importance and necessity of development of creative abilities, inclinations and interests in students of a special school are determined.*

Key words: *education, children with special educational needs, special school.*

Стаття відправлена: 13.12.2019 р.
© Дмитрієва І.В., Одинченко Л.К.

УДК 370.1

DNA - A GAME IN STUDYING OF MOLECULAR BIOLOGY DURING VOCATIONAL TRAINING OF BACHELORS**ДНК – ГРА У ВИВЧЕННІ МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ**

Sydorovych M. M./ Сидорович М.М.

d.p.s., prof. / д.пед.н.

ORCID: 0000-0003-1302-3378

*Kherson State University, Kherson, University, 27, 73000**Херсонський державний університет, Херсон, вул. Университетська, 27, 73000*

Анотація. Гра разом із трудом та навчанням є основним різновидом діяльності людини. Її фізіологічним базисом є ігрові безумовні рефлексивні. Вони є успадкованими реакціями організму людини. Ігрова діяльність виконує безліч функцій у людській практиці. Вона має широкі можливості ефективного використання у процесі навчання студентів. Це спричинене її можливостями всебічно розвивати творчі можливості майбутніх фахівців. Дидактичні ігри як засіб навчання особливо ефективні у процесі вивчення фундаментальних навчальних дисциплін з природничих наук, зокрема, біології. Тому метою публікації стало розроблення методичних рекомендацій щодо проведення дидактичної гри «ДНК-мікрочип». Вона моделює роботу ДНК-чипів, що дозволяє оцінити рівень експресії генів людини. Обладнання для неї легко виготовлюється власноруч. Публікація містить інструктивну картку гри «ДНК- мікрочип».

Ключові слова: ігрова діяльність, творчий розвиток студентів, гра ДНК-мікрочип

Вступ. Гра разом із трудом та навчанням є основним різновидом діяльності людини [1]. Спричинене вказане тим, що ігрові рефлексивні відносять до провідної групи безумовних рефлексивних [3], тобто успадкованих реакцій організму на зовнішній вплив. В людській практиці ігрова діяльність виконує безліч функцій. Серед них розважальна (це основна функція гри - розважити, доставити задоволення, натхнути, пробудити інтерес); самореалізації як полігону людської практики; ігротерапевтична при подоланні різних труднощів, що виникають у інших видах життєдіяльності; діагностична під час виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання; корекції при внесенні позитивних змін у структуру особистих показників; міжнародної комунікації; соціалізації.

На думку Л. Столяренко гра зумовлює вільну, добровільну, необмежену умовами, неповторну, з непередбаченим результатом, з можливими змінами в процесі гри, вигадану, творчу діяльність людини [2]. Наведена характеристика гри відкриває широкі можливості її використання як засобу навчання у різних закладах освіти, зокрема, під час підготовки бакалаврів педагогічних і біологічних спеціальностей у класичному університеті. Особливо актуальним є таке застосування під час вивчення дисциплін системної біології, що вимагає від студентів не тільки репродуктивних умінь щодо володіння навчальних матеріалів, але спроможності проектувати у думках складні молекулярні явища. Існує ще один чинник, що спричинює застосування ігрових методів навчання у процесі вивчення дисциплін системної біології, зокрема, молекулярної біології. Він безпосередньо пов'язаний з низьким рівнем технічного забезпечення

навчального процесу українських вишів. Тому метою публікації, що представляється, є розроблення методичних рекомендацій щодо проведення дидактичної гри, яка моделює роботу ДНК-чипа.

Основний текст. Далі наводимо інструктивну картку такої гри. Обладнання для неї легко виготовити власноруч.

Гра «ДНК-мікрочип»

Завдання 1. Вдома, використовуючи теоретичний матеріал сайту «Цитозкологія» (<http://marisidorovich.ucoz.ru/index/0-2>), каталог файлів, папка «Молекулярна біологія», документ lab.work6 (лаб.раб.№23) ознайомитися з теоретичною основою гри ДНК-мікрочип.

Завдання 2. Уважно ознайомтеся з реальною методикою роботи ДНК-чипу. Виокремте її етапи.

Реальний ДНК мікрочіп: етап за етапом

Синтез ДНК – зонда. Вчені можуть зробити мікрочіп використовуючи полімеразну ланцюгову реакцію, яка створює тисячі маленький дволанцюгових молекул за поданим зразком. Крім того, знаючи нуклеотидну послідовність гена, вчені можуть замовити у спеціальній фірмі синтез коротеньких одно ланцюгових молекул.

Друк або «цяткування» ДНК мікрочіпи дуже компактні, в лабораторії їх виготовляють, використовуючи скляні пастилки, схожі на предметні скельця для мікроскопії. На такій малесенькій площі треба надрукувати 20 000 цяточок ДНК зондів. А кожна з цих цяточок містить мільйони копій молекул зонда до певного гена. До того ж ці цяточки повинні мати однакові розмір і форму та розміщуватися на скельці дуже рівномірно. Зрозуміло, що це складне завдання. Його допомагають вирішувати спеціальні роботи. «Рука» робота тримає гребінку із 48 золотих капілярів, які ведуть до резервуарів з певними типами ДНК-зондів. Цю гребінку робот наближає до «слайда» (так називають скельце, на якому буде надруковано мікрочіп), притискає її до поверхні скла і забирає назад. У такий спосіб він залишає на склі рівномірно розміщені цяточки з різними ДНК-зондами діаметром 200 нанометрів кожна. Повторюючи цю процедуру ряд за рядом, робот друкує матрицю мікрочіпа. Після кожного нанесення цяточок голочки капілярів промиваються, щоб можна було наносити інші ДНК-зонди. Коли всі 20 000 цяточок будуть нанесені, скельце прогрівають, щоб зафіксувати ДНК-зонди на тих місцях, куди їх наніс робот. І, як завжди, для того, щоб усі ці кроки здійснювалися автоматично, було написано складну комп'ютерну програму.

Екстракція матричної РНК. Для того, щоб провести експеримент, використовуючи мікрочіп, учені повинні отримати матричну РНК з клітин, які вони хочуть вивчати. Екстракція мРНК для сучасних біологів є рутинною і досить простою процедурою. Для кожного експерименту вченому потрібно мати мРНК з двох типів клітин: контрольних і тих, які вони досліджують. Наприклад, якщо ви хочете дослідити клітини певного типу раку, вам потрібно мати мРНК з ракових клітин цього типу і мРНК з нормальних клітин тієї самої тканини для порівняння.

Мічення мРНК. Після екстракції м РНК потрібно позначити

флуоресцентною міткою (маркером), щоб потім можна було слідкувати за молекулами на слайді мікрочіпа. Як правило, мРНК з нормальних (контрольних) клітин містять флуорохромом зеленого кольору, а мРНК з клітини які досліджують, – червоного.

Гібридизація. На цій стадії експерименту контрольна мРНК (мічена зеленим) змішується з експериментальним зразком мРНК (мічена червоним). Ця суміш потім наноситься на поверхню слайда та інкубується (витримується) певний час за температури + 42 ° С. В таких умовах одноланцюгові молекули мРНК «знаходять» комплементарні зонди і гібридизуються з ними, утворюючи дволанцюговий гібрид. Після цього мікрочіп миють спеціальними розчинами, які містять сіль і детергенти, щоб змити всі ті молекули мРНК, які не знайшли собі компліментарного партнера. По закінченні цієї операції мікрочіп готовий до сканування.

Сканування мікрочіпа. На цій стадії експерименту вчені візуалізують результат гібридизації. Флуоресцентна мітка невидима за денного світла. Для того, щоб просканувати слайд, його розміщують в гнізді спеціального детектора і освітлюють лазером з певною довжиною хвилі. Цей лазер активую молекули флуорофтору, які, починають світитися. За допомогою комп'ютера можна визначити позицію кожної цяточки, що світиться, і визначити силу її «світіння» за певної довжини хвилі. Фактично комп'ютер зелене і червоне світло з кожної цяточки «бачить» окремо. Потім він комбінує обидва сигнали і відображає матрицю у вигляді малюнку, на якому можна побачити порожні місця, червоні, зелені і жовті цяточки. Легко зрозуміти, що порожні місця відповідають тим зондам, для яких не знайшлося комплементарних партнерів серед мічених флуорофторами молекул мРНК. Цей факт найлегше можна пояснити тим, що ні в нормальних, ні в ракових клітинах цей ген не експресується (у тій тканині, яку ми вивчаємо!). і мРНК цього гена взагалі відсутня. Якщо ми бачимо зелену цятку, то це означає, що в «зеленому» зразку, який відповідає нормальним клітинам, цей ген експресується і відповідна мРНК синтезується так, що її можна екстрагувати і помітити. А в ракових клітинах цей ген не експресується. Щось зламалось у машині транскрипції, і мРНК, яка відповідає за синтез продукту цього гена, не синтезується. Протилежною є картина в тому випадку, коли ми бачимо червону цятку.

Нормалізація. У ДНК мікрочіпі інтенсивність забарвлення цяток не завжди відповідає наявній кількості гібридизованої мРНК, бо на її мічення впливає розмір і тип віртуального маркера. Математичний процес, відомий під назвою нормалізація корегує інтенсивність забарвлення цяток, таким чином, що вони прямо відображають кількість мРНК, яка присутня в гібридизованій молекулі. Після того, як дані нормалізовано, можна розпочинати аналіз.

Аналіз і кластеризація. Для послідовного, цятка за цяткою, аналізу мікрочіпа необхідні роки. Тому вчені розробили шляхи групування генів, що мають схожу поведінку, у кластери. І, як звичайно, розробили комплекс комп'ютерних програм для проведення цих операцій автоматично.

Висновок як етапи роботи ДНК-мікрочіпу (записати до зошита)

Завдання 3. Здійснити гру «ДНК-мікрочіп» для визначення інтенсивності експресії однакових генів у здорової людини і людини хворої на рак.

Обладнання: чорна основа (тканина) як модель ДНК- чипу; 10 кілець (білих) аналогів ДНК-чипів, кожне кільце має свій номер, що позначено певним кольором (див. табл.1); 67 моделей ліхтариків, що мають по два різнокольорові маленькі кола (вони є аналогами матричних РНК).

Примітка: Моделі ліхтариків можна виготовити з невеликих плоских фрагментів дерева. На кожному з них прикріпити дві паперові позначки: зелену або червону і колір (назву) гену. Зелених «ліхтариків» -33, а червоних – 34. Стосовно іншої позначки див. для довідки табл.2, яку на занятті студенти заповнюють після проведення гри самостійно.

Завдання для самостійної роботи на занятті (Хід гри)

1. Розкласти чорну тканину на столах.
2. На неї покласти 10 кілець і в середину кожного №№ генів і смужки певного кольорового паперу (див. табл.1).
3. Ознайомитися з віртуальними ліхтариками. Зелені ліхтарики відповідають молекулам мРНК з нормальних (контрольних) клітин здорової людини, червоні - імітують м РНК, що виділена з ракових клітин. Кожний ліхтарик має ще інші кольорові позначки, які відповідають смужкам кольорового паперу в середині кілець.
4. Розкласти 67 зелених і червоних ліхтариків по кільцях відповідно до їх других кольорових позначок.
5. Підрахувати кількість зелених і червоних ліхтариків у кожному з кілець. Одержані результати занести до таблиці 2.
6. Занести дані до табл.4 (зробити далі у Завданні 4).
7. Зробити висновок про загальний рівень експресії генів у онкохворих.

Висновок про зміни загального рівня експресії у онкохворій
людини(записати до зошита)

Завдання 4. Поверніться до Завдання 2 і ще раз пригадайте етапи роботи реального ДНК-мікрочіпу. Запишіть їх до таблиці 3. Після цього проаналізуйте попередні кроки гри «ДНК-мікрочіп» і запишіть їх до цієї таблиці відповідно реальних етапів його роботи.

Завдання 5. Виходячи з даних таблиці 2, згрупувати гени в п'ять кластерів (таблиця 4)

Завдання 6. Проаналізувати результати кластерування генів здорової і хворої на рак людини (таблиця 4) і зробити висновок про те, як онкологічне захворювання впливає на регуляцію експресії геному людини.

Висновок як конкретизація висновку Завдання 3(записати до зошита)

Таблиця 1

Основа віртуального ДНК - мікрочипу

№№ гену	Назва (копір) гену
1	рожевий
2	голубий
3	салатовий
4	фіолетовий
5	оранжевий
6	жовтий
7	коричневий
8	сірий
9	малиновий
10	бузковий

Таблиця 2

Результати віртуального мікрочипу

№№	Назва гену	Кількість зелених ліхтариків	Кількість червоних ліхтариків
1	рожевий	0	0
2	голубий	9	9
3	салатовий	1	1
4	фіолетовий	3	3
5	оранжевий	4	8
6	жовтий	0	3
7	коричневий	1	6
8	сірий	2	1
9	малиновий	4	0
10	бузковий	9	3
	Всього:	33	34

Таблиця 3

Відповідність етапів роботи реального і кроків віртуального ДНК-мікрочипів

	Реальний мікрочип	Віртуальний мікрочип

Таблиця 4

Результати кластерування генів

Кластер	Ген (№ та колір)	Кількість зелених ліхтариків	Кількість червоних ліхтариків	Висновок про регуляцію експресії в ракових клітинах порівняно з контролем (нормальними)
A				
B				
C				
D				
F				

Література:

1. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка // Вопросы психологии. - 1965. - № 6. – С.20-25.
2. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. Ростов н/Д: Феникс, 2000. 346 с.
3. Чайченко Г.М., Цибенко В.О., Сокур В.Д. Фізіологія людини і тварин. – К.: Вища школа, 2003 – 463 с.

References:

1. Vygotskii L.S.(1965) Igra i ee rol v psikhicheskom razvitii rebenka [Game and its role in mental development of the child] in *Voprosy psikhologii* [Psychology questions], № 6, pp. 20-25.
2. Stoliarenko L.D. (2000). Pedagogicheskaia psikhologiya [Pedagogical psychology] in *Rostov n/D: Feniks* [Rostov N / D: Phoenix], 346 s.
3. Chaichenko G.M., Tsibenko V.O., Sokur V.D. (2003). Fiziologiya liudini i tvarin [Human physiology and animals] in *K.: Vishcha shkola* [K.: The higher school],463 s.

Abstract. *Play, along with labor and learning, is the main form of human activity. Its physiological basis is the game's unconditional reflexes. They are inherited reactions of the human body. Playing activities performs many functions in human practice. It has great potential for effective use in the student learning process. This is due to its ability to fully develop the creative capabilities of future professionals. Didactic games as a learning tool are especially effective in the study of fundamental science subjects, in particular, biology. Therefore, the purpose of the publication was to develop methodological recommendations for the didactic game. It simulates the work of DNA chips to assess the level of expression of human genes. The equipment for it is easily made by hand. The publication contains an instruction card of the game "DNA microchip".*

Key words: *game activity, creative development of students, game of DNA microchip*

УДК 371.333

DIGITAL STORYTELLING TOOLS IN EDUCATIONAL SETTING
ИНСТРУМЕНТЫ ЦИФРОВОГО СТОРИТЕЛЛИНГА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Tulegenova A.M. / Тулегенова А.М.

*M Ed., senior teacher / магистр образования, ст. преп.**L.N.Gumilyov Eurasian national university, Kazakhstan, Nur-Sultan, 010000**Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Казахстан, Нур-султан, 010000*

Abstract: *This article introduces the fundamentals of digital storytelling and story development through practical applications in a variety of digital media, from text and storyboarding to sound, moving image, and interactive environments. Offers readers an opportunity to become familiar with narrative sequencing and story development, and introduce several free digital tools to create stories.*

Key words: *education, innovations, ICT, digitalization, informatization, storytelling, digital storytelling, digital tools.*

Informatization of education at all levels and in all institutions, introduction of new information technologies are the top priorities in the development of the Kazakhstani education system. The creation of new training centers, laboratories equipped with innovative audio-visual systems and computers is the main indicator of the development of education system in the Republic of Kazakhstan. [1]

At present, the global trend in education, including the system of higher and postgraduate education in the Republic of Kazakhstan, implies a transition of the learning process to a new technological level with the mandatory use of ICT. The use of ICT in the educational process makes it possible to solve fundamentally new didactic tasks; their use ensures an increase in the quality and effectiveness of training. The use of computer, networks, digital technologies and electronic educational environments involves the development of non-standard pedagogical practices, both in specific subject disciplines and in the interdisciplinary space of the educational process, including the research work of undergraduates and doctoral PhDs.

A significant task of modern education is the search and development of pedagogical technologies aimed at improving educational activities in accordance with the requirements. The use of the latest innovative technologies contributes to solving pedagogical and methodological tasks that are difficult or impossible to solve by traditional methods. At the same time, it is necessary to take into account in the methodology of teaching foreign languages that the destruction and loss of the positive results of the traditional education system cannot be allowed. Innovative and traditional teaching methods should harmoniously complement each other, as part of a single educational environment of the student.

Innovation in education refers to the process of improving pedagogical technologies, a set of methods, techniques and means of education. In some cases, it is considered an innovation to use an already known method, with a slight change, a modification as one of such methods - Digital storytelling.

Digital Storytelling is a simple and convenient service that integrates information on a single online page, posted on a variety of social networks. Title

comes from English StoryTelling - "tell a story."

The concept of storytelling is older than human history itself. Before the invention of written language, wisdom, knowledge, and information were passed down orally, and often through what would today be considered stories. In one sense, storytelling has always utilized the latest available technology. The rapid technological advances of the early 21st century have opened up new doors for the age-old practice of storytelling. While traditional storytelling is still alive, the practice of digital storytelling, a broad concept that encompasses the idea of using digital technology and multimedia interaction to share stories, is emerging as a useful tool for educators. [2]

Even though digital storytelling has been practiced for more than two decades, a limited amount of research has been conducted on this technology, especially in educational settings. Bulent Dogan conducted one of the first doctoral dissertation research studies at the University of Houston on digital storytelling in 2007 [3].

There are many terms used to describe this method, such as *digital documentaries*, *computer-based narratives*, *digital essays*, *electronic memoirs*, *interactive storytelling*, etc.; but in general, they all revolve around the idea of combining the art of telling stories with a variety of multimedia, including graphics, audio, video, and Web publishing.

Storytelling is also an informal learning method, implying gaining new knowledge through storytelling is a way to teach children structuring their thoughts, competent oral and written speech, as well as digital media literacy [4].

Today the use of digital storytelling is being practiced everywhere: schools, libraries and businesses, by novice technology users to those with advanced skills. In the field of education, teachers and their students, from early childhood classrooms through graduate school, are using digital storytelling in many different content areas and across a wide range of grade levels. The new genre is gaining popularity in schools and other educational institutions around the world. Also this concept is discussing for the past several years, there appear webinars, MOOC, articles, presentations on the many different aspects of how digital storytelling can be used in educational settings.

Digital storytelling or digital storytelling technologies are easily applicable, accessible and useful to a wide audience. Some people need a digital story to evoke emotions, others to attract a new client, and for others it simplifies communication with a large number of listeners. In a digital story, the narrative is combined with digital content such as animation, photos, audio, etc.

A fairly large number of web applications operate on social networks. storytelling, distinguished by a set of tools, interface, templates design, character design, storytelling, and more. Most online storytelling services are partially or fully free, but there are also paid ones. According to the form of presentation of history, services are distinguished, supporting the story in the form of a presentation or slideshow, a long and colorful web page with external hyperlinks, a digital book to which the reader can leave a comment.

In this article, we'll look at nine free digital storytelling tools for any of your goals.

1. ZooBurst A digital storytelling tool that allows you to create your own 3D pop-up book. Authors for their digital creations can use more than 10,000 free images and other materials available in the database. ZooBurst users can share their books with each other using hyperlinks or posting them on any blog and website. The ZooBurst Basic resource is 100% free, and the ZooBurst Premium or ZooBurst School License options with additional features require a fee.

2. StoryBird It contains simple tools for creating digital visual narratives in a few minutes, here you can write, read and share stories. Animators and illustrators from around the world have made their work easily accessible, so writers of all ages can use their art and turn it into innovative, creative and exciting stories. All stories and images are categorized. This means that in a huge database it is very easy to navigate. Great and completely free resource.

3. UtellStory A free community for creating multimedia stories and sharing your creations. Stories can be simply from images or combined from images, videos, audio recordings and background music to attract and impress the audience.

4. ACMI Storyboard Generator (Australian Centre For The Moving Image) A convenient online tool for digital stories. With SG, you can choose a script or create your own storyboard using various background photos, and then save your creativity and share it with your friends and the SG community. With free registration, thousands of images, audio and video files from the free multimedia library are available to you.

5. PicLits It allows you to use a combination of words placed on the image to give the story the essence and meaning. It can be a sentence, a headline, a poem, a quote, a text and the like. You can easily create with PicLit using the drag-and-drop method or the free style (Freestyle method). This tool is easily accessible via smartphones or iPad.

6. The art of storytelling This is a project of the Delaware Museum of Art. He invites visitors to use the online collections housed in the museum and apply innovative and creative approaches to them to add up the story. The resulting creations can be shared, sent to friends, published on the site so that other visitors can see them. Here you can create, share and flip stories in two main categories: Stories Pictured (text and photos) and Stories Told (text, images and audio).

7. StoryJumper A handy tool to help you write and illustrate stories using a set of intuitive built-in tools. You can use existing photographs and graphic art from the StoryJumper database or upload your own pictures as a background for the scene and graphic art for more personalization of the story. Here you can publish your book online for free or order it in hardcover in print from \$ 24.95.

8. British Council Tool You can create stories in three genres: fairy tales, horrors and science fiction. It has an easy-to-use interface that allows you to create stories using built-in characters, answering questions or using the drag-and-drop / drag-and-drop function. All stories are divided into categories in which you can publish your masterpiece.

9. Slidestory It allows you to create digital stories using slide shows along with voice narration. Each picture from a digital story can be accompanied by an announcer's voice in MP3 format, text captions and optional tags.

So, digital storytelling introduces the fundamentals of character and story development through practical applications in a variety of digital media. Students work both individually and collaboratively to develop projects that explore creative storytelling. When digital storytelling is used by students, it provides a strong foundation in many different types of literacy, including information literacy, visual literacy, technological literacy, and media literacy. Working with digital storytelling has helped us achieve a great deal of practical expertise in how students can be successful at creating educationally meaningful digital stories to support their learning. In this article, we share some of the most important issues we have learned about digital storytelling that we hope will benefit other educators who may wish to use this technology tool in their own teaching.

References:

1. Ministry of Education & Science of Kazakhstan (2010). The State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. http://www.edu.gov.kz/ru/zakonodatelstvo/gosudarstvennaja_programma_razvitija_o_brazovanija/
2. Robin B. What is Digital Storytelling? // Educational Use of Digital Storytelling. URL: <http://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27>
3. Dogan, B. & Robin, B. (2008). Implementation of digital storytelling in the classroom by teachers trained in a digital storytelling workshop. In K. McFerrin, R. Weber, R. Carlsen, & D. A. Willis (Eds.), *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference 2008* (pp. 902-907). Chesapeake, VA: AACE.
4. Сторителлинг//ПскоВики. Сайт педагогического сообщества Псковской области. <http://wiki.pskovedu.ru/index.php/Сторителлинг>
5. Эрдниева Э. В. (2015) Storytelling как средство формирования коммуникативной компетенции бакалавров гуманитарного профиля // Научные исследования: от теории к практике: мат-лы III Междунар. науч.- практ. конф. (Чебоксары, 30 апр. 2015 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. – Чебоксары: Интерактив плюс, 2015. – С. 298–300

Статья отправлена: 16.12.2019 г.

© Тулегенова А.М

УДК 378

GAME MOTIVATION OF STUDENTS IN PRACTICAL ACTIVITIES IN MEDICAL AND BIOLOGICAL PHYSICS**ІГРОВА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З МЕДИЧНОЇ ТА БІОЛОГІЧНОЇ ФІЗИКИ****Vasilenko N.A. / Василенко Н.А.***s.ph.-m.s., as.prof. / канд. ф.-м. наук, доц.**Institute of chemical technology (Rubizhne) of Dahl` East Ukrainian National University, Rubizhne, Volodymyrska 31, 93009**Институт химических технологий (г. Рубежное) Восточногоукраинского национального университета им. В. Даля, Рубежное, ул. Владимирская 31, 93009***Honcharov V.V. / Гончаров В.В.***s.c.s., as.prof. / канд. хим. наук, доц.*

ORCID: 0000-0003-4861-6210

*State establishment "Lugansk state medical university", Budivelnikiv 32, 93012**Государственное учреждение «Луганский государственный медицинский университет», ул. Строителей 32, 93012*

Анотація. В роботі розглядається питання застосування ігрових методів навчання на заняттях з медичної та біологічної фізики. Для зацікавленості студентів та ефективного засвоєння матеріалу були використані методи рольової гри і аналізу ситуацій. На прикладі задачі розрахунку фізичних параметрів клітинної мембрани показана ефективність використаної методики в групах студентів-медиків.

Ключові слова: рольова гра, метод аналізу ситуацій, медична та біологічна фізика.

Вступ. Важливим моментом в навчанні студентів медичних спеціальностей є засвоєння не лише лікарських дисциплін, але також і теоретичних, до яких відносять медичну та біологічну фізику. Дана дисципліна пов'язує біологію, хімію та фізику, розглядає одночасно з різних боків складні процеси, що протікають в людині або тваринах і тому має велике значення для розвитку майбутніх лікарів. Натомість підґрунтям предмету є математичний апарат, який викликає певні труднощі у студентів.

Дисципліна «Медична та біологічна фізика» є основою вивчення фізіології, цитології та ін. Тому важливим фактором в навчанні студента є його мотивування та заохочення.

Сучасна педагогіка має низку ефективних методів навчання, найпоширенішими з яких можна вважати ігрові. Формування мотивації до самостійної пізнавальної діяльності студента при вивченні курсу в вищому навчальному закладі можна досягати за допомогою таких методів навчання дисципліни, як ділова гра, рольова гра, дослідження, пояснювально-ілюстративний тощо [1-3]. Впровадження в навчальний процес цих методів навчання максимально ефективно при вивченні дисциплін гуманітарного циклу, застосування цих методів при вивченні точних математичних або фізичних дисциплін ускладнено. Однак, певний досвід використання ігрових технологій свідчить про їх перспективність, зокрема, при вивченні теоретичної механіки майбутніми інженерами[4].

Отже, у даній роботі представлена методика проведення практичних

занять з медичної та біологічної фізики, в якій застосовані дві форми методів навчання дисципліни рольова гра і аналіз конкретних ситуацій. При навчанні студентів-медиків передбачається, що в подальшому вони будуть працювати в умовах, в яких часто виникають конкретні, часто суперечливі і проблемні ситуації, які майбутній лікар повинен правильно проаналізувати і вирішити. Розбір конкретних ситуацій в період навчання допомагає студенту освоїти і закріпити теоретичні та практичні знання з дисципліни, що вивчається.

Основний текст. Використаємо метод рольової гри та покажемо його ефективність на прикладі практичного заняття з розділу «Біологічні мембрани».

Студентам було запропоновано завдання «Визначення кількості іонів, які створюють потенціал мембрани». Студентам пропонувалася клітина, яка має певну питому електроємність та діаметр. Також відомий потенціал, створений іонами, які вийшли з клітини. Завдання полягало в тому, щоб визначити кількість іонів, які створили мембранний потенціал, та товщину мембрани. З лекційного матеріалу студенти знають, що мембрана клітини – це напівпроникна оболонка, тобто бар'єр для речовини за певних умов. Тому розрахувати це завдання можливо, якщо умовна прийняти мембрану за плоский конденсатор.

Перший, підготовчий, етап полягав у формуванні команди і розподіленні ролей. На даному етапі відбувалося формування команди, розподілялися ролі, розглядалася постановка задачі. Залежно від кількості студентів в групі проводився поділ студентів на відділи організації. Студенти поділилися на 3 групи по 2 особи, назвали цю організацію біохімічною лабораторією, призначили з успішних студентів керівника даного закладу. На розрахунковому – другому – етапі кожна група отримала завдання. Після проведення командами розрахунків відділи (команди) вибрали доповідачів, які писали варіанти вирішення завдань на дошці, обґрунтовуючи етапи рішення, і представляли кінцеві результати. Результати команд, які отримали однакові результати, порівнювали і аналізували способи їх вирішення.

Якщо результати команд не збігалися, то керівник лабораторії за допомогою викладача перевіряв процес вирішення завдання і виявляв допущені помилки.

На останньому – третьому – етапі, командам пропонувалося знайти найбільш раціональне рішення поставленого завдання. В кінці заняття керівник лабораторії записував на дошці оптимальне рішення. Вся група студентів колективно аналізувала отримані значення, робила висновки і вирішувала, наскільки спрощеною є дана модель.

Конкретні проблемні ситуації, суміщені з їх розбором і розігрування ролей, також проводилися за іншими розділами медичної та біологічної фізики. Для проведення таких практичних занять були взяті спеціальні теми, які в подальшому необхідні для вивчення таких дисциплін, як біологія, фізіологія тощо.

Для розвитку пізнавальної діяльності студентів доцільно проводити практичні заняття в такій формі не менше ніж 3 рази в семестр.

Застосування активних форм навчання показало, що подібні завдання,

задані студентам додому задалегідь в об'ємі теоретичної підготовки, виконуються вчасно и на більш високому рівні, ніж інші завдання. Даній вид навчання викликає у студентів неприховану зацікавленість, тому важливим є не тільки рішення задачі, але й власне процес пошуку правильної відповіді, обговорення різних можливих варіантів вирішення, що в решті решт змушує студентів приймати самостійне рішення на основі отриманого досвіду.

Висновки. Результати проведених опитувань, контрольних робіт та модульного контролю упевнено свідчать про суттєву ефективність в навчанні саме ігрових методів засвоєння матеріалу.

Студенти груп, в яких проводилися розбори конкретних ситуацій і розігрування ролей, набагато краще орієнтуються як в пройденому теоретичному матеріалі, так і у вирішенні поставлених конкретних завдань.

Отже, перспективність ігрових методів для навчання безперечна, особливо враховуючи складність на насиченість медичної та біологічної фізики теоретичним матеріалом.

Література:

1. Кічук, Н. В. Ігрове проектування як інтерактивна дидактична технологія підготовки фахівців / Н. В. Кічук // Наука і освіта. – 2005. – №3–4. – С. 61–65.
2. Гриджук, О. Є. Інтерактивні методи навчання студентів української мови за професійним спрямуванням / О. Є. Гриджук // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – №37 (75). – С. 38–41.
3. Александр Долгоруков. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Електронний ресурс] <http://evolkov.net/case/case.study.html>
4. Василенко, Н. А. Формирование мотивации студентов на практических занятиях по теоретической механике / Н. А. Василенко, В. В. Гончаров // Modern scientific researches. – 2018. – №6 (4). – С. 64–67.

References:

1. Kichuk, N.V. (2005). Ihrove proektuvannya yak interaktyvna dydaktychna tekhnolohiya pidhotovky fakhivtsiv in *Nauka i osvita*, issue 3-4, pp. 61-65.
2. Hrydzhuk O.Ye. (2015). Interaktyvni metody navchannya studentiv ukrayins'koyi movy za profesiynym spryamuvannyam in *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, issue 75, vol.37, pp. 38-41.
3. Dolhorukov A. Metod case-study kak sovremennaya tekhnolohyya professyonal'no-oryentyrovannoho obuchenyya, <http://evolkov.net/case/case.study.html>.
4. Vasylenko N.A. (2018). Formyrovanye motyvatsyy studentov na praktycheskykh zaniatyakh po teoreticheskoj mekhanyke in *Modern scientific researches*, issue 6, vol.4, pp. 64-67.

Abstract. The paper discusses the application of game methods of teaching in the classroom for Medical and Biological Physics. Methods of role-playing and situation analysis were used for student interest and effective learning. The example of the problem of calculating the physical parameters of the cell membrane shows the effectiveness of the technique used in groups of medical students.

Key words: role play, case-study, medical and biological physics.

Статья отправлена: 16.12.2019 г. © Гончаров В.В.

УДК 37.025

**IMPLEMENTATION OF THE IDEA OF POLYTECHNICAL TRAINING
IN SCHOOL EDUCATION IN ENGLAND
(THE END OF THE XIXTH – BEGINNING OF THE XXTH CENTURY)****РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕИ ПОЛИТЕХНИЗМА****В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ В АНГЛИИ (КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)****Golovko I.A. / Головки И.А.***s.p.s., lecturer / к.пед.н., преподаватель*

ORCID: 0000-0001-6690-4043

*Centralukrainian national technical university,**Kropyvnytskyi, Universytetskyi Avenue, 8, 25013**Центральноукраїнський національний технічний університет,**Кропивницький, проспект Університетський, 8, 25013*

Аннотация. Обоснованы главные черты и проанализированы основные пути имплементации идеи политехнизма в школьном образовании Англии в конце XIX – начале XX века с целью использования данного историко-педагогического опыта в современных условиях развития общества. Раскрыта суть развития политехнического образования как неотъемлемой составляющей педагогического процесса в формировании всесторонней личности, обусловленной общественной деятельностью человека.

Ключевые слова: политехническое образование, политехнизм, техническое образование, трудовое обучение, Англия конца XIX – начала XX века, Закон о техническом обучении, 1889, культурно-технологическая среда

Вступление. Проблема политехнизации всегда была достаточно актуальна в системах образования во всем мире. Педагоги и ученые разных стран работали над решением вопросов организации, содержания и форм политехнического образования, обозначали методологические подходы, обусловленные историческими этапами его развития. Однако, несмотря на достаточно существенную историю по изучению данного вопроса, оно продолжает оставаться актуальным, поскольку изменяются условия и требования времени, что концептуально влияет на подходы, методы и пути решения данного вопроса.

Особое внимание в данном контексте вызывает суть идеи политехнизма в условиях информационно-технологического общества. Подтверждением этому служат работы ряда современных ученых, таких как Л. Семеновской (об антропоцентрической сущности идеи политехнизма) [5], Ю. Белоглазовой (о конкретизации дефиниции понятий «высшая техническое и политехническое образование») [1], Н. Слюсаренко (о политехнизме и образовательных процессах прошлого и настоящего) [6] и других ученых. Актуальность данного вопроса обусловлена тем, что педагогическая наука накопила достаточно большое количество знаний и, используя достижения философии, психологии, культурологии, социологии, переходит на качественно новый уровень осмысления феномена образования. Это также связано и с существенными социально-экономическими и культурно-технологическими трансформациями, что влечет необходимость поиска новых путей подготовки молодого поколения

к будущей трудовой деятельности. В данном ключе большая роль отводится истории педагогики, как науке, способствующей решению современных проблем с учетом опыта предыдущих поколений. Предлагаем рассмотреть опыт реализации идеи политехнизма в период его становления в Англии, которая на данном этапе является одной из высокоразвитых стран с широко представленной системой политехнического образования.

Основной текст. Содержание понятия «политехническое образование» конца XIX ст. рассматривается современными учеными с позиций перспектив общественного развития. При этом они характеризуют этот период наличием связи общего образования с производственным и общественно полезным трудом. В Англии, как и в большинстве западноевропейских стран, совмещение политехнического образования с профессиональным на протяжении XIX ст. становится одним из отличительных признаков образования. [1;5; 6].

Политехническое образование в школах Англии в XIX в. воспринималось, скорее, как начальное ремесленное обучение на уровне ознакомления и подготовки подрастающего поколения к общественно-трудовой деятельности, позднее – как техническое обучение, что дает возможность применять данные термины как взаимозаменяемые для данного периода. Попытки реализации политехнического обучения были предприняты в 1803 г. в школах «Британского общества за распространение элементарного образования» при обучении учеников навыкам шитья и ремесел. Такой подход был одобрен английским парламентом и поддерживался путем выдачи субсидий школам. Но данная практика оказалась неэффективной в рамках существующей на то время школы и в 1818 г. субсидирование было приостановлено [2, с. 20]. Следующим шагом введения политехнического обучения в школах Англии стал принятый правительством в 1833 г. фабричный закон об обязательности обучения детей в возрасте от 9 до 13 лет по два часа в неделю, работающих на фабриках. Но в полной мере закон не выполнялся. Сеть фабричных школ была неразвита, обучение в них было очень слабым, с малограмотными учителями. После нескольких лет учебы в таких школах многие дети почти не умели писать, читать считать. Однако это было попыткой правительства объединить элементарное обучение с фабричным трудом.

В 1853 г. был создан Департамент науки и искусств, призванный обеспечивать развитие промышленного, ремесленного и естественно-научного образования и обучения» [3, 4; 9]. Департамент стал выделять субсидии народным школам, которые проводили обучение предметам естественно-научного и практично-ремесленного циклов. Для решения проблемы с нехваткой учителей по данным дисциплинам в 1859 г. правительство ввело экзамены для учителей – по присвоению квалификаций по техническим дисциплинам, для учащихся – по общим и научно-естественным дисциплинам с 1862 г., по результатам которых школы получали субсидии [9].

В последней трети XIX в. социально-экономические изменения вызвали необходимость в общем образовании широких слоев населения, что повлекло принятие парламентом в 1870 г. Закона об элементарном обучении для всех детей в возрасте от пяти до десяти лет, который заложил основу национальной

системе образования в стране. Закон 1870 г. был дополнен и расширен государственными актами об образовании 1876, 1878, 1880, 1889, 1891, 1893, 1902 гг. и др., что существенно способствовало развитию не только общего образования, но и политехнического в частности. В обществе приобретал острое социальное звучание вопрос о трудовом обучении подрастающего поколения [8]. По словам одного из членов Ассоциации по распространению социальных наук Ф. Ньюмена, важность уроков ручного труда состояла в том, что они проводились с использованием разных инструментов, что имело большое значение для развития рук и органов чувств. При этом он подчеркнул, что цель трудового обучения состоит в том, чтобы развивать все имеющиеся склонности и способности учащихся таким образом, чтобы они могли применять свои знания и выполнять работу в разных областях. В ходе педагогического процесса предлагалось знакомить детей с разной трудовой деятельностью путем проведения экскурсий на местные ремесленные и промышленные предприятия, встреч со специалистами разных профессий, введения в учебный процесс работы с разными приборами и моделями, с помощью которых объяснять ученикам прикладное значение наук. Таким образом в школах реализовывался основной принцип политехнического обучения, который в тот период времени состоял в изучении общих, естественно-научных предметов в сочетании с ручным трудом с тем, чтобы эти знания были использованы в практической деятельности [4, с. 56].

Данному процессу способствовало принятие Закона о техническом обучении 1889 г., как результат общественной агитации за реформирование среднего образования в направлении технического образования. Понятие «техническое образование» включало в себя широкий спектр обучения: ручной труд, изучение принципов естественно-научных дисциплин, которые используются в промышленности, сельском хозяйстве, а также практические занятия [11, 101]. Одним словом, они охватывали весь тот комплекс школьных занятий, который является, в современном понимании, важной составляющей трудового обучения и воспитания, и что, в конечном счете, составляет политехническое обучение. Введение в школы курса ручного труда педагогично обосновывало его роль как альтернативу однобокому книжному обучению, оживление учебного процесса, гармоничное чередование умственного и физического развития ребенка [4, 42; 10]. Закон 1889 г. активизировал политехническое образование. Согласно его положениям, органы местного самоуправления оказывали финансовую помощь школам, которые включали в свой учебный план технические, сельскохозяйственные, коммерческие дисциплины с учетом промышленных потребностей и местных условий, а также курсы дисциплин трудового обучения. Созданный Советом по образованию специальный комитет по изучению роли и места трудового обучения и мер по его улучшению предоставил отчет в 1910 г., в котором нашли свое отображение теоретические и психологические обоснования необходимости трудового обучения. Подчеркивалась связь между деятельностью мозга и моторной деятельностью человека [4, с. 77]. Консультативный совет по проведению практических занятий ручного труда в

средних школах в 1913 г. обозначил содержание предмета «ручной труд», который включал следующие виды трудового обучения: работа с деревом и по металлу, шитье, кулинария, стирка, утюжка, уборка по дому, огородничество, садоводство, обработка земли (для аграрных районов) [12]. Официальная позиция правительства основывалась на том, что ручной труд в мастерских является необходимой составляющей общего образования [7].

Заключение и выводы. Анализ источников дает основания утверждать, что политехническое образование в системе общего образования, зародилось в Англии в начале XIX в., что было вызвано социально-экономическими потребностями, бурным развитием промышленности, которая нуждалась в специалистах технического профиля на производстве. Широкое развитие политехнизма принял в конце XIX – начале XX века, что было закреплено Законом о техническом обучении 1889 г. Однако его запоздалое принятие стало ошибкой английского правительства, приведшей к утрате страной лидерских позиций в последующие десятилетия, в сравнении с Германией и США. Таким образом, эффективность функционирования системы образования любой страны определяется ее способностью быстро реагировать и откликаться на потребности рынка труда, чтобы действительно обеспечивать его функционирование путем подготовки квалифицированных рабочих. Такая способность системы образования должна учитывать развитие культурно-технологической среды не только на данный период времени, но и на перспективу, то есть задача системы образования – быть перспективно-ориентированной. Образовательные учреждения, в свою очередь, должны учитывать новейшие технологические разработки и научные достижения во всех областях развития общества. В данном подходе большая роль отводится развитию, реализации идеи политехнизма в современных условиях, нацеленной на формирование у учащихся определенного отношения к техногенной среде, которая усиливает зависимость человека от техники, технологии, результатов и последствия их действий. Очень важно, чтобы воспитанники школы имели четкое представление и понимание о закономерностях развития культурно-технологической среды, владели умениями и способностями к обеспечению ее стабильности в обществе, которое динамично трансформируется.

Литература:

1. Белоглазова Ю. Уточнення та конкретизація дефініцій понять: «вища технічна освіта» та «вища політехнічна освіта». URL : <http://gisap.eu/ru/node/718> (Дата обращения: 12.12.2019).
2. Кинд В.А. Пути и формы распространения профессиональных знаний. Петроград, 1916. 289 с.
3. Мижурев П. Г. Взгляды и деятельность Национальной ассоциации для распространения технического и реформы среднего образования в Англии. С Пб : Изд. ред. журн. «Техническое образование», 1897. 80 с.
4. Салимова К. И. История трудового обучения в Англии (от Томаса Мора до наших дней). М. : Просвещение, 1967. 236 с.
5. Семеновська Л. Реалізація ідеї політехнізму у вітчизняній шкільній

освіті ХХ століття: історіографічний аналіз. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полтава, 2013. Вип. 3. С. 104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2013_3_19 (Дата обращения: 12.12.2019).

6. Слюсаренко Н. Політехнізм і освітні процеси минулого і сьогодення. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон, 2011. Вип. 11. С. 59–65.

7. 1902 Education Act (Balfour Act) : Acts of Parliament. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1902-education-act.html> (Last accessed: 12.12.2019).

8. Armstrong H. E. Scientific Education. *Popular Science Monthly*. 1894, Vol. 45. P. 630–633.

URL: https://en.wikisource.org/wiki/Popular_Science_Monthly/Volume_45/September_1894/Scientific_Education (Last accessed: 12.12.2019).

9. Evans R. Technical Education. URL: <http://www.google.com.ua/search?q=evans&aq=f&oq=evans&sourceid=chrome&ie=UTF-8#q=richard+evans+technical+education&hl=ru&tbo> (Last accessed: 12.12.2019).

10. Galvani R. The Changing Experience of English Secondary Education. *Reflecting Education*. 2010. Vol. 6. № 1. P. 75–89. URL: <http://reflectingeducation.net> (Last accessed: 12.12.2019).

11. Martin C. A. *Short History of English Schools, 1750–1965*. Wayland, 1979. 118 p.

12. Technical Instruction Act 1889 / Acts of Parliament. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1889-technical-instruction-act.html> (Last accessed: 12.12.2019).

References:

1. Beloglazova U. *Utochnennia ta konkretyzatsiya definitiy poniat "vyscha technichna osvita" ta "vyscha polytechnichna osvita"*. URL: <http://gisap.eu/ru/node/718> [in Ukrainian] (Last accessed: 12.12.2019).

2. Kind V. A. (1916) *Puti i formy rasprostraneniya professionalnyh znaniy*. Petrograd. [in Russian].

3. Mizhnev, P. G. (1897) *Vzglyady i deyatelnost Natsionalnoj assotsiatsii dlja rasprostraneniya technicheskogo i reformy srednego obrazovanija v Anglii* [Points of view and activity of National Association for Promoting technical and reforming secondary education in England]. St.-Petersburg. 'Technicheskoe obrazovanije'. [Technical education]. [in Russian].

4. Salimova K. (1960) *Borba za narodnoje obrazovanije v chartistskom dvizhenii* [Struggle for popular education and chartists' movement]. Moskva: Izd-vo Akadem. ped. nauk RSFSR [Published by Pedagogical Sciences Academy of RSFSR]. [in Russian].

5. Semenovska L. (2013) *Realizatsiia idei polytechnizmu u vitchyznianij shkilnij osviti XX stolittia: istoriografichniy analiz* [The realization of idea of polytechnic training in school education system in Ukraine in the XX century: historical analysis]. *Pedagogichni nauky: zbirnyk naukovykh prats* [Pedagogical Sciences: collection of scientific works], Poltava, issue 3, p. 104 [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2013_3_19 (Last accessed: 12.12.2019).

6. Sliusarenko N. (2011) *Polytechnizm i osvichni protsesy mynulogo i siogodennia*. *Pedagogichniy almanah: zbirnyk naukovykh prats*. [Polytechnicizm and educational processes of the past and present. *Pedagogical Sciences: collection of scientific works*]. Kherson, issue 11, pp. 59–65. [in Ukrainian]

7. 1902 Education Act (Balfour Act) : Acts of Parliament. URL:

<http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1902-education-act.html> (Last accessed: 12.12.2019).

8. Armstrong H. E. (1894) Scientific Education. *Popular Science Monthly*. Vol. 45. P. 630–633.

URL: https://en.wikisource.org/wiki/Popular_Science_Monthly/Volume_45/September_1894/Scientific_Education (Last accessed: 12.12.2019).

9. Evans R. Technical Education. URL: <http://www.google.com.ua/search?q=evans&aq=f&oq=evans&sourceid=chrome&ie=UTF-8#q=richard+evans+technical+education&hl=ru&tbo> (Last accessed: 12.12.2019).

10. Galvani R. (2010). The Changing Experience of English Secondary Education. *Reflecting Education*. Vol. 6. № 1. P. 75–89. URL: <http://reflectingeducation.net> (Last accessed: 12.12.2019).

11. Martin C. A. (1979). *Short History of English Schools, 1750–1965*. Wayland, 118 p.

12. Technical Instruction Act 1889 / Acts of Parliament. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1889-technical-instruction-act.html> (Last accessed: 12.12.2019).

Abstract. *The characteristic features are depicted and the main ways are analyzed of the process of the implementation of the idea of polytechnical training in school education in England at the end of XIXth – beginning of XXth century.*

It has been shown the attempts of the pedagogues and government to implement the widely discussed technical training issues at all the levels of the educational system into school education, with the purpose to put the school in the close connection with commercial and industrial interaction of the nation. The policy was aimed to suit socio-economic and cultural environment in the terms of the current development of late XXth – early XXth England.

Thus, the purpose and objectives of the polytechnic education of the younger generation in the late nineteenth century laid in its economic value as a pre-professional training and as a means of educating future workers: instilling a responsible attitude to work in children's minds. However, during early twentieth century manual training found its proper place not only in primary but also in many secondary schools in England, as a subject of great educational value: a number of theoretical studies of the labor were included into the curriculum, for the first time the official report revealed the pedagogical and psychological background for the manual training at schools which aimed to develop mental and physical activity of children.

In conclusion, it should be mentioned that the effectiveness of the education system of any country is expressed primarily in its ability to react and respond quickly to both the level of development of cultural-technological environment of the country and the needs of the labor market, in order to ensure its effective functioning by supplying the labour market with skilled workers. The educational system should take into account the necessities of the labor market not only for the current period of time, but above all, as the perspective for future needs, so the strategic goal of education is to be perspective-oriented.

Key words: *polytechnical education, politechnical training, technical training, England at the end of XIXth – beginning of XXth century, Technical Instruction Act, 1889, cultural-technological environment.*

Статья отправлена: 12.12.2019 г.

© Головки И.А.

УДК 37.032

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION
OF PERSONAL QUALITIES OF THE TEACHER****ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ УЧИТЕЛЯ****Kober I.N./Кобер И.Х.***Professor/Профессор***Kassymov S.B./Касымов С.Б.***As.prof./Доц***Sharipova G.K. / Шарипова Г.К.***Senior teacher/Старший преподаватель***Makarova E.A./Макарова Е.А.***Senior teacher/Старший преподаватель**Taraz State University named after M.Kh.Dulaty,**Kazakhstan, Taraz, 60 Tole by street, 080000**Таразский Государственный Университет им. М.Х.Дулати,**Казахстан, Тараз, ул Толе би 60, 08000*

Аннотация. В данной статье раскрываются психолого-педагогические аспекты формирования личностных качеств учителя. В статье представлены личностные качества учителя как ключевого и важнейшего компонента структуры педагогического процесса, а также рассмотрены педагогические принципы построения авторитета учителя физической культуры. В данной статье термин «авторитет» рассматривается как фактор, способствующий эффективности деятельности коллектива, данное явление может выступать и как причина, и как следствие успешной деятельности. В статье проанализированы личностные качества учителя физической культуры, а также представлены стилевые особенности руководства деятельностью учеников общеобразовательной школы. Рассматриваются вопросы о том, что принцип – это первоначальная, руководящая идея. Между принципом и идеей существует взаимосвязь, которую можно охарактеризовать следующим образом: всякий научный принцип раскрывает содержание идеи, но не исчерпывает всего его содержания; каждый принцип раскрывает отдельную сторону идеи, но всякая идея полностью раскрывается в принципах.

Ключевые слова: учитель физической культуры, личностные качества учителя, педагогический процесс, авторитет, ученики, коллектив, педагогическая деятельность.

Происходящие в настоящее время социально-экономические, культурные, политические изменения оказывают влияние на все стороны личностного развития и взаимосвязи человека с окружающим миром и людьми. На современном этапе в педагогических источниках «авторитет» рассматривается как фактор, способствующий эффективности деятельности коллектива, данное явление может выступать и как причина, и как следствие успешной деятельности.

В ряде исследований выдвигалась и затем подтверждалась гипотеза о детерминации авторитетом руководителя эффективностью функционирования его коллектива. Вместе с тем не только эффективность обуславливает авторитет, но и, наоборот, авторитет способен влиять на эффективность функционирования коллектива. Успех личности является одной из самых важных предпосылок ее влияния на других. Людям свойственно подражать тому, кто достиг успеха, а у

подростков это качество выражено особенно. Следует, однако, отметить, что не менее важно в построении авторитетных отношений создание атмосферы эмоционального благополучия и сопричастности к успеху.

Учителю очень важно добиваться высокой оценки его деятельности и сам он должен производить впечатление преуспевающей профессионально состоявшейся личности. Учитель реализует себя в учениках. Достижения учениками успеха, которого они добились под его руководством или в совместной деятельности, позволяет оценивать деятельность учителя как высокопрофессиональную. Так или иначе, каждому учителю необходимо, чтобы признавали его ученики. Поэтому для него важным моментом является участие его учеников в различных конкурсах, олимпиадах, соревнованиях. Объективная оценочная информация о достижениях учеников, что возможно при независимых экспертах, позволяет воспринимать успех как достоверное явление. Отработанная система соревнований в деятельности учителей физкультуры, и тем более в деятельности тренеров, позволяет чаще получать независимые характеристики специалистов в этой области. Учителя других профилей имеют меньшие возможности само утверждаться через успех своих учеников [1].

Авторитет образуется синтезом свойств личности. Однако следует указать, что конкретная деятельность предъявляет вполне определенные требования к личностным качествам руководителя, которые могут способствовать успеху или являться препятствием для его достижения. Существенное влияние на проявление тех или иных качеств руководителя (учителя) будут оказывать социально - психологические особенности тех, с кем осуществляет он совместную деятельность, чьей деятельностью он руководит.

Если свойства руководителя отвечают требованиям деятельности, то он является авторитетным для коллектива, и наоборот, несоответствие свойств личности требованиям ведет к не авторитетности руководителя.

К общим, можно сказать глобальным, качествам руководителя относятся профессиональная компетентность, обязательное умение слушать, слышать: деловитость, организаторская активность и ряд других. Вместе с тем в зависимости от профессиональных особенностей коллектива, от руководителя требуются и другие специфические качества. Высокий рейтинг в построении авторитета учителя таких нравственно - психологических качеств, как открытость, терпение, обаятельность, любовь к детям, отзывчивость и другие. Наряду с очевидно положительными качествами для построения авторитетных взаимоотношений с учениками есть качества руководителя, имеющие, несомненно, отрицательный потенциал [2].

Личностные качества учителя рассматриваются и в связи со стилевыми особенностями руководства деятельностью учеников, коллектива. Уместно будет напомнить, что в стиле деятельности педагога проявляются его личностные качества, преломленные в определенной мере через призму особенностей и потребностей руководимого им коллектива.

Однако было бы неправильно сводить стиль деятельности педагога только к его субъективным характеристикам и оценивать этот стиль как своеобразную

форму проявления его индивидуальности. Дело в том, что особенности личности педагога при всей ее значимости далеко не исчерпывают компоненты, формирующие присущий ему стиль управления.

Компоненты эти составляют лишь субъектное начало и субъективный элемент стиля, а между тем стиль всегда имеет и некоторую общую объективную основу.

Личностные качества педагога оказывают существенное влияние на характер и форму применения различных методов управления коллективом, что проявляется в стиле руководства.

В результате можно сформулировать еще один принцип отражающий закономерность построения авторитетных отношений в деятельности педагога, принцип опосредованности авторитета содержанием и условиями совместной деятельности.

Оценку личностных качеств педагога осуществляют конкретные личности в коллективе. От состава коллектива и уровня его развития зависит характер данной оценки.

Во многом оценка личностных качеств учителя будет, зависеть от социально – психологического уровня развития ученика, от уровня развития коллектива.

Одни и те же личностные качества учителя принципиально по-разному проявляются и воспринимаются в группах разного уровня развития. Таким образом, личностные основания учителя могут быть весьма различными в построении его авторитета. Востребованность его конкретных личностных качеств будет зависеть от ценностной ориентации конкретных учеников, конкретного коллектива.

Проблема авторитета учителя тесно связана с проблемой эффективного влияния его на учеников.

Проблема для учителя заключается в том, чтобы найти точки совпадения в ценностных ориентациях собственных и своих учеников, что послужит в дальнейшем основанием для развития более тесного взаимопонимания и потенциальной возможности формирования авторитетных отношений.

В этом проявляются его педагогическое мастерство, его педагогический профессионализм, его креативные способности, его интуиция. Отсюда вытекает следующий принцип, который необходимо учитывать в построении авторитетных отношений в педагогической деятельности, - принцип учета ценностных ориентаций, мотиваций и потребности.

В профессиональной деятельности педагога, «безусловно» имеются приоритетные аспекты. Проблема эффективного формирования приведенных качеств учеников, соответствующих ценностным приоритетам общества, выявляет самостоятельную важность в учебно-воспитательном процессе нравственного авторитета учителя. Этот аспект педагогической деятельности ни при каких обстоятельствах не может быть проигнорирован. Если нравственные качества учителя оцениваются учеником как неприемлемые, не соответствующие его представлениям, то невозможно эффективное решение задач воспитания. В связи со своей генерализацией в общей структуре

педагогических задач стоящих перед учителем, имеет свой педагогический смысл выделение принципа, раскрывающего потенциальные возможности в успешном решении вопросов нравственного воспитания учеников, - принцип детерминанты нравственного авторитета в решении задач нравственного воспитания [4].

Авторитет требует взаимность, которая является важнейшим слагаемым отношений доверия и уважения между людьми. Наблюдений и беседа, проведенные с учителями школ и их учениками, показали, что односторонняя значимость наиболее пагубно сказывается на взаимоотношениях с подростками и старшими школьниками.

При таких взаимоотношениях быстрее всего наступает отчужденность, которая является существенным препятствием в процессе формирования авторитета учителя. В случаях, когда оценка преподавателя как профессионала невысокая, старшие школьники в общении между собой вместо имени - отчества учителя называют только имя, причем нередко в уменьшительной форме, но при этом очень важна интонация, она говорит порой больше, чем какие - либо объяснения. Подобное явление в вузах встречается значительно реже. Уважение педагогом личности своих учеников взаимная значимость позволяют создать необходимую атмосферу подлинного сотрудничества и сопричастности учителя к проблемам учеников [5].

Процесс воздействия педагога на учеников всегда связан с выдвижением определенных требований. Корректность и тактичность выдвижения требования во многом будут определять характер взаимоотношений. В этой связи сформулирован принцип предъявления требования учителем в сочетании с проявлением уважения, взаимного доверия и значимости.

Многими исследователями признается, что феномен авторитета - явление весьма динамичное. Приобретенный авторитет требует постоянного подкрепления или, можно сказать, подтверждения. Особенно активная динамика оценочных суждений отмечается в подростковом возрасте.

В силу своих возрастных особенностей подростки чаще требуют от учителя подкрепления «завоеванных» позиции, причем эта закономерность в большей мере проявляется в работе со старшими подростками. Таким образом, объективная реальность позволяет выделить принцип подкрепления авторитета. Необходимо отметить, что в процессе формирования авторитетных отношений и их подкрепления предполагается активная личностная позиция в этом вопросе самого учителя. В связи с этим в формировании авторитета педагога важен и принцип активной личностной позиции учителя в формировании авторитета.

Литература:

1. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал. – М., 1994.
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди: психология человеческих взаимоотношений. – М., 1996.
3. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990.
4. Битянова М.Р. Культура самосовершенствования преподавателя. –

М., 1994.

5. Бухвалов В.А. Алгоритмы педагогического творчества. – М., 1993. ВЕСТНИК КазНПУ им. Абая, серия «Психология», №1(58) 2019 г.

References:

1. Mitina L.M. Teacher as a person and a professional. - М., 1994.
2. Burn E. Games that people play: the psychology of human relationships. - М., 1996.
3. Kan-Kalik V.A., Nikandrov N.D. Pedagogical creativity. - М., 1990.
4. Bityanova MR The culture of teacher self-improvement. - М., 1994.
5. Bukhvalov V.A. Algorithms for pedagogical creativity. - М., 1993. BULLETIN KazNPU them.Abay, series "Psychology", No. 1 (58) 2019

Abstract.

The article presents the personal qualities of teacher as a most important component of the structure of the pedagogical process, and also describes the pedagogical principles of building the authority of a teacher of physical culture. In this article, the term "authority" is considered as a factor contributing to the efficiency of a team's activity; this phenomenon can act both as a cause and as a result of successful activity. The article analyzes the personal qualities of the teacher of physical culture, and also presents the stylistic peculiarities of the management of the activities of secondary school students.

Questions are being considered that the principle is an initial, guiding idea. There is a relationship between principle and idea, which can be characterized as follows: every scientific principle reveals the content of the idea, but does not exhaust all its content; Each principle reveals a separate side of the idea, but every idea is fully disclosed in the principles.

Keywords: *teacher of physical culture, personal qualities of the teacher, pedagogical process, authority, pupils, collective, pedagogical activity.*

Статья отправлена: 11.12.2019 г.

© Шарипова Г.К.

УДК37.047

**CREATIVE DIRECTION OF TEACHER'S PERSONALITY AS A
INTERDISCIPLINARY OBJECT OF RESEARCH
ТВОРЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ**

Kober I.N./Кобер И.Х.*Professor/Профессор***Kassymov S.B./Касымов С.Б.***As.prof./Доц***Sharipova G.K. / Шарипова Г.К.***Seniorteacher/Старший преподаватель***Makarova E.A./Макарова Е.А.***Seniorteacher/Старший преподаватель**Taraz State University named after M.Kh.Dulaty,**Kazakhstan, Taraz, 60 Tole by street, 080000**Таразский Государственный Университет им. М.Х.Дулати,**Казахстан, Тараз, ул Толе би 60, 08000*

Аннотация: В статье авторами раскрыто содержание творческой направленности будущих учителей, а также анализируются содержательные принципы подготовки учителей физической культуры. В данной статье освещаются современные научные взгляды ученых о развитии творческих способностей личности. Авторами представлены обоснованные теоретические и методические формы развития творческого потенциала будущих специалистов. В статье раскрывается сущность концепций, теоретических знаний и практических аспектов по формированию и развитию творческих способностей будущих учителей физической культуры. В этой связи авторами рассматриваются вопросы о том, что в процессе профессионального обучения у будущих специалистов физической культуры формируются знания в разных областях науки. Одна из важнейших задач подготовки педагогических кадров - это развитие их творческого потенциала. В основе успешного осуществления педагогической деятельности лежит творчество.

Ключевые слова: учитель, творческая направленность, творческие способности, учитель физической культуры, творческий потенциал, педагогическая одаренность, студенты, будущие специалисты.

Социально-экономические преобразования, происходящие на современном этапе развития Республики Казахстан, требуют новых подходов к системе высшего профессионального образования. В Государственной программе «100 конкретных шагов» и в Послании «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев, уделяя внимание развитию науки и образования, особый акцент делает на улучшении качества человеческого капитала и повышении качества высшего образования, образовательных программ [1]. В связи с этим, одной из приоритетных задач современного педагогического вуза является фундаментальная теоретическая подготовка специалистов с учетом социального заказа и расширение перечня профессиональных компетентностей выпускника вуза, что и намечено Государственной программой развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы [2].

На сегодняшний день любой личности важно осознавать свою значимость,

сопричастность к успеху и общественно значимой деятельности, важно иметь позитивную Я-концепцию. Необходимо руководствоваться этим и при подготовке будущих учителей физической культуры. Стимулируя развитие креативных (творческих) способностей студентов в процессе обучения невозможно без создания атмосферы доверия на занятиях, без предоставления возможности высказывать свою точку зрения по рассматриваемому вопросу, не боясь вызвать негативную оценку.

Каждая деятельность предполагает конкретную цель. Способность достичь её формирует чувство уверенности в своих силах. Для учащегося - это успешное овладение учебным материалом, для учителя - чувство профессиональной компетенции. Именно взаимный успех совместной деятельности формирует чувство собственной значимости, компетентности, что очень важно для положительной Я- концепции как самому преподавателю, так и студенту, причем это имеет пролонгированные последствия. Позитивная самооценка педагога придает ему уверенности, в большей мере способствует раскрытию не только собственных креативных возможностей, но и способствует в большей мере раскрытию таковых у учащихся.

Формирование и укрепление позитивной Я-концепции в ходе подготовки кадров - важная направленность всего учебного процесса. Выявить свойства личности будущего специалиста, сделать их очевидными как для него самого, так и для ближайшего круга его профессионального становления помогают моделирование различных ситуаций, обыгрывание их в сценической форме. Важно освободить студента от искусственности проявления собственных свойств, ибо именно она придает закрытость реальному личностному содержанию, меняет естество потенциального специалиста и привносит ложность в межличностные отношения. Поэтому необходимо раскрепостить студента в его креативных устремлениях - как можно меньше оценочных суждений и как можно больше информации о том, что каждый чувствует, ощущает. Иначе говоря, больше информации для рефлексии, как личностной, так и групповой, что является неременным условием реализации личностно-ориентированного обучения [3].

Таким образом, личностно-деятельностный подход можно рассматривать как основу учебной активности студентов. Личностно-ориентированное обучение позволяет соблюсти интересы и учесть меру развитости индивидуальных возможностей студентов. Специфическими свойствами содержания обучения при личностно-ориентированном подходе к обучению является целостность, актуальность.

Успех овладения профессиональными основами мастерства во многом зависит от направленности личности, её интересов, потребностей. Это тот потенциал, который будет определять меру готовности будущего специалиста воспринимать учебный процесс и активно в нём участвовать.

Следует заметить, что преподавание весьма осложняется, если педагогические проблемы, которые рассматриваются, приходится представлять абстрактно. Необходимо учитывать наличие предыдущего педагогического опыта у студентов.

Для того чтобы развивать все типы творческой направленности, необходимо учебным занятием придавать разноплановый характер. В практике подготовки специалистов не имеет, например, широкой реализации вариант проведения занятий, посвященных критическому обсуждению статей, книг, идей. Еще очень важное условие - творческая личность должна быть, по сути, независимой, но комфортной. В системе подготовки специалистов - это самостоятельная задача. Демократическая, дискуссионная атмосфера общения, возможности объединиться единомышленникам в процессе подготовки проведения занятий позволяют формировать свободную, но комфортную личность. Однако в практике подготовки специалистов существует система оценивания, когда фиксируются и, следовательно, оцениваются преимущественно энциклопедические способности. Следует заметить, что уйти от этого не так просто, потому что обнаружить наличие или отсутствие знания по рассматриваемым проблемам можно с большей очевидностью, чем убедиться в творческих способностях [4].

В процессе подготовки будущего специалиста необходимо целенаправленно создавать ситуации, требующие проявления творчества студента. Конкурс идей, разработка открытых тем позволяют раскрыть творческий потенциал студентов. Однако существенной проблемой в реализации предложенного является мотивация студентов, их внутренняя активность.

Таким образом, для развития и реализации творческого потенциала личности существенными являются следующие условия организации учебного процесса: безоценочный климат отношений; устранение стрессовых факторов на занятиях; создание открытых, обучающих ситуаций (работа над нерешенными проблемами будущего, развитие предвидения, организация общения с людьми альтернативных взглядов по одному и тому же вопросу); снятие конформизма. В это связи, решение проблемы развития креативных способностей заключается не в навязчивом требовании творчества от всех, а в предоставлении возможности для всех его проявлять и в целеустремленном стимулировании этого процесса.

Литература:

1. Программа «100 конкретных шагов» Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева. Газета «Казахстанская правда» от 06 мая 2015 г. №80 (27956); Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». 31 января 2017 г. - www.akoda.kz.
2. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы. - Астана, 2011. - www.edu.gov.kz
3. Креативность как ключевая компетентность педагога. Монография / Под ред. проф. М.М. Кашапова, доц. Т.Г. Киселевой, доц. Т.В. Огородовой. Ярославль: ИПК «Индиго», 2013. - 392 с.
4. Пашкова Л.В. Подготовка учителей физической культуры на основе творческой ориентации: дис. канд. пед. наук. - СПб., 1997. - С 205.

References:

1. The program "100 concrete steps" of the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev. The newspaper "Kazakhstanskaya Pravda" dated May 6, 2015 No. 80 (27956); Message from the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan "Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness". January 31, 2017 - www.akoda.kz.
2. The state program for the development of education in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. - Astana, 2011. - www.edu.gov.kz
3. Creativity as a key competency of a teacher. Monograph / Ed. prof. M.M. Kashapova, Assoc. T.G. Kiseleva, Assoc. T.V. Gardening. Yaroslavl: IPC Indigo, 2013. - 392 p.
4. Pashkova L.V. Training of physical education teachers on the basis of creative orientation: dis. Cand. ped sciences. - SPb., 1997. - C 205.

Abstract: *In the article, the authors disclose the content of the creative direction of teacher's personality, as well as analyze the substantive principles of training future teachers of physical culture. The authors present modern scientific views of scientists on the development of the creative orientation of the individual. Substantiated theoretical and methodological forms of the development of the creative potential of future specialists. The article reveals the essence of fundamental ideas, concepts, theoretical knowledge and practical aspects of the formation and development of creative abilities of future teachers of physical culture. In this regard, the authors consider issues that in the process of vocational training, future specialists of physical culture form knowledge in various fields of science. One of the most important tasks of teacher training is the development of their creative potential. The basis of the successful implementation of educational activities is creativity.*

Keywords: *teacher, creative orientation, creative abilities, physical education teacher, creative potential, pedagogical talent, students, future specialists.*

Статья отправлена: 11.12.2019 г.

© Шарипова Г.К.

SOCIOLINGUISTIC FEATURES IN G. FLYNN'S DETECTIVE THRILLER «DARK PLACES»

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ У ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ-ТРИЛЕРІ
Г. ФЛІНН «ТЕМНІ КУТКИ»

Вespalova V.O. / Беспалова В.О.

Oles' Honchar Dnipro National University,

Dnipro, Gagarina Ave. 72, 49000

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара,

Дніпро, просп. Гагаріна 72, 49000

Abstract. The publication is devoted to the analysis of the sociolinguistic features in Gillian Flynn's detective thriller «Dark Places». The topic of the work is to determine the main sociolinguistic peculiarities and its role in contemporary English prose. The relevance of the work is determined by its conformity with the general direction of modern linguistics. The purpose of the work is to distinguish the influence of society and its domains on the language of literary texts. The summary includes personal observations and conclusions obtained in the course of the work.

Key words: domains, literary text, language means, linguistics, society, sociolinguistics.

Introduction.

The purpose of the study is to demonstrate from selected abstracts of the work that the variability of language, which is characteristic within the linguistic community, depends on the social class and position of the speakers.

Main Body.

Examples of dialogue and monologue speech are related to work, family, or other social environments. Thus, there are some phenomena which are traced in the conversation between the members of the Day family from G. Flynn's novel that depend primarily on the **age** of the speakers:

"Mom, Ben's making a mess," Michelle called out.

"It's fine, sweetie, pancakes are almost ready. Ben, eggs?"

"Why does Ben get eggs?" Michelle whined.

"Ben, eggs?"

"Yeah"

"I want eggs," Debby said.

"You don't even like eggs," Libby snapped. She could always be depended on to side with her brother. "Ben needs eggs cause he's a boy. A man» [1, p. 24].

As for this criterion, the analyzed abstract can be explained by the fact that the mother uses diminutive forms when addressing her own daughter «*sweetie*», that specifically demonstrates the dominance of adults over the younger generation.

According to the classification of social situations at the sociolinguistic discourse, we assign to this example the **domain of the place** represented by the home and any kind of relationship related to it within family members.

Another phenomenon is **gender**. By this we mean the presence of a **relationship domain** where one of the sisters (Libby) has a markedly different attitude towards his brother. This is because she was always inclined to take Ben's side rather than her sisters, which is why phrases like "...he's a boy. A man" sound like to protect the older brother.

The conversation continues as follows:

“*Mom, Debby has her elbows on the table*” Michelle, in her bossy mode.

“*Mom, Libby didn’t wash her hands*” Michelle again.

“*Neither did you*” Debby.

“*Nobody did*” Libby laughing»

“*Dirty bugger,*” Ben said, and poked her in her side. It was some old joke with them, that phrase. Patty didn’t know how it had started. Libby tilted her head back and laughed harder, a stage laugh designed to please Ben.

“*Mother hugger*” Libby giggled wetly, some sort of response [1, p. 25].

The above excerpt also demonstrates some stylistic techniques that distinguish Michelle from the language of other family members, which differs due to its simplicity. As the girl is younger than her sisters, she tends to use repetitions that are immediately picked up by her youngest sister (as illustrated in the previous example) and repeated by Michelle herself in this fragment.

Another feature of the language is Ben's response as the only male representative in the family. He responds more seriously and even cruelly in contrast to all the girls ("*dirty bugger*"). His reply is accompanied by Libby's response, which is notable for its gentleness and kind attitude to the brother ("*mother hugger*").

Overall, the analyzed dialogues do not contain complicated or specific vocabulary but use only simple grammatical structures. This emphasizes that all members of the family are most likely to belong to the low or middle social class, and the difference in the language of each of the interlocutors depends on their age, gender and their family relations.

The following example demonstrates the sociolinguistic phenomenon expressed by **slang** in Libby Day's conversation with Lyle Wirth:

«“*Well,*” Lyle finally interrupted with a grandiose rumble. “*You have here in front of you a key figure in the Day case, a so-called eyewitness, so why don’t we move on to real questions?*» [1, p. 42].

Lyle Wirth is the leader of The Kill Club, a club that is shrouded in true crime. Libby even says that "Lyle Wirth looked like a serial killer" [1, p. 15], so such an observation suggests that this character is proficient in slang.

Despite the fact that Lyle says obscene or offensive words (**profanity**) ("*Bullshit*", "*screwed up*", "*laziest police*"), he also actively uses professional vocabulary (**jargon**): "*case*", "*eyewitness*", "*prosecution*".

The conversation continues with pressure from the police: “*Yeah, how do you explain the gunshots your mom died from?*” the guy hammered, leaning forward on his knees; “*Ben didn’t have any residue on his hands—*”. Here professional terms ("*gunshots*", "*residue*") are used more often. Language variety corresponds to the social class of work represented by **the place and topic** of communication.

Another example of language variability is **idiomatic expressions (idioms)**, which in some way directly or indirectly avoid the use of offensive phrases and replace them with more expressive ones. That’s why G. Flynn uses the slang expression "*to go nuts*" in the passage “*I think Lou Cates went nuts, killed your family, and then later, he found out she’d lied*” [1, p. 185], that literally means "to become insane". Thus, the use of the idiom in this context demonstrates the

emotions and way of thinking of the character, as well as his belonging to a certain class of society.

The last but not the least example of the presence of sociolinguistic features in the analyzed novel is Runner's letter to Libby, where the father (presumably because of his illiteracy) makes spelling mistakes while writing the words:

«Well, Libby, we sure find ourselves in a strange place after all these years. At least I do. [...] All rite by me, Iv'e been here longer than I deserve any way. So I was exited to here from you. [...] I was very young when we had you, and I was'nt the greatest dad, altho I tried to provide for you and be close with you when I was able. [...] I need to let you know—and please do'nt lechure me I shoold have done this before.

[...]

I look forward to hering from you» [1, p. 259-260].

In order to emphasize the illiteracy of this character, the author intentionally makes mistakes in the sentences above, using **graphons**.

In addition to the example above, Gillian Flynn emphasizes the lack of education not only of the father but also of other family members, in particular, of the main character. Generally, the spoken language allows for the free use of words and constructions, but grammatically the sentence *«While I waited, I prepped my hair» [1, p. 348]* is constructed incorrectly.

Conclusion.

Summing up, Gillian Flynn's detective thriller *«Dark Places»* demonstrates the various sociolinguistic features that are present in the work due to the influence of society and different social factors on the language of the people. Among these features are the age, gender and professional occupation of the characters. In addition, the language of the literary text is influenced by profanity, colloquialisms, graphons, emotionally coloured words, and idioms.

Література:

1. Flynn, G. *Dark Places* ISBN: 978-0-7538-2703-1 London: Weidenfeld & Nicolson, 2010. – 424 pp.
2. Кухаренко В. А. Практикум із стилістики англійської мови. *Seminars in Stylistics: навчальний посібник.* — М.: Флінта: Наука, 2011. — 184 с.
3. Wardhaugh, Ronald *An introduction to sociolinguistics.* 5th ed. Oxford & Malden, MA: Blackwell, 2006. – 418 pp.

References:

1. Flynn, G. *Dark Places* London: Weidenfeld & Nicolson, 2010. – 424 pp. ISBN: 978-0-7538-2703-1
2. Kukhareno V. A. *Praktikum on English Language Stylistics. Seminars in Stylistics: a tutorial.* – М.: Flint: Nauka, 2011. – 184 pp.
3. Wardhaugh, Ronald *An introduction to sociolinguistics.* 5th ed. Oxford & Malden, MA: Blackwell, 2006. – 418 pp.

Анотація. Стаття присвячена аналізу соціолінгвістичних особливостей детективного трилера Гіліян Флінн «Темні кутки». Тема твору – визначення основних соціолінгвістичних особливостей та їхньої ролі в сучасній англійській прозі. Актуальність

роботи визначається її відповідністю загальному напрямку сучасної лінгвістики. Мета роботи – пояснити вплив суспільства, різних його сфер та верств на мову художніх творів, зокрема мову персонажів. Висновки містять особисті спостереження отримані в ході роботи.

Ключові слова: домени, лінгвістика, мовні засоби, соціальний клас, соціолінгвістика, суспільство, художній твір.

Стаття відправлена: 13.12.2019 р.

© Беспалова В.О.

THE VALUE OF THE FOOTPRINTS SEIZED DURING THE INSPECTION OF THE SCENE FOR THE DISCLOSURE AND INVESTIGATION OF CRIMES

ЗНАЧЕНИЕ СЛЕДОВ ОБУВИ, ИЗЪЯТЫХ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ОСМОТРА МЕСТА ПРОИСШЕСТВИЯ ДЛЯ РАСКРЫТИЯ И РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Golubeva S.K. / Голубева С.К.

Vladivostok State University of Economics and Service,

Vladivostok. Russia.

Владивостокский государственный университет экономики и сервиса,

Владивосток. Россия.

Аннотация: в данной статье рассматривается значение следов обуви, изъятых при производстве осмотра места происшествия для раскрытия и расследования преступлений

Ключевые слова: криминалистика, трасология, следы преступления, следы обуви.

Важным условием борьбы с преступностью, а также эффективного расследования уголовного дела является исследование следов, в частности следов обуви. В криминалистике значение следов обуви велико, так как с их помощью эксперты-криминалисты могут установить физические и анатомические особенности лица, совершившего преступление.

Следы обуви пригодные для исследования экспертами-криминалистами несут в себе значительный объем информации, которая в свою очередь позволяет определить количество лиц, совершивших преступление, механизм совершения преступного деяния, а также о последующих действиях преступника. Однако данная информация может быть получена только после проведения исследования в рамках судебной экспертизы. В то же время, практика свидетельствует, что уже в ходе проведения осмотра места происшествия, требуются предварительные результаты исследования следов обуви, то есть, специалисту в ходе предварительного исследования, проводимого в процессе следственного действия необходимо решить ряд вопросов диагностического характера. В ходе предварительного расследования эксперту-криминалисту необходимо понять, является ли след обуви пригодным для дальнейшего исследования в рамках экспертизы. Важно отметить, что следов обуви легко подвергаются разрушению, в связи с чем, производящему осмотр места происшествия следует с момента их обнаружения принять меры к их сохранению. Следы, которые обнаружены на открытой местности необходимо оградить, а при неблагоприятных атмосферных условиях, будь то дождь, снег и т.п., прикрыть водонепроницаемым предметом, так, чтобы прикрывающий предмет не касался следа. Информация, передаваемая специалистом по результатам предварительного исследования следов обуви, способствует научно-обоснованному построению версий, имеющей наиболее вероятный характер; рациональному планированию первоначального этапа расследования преступлений; целенаправленной организации розыска и

задержанию преступника по «горячим следам»¹; эффективному принятию иных мер по решению сложных задач связанных с расследованием преступлений. Однако до настоящего времени в криминалистике отсутствуют разработки, касающиеся предварительного исследования следов обуви².

Применяемые в настоящее время экспертами-криминалистами методики идентификационного исследования обуви и ее следов в большинстве случаев позволяют получить научно обоснованный результат, однако в целом ряде случаев не полностью используют содержащуюся в исследуемых объектах индивидуализирующую информацию и тем самым снижают доказательственный потенциал следов обуви. Например, решение идентификационной задачи основано на выявлении в сравниваемых объектах индивидуального комплекса, совпадающих общих и частных признаков, выражающих разные свойства объектов. К частным признакам обычно относят изменение рельефа поверхности подошвы в процессе эксплуатации обуви или самостоятельное изменение свойств подошвенной части. Если такие признаки в исследуемых следах обуви выявить не представляется возможным, то объекты считаются малоинформативными и идентификационная задача, как правило, не решается. Методические рекомендации по использованию в идентификационных целях признаков, выражающих одно свойство следов обуви, в настоящее время разрознены и практически не используются при производстве экспертных исследований.

Различные аспекты, связанные с проведением предварительных исследований трасологических следов, рассматривались в трудах ученых криминалистов: С.П. Митричева «Теоретические основы советской криминалистики» (1965 г.), Р.С. Белкина и А.И. Винберга «Криминалистика и доказывание» (1969 г.), цикл работ В.Я. Колдина, посвященных проблеме идентификации и ее роли в судебном доказывании (1969, 1978 гг.), Н.А. Селиванова, В.Г. Танасевича, А.А. Эйсмана, Н.А. Якубович «Советская криминалистика. Теоретические проблемы» (1978 г.), А.Н. Васильева и Н.П. Яблокова «Предмет, система и теоретические основы криминалистики» (1984 г.), Р.С. Белкина - 3-томный труд «Курс криминалистики» (1977, 1978, 1979, 1997 гг.), его же работы, посвященные проблемам теории криминалистики (1986, 1987 и 1988 гг.), и многие другие.³ Однако, на практике результаты данных исследований применяются довольно редко.

Анализ научных трудов, посвященных проблеме предварительных исследований, свидетельствует, что к ним ученые относят исследования, проводимые в ходе следственных действий (таких как осмотр места происшествия, обыск и др.) и оперативно-розыскных мероприятий,

¹Теоретические и методические основы криминалистической диагностики роста человека по следам ног. Диссертация ВАК РФ 12.00.12, кандидат юридических наук Максимов Н.В.

²Теоретические и практические аспекты криминалистической идентификации обуви по малоинформативным следам. Диссертация ВАК РФ 12.00.09, кандидат юридических наук Смотров С.А.

³Чельшев А.И. История становления отечественной криминалистики// Вестник Владимирского юридического института. 2006. № 1. с. 152-155.

предшествующих производству экспертизы.

Цель предварительного исследования следов обуви - получение розыскной информации для раскрытия и расследования преступления.

Основными задачами предварительного исследования следов обуви на месте происшествия являются: определение относимости следов обуви к расследуемому событию. Данная задача важна для предварительного расследования тем, что не все следы обуви обнаруженные на месте совершения преступления были оставлены одной и той же обувью; определение пригодности следов для идентификации. Пригодность идентификации следов обуви определяет возможность использования данных объектов для получения информации о физических характеристиках лица причастного к делу; определение слеодообразующего объекта; определение механизма образования следов. Определение механизма образования следов помогает судить о возможных способах проникновения, например, в жилище, а также пути отхода преступника.

Предварительное исследование следов обуви решает ряд диагностических задач, которые тесно связаны с определением анатомических (отдельные следы, характеризующие анатомическое строение ступней) и функциональных признаков (особенности походки, рост, пол и возраст человека).

Однако, в случае неполного описания в протоколе следственного осмотра результатов обнаружения и осмотра следов обуви, работа по расследованию преступления может быть затруднена. Если выявленный на месте происшествия след обуви неправильно описан в протоколе осмотра, то возникает противоречие между имеющимся изъятым объектом и процессуально зафиксированным. В случае, если так же не качественно использовались иные методы и приемы фиксации, к примеру, фотографические, то затруднительно доказать, какой именно объект был обнаружен на месте происшествия и можно ли его идентифицировать.

В подтверждение сказанному, следующий пример. Так, следователем СО ОМВД России по Надеждинскому району представлены два следа обуви, в виде изображения на фотоснимках. Перед экспертом поставлен вопрос о пригодности изъятого следа обуви для идентификации. В ходе предварительного исследования установлено, что след обуви изъятый в ходе производства осмотра места происшествия пригоден для определения групповой принадлежности и непригоден для идентификации.⁴ Таким образом, изъятые в ходе производства осмотра места происшествия следы не будут способствовать раскрытию и расследованию уголовного дела. Следователем принято решение отправить данные объекты на экспертизу.

Заключение трасологической судебной экспертизы по уголовному делу, согласно которому на исследование представлены следы обуви (фотоизображение следов обуви). Перед экспертом поставлен вопрос о пригодности к идентификации изъятого следа обуви с объектом, его оставившим. Согласно выводов эксперта, изъятый след пригоден для

⁴ Архив ОМВД России по Надеждинскому району Приморского края за 2018 год.

определения групповой принадлежности и непригоден для идентификации, поскольку в данном следе отобразились общие признаки строения подошвенной части обуви, но частные признаки отобразились слабовидимыми, недостаточно четко локализованными.

По мнению Боловинова А.В., предварительное исследование должно проводиться лишь при наличии следующих условий: использование современных научно разработанных методик производства предварительного исследования следов ног; привлечение специалиста для предварительной оценки данных, характеризующих следы ног человека, которые должны иметь опыт производства трасологических экспертиз таких объектов и использовать современные технико-криминалистические средства для производства предварительного исследования⁵.

Привитие основных навыков получения информации из следовой картины является содержанием обучения не только сотрудников экспертных подразделений, но и следователям, дознавателям и даже сотрудникам специальных подразделений, например, при осуществлении преследования преступников за пределами населенных пунктов, где помощи квалифицированных специалистов может не быть.

Для эффективного использования следов обуви в расследовании и раскрытии преступлений, по нашему мнению, необходимо:

1. Улучшение качества проведения осмотров мест происшествий сотрудниками следственно - оперативных групп;
2. Повышение уровня технической и методической оснащенности экспертно - криминалистических подразделений при исследовании следов обуви.
3. Обеспечение качественно нового уровня взаимодействия всех субъектов расследования. Следует так организовать это взаимодействие, чтобы стало возможным не только использование специальных познаний экспертов - криминалистов при проведении осмотров мест происшествий, в которых они участвуют в качестве специалистов, но и активное, наступательное применение экспертных возможностей для получения розыскной и доказательственной информации. Реализация сформулированного требования особенно актуальна при расследовании уголовных дел, соединенных в одно производство, по которым имеются однородные вещественные доказательства, например, следы обуви. По нашему мнению, при реализации данных аспектов возможно улучшение механизма исследования следов обуви в ходе предварительного расследования уголовных дел.

⁵ Боловинов А.В., Руководство для следователей по осмотру места происшествия: учебно-практическое пособие / А.В. Боловинов, С.И. Данилова, Л.С. Корнева [и др.]; под ред. И.А. Попова, Г.В. Костылевой, Н.Е. Муженской. - М. : Проспект, 2015.

Литература:

- 1.Максимов Н.В.Теоретические и методические основы криминалистической диагностики роста человека по следам ног: дис...канд. юрид. наук: 12.00.12 / Максимов Н.В.– М., 2018.– 184 с.
2. Смотров С.А. Теоретические и практические аспекты криминалистической идентификации обуви по малоинформативным следам: дис...канд. юрид. наук: 12.00.12 / Смотров С.А.– М., 2004.– 274 с.
- 3.Чельшев А.И. История становления отечественной криминалистики / Чельшев А.И. // Вестник Владимирского юридического института. – 2006. – № 1. – .155 с.
- 4.Архив ОМВД России по Надеждинскому району Приморского края за 2018 год [Электронный ресурс] // Министерство внутренних дел Российской Федерации (МВД РФ). – Режим доступа: <https://xn--b1aew.xn--p1ai/reports/item/16053092/>
- 5.Боловинов А.В., Руководство для следователей по осмотру места происшествия: учебно-практическое пособие / А.В. Боловинов, С.И. Данилова, Л.С. Корнева [и др.]; под ред. И.А. Попова, Г.В. Костылевой, Н.Е. Муженской. - М. : Проспект, 2015.

References:

- 1.Maksimov N. V. Theoretical and methodological foundations of forensic diagnostics of human growth in the footprints: dis ... Cand. the faculty of law. Sciences: 12.00.12 / Maximov N. V.-M., 2018.– 184 p.
2. Smotrov S. A. Theoretical and practical aspects of criminalistic identification of shoes on uninformative traces: dis ... kand. the faculty of law. Sciences: 12.00.12 / Smotrov S. A.-M., 2004.- 274 p.
- 3.Chelyshev A. I. History of formation of domestic criminalistics / Chelyshev A. I. // Bulletin of the Vladimir law Institute. - 2006. - No. 1. – .155 PP.
- 4.The archive of the MIA of Russia in Nadezhdinsky district of Primorsky Krai in 2018 [Electronic resource] // Ministry of internal Affairs of the Russian Federation (MVD RF). - Mode of access: <https://xn--b1aew.xn--p1ai/reports/item/16053092/>
- 5.Bolovinov A.V., a Guide for investigators to inspect the scene: an educational and practical guide / A.V. Bolovinov, S. I. Danilova, L. S. Korneva [et al.]; ed. I. A. Popov, G. V. Kostyleva, N. E. Muzhenskaya. - Moscow: Prospect, 2015.

Abstract: this article discusses the importance of Shoe traces seized during the inspection of the scene for the detection and investigation of crimes.

Keywords: *criminalistics, trace evidence, trace evidence, Shoe prints*

УДК 343.163

LEGAL PROBLEMS OF THE REFORM OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF UKRAINE**ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ****Kuzmenko V. M. / Кузьменко В. М.***Odessa National Maritime University, Odessa, Mechnikova 34, 65029**Одеський національний морський університет, Одеса, вул.Мечникова 34, 65029***Pimenova A. Yu. / Піменова А. Ю.***Odessa National Maritime University, Odessa, Mechnikova 34, 65029**Одеський національний морський університет, Одеса, вул.Мечникова 34, 65029*

Анотація. В статті розглянуто питання, пов'язані з правовими проблемами реформування органів прокуратури, показано хронологію змін у нормативно-правовому регулюванні діяльності прокуратури в Україні, проаналізовано основні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», вказано на суттєві недоліки Закону

Ключові слова: прокуратура, Генеральний прокурор, прокурор, кримінальне провадження, функції прокуратури, прокурорське самоврядування, атестація прокурорів

Вступ. До недавнього часу сферу повноважень прокуратури України визначали згідно зі старою радянською моделлю, яка надавала цьому органу широкі повноваження щодо здійснення «загального нагляду» за законністю всіх дій органів державної влади і приватних осіб. Замість обмеженої сфери кримінального судочинства, з якою юристи інших країн пов'язують термін «державне обвинувачення», прокурор радянського типу був вправі на свій власний розсуд у будь-який момент провести перевірку та розслідування діяльності державного органу, приватного підприємства або фізичної особи. Крім того, число прокурорів на душу населення в Україні було найбільшим серед європейських країн, система обвинувачення працювала централізовано, в авторитарному стилі. Все це вимагало глибоких функціональних та інституційних реформ прокуратури.

Проблема визначення місця прокуратури в системі розподілу державної влади була однією з постійних дискусійних тем, щодо якої висувалися різноманітні концепції та велися тривалі науково-теоретичні суперечки. Частина дослідників, пропонувала взагалі ліквідувати інститут прокурорського нагляду як «пережиток» старої антидемократичної радянської системи і розподілити функції цього органу державної влади між судами та різноманітними виконавчими структурами [1, с.18].

Офіційно незалежна українська прокуратура була створена в 1991 році. У 1995 році Україна стала членом Ради Європи і взяла на себе зобов'язання провести реформу в країні відповідно до стандартів Ради Європи. Вони включають такі вимоги, як незалежність прокурорів, їх свобода від політичного впливу, спеціалізація, належна винагорода, соціальне забезпечення, належна вища освіта і безперервна підготовка, повага до поділу влади і подібні обов'язки та зобов'язання як держав-членів, так і окремих прокурорів [2].

Хоча Закон «Про прокуратуру» 1991 року часто змінювався, і

пропонувалось чимало нових законопроектів, реальних змін не відбувалось. Прокуратура завжди використовувалася в якості потужного інструменту впливу, починаючи з місцевого рівня і закінчуючи національним, тому реальної політичної волі реформувати прокуратуру в цілях обмеження її повноважень ніколи не було.

У 2012 році був прийнятий новий Кримінальний процесуальний кодекс [3], який також дещо змінив становище прокуратури у кримінальному провадженні, але не можна сказати, що всі зміни є вдалимими, зручними.

У серпні 2013 року до Венеціанської комісії був офіційно внесений законопроект, який загалом отримав позитивну оцінку. Переважна більшість рекомендацій Венеціанської комісії була врахована, 31 жовтня 2013 року законопроект був поданий на розгляд Верховної Ради України, і врешті-решт 14 жовтня 2014 року відповідний закон було прийнято [4].

Тільки з ухваленням цього Закону була започаткована кардинальна реформа прокуратури, яка стосувалася як її функцій (скасування «загального нагляду»), так і організаційного устрою, зокрема реорганізації системи прокуратури, запровадження прокурорського самоврядування, зміни порядку добору та притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурорів тощо.

Проте набуття чинності відповідними нормами закону кілька разів відкладалося, а в підсумку повноцінного кадрового перезавантаження системи прокуратури так і не відбулося.

Проведена у 2015 році реформа торкнулася лише прокурорів колишніх міських та районних прокуратур, яких у зв'язку із ліквідацією цих органів і створенням замість них місцевих прокуратур звільнили і призначили заново, попередньо пропустивши крізь сито професійного відбору і скоротивши їх чисельність [5].

19 вересня 2019 року Верховна Рада України 259 голосами ухвалила Проект Закону №1032 від 29.08.2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [6] у другому читанні і в цілому. Це означає, що в Україні стартував черговий етап реформи прокуратури.

Законом вносяться зміни до Закону України "Про прокуратуру", а також до низки інших Законів, пов'язаних переважно із необхідністю зміни назв органів прокуратури.

Основними положеннями закону є наступні:

– замість чинної структури органів прокуратури побудова після проведення атестації прокурорів нової структури у вигляді: Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури. Надання Генеральному прокурору права ліквідувати та реорганізовувати окружні та обласні прокуратури;

– ліквідація військових прокуратур, але при цьому встановлення права Генерального прокурора у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур;

– зменшення максимальної кількості працівників органів прокуратури з

15 000 до 10 000 осіб;

– надання Генеральному прокурору повноважень затверджувати: стратегію розвитку прокуратури; систему оцінювання якості роботи прокурорів; порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів; порядок розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади;

– надання можливості для всіх кандидатів із вищою юридичною освітою та стажем роботи у сфері права брати участь у відборі на заміщення посад в усіх органах прокуратури;

– перетворення Національної академії прокуратури України на Тренінговий центр прокурорів України;

– підвищення базового посадового окладу прокурора з 12 до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Встановлення обмеження в розмірі 30% для максимального розміру премії прокурора за результатами календарного року, яка нараховується виключно відповідно до оцінки роботи прокурора;

– встановлення положення, що прокурори, які на день набрання чинності Законом займають посади прокурорів у Генеральній прокуратурі України, регіональних прокуратурах, місцевих прокуратурах, військових прокуратурах можуть бути переведені на посаду прокурора в Офісі Генерального прокурора, обласних прокуратурах, окружних прокуратурах лише у разі успішного проходження ними атестації, яка проводиться у порядку, передбаченому "Прикінцевими і перехідними положеннями" цього Закону. Атестація не поширюється на прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

– атестація прокурорів проводиться кадровими комісіями, які оцінюють професійну компетентність прокурорів, їх професійну етику та доброчесність;

– атестація прокурорів включає такі етапи: 1) складення іспиту у формі анонімного письмового тестування з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора; 2) проведення співбесіди з метою оцінки відповідності прокурора вимогам професійної компетентності, професійної етики та доброчесності. Для виявлення рівня володіння практичними знаннями та навичками прокурори виконують письмове практичне завдання. У разі неуспішного проходження атестації прокурор звільняється з посади;

– особи, які не займали посаду прокурора на момент набуття чинності Законом, мають право, за умови наявності вищої юридичної освіти та стажу роботи у сфері права, взяти участь у відкритому конкурсі на вакантні посади прокурора в Офісі Генерального прокурора, обласних прокуратурах, окружних прокуратурах, які з'явилися після звільнення прокурорів за власним бажанням, неуспішного проходження прокурорами атестації або з інших підстав;

– тимчасово, до 1 вересня 2021 р., зупиняються повноваження Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, і встановлюється, що Генеральний прокурор: затверджує порядок проведення добору кадровими

комісіями на зайняття вакантної посади прокурора; визначає порядок заміщення тимчасово вакантних посад прокурорів в органі прокуратури; призначає осіб на адміністративні посади в Офісі Генерального прокурора та на посаду керівника обласної прокуратури (за схваленням Комісії з добору керівного складу органів прокуратури); визначає порядок розгляду дисциплінарних скарг кадровими комісіями про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснення дисциплінарного провадження; визначає порядок прийняття рішення кадровими комісіями за результатами дисциплінарного провадження і, за наявності підстав, передбачених Законом України "Про прокуратуру", про накладення на прокурора дисциплінарного стягнення або рішення про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора.

Вдається, «покращення» настали. Але постає питання, чи дійсно ці законодавчі новели відповідають демократичному європейському курсу нашої держави? Адже зосередження стількох повноважень в руках однієї посадової особи – Генерального прокурора, свідчить про зовсім другий курс.

Наприклад, віднедавна кожен прокурор має два варіанти дій: або звільнитися, або спробувати себе на атестації. Остання складатиметься з двох частин: тестів та співбесіди. Це є нормальною європейською практикою.

Але дещо насторожує, що при цьому не лише оцінюватимуться професійні знання прокурорів, а й перевірятиметься їхня добродішність. Прокурорів вже змушують писати розписки з приводу того, що в разі неуспішного проходження будь-якого етапу атестації їх звільнять з посад.

Крім того, частина четверта форми заяви передбачає надання згоди прокурором на використання кадровою комісією інформації отриманої від фізичних та юридичних осіб (в тому числі анонімно), яка не підлягає додатковому офіційному підтвердженню.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про звернення громадян» [7], письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає.

Можливість використання анонімною інформації передбачена вимогами статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» [8], однак така інформація може бути обов'язково розглянута та перевірена.

Відповідно до статті 62 Конституції [9], ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Передбачення у формі заяви на проходження прокурорами атестації тверджень, зміст яких грубо порушує базові права і свободи громадян гарантованих Конституцією України, «може призвести до визнання процедури атестації протиправними в цілому», - вважає колишній начальник управління спецрозслідування Генпрокуратури Сергій Горбатюк [10].

При проведенні співбесіди повинна враховуватися тільки інформація, навіть від анонімних джерел, але перевірена в установленому законодавством порядку. «Може, це і не крок у середньовіччя, але відсилання до сталінських репресій точно», - зазначає Голова правління асоціації захисту прав правників,

Голова ради адвокатів Закарпатської області, кандидат юридичних наук Олексій Фазекош [11].

Звичайно, Кримінальний процесуальний кодекс України потребує кардинальних змін, бо в теперішньому його вигляді він гальмує як саму функцію проведення досудового розслідування, так і не забезпечує дотримання прав і свобод громадян, учасників кримінального провадження.

В провадженні у прокурорів є сотні кримінальних проваджень, в розслідуванні яких вони здійснюють процесуальне керівництво, або тим більше – підтримують державне обвинувачення. Тоді чому ніхто не замислюється над тим, хто буде в такому випадку виконувати всі ці специфічні функції, тим більше із знанням матеріалів і накопиченої в них багаточисельної інформації, особливо, якщо врахувати, що на місце цих процесуальних керівників повинні прийти непідготовлені юристи. Скільки піде часу на вивчення матеріалів новими прокурорами таких справ? Права і інтереси сотень тисяч потерпілих у таких справах будуть порушені, також будуть порушені розумні терміни розслідування і розгляду справ у судах.

Висновки.

Отже, проаналізувавши деякі положення Закону №1032 від 29.08.2019 р., можна зробити висновок, що як Порядок, так і останні зміни до Закону про прокуратуру порушують, щонайменше, ряд статей Конституції, статтю 16 Закону про прокуратуру щодо гарантій незалежності прокурора, статті 2, 7, 9, 36, 37, 40 КПК України щодо завдань та засад кримінального провадження, гарантій незалежності та незмінюваності прокурора та слідчого. В окремих випадках звільнення прокурорів чи слідчих, чи переведення їх, що призведе до безпідставної зміни прокурора у кримінальному провадженні, може бути втручанням у їх процесуальну діяльність, що є кримінально-караним, тобто містить ознаки злочину, передбаченого ст.343 КК України. Тому, на нашу думку, цей закон підлягає доопрацюванню.

Література:

1. Білоус О. В. Трансформація конституційно-правового статусу прокуратури в Україні та зарубіжний досвід // Journal «Science Rise: Juridical Science», №3(9)2019. – С. 17-23.
2. Рада Європи, Рекомендація (2000)19 щодо «Ролі державного обвинувачення в системі кримінального правосуддя» і пояснювальний меморандум, (8.10.2018 року) // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804be55a>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9 - 10. - Ст. 88.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року // Голос України. - 2014. - № 206. - С. 11-24.
5. Лапкін А. Реформа прокуратури: Генпрокурор із юридичною освітою, плюс «свіжа кров», мінус військова прокуратура. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/reforma-prokuraturi-genprokuror-iz-yuridichnoyu-osvitoju-plyus-svizha-krov-minus-vijskova-prokuratura>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 № 113-IX // Відомості Верховної Ради, 2019, № 42, ст.238.

7. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 47, ст.256.

8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст.205.

9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996, №307. – с. 141.

10. Несчетна С. Реформа Рябошапки. Сім «заперечень» прокурора Горбатюка (Документи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/publications/reforma-ryaboshapki-sim-zaperechen-prokurora-gorbatyuka-dokumenti-634968.html>

11. Фазекош О. З позицій «злісного шкідництва» // Закон і Бізнес, №41 (1443)19.10—25.10.2019 -<https://zib.com.ua/ua/print/139659>

References:

1. Bilous O.V. Transformation of the constitutional and legal status of the prosecutor's office in Ukraine and foreign experience // Journal «Science Rise: Juridical Science», №3(9)2019. – p. 17-23.

2. Council of Europe, Recommendation (2000) 19 on the role of public prosecution in the criminal justice system and an explanatory memorandum - <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804be55a>

3. Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine of 13.04.2012 № 4651-VI // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2013. - № 9 - 10. - art. 88.

4. On the Prosecutor's Office: Law of Ukraine of October 14, 2014 // Voice of Ukraine. - 2014. - № 206. - P. 11-24.

5. Lapkin A. Prosecutor's Reform: Attorney General with legal background plus "fresh blood", minus military prosecutor's office. - <https://hromadske.ua/posts/reforma-prokuraturi-genprokuror-iz-yuridichnoyu-osvitoju-plyus-svizha-krov-minus-vijskova-prokuratura>

6. On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Priority Measures for Reform of the Prosecutor's Office: Law of Ukraine from September 19, 2019 № 113-IX // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2019, No. 42, Art. 238.

7. On Citizens' Appeal: Law of Ukraine of 02.10.1996 No. 393/96-VR // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1996, No. 47, Art. 256.

8. On the Prevention of Corruption: Law of Ukraine of 14.10.2014 No. 1700-VII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2014, No. 49, Art. 205.

9. Constitution of Ukraine // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1996, №307. - p. 141.

10. Countless S. Riaboshapka Reform. Seven "objections" to Prosecutor Gorbatiuk (Documents). - <https://glavcom.ua/publications/reforma-ryaboshapki-sim-zaperechen-prokurora-gorbatyuka-dokumenti-634968.html>

11. Fazekosh O. From the standpoint of "malicious pest" // Law and Business, №41 (1443)19.10—25.10.2019 -<https://zib.com.ua/ua/print/139659>

Abstract. The article deals with issues related to the legal problems of reforming the

prosecutor's office, shows the chronology of changes in the legal regulation of the prosecutor's office in Ukraine, analyzes the main provisions of the Law of Ukraine "On amendments to some legislative acts of Ukraine on priority measures on the reform of the prosecutor's office" , identified significant shortcomings of the Act

Key words: *prosecutor's office, Attorney General, prosecutor, criminal proceedings, functions of the prosecutor's office, prosecutorial self-government, attestation of prosecutors*

Стаття відправлена: 16.12.2019 р.
© Кузьменко В.М., Піменова А.Ю.

УДК 327.7

**DIPLOMATIC PROTOCOL AND ETHICS OF UKRAINE WITH
GERMANY: CHARACTERISTIC FEATURES AND PROBLEMS**
**ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ:
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ**

Hordiienko D.S./ Гордієнко Д.С.

Siekunova Y.V./ Сєкунова Ю.В.

c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.

ORCID: 0000-0003-1346-3322

National University of life and environmental science of Ukraine,

Heroyiv Oborony st.,15,Kyiv

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Героїв Оборони, 15, Київ

Анотація: В статті розглянуто певну переоцінку зовнішньополітичних пріоритетів України. Одним із зовнішньополітичних завдань України на короткострокову та середньострокову перспективу було зосередження на розбудові двосторонніх відносин із найвпливовішими членами Євросоюзу, а саме з провідною країною Німеччиною. У статті автором було проаналізовано зовнішні та внутрішньополітичні фактори, що мають якнайбільший вплив на відносини між Україною та Німеччиною. А також проводився огляд сучасного стану та перспектив двосторонньої співпраці між державами.

Ключові поняття: міжнародна політика, українсько-німецькі відносини, дипломатичний протокол, міждержавні відносини.

У статті було висвітлено дипломатичні відносини між провідними державами такими як Україна та Німеччина. Найбільшу увагу автор зосередив на зовнішніх та внутрішніх політичних факторах, що мають вагомий вплив на взаємозв'язки поміж даними країнами. Проаналізовано перспективи та сучасний стан українсько-німецького співробітництва, в результаті якого можна підсумувати, що це все завдяки об'єднанню зусиль обох держав задля ствердого впливу для їх відносин.

При втілюванні різних зовнішньополітичних та внутрішньополітичних заходів кожна держава дотримується певних традицій, умовностей та правил. На сьогодні в міжнародному політичному спілкуванні бере участь майже 300 держав. Кожна з цих держав має свої соціальні, економічні та суспільно-політичні сфери, різні історичні та культурні надбання, мову, релігію, традиції та ін. Якби вони не дотримувалися загальних принципів взаємовідносин, то нормальне спілкування було б неможливим. До цих принципів належать: повага до державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи іншої країни, дотримання рівності між державами, територіальна цілість, дотримання умов міжнародних договорів і угод, виконання взятих на себе зобов'язань.

Так як кожна держава має свої традиції ділового спілкування, культурні, освітні та інші цінності, тому у них допускаються різні варіації урочистості офіційних заходів, незалежно від кількості їх учасників. Наприклад, в Україні високих гостей зустрічають «хлібом і сіллю», а в Німеччині червоною доріжкою.

Дипломатичні відносини між двома державами були встановлені 17 січня

1992 року. Проте ще 26 грудня 1991 року Німеччина була однією з перших країн, що визнала незалежність України. Вже 27 років Україна та Німеччина пов'язані між собою плідною співпрацею у міжнародних відносинах. За цей період було докладено багато зусиль для встановлення взаємних інтересів держав. Результатом активної політичної діяльності є збагачення культури, мови, релігії, зміцнення у науковій та соціально-економічній сферах, розширювалися туристичні обміни. Завдяки наполегливій важкій праці урядів та дипломатій обох країн, була закладена політико-правова база міждержавних відносин, яка налічує понад два десятки двосторонніх договорів та угод.

За 27 років дипломатичних відносин була велика кількість важливих подій: у червні 1993 року з офіційним візитом до Києва завітав канцлер Г. Коль. У ході цього візиту було підписано «Спільну Декларацію про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччиною» та «Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки». Вони створили політико-правову базу співробітництва обох держав. У «Спільній Декларації» обидві сторони були впевнені у необхідності будівництва нової, об'єднаної на основі спільних цінностей Європи. У «Договорі про розвиток широкомасштабного співробітництва» йшлося, що договірні сторони сприятимуть торгівлі та співробітництву між підприємствами й організаціями обох держав шляхом належних заходів на основі національних законодавств і згідно з міжнародними зобов'язаннями.

На сьогодні ці дві угоди продовжують залишатися як важливі договірно-правові засади німецько-українського співробітництва.

У 1996 році Г. Коль вдруге завітав до України. В рамках візиту було затверджено «Угоду про співпрацю у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні». Також було затверджено інші двосторонні документи щодо проектів співробітництва в економічній галузі.

Німеччина підтримує співробітництво України з європейськими структурами. Вона долучилась до підготовки і підписанні «Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС», яке відбулося 1994 року, та «Хартії про особливе партнерство із НАТО» 1997 року. З травня 1998 р. Відбувалися постійні українсько-німецькі міжурядові консультації, які ставали форумом для обміну думками з питань двосторонніх відносин і вирішенням найважливіших проблем двосторонньої співпраці.

Вже у липні 2000 року в Німеччині відбулися треті українсько-німецькі міжурядові консультації на найвищому рівні. Вони демонстрували життєздатність і ефективний характер цієї форми міждержавного співробітництва. А восени 2005 року у Німеччині відбулися позачергові парламентські вибори, під час яких був сформований новий федеральний уряд на чолі з Ангелою Меркель.

Істотно зросла динаміка двостороннього політичного діалогу у 2008 році. 21 липня 2008 року Федеральний канцлер Німеччини А. Меркель відвідала Україну та провела зустріч з Президентом В. Ющенком і Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко. Метою переговорів були питання подальшого розвитку

економічного співробітництва, а також відносин «Україна – НАТО» й «Україна – ЄС».

Українсько-німецька група високого рівня (далі - ГВР) з економічного співробітництва, яка створена у 2005 році, була важливим механізмом двостороннього торговельно-економічного співробітництва. ГВР була покликана готувати пропозиції для урядів, реалізація котрих дасть право сприяти бізнесменам у налагодженні взаємовигідної співпраці. Останнє засідання відбулося у Берліні 16 червня 2008 року.

Договірно-правова база відносин між Україною і ФРН складалася з 70 документів міжнародно-правового характеру. З цих сімдесяти документів 43 були укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях. З метою договірно-правового врегулювання питань соціального забезпечення українських і німецьких громадян завершувався процес погодження проекту угоди між Україною й ФРН про соціальне забезпечення. Цей процес регулював конкретні механізми виплати пенсій та інших видів соціальної допомоги громадянам України на території ФРН, а також створював шляхи співробітництва між виконавчими інституціями обох держав у рамках реалізації угоди.

У лютому 2009 року українські й німецькі вищі заклади освіти затвердили понад 80 двосторонніх угод про співпрацю. Поглиблення двосторонніх українсько-німецьких відносин в усіх сферах життя призводило до підвищеного попиту в Німеччині на спеціалістів зі знаннями української мови.

Президент України В. Янукович прибувши з робочим візитом до Федеративної Республіки Німеччини, що відбулося 3-4 лютого 2012 року, зустрівся з представниками німецьких бізнес-кіл. Під час цієї зустрічі він виступив на 48-й Мюнхенській конференції з питань політики безпеки.

23 травня 2013 року у місті Берлін було проведено сьоме засідання групи високого рівня з питань економічного співробітництва.

2 жовтня 2015 року відбулися переговори у «Нормандському форматі» за участі Президента України П. Порошенка, Канцлера Німеччини А. Меркель, Президента Франції Ф. Олланда та Президента Росії В. Путіна у місті Париж.

1 лютого 2016 року був робочий візит Президента України П.О. Порошенка до ФРН у м. Берлін для обговорення імплементації Мінської угоди з метою деескалації збройного конфлікту на сході України.

А вже 18 лютого 2017 року у м. Мюнхен пройшла зустріч міністрів закордонних справ у форматі «Нормандія».

У 2018 році вирішується проведення «Українсько-німецького року мов». Організаторами цього руху були: Міністерство закордонних справ ФРН, Посольство Німеччини в Україні та Goethe-Institut в Україні за домовленістю з Міністерством освіти і науки та Міністерством закордонних справ України. При плануванні та проведенні проектів і заходів проходила тісна взаємодія з іншими німецькими культурними та мовними організаціями в Україні, а також з українськими партнерами, які входять до їхньої розгалуженої мережі.

Таким чином, можна зробити висновок, що українсько-німецькі відносини з моменту їхнього встановлення і дотепер були і є наділені певною динамікою, яка була зумовлена розвитком сучасних міжнародних відносин та

внутрішньополітичними особливостями обох держав. Політичний вимір українсько-німецької співпраці вирізняється високими якісними результатами, а саме: підтримкою Німеччини позиції України щодо недопустимості розміщення ядерної зброї на теренах країн Центральної та Східної Європи та прагнення Української держави до інтеграції в євроінтеграційні структури. За 27 років важкої співпраці це дало змогу визначити європейські політичні й безпекові організації особливими механізмами взаємовідносин України з Німеччиною. Метою цієї співпраці була реалізація завдань у різних сферах інтересів держав.

Література:

1. Ріяка В.О. Дипломатичний протокол: Навч. Посіб. – Харків, 2006. – С.11-15.
2. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2006.- 380 с.
3. Зленко А. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: Виступи, промови, інтерв'ю, статті. – К., 2001. – 317 с.
4. Руденко Г.М. Україна дипломатична. – К., 1999. – 302 с.
5. Кривонос Р.А. Німеччина у структурі європейського співробітництва: дис... канд. політ. наук : 23.00.04. – 166 с.

References:

1. Riyaka V.A. Diplomatic Protocol: Educ. Tool. - Kharkiv, 2006. – 135 p.
2. Sahaidak O.P. Diplomatic Protocol and Etiquette: Educ. Tool. - K.: Knowledge, 2006.- 380 p.
3. Zlenko A. Foreign Policy of Ukraine: From Romanticism to Pragmatism: Speeches, speeches, interviews, articles. - K., 2001- 317 p.
4. Rudenko G.M. Ukraine is diplomatic. - K., 1999. – 302 p.
5. Krivonos, R.A. Germany in the Structure of European Cooperation: Dis. flight. Sciences: 23.00.04. – 166 p.

Abstract: The article deals with a certain reassessment of Ukraine's foreign policy priorities. One of Ukraine's foreign policy goals in the short and medium term was to focus on building bilateral relations with the most influential EU members, namely with Germany's leading country. The article analyzes foreign and domestic political factors that have the greatest impact on relations between Ukraine and Germany. The current state and prospects of bilateral cooperation between the states were also reviewed

Keywords: international politics, Ukrainian-German relations, diplomatic protocol, interstate relations.

© Секунова Ю.В., Гордієнко Д.С.

УДК 339.9

**ROBOTICS IN INTERNATIONAL INDUSTRIAL PRODUCTION
РОБОТОТЕХНИКА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ****Makedon K.A. / Македон К.А.***магистрант**Institute of Economics and Management,
Simferopol, Sevastopolskaya, 21/4, 295000**Институт экономики и управления,
Симферополь, Севастопольская, 21/4, 295000*

Аннотация. В данной статье рассматриваются киберфизические системы как фактор перехода любого государства к целостному цифровому производству. Главное звено такого производственного процесса – внедрение и использование автономных промышленных роботов, которые, без сомнения, становятся неотъемлемой частью мирового производственного процесса по созданию товаров и услуг. Приведены и проанализированы статистические данные. Освещена проблема падения цены на роботов в связи с внедрением «недорогих» роботов, заполонивших мировой рынок робототехники.

Ключевые слова: робототехника; автономные промышленные роботы; искусственный интеллект; производство.

Еще несколько столетий назад люди не могли вообразить, что через некоторое время научно-технический прогресс продвинется на столько, что словосочетания «умные» машины или искусственный интеллект уже не будут вызывать изумления и повышенного интереса, а станут неотъемлемой частью общества. Первое упоминание термина «робот» было употреблено в 1921 году писателем чешского происхождения К. Чапеком в его пьесе «Р.У.Р.».

Под термином «робот» понимают функциональный механизм, сконструированный как продолжение человека. Это объясняется физической проекцией инструментов как продолжения тела человека. Например, в медицинской сфере робот служит продолжением рук практикующего хирурга в процессе сложной операции с применением технического оборудования. В настоящее время робот является обладателем самообучающегося искусственного интеллекта, т.е. появилась возможность к саморефлексии. Анализируя темпы развития в области робототехники данная тенденция в будущем будет только прогрессировать.

Автономные промышленные роботы представляют собой альтернативный вариант человеческому труду. Такие роботы являются экономически выгодными в различных сферах производства.

Согласно оценке MGI (McKinsey Global Institute) автоматизация является гарантом экономии операционных расходов. Данный показатель варьируется от 15% до 90%, что обусловлено самой сферой деятельности.

В последнем десятилетии глобальный спрос на промышленных роботов возрос. Согласно оценке IFR (International Federation Robotics) в 2017 году продажи промышленных роботов составили 31% по сравнению с 2016 годом. Всего было продано 381 335 роботов (см. рис. 1).

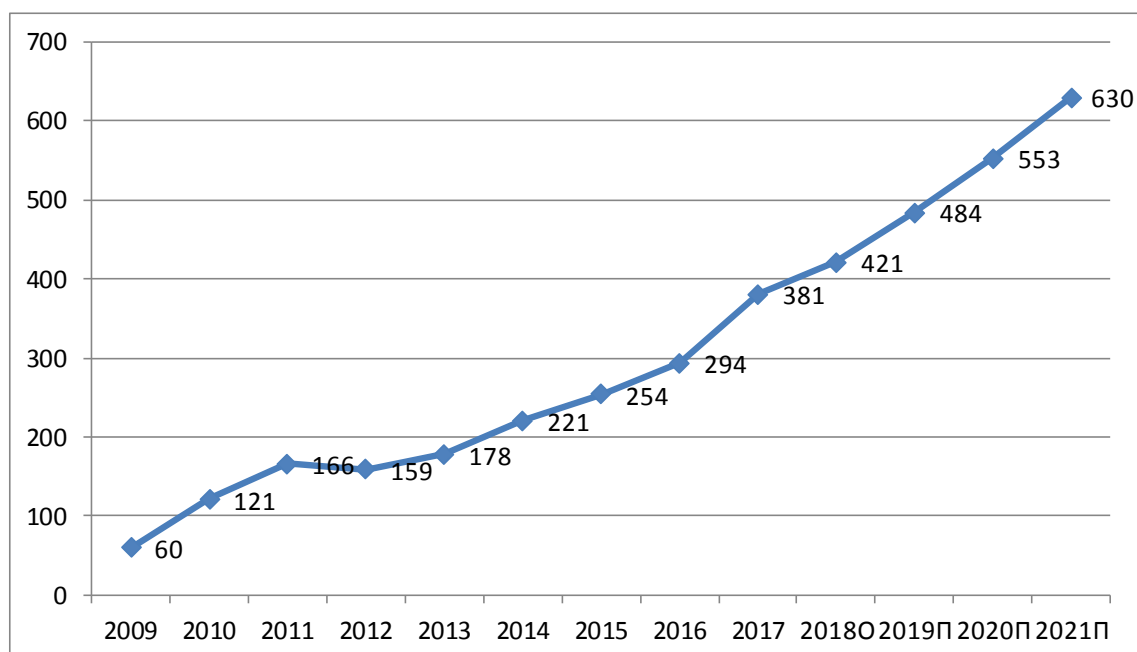

Рисунок 1. Динамика продаж промышленных роботов в мире за период 2009-2017 гг. Прогноз на 2018-2021 гг., тыс. ед.

Источник: IFR World Robotics 2018 [2].

Без учета стоимости программного обеспечения общий объем рынка промышленной робототехники в 2017 году составил 17,7 млрд. долл. США. Оценка рынка с учетом программного обеспечения составила 48 млрд. долл. США в 2017 году. На 2018 год, согласно предварительной оценке IFR, рост продаж роботов составит от 1% до 10% по сравнению с 2017 годом. Из этого следует, что оценка рынка промышленной робототехники на 2018 год в количественном выражении составит до 421 000 промышленных роботов.

Распределение поставок роботов по отраслям обрабатывающей промышленности:

- Автомобильная – 33%;
- Электротехника/электроника – 32%;
- Металлургия – 12%;
- Производство химических продуктов и пластмассы – 6%;
- Пищевое производство – 2%;
- Прочее – 15%.

Рассматривая цену за одного промышленного робота можно увидеть снижение стоимости в связи с ростом спроса на них. Общая картина выглядит таким образом: в 2016 году цена одного промышленного робота составляла 45 500 долл. США, а в 2017 г. – 44 000 долл. США. Однако доля «недорогих» роботов в общем объеме установок в 2017 г. возросла по сравнению с другими годами. Данная тенденция объясняется рядом факторов:

- 1) масштабная модернизация промышленности в Китае: примерно 1/3 мирового сбыта промышленных роботов относится к этой стране;
- 2) активное использование 3D-печати композитными материалами;
- 3) использование иных новых технологий в робототехнике;

4) рост инвестиционной деятельности в данную сферу (в 2018 г. общая сумма финансирования по десяти крупнейшим сделкам в робототехнике составила более 11,5 млрд. долл. США) и т.д.

Это позволяет удешевить издержки производства, следовательно, снизить себестоимость продукта и сделать его более доступным, не теряя качества.

В данном исследовании были рассмотрены автономные промышленные роботы, представляющие собой альтернативный вариант человеческому труду. Мы выяснили, что эти роботы являются экономически выгодными в различных сферах производства.

В связи с бурным развитием научно-технического прогресса, разработкой и внедрением новых технологий был установлен спад цен на продукцию рынка робототехники, выявлены некоторые факторы, способствующие данной тенденции. Однако спрос на промышленных роботов значительно возрос, что мы смогли установить, проанализировав динамику продаж промышленных роботов в мире за период 2009-2017 гг. и произведя прогноз на 2018-2021 гг.

Литература:

1. Сбербанк. Аналитический обзор мирового рынка робототехники 2019 // [Электронный ресурс] URL: https://vk.com/doc125234824_533389541?hash=5c591b76f50cab3ed7&dl=1d2bc0a2e1502dfb9f
2. International Federation of Robotics — Representing the global robotics industry, 2018 // [Электронный ресурс] URL: https://ifr.org/downloads/press2018/WR_Presentation_Industry_and_Service_Robots_rev_5_12_18.pdf

References:

1. Sberbank. Analytical review of the world robotics market 2019 // [Electronic resource] URL: https://vk.com/doc125234824_533389541?hash=5c591b76f50cab3ed7&dl=1d2bc0a2e1502dfb9f
2. International Federation of Robotics — Representing the global robotics industry, 2018 // [Electronic resource] URL: https://ifr.org/downloads/press2018/WR_Presentation_Industry_and_Service_Robots_rev_5_12_18.pdf

Abstract. *This article considers cyber-physical systems as a factor of transition of any state to integral digital production. The main link of such a production process is the introduction and use of Autonomous industrial robots, which, without a doubt, become an integral part of the global production process for the creation of goods and services. Statistical data are presented and analyzed. It will also highlight the problem of falling prices for robots in connection with the introduction of "low-cost" robots, flooded the world market of robotics.*

Key words: *robotics; Autonomous industrial robots; artificial intelligence; production.*

Научный руководитель: к.геогр.н., доц. Побирченко В.В.

Статья отправлена: 20.11.2019 г.

© Македон К.А.

УДК 505.054:504064.4:658.567.3(045)

**ASSESSMENT OF WASTE IN UKRAINE
ОЦІНКА СТАНУ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ****Voliak L.R. / Воляк Л.Р.***(PhD in economics, Senior Lecture. / к.е.н., ст. викладач)**The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense Street, 15, 03041**Національний університет біоресурсів та природокористування,**Київ, вулиця Героїв Оборони, 15, 03041***Tkach D.E. / Ткач Д.Е.***(student / студент)**The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense Street, 15, 03041**Національний університет біоресурсів та природокористування,**Київ, вулиця Героїв Оборони, 15, 03041*

Анотація. Проаналізовано стан та поводження з відходами в Україні за 2015-2018 рр. Виявлено основні галузі, які спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу виявлена взаємозалежність між утворенням відходів та економічною діяльністю (на прикладі валового регіонального продукту). Проаналізовано стан та структуру відходів в областях України. Надано пропозиції щодо удосконалення талу поводження з відходами.

Ключові слова: відходи, тверді побутові відходи, економічна діяльність, валовий регіональний продукт, біоенергетика

Вступ. У сучасних умовах визначаються стійкі тенденції до збільшення екологічних ризиків економічного розвитку. Досягнення вищих показників в економіці призводить до виснаження природних ресурсів та збільшення антропогенного впливу на природне середовище; тому надзвичайно важливо своєчасно оцінювати та прогнозувати екологічні наслідки економічного зростання не тільки на національному, а й на регіональному та місцевому рівнях.

Щороку в Україні утворюється 11–13 млн тон твердих побутових відходів (ТПВ) [3]. Річна кількість відходів на душу населення становить близько 300 кг, при цьому спостерігається суттєва різниця в показниках утворення відходів між міською та сільською місцевостями. Збільшення показників утворення відходів пов'язане з підвищенням рівня життя, враховуючи співвідношення між динамікою ВВП на душу населення та рівнями питомого утворення відходів. За різними даними, рівень переробки твердих побутових відходів в Україні коливається від 3 до 8%, тоді як для країн Європейського Союзу він складає до 60% ТПВ [3]. Разом з тим більше 90% ТПВ спрямовується на полігони та несанкціоновані звалища. Згідно з офіційними розрахунками, 10 000 га землі зайнято близько 6 700 полігонами та звалищами, хоча неофіційні показники можуть бути навіть ще вищими. Проте, за оцінками Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, існує потреба щонайменше у 626 нових полігонах твердих відходів [2]. Окрім того,

що такі полігони займають земельні ділянки, вони виділяють парникові гази й забруднювальні речовини, які потрапляють в атмосферу, поверхневі шари ґрунту, ґрунтові води та надра. Це негативно впливає на рослинний і тваринний світ, а також знижує якість життя в розташованих поблизу житлових районах. Відсутність роздільного збирання та утилізації відходів, що містять токсичні компоненти, підвищує ризик забруднення навколишнього середовища небезпечними речовинами.

Дана ситуація дає підстави стверджувати, що стан поводження з твердими відходами в Україні знаходиться на незадовільному рівні та зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу.

Економічний розвиток країни супроводжується одночасним екстенсивним використанням природних ресурсів. Існує неминучий конфлікт між економічним розвитком та нарощенням асиміляційного потенціалу природних ресурсів. Навіть за умов максимального дотримання на мікрорівні вимог санітарних норм і правил (упровадження атмосфероохоронних заходів, використання ефективних систем контролю за станом атмосферного повітря, наявності об'їзних транспортних магістралей, озелененню території і т. і.) проблема поводження з твердими побутовими відходами залишається відкритою [4].

У табл. 1 проаналізовано стан накопичення, утворення та використання промислових і побутових відходів в Україні.

Таблиця 1

Стан відходів в Україні, 2015-2018 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2018 від 2015 р.	Темп приросту
Утворено, тис.т	312267.6	295870.1	366054.0	352333.9	40066.3	12.8
Утворено відходів на одну особу, кг	7288	6934	8616	8335	1047.0	14.4
Накопичено відходів протягом експлуатації у місцях видалення відходів на кінець року, млн.т	12505.9	12393.9	12442.2	12972.4	466.5	3.7
у розрахунку на 1 км ² території країни, т	21692.8	21495.6	21579.3	22498.9	806.1	3.7
у розрахунку на одну особу, кг	291888	289274	292857	306896	15008.0	5.1

Джерело: розраховано авторами на основі [1]

На основі проведеного аналізу виявлено, що кількість утворених відходів за досліджуваній період зросла на 12,8, в тому числі на одну особу на 466, 5 млн тон. Незважаючи на заходи щодо утилізації та переробки відходів вони продовжують накопичуватися та за 2015-2018 рр. зросли на 3,7 % на км² та на 5,1% на одну особу.

Основними секторами економіки, які створюють найбільшу кількість

відходів є добувна промисловість (86,93%) та переробна промисловість (9,09%), які в сумі дають 96% забруднення (рис. 1).

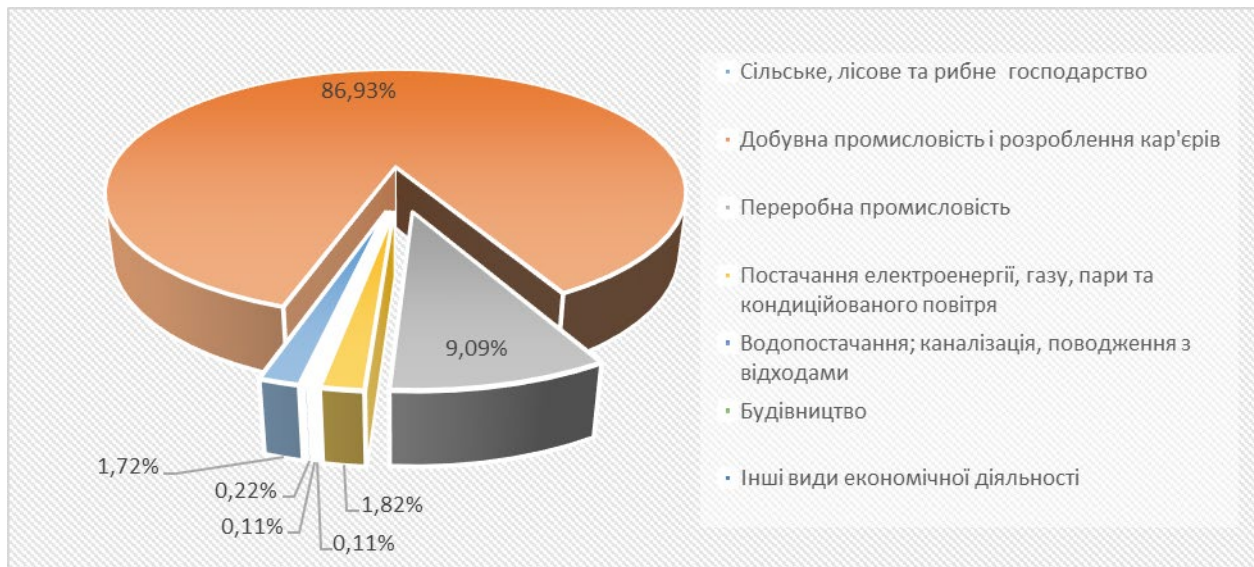

Рис. 1. Структура викидів від економічної діяльності, 2018 р.

Джерело: розраховано авторами на основі [1]

Для оцінки залежності між обсягами виробництва та утворенням відходів нами була побудована економетрична модель між валовим регіональним доходом (ВРП) та утворенням відходів в розрахунку на 1 км².

$$Y=3,42+0,008x_1+u \quad (1)$$

Одержані результати дають підставу стверджувати, що при зростанні ВРП на 1 млн на 1 км², обсяг відходів збільшиться на 0,008 тис. т, тобто на 8 т / км². Дане дослідження підтверджується коефіцієнтом кореляції на рівні 0,69 та коефіцієнтом детермінації – 42,2%. Тобто, на 42,2% результативна ознака залежить від факторної.

Для оцінки реальної ситуації стану та поводження з відходами необхідним є їх регіональна оцінка, яка була проведена нами на основі регіональних програм поводження з відходами та даних Державної служби статистики України (табл. 2).

Основними регіонами, які створюють найбільшу частку відходів є Дніпропетровська – 66,4% від загального обсягу, Кіровоградська – 10,3% і Полтавська – 9,6%. Разом з тим найменше забруднюють довкілля – Закарпатська, Чернівецька і Херсонська області (менше 1% від загального обсягу).

На основі проведеного аналізу виявлено, що тверді побутові відходи становлять левову частку всіх відходів, що утворюються в Україні. Наразі в країні працює єдиний сміттєспалювальний завод і кілька десятків сортувальних ліній, ефективність відбору вторинних матеріалів на яких не перевищує 15...20% по масі. На 20 полігонах збирається біогаз для подальшого виробництва електроенергії. Єдина спроба запуску сміттєпереробного заводу з

Таблиця 2
Основні види забруднення та відходів в областях України, 2018 р.

№	Області	Утворено відходів, тис. т	Види відходів, що охоплені програмою
1.	Вінницька	2341.7	ТПВ, медичні відходи, небезпечні відходи (непридатні до використання хімічні засоби захисту рослин), відходи лісозаготівельної промисловості.
2.	Волинська	733.1	ТПВ, відходи тваринництва, відходи 1–3 класу небезпеки (відпрацьовані люмінесцентні лампи, акумулятори, нафтопродукти, шлами гальванічного виробництва), відходи 4 класу небезпеки (відходи деревообробної промисловості) та відходи вуглевидобувної промисловості.
3.	Житомирська	550.3	ТПВ, небезпечні відходи (непридатні хімічні засоби захисту рослин), промислові відходи
4.	Запорізька	5129.4	ТПВ, непридатні хімічні засоби захисту рослин
5.	Івано-Франківська	1948.8	ТПВ та промислові відходи
6.	Кіровоградська	37623	ТПВ та промислові відходи
7.	Львівська	2483.1	ТПВ, промислові відходи, відходи будівельно-ремонтних робіт, небезпечні відходи, сільськогосподарські відходи, відходи упаковки, відходи електричного та електронного обладнання, медичні відходи
8.	Рівненська	457.7	ТПВ, небезпечні відходи (непридатні хімічні засоби захисту рослин), відходи виробництва
9.	Сумська	580.4	ТПВ, будівельні відходи, відходи функціонування очисних споруд, відходи зеленого господарства, промислові відходи, непридатні та заборонені до використання пестициди
10.	Тернопільська	1905.8	ТПВ, небезпечні відходи (непридатні або заборонені до використання пестициди і тара від них), відходи тваринництва, промислові відходи, медичні відходи
11.	Чернівецька	369	ТПВ та промислові відходи, небезпечні відходи (непридатні або заборонені до використання хімічних засобів захисту рослин)
12.	Дніпропетровська	243115	Тверді побутові відходи
	Закарпатська	173.4	
	Київська	1265.6	
	Миколаївська	2327.9	
	Одеська	739.9	
	Полтавська	35122	
	Харківська	1803.4	
	Херсонська	399.8	
	Хмельницька	928.2	
	Черкаська	1295.1	
Чернігівська	732.7		

Джерело: розраховано авторами на основі [1, 2]

анонсованим виробництвом RDF5 в 2013 році виявилася невдалою в основному через недоліки технологічних рішень та відсутність тарифу на переробку ТПВ. Плани будівництва різних ССЗ/СПЗ періодично анонсувалися протягом останніх двадцяти років, проте не були реалізованими [4].

На сьогодні у світовій практиці склалися 2 найбільш розповсюджені методи обеззаражування ТПВ: спалювання на спеціалізованих заводах та захоронення на стихійних чи санітарних звалищах [3, 4]. Однак, кожен них має свої недоліки, які впливають на екологічний стан, створюючи кризові ситуації в зв'язку з надмірними викидами транспорту і промисловості.

Висновки.

Проблему поводження з твердими побутовими відходами в Україні потрібно вирішувати комплексно з використанням сучасних світових технологічних методів і засобів. Зокрема, разом із збором та використанням звалищного газу з полігонів ТПВ на місцях звалищ доцільно розмістити цехи з виробництва каталізаторів для очищення вихлопних газів. Оскільки відходи є вторинною сировиною і мають великий енергетичний потенціал, за допомогою альтернативних технологій переробки з них можна отримувати альтернативні носії енергії, що в свою чергу допоможе частково вирішити енергетичну проблему. Саме комплексний підхід до вирішення даного питання дозволить як покращити екологічний стан, так і розширити використання альтернативних видів енергоресурсів.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Аналітичний звіт про аналіз обласних програм поводження з відходами / за заг. ред. О. Кравченко — Видавництво «Компанія “Манускрипт”» — Львів, 2019. — 52 с.
3. Державна екологічна інспекція України [Електронний ресурс] – URL: https://www.dei.gov.ua/posts?category_id=19&post_type_id=2.
4. Матвеев Ю. Б. Аналітична записка БАУ № 22 "Перспективи енергетичної утилізації твердих побутових відходів в Україні" URL / Ю. Б. Матвеев, Г. Г. Гелетука. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-22-ua.pdf>.

References:

- 1 Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Analitychnyj zvit pro analiz oblasnykh program povodzhennja z vidkhodamy / za zagh. red. O. Kravchenko (2019) Vydavnyctvo «Kompanija “Manuskrypt”». Ljviv,
3. Derzhavna ekologhichna inspekciya Ukrainy. Retrieved from https://www.dei.gov.ua/posts?category_id=19&post_type_id=2.
4. Matvjejev Ju. B. Analitychna zapyska BAU # 22 "Perspektyvy energhetychnoji utylizaciji tverdykh pobutovykh vidkhodiv v Ukraini" (2019). B. Matvjejev, Gh. Gh. Gheletukha. Retrieved from: <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-22-ua.pdf>.

Abstract. *The state and waste management in Ukraine for 2015-2018 are analyzed. The main areas that cause a negative impact on the environment are identified. Correlation-regression analysis revealed the interdependence between waste generation and economic activity (based on gross regional product). The state and structure of waste in the regions of Ukraine are analyzed. Suggestions for improving waste management were provided.*

Key words: *waste, solid household waste, economic activity, gross regional product, bioenergy*

УДК 338

JUSTIFICATION THE PRIORITY DIRECTIONS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT**ОБҐРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА****Dohadaylo Y.V. / Догадайло Я.В.***s.e.s., as.prof / к.е.н., доц.*

ORCID 0000-0003-1553-0250

Kononenko A.V. / Кононенко А.В.*student/студент***Sukonnaya N.G./ Суконна Н.Г.***student/студент***Hamdau A./ Хамдауі А.***student/студент**Kharkiv National Automobile and Highway University,**Kharkiv, Vladislava Zubenko (Timurivtsiv) 3^A, 61111**Харківський національний автомобільно-дорожній університет,**Харків, вул. Владислава Зубенка (Тимуровців) 3^A, 61111*

Анотація. В роботі удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування пріоритетних напрямків діяльності підприємства шляхом урахування вагомості чинників далекого середовища підприємства при забезпеченні економічної результативності діяльності підприємства. Вагомість розраховується на підставі використання методу аналізу ієрархій та ураховується завдяки використанню методу секторів. Застосування запропонованого методичного підходу дозволить керівникам підприємства приймати ефективні управлінські рішення в результаті своєчасного використання сприятливих можливостей та запобігання загроз зі сторони динамічного далекого середовища.

Ключові слова. Пріоритетні напрямки діяльності, економічна результативність, достатність, забезпечення, далеке середовище, зони успіху.

Вступ. При виборі стратегії розвитку підприємства необхідно з одного боку по можливості більш повно уявляти свої сильні і слабкі сторони, з іншого боку – тенденції розвитку умов далекого середовища, що впливають на економічну результативність (ЕР) підприємства - економічний результат функціонування підприємства, що характеризує правильність і рівень досягнення поставлених цілей шляхом виконання необхідних робіт з мінімально можливими витратами [1]. Оцінка навколишнього середовища рідко визначає оптимальну стратегію, але звичайно призводить до виключення усіх крім найбільш пріоритетних напрямків діяльності [2], здійснення яких забезпечить підприємству успіх. Якщо механізми оцінки зовнішнього середовища і сильних та слабких сторін підприємства є досить проробленими, то питання реалізації обґрунтованого вибору пріоритетних напрямків розвитку, щодо узагальненої оцінки їх узгодженості з умовами зовнішнього середовища, розкрито недостатньо. У свою чергу, досвід функціонування підприємств в умовах ринку свідчить, що першоосною їх успіху є постановка правильних цілей і орієнтація діяльності на безпосереднє їх досягнення з найменшими втратами і помилками. Отже задача розробки методичних рекомендацій щодо забезпечення обґрунтованого і доказового вибору пріоритетних напрямків

діяльності для сучасних підприємств є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пріоритетність вибору напрямків функціонування пояснюється передумовами досягнення підприємством ЕР, обумовленими з одного боку – рівнем розвитку підприємства на даний момент часу, з іншого боку – сукупним впливом чинників зовнішнього середовища на досягнення ЕР. Передумови характеризують шанси на успіх потенційних напрямків діяльності в умовах реально функціонуючого господарського механізму. Чим у більшій мірі реалізація напрямку діяльності забезпечує максимально можливе використання сприятливого і запобігання негативного впливів факторів зовнішнього середовища, тим вище її шанси на успіх. Тому чисельне значення останніх необхідно визначати на основі оцінки адаптованості напрямків функціонування до факторів зовнішнього середовища. Відповідно до умови, в якості вихідних даних для її здійснення повинна виступати інформація про фактичну і еталонну достатність умов далекого середовища підприємства для успішної реалізації його потенційного напрямку діяльності. Під далеким середовищем підприємства розуміється підсистема зовнішнього середовища, фактори якого хоча і нерегулярно здійснюють непрямий вплив на результативність функціонування організації, але в цілому не підпадають під вплив з боку останньої [1]. Кількісний вимір ознак, що характеризують елементи далекого середовища, не дає чіткого уявлення про вплив факторів на процес забезпечення ЕР підприємства. Визначити як і якою мірою фактори далекого середовища впливають на успіх потенційного напрямку роботи підприємства, тобто їх достатність, можливо за допомогою методу експертних оцінок. Згідно з методом «Використання знань навколишнього середовища керівниками окремих служб» [3] вважається, що ніхто крім керівників, взаємодіючих із середовищем у плані своїх функціональних обов'язків, не може знати досить і всебічно це середовище. Приєднуючись до засновників цього методу в якості експертів були обрані менеджери і керівники структурних підрозділів підприємства, компетентні відносно певного фактору далекого середовища. Реалізація потенційного напрямку розвитку приводить до зміни стану складових внутрішнього середовища підприємства. Тому оцінку рівня достатності умов далекого середовища для забезпечення ЕР підприємства пропонується виконувати шляхом бінарного порівняння кожного фактора далекого середовища з потенційним напрямком діяльності по кожному елементу внутрішнього середовища підприємства за критерієм «сприяє-гальмує». На підставі вищенаведеного було розроблено алгоритм вибору пріоритетного напрямку діяльності підприємства (**рис. 1**) та методичні рекомендації з його реалізації [1]. Даний підхід дозволяє визначити: який елемент його внутрішнього середовища має потребу в першочерговій увазі в процесі забезпечення ЕР; на які фактори далекого середовища насамперед необхідно звертати увагу для забезпечення ЕР функціонування; який сукупний вплив усіх факторів далекого середовища на його ЕР та набір дій, здійснення яких необхідно для успішної реалізації обраного напрямку розвитку. Таким чином, цей підхід дає можливість наочно представляти переваги та недоліки потенційних напрямків діяльності з точки

зору успішності їх реалізації в далекому середовищі, також він дозволяє урахувати специфічну особливість останнього – тісний взаємозв'язок та нечіткість кордонів чинників далекого середовища. Необхідно відмітити, що для забезпечення ЕР функціонування підприємства необхідно вміти під час вибору пріоритетних напрямків діяльності враховувати вагомість чинників далекого середовища, що може змінюватися в залежності від обраної стратегії розвитку підприємства та специфіки діяльності останнього.

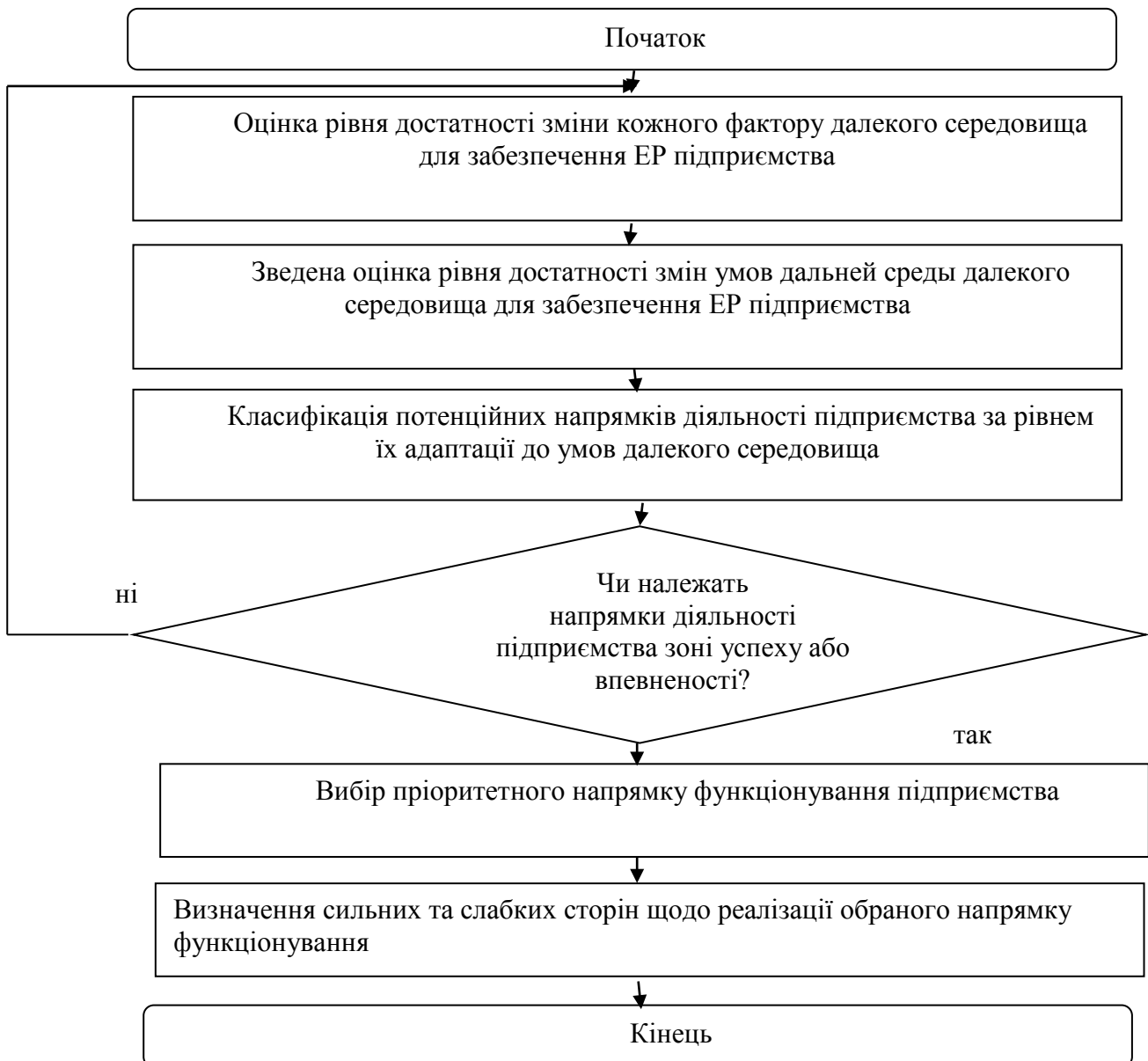

Рис. 1. «Алгоритм реалізації методичного підходу щодо вибору пріоритетного напрямку діяльності підприємства» [1,4]

Невирішені складові загальної проблеми. Існуючий підхід щодо вибору пріоритетних напрямків розвитку підприємства розглядає всі чинники далекого середовища, але на враховує їх вагомість, що в умовах конкуренції та в нестабільних умовах функціонування є недостатньо коректним.

Формулювання цілей статті. Таким чином метою роботи є удосконалення методичного підходу щодо обґрунтування пріоритетних

напряжків діяльності підприємства шляхом врахування вагомості чинників далекого середовища безпосередньо на певному підприємстві та розробка методичних рекомендацій щодо його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потребу в згортанні рівнів достатності всіх чинників далекого середовища з урахуванням їх вагомості задовольняє метод секторів [5]. Алгоритм реалізації методичного підходу щодо вибору пріоритетного напрямку за методом секторів представлений на **рис. 2**.

Рис. 2. «Алгоритм реалізації удосконаленого методичного підходу щодо вибору пріоритетного напрямку діяльності підприємства» (Авторська розробка)

Метод секторів має не тільки переваги методу радару (профілів) [6,7], але і

враховує вагомість чинників далекого середовища. Згідно методу секторів показник адаптованості до змін умов далекого середовища для забезпечення ЕР підприємства, як і за методом радару, розраховується як відношення площі радару до площі круга. Однак площа радару має математичну ув'язку з узагальненим інтегральним показником рівня достатності, розрахованим як сума добутків значення i -го досліджуваного чинника, переведеного у сантиметри, на коефіцієнт вагомості i -го чинника далекого середовища. Для здійснення зведеної оцінки рівня адаптованості до умов далекого середовища для забезпечення ЕР підприємства обраним методом необхідно визначити значення коефіцієнтів вагомості чинників далекого середовища. Для їх розрахунку доцільно використовувати досить об'єктивний, універсальний метод аналізу ієрархій (МАІ). Метод полягає в ієрархічній декомпозиції системи на простіші складові і подальшій обробці послідовності думок особою, що приймає рішення, по парних порівняннях. При цьому критерії оцінки експертів формалізовані і не вимагають вживання додаткових обчислювальних процедур. Під ієрархією тут розуміється багаторівнева система, що складається з елементів і альтернатив, об'єднаних в зв'язані підгрупи [8]. Достовірність вживання шкали стосунків підтверджується результатами порівняльного аналізу багатьох інших шкал. Ефективність вживання МАІ доведена як теоретично, так і практично при вирішенні багатокритеріальних завдань оцінки об'єктів в різних сферах економіки. В результаті дослідження проведеного МАІ було визначено вагомість кожного чиннику далекого середовища для підприємств дорожнього господарства: політичні – 0,26; економічні – 0,15; технічні – 0,14; соціальні – 0,1; фізичні – 0,27; екологічні – 0,08. Найбільш значимими виявилися фізичні і політичні чинники.

Також для реалізації запропонованого підходу та виходячи з обраної шестибальної шкали виміру були визначені діапазони рівнів адаптації потенційних напрямів діяльності, що дозволяють класифікувати останні згідно з їх шансами на успіх в умовах конкуренції та нестабільності (табл.).

Таблиця

Зони успіху реалізації потенційних напрямків діяльності

Зона діяльності	Сторона трикутника		Площа зони, см ²	Площа багатокутника стану далекого середовища, см ²	Рівень адаптації	Кордон зони
	U_{β}	$U_{\beta+1}$				
зона успіху	6	6	15,59	93,53	1,00	$1 \geq Q > 0,44$
зона впевненості	4	4	6,93	41,57	0,44	$0,44 \geq Q > 0,11$
зона ризику	2	2	1,73	10,39	0,11	$Q \leq 0,11$

Висновки. В статті на підставі використання методу секторів удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування пріоритетних напрямків діяльності підприємства в результаті урахування вагомості чинників далекого середовища підприємства. Його реалізація за допомогою програми обробки

електронних таблиць Microsoft Excel дозволить управлінському персоналу наочно, оперативно і без особливих зусиль одержувати інформацію, що необхідна для обґрунтованого вибору пріоритетного напрямку діяльності підприємства з урахуванням вагомості чинників далекого середовища.

Література:

1. Тищенко А. Н., Кизим Н. А., Догадайло Я. В. Экономическая результативность деятельности предприятий: монография. Харьков : ИНЖЕК, 2005. 144 с.
2. Pearce J.A., Robinson R.B. Strategic management: formulation, implementation and control : 12th ed. New York : McGraw-Hill/Irwin, 2011. 947 p.
3. Грузинов В.Д., Грузинов В.П., Кузьменко В.А. Экономика организации (предприятия) : учеб. Изд. 11-е, перераб. Москва : КНОРУС. 2018. 408 с.
4. Догадайло Я. В., Гіжлярян Г. В. Удосконалення вибору пріоритетних напрямків діяльності підприємств дорожнього господарства. *Науковий вісник будівництва*. 2012. № 67. С. 421 – 424.
5. Малхасьян Л. С. Управление конкурентоспособностью продукции промышленных предприятий: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05. Краснодар, 2007. 24 с.
6. Академия рынка: маркетинг / пер. с фр. / А. Дайан и др. Москва: Экономика, 1993. 572 с.
7. Фасхиев Х. А. Интегральная оценка конкурентоспособности грузового автомобиля. *Автомобильная промышленность*. 1998. № 2. С. 1 – 3
8. Саати Т. Л. Принятие решений при обратных зависимостях и обратных связях. Аналитические сети. / пер. с англ. О. Н. Андрейчиковой. / Науч. ред. А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. Москва : ЛКИ, 2008. 360 с.

References:

1. Tischenko, A. N., Kizim, N. A. and Dogadailo, Ya. V. (2005) *Ekonomicheskaya rezultativnost deyatelnosti predpriyatii* [Economic performance of enterprises], INJEK, Kharkiv, Ukraine.
2. Pearce, J.A. and Robinson, R.B. (2011) *Strategic management: formulation, implementation and control* : 12th ed., McGraw-Hill/Irwin, New York, USA.
3. Gruzinov, V.D., Gruzinov, V.P. and Kuzmenko, V.A. (2018) *Ekonomika organizatsii (predpriyatiya)* [Economics of organization (enterprise)] : 11th ed., KNORUS, Moscow, Russia.
4. Dogadajlo, Ja. V. and Gizhlarjan, G. V. (2012) “Improvement of the choice of priority directions of activity of the enterprises of road economy”, *Naukovij visnik budivnictva*, 67, 421 – 424.
5. Malhasyan, L. S. (2007) Industrial Product Competitiveness Management, Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and Management national economy: economics, organization and management enterprises, industries, complexes (industry), Kuban State University, Krasnodar, Russia.
6. Daian, A (1993) *Akademiya rinka: marketing* [Market Academy: Marketing], Ekonomika, Moscow, Russia.
7. Fashiev, H. A. (1998) “Integrated Truck Competitiveness Assessment”, *Avtomobilnaya promishlennost*, 2, 1 – 3.
8. Saati, T. L. Prinyatie reshenii pri obratnih zavisimostyah i obratnih svyazah. Analiticheskie seti. [Decision making with inverse dependencies and inverse relationships. Analytical networks], Translated by Andreichikova, O. N., LKI, Moscow, Russia.

Abstract. The methodological approach to justification the priority directions of enterprise activity by taking into account the weight of factors of the external environment of the enterprise while justification the economic performance of the enterprise activity has been improved. Weighting is calculated based on the using the hierarchy analysis method and is calculated using the sector method. The application of the proposed methodological approach will allow the enterprise managers to make effective managerial decisions as a result of timely using the favorable opportunities and prevention of threats from the side of dynamic external environment.

Keywords. Priority directions of activity, economic performance, sufficiency, achieving, external environment, areas of success

Стаття відправлена: 11.12.2019

**PRACTICAL ASPECTS OF FORMING AN EFFECTIVE SYSTEM OF
INTERNAL CONTROL IN HOLDING STRUCTURES**
**ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ
ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В ХОЛДИНГОВЫХ СТРУКТУРАХ**

Kukushkin A.I. / Кукушкин А.И.

Head of Internal Services

*Control / руководитель службы внутреннего
контроля*

*JSC NPO ENERGO MASH, Moscow Region, Khimki,
Burdenko, 1, 141400*

*АО «НПО ЭНЕРГОМАШ», Московская область, Химки,
Бурденко, 1, 141400.*

Reznikov A.V. / Резников А.В.

d.e.s., as. prof. / д.э.н.. доцент

Egorievsky Technological Institute (branch)

MGTU "STANKIN" Egorievsk,

Moscow Region, Trade Union, 34, 140300

Егорьевский технологический институт (филиал)

МГТУ «СТАНКИН» Егорьевск,

Московская область, Профсоюзная, 34, 140300

Аннотация. В статье рассматривается вопрос организации систем внутреннего контроля в холдинговых структурах. Определены условия эффективной системы внутреннего контроля. Предложена структура службы внутреннего контроля холдинга. Представлены условия формирования системы внутреннего контроля холдинга. Определено содержание основных контрольных мероприятий.

Ключевые слова. Управление; функции управления; контроль; внутренний контроль; холдинг; система внутреннего контроля; компоненты системы внутреннего контроля; задачи системы внутреннего контроля; преимущества организации системы внутреннего контроля.

Вступление. Контроль – базовый элемент эффективной деятельности любой организации. С помощью контроля удастся определить, достигла ли организация своих целей, обнаружить ошибки руководства и ошибки персонала.

Множество компаний по всему миру страдает от неэффективного использования разного рода ресурсов – людских, финансовых, материальных, от недостатка необходимой для принятия правильных решений информации, непреднамеренного и преднамеренного искажения отчетности, прямого мошенничества со стороны персонала и менеджеров организации. Исключение подобных проблем в деятельности предприятия осуществляется путем создания внутри самих компаний эффективной системы внутреннего контроля.

На сегодняшний день отечественные предприятия, функционируя в условиях конкуренции и борьбы за выживание, испытывают острую необходимость в повышении эффективности системы внутреннего контроля. Отсутствие такого действенного, эффективного механизма может негативно сказаться на перспективе развития всего предприятия, либо его отдельных структур. Поэтому налаженная система внутреннего контроля, в условиях

рынка и деловой активности, это, пожалуй, та закономерность и необходимость, без которой, организация обречена, оказаться за чертой успешности в марафоне безудержной гонки за финансовыми показателями.

Именно эффективная система внутреннего контроля, позволяет выработать некий иммунитет и ограничить воздействие внешних и внутренних негативных факторов, способных нарушить органичную деятельность предприятия. В связи с реализацией управленческих функций контроль осуществляется на предприятии непрерывно и охватывает все сферы его деятельности. Задача создания адекватной системы внутреннего контроля в настоящее время является очень важной для успешной деятельности предприятия.

Основной текст. Решение данной задачи (адекватности системы внутреннего контроля) должно учитывать:

- Организационно-правовую форму предприятия;
- Организационную структуру;
- Специфику хозяйственной деятельности;
- Стратегии развития предприятия и др.

В настоящее время внутренний контроль в российских организациях приобретает характер основы, присутствующей на всех уровнях управления, и обеспечивает оптимальный ход процесса управления на всех других его стадиях (планирование, организация, регулирование, учет и анализ). В более широком смысле в конкурентной среде рыночных отношений эффективная система внутреннего контроля является основополагающим условием успешной деятельности предприятия не зависимо от формы собственности и организационно-правовой формы.

Сегодня многие крупные организации перешли от модели единого центра управления и ведения экономической деятельности на холдинговую модель, которая предполагает разделение центров управления, координацию и эксплуатацию бизнес-процессов, функционирования центров экономики и финансов. В условиях сложного диверсифицированного производства, накопленный на настоящий момент опыт показывает оправданность применения холдинговой модели.

Основными преимуществами холдингов является возможность распределения потенциальных коммерческих рисков и возможность автономности в ведении бизнеса, поскольку дочерние организации остаются самостоятельными юридическими лицами.

Холдинг с экономической точки зрения представляет группу организаций, которые объединены общим интересом единого выгодоприобретателя или группы выгодоприобретателей в виде получения максимальной прибыли при минимальных затратах посредством ведения бизнеса с разделением зон ответственности, ролей и рисков.

Экономический интерес холдинговых структур, как правило может проявляться в следующих признаках:

1. Единый центр управления и решений;
2. Распределение рисков и центров ответственности между структурными подразделениям холдинга;

3. Наличие четких структурированных взаимосвязей между структурными подразделениями, выражающееся в наличии технологических, производственных либо финансовых связей;

4. Наличие единого внутрихолдингового контроля.

Данные признаки являются основными, однако их наличие не является обязательным условием. В рамках общего бизнеса на определенные зоны ответственности ключевой особенностью холдинга является диверсификация, данная специфика предопределяет структуру холдинга, системы управления, внутренние и внешние бизнес-процессы, особенности контроля.

Управление холдингами имеет отличия от управления отдельными компаниями, поэтому организация внутреннего контроля в холдингах представляет собой достаточно сложную задачу, требующую комплексного подхода.

Внутренний контроль в холдинге можно рассматривать как систему, организованную материнской или управляющей компанией, в интересах участников холдинга и регламентированную его внутренними документами. Система внутреннего контроля должна обеспечить: соблюдение установленного порядка ведения бухгалтерского учета и достоверность бухгалтерской (финансовой) отчетности), соблюдения законодательных и внутренних регулятивов.

Поскольку организационная структура холдингов, как правило, является достаточно разветвленной, то, соответственно, и схема системы внутреннего контроля будет иметь более сложный характер, чем в обособленных организациях. Таким образом, в холдингах схема системы внутреннего контроля распространяется, по нашему мнению, в т.ч. и в отдельности на каждого из участников холдинга, и комплексно на всю их совокупность, обеспечивая при этом общую эффективность работы компании в достижении ее целей.

Построение эффективной системы внутреннего контроля в холдинге, прежде всего, связано с целью реализации следующих возможностей по:

- повышению качества управления основными процессами и результатами деятельности холдинга;
- повышению качества управления структурными подразделениями;
- направлению усилий на обеспечение согласованности действий в целях достижения единого результата.

Нельзя не отметить, что достижение вышеуказанных возможностей в холдинге с помощью системы внутреннего контроля обеспечивается посредством реализации определенных задач, в которых от взаимосвязи и взаимодействия различных ее элементов требуется достичь конкретных показателей.

При этом важно учитывать, что именно верная формулировка и постановка задач системы внутреннего контроля позволяет достигнуть оптимальных результатов по ранее установленным целям, и именно по этим результатам уже можно судить об эффективности управления и развития компании, а в случае холдинга – как на уровне каждой отдельной его бизнес-единицы, где

соответствующим образом организована и функционирует система внутреннего контроля, так и на уровне всей структуры в целом.

Как правило, в структуру службы внутреннего контроля включаются один или несколько элементов:

- мониторинг эффективности процедур внутреннего контроля. Постановка необходимых систем бухгалтерского учета и внутреннего контроля входит в обязанности руководства, и этому следует постоянно уделять соответствующее внимание. На службу внутреннего контроля обычно возлагаются обязанности по проверке этих систем, мониторингу эффективности их функционирования, а также представлению рекомендаций по их усовершенствованию;

- исследование финансовой и управленческой информации. Оно включает обзорную проверку средств и способов, используемых для сбора, измерения, классификации этой информации и составления отчетности на ее основе, а также специфические запросы в отношении отдельных ее составляющих частей, в том числе детальное тестирование операций, остатков по счетам бухгалтерского учета и других процедур;

- контроль экономности, эффективности и результативности, включая нефинансовые средства контроля организации;

- контроль за соблюдением законодательства РФ, нормативных актов и прочих внешних требований, а также политики, директив и прочих внутренних требований руководства.

По нашему мнению, эффективное функционирование внутреннего контроля должно соответствовать следующим требованиям:

своевременности - информация по результатам контроля должна быть представлена лицам, уполномоченным принимать решения, в максимально короткие сроки. Если сообщение запаздывает, то нежелательные последствия отклонений усугубляются, кроме того, объект переходит уже в другое состояние (действие), что лишает смысла сам проведенный контроль. При предварительном контроле несвоевременное сообщение о возможности возникновения отклонений также лишает смысла проведенный контроль.

взаимосвязи - решение задач, связанных с контролем, должно создавать надлежащие условия для взаимодействия работников различных функциональных направлений.

приемлемости - означает рациональность контрольных целей и задач, целесообразное распределение контрольных функций, целесообразность программ внутреннего контроля, а также применяемых методов.

актуальности - со временем даже самые прогрессивные методы управления устаревают, поэтому система внутреннего контроля должна быть построена таким образом, чтобы можно было ее изменять в соответствии с внешними и внутренними факторами.

важности - абсолютный контроль над обычными незначительными операциями (например, мелкие расходы) не имеет смысла и будет только отвлекать силы от более важных задач. Но если высшее руководство считает, что какие-либо области деятельности организации имеют стратегическое значение, то в каждой такой области обязательно должен быть налажен

контроль, даже если эта область с трудом поддается измерению по принципу «затраты-эффект».

целостности - объекты различного типа должны быть охвачены адекватным контролем, нельзя добиться общей эффективности, сосредоточив контроль только над относительно узким кругом объектов.

взаимодействия и координации - контроль необходимо осуществлять на основе четкого взаимодействия всех подразделений и служб организации.

Исходя из данных требований в практической деятельности служба внутреннего контроля холдинга обычно является структурным подразделением материнской (управляющей) компании. Одна из часто применяемых на практике организационных схем управления головной организации холдинга имеет следующий вид.

Управление по внутреннему контролю холдинга проводить следующие виды контроля:

- Операционный (управленческий) контроль деятельности;
- Контроль на соответствие требованиям законодательства и внутренних регулятивов;
- Контроль финансовой, управленческой и налоговой отчетности.

Непосредственная подчиненность управления внутреннего контроля совету директоров способствует:

- Осуществлению независимого и объективного контроля деятельности холдинга;
- Оценке рисков деятельности организации и разработке мероприятий по управлению ими;
- Оценке эффективности действующей системы ведения бизнеса;
- Оценке соответствия деятельности холдинга поставленным целям;
- Анализу результативности и эффективности деятельности холдинга;
- Подготовке финансовой и налоговой отчетности в соответствии с законодательством.

С учетом вышесказанного нами предлагается следующая структура службы внутреннего контроля.

Подразделение (отдел, группа) по методологии и стандартизации внутреннего контроля занимает ведущее место, поскольку в его обязанности входит разработка стандартов и методик внутреннего контроля, отвечающих задачам развития организации. Сотрудники этого отдела, как правило, не участвуют в проведении контрольных мероприятий.

Подразделение (отдел, группа) по контролю качества работы и соблюдения профессиональной этики совместно с отделом методологии и стандартизации внутреннего контроля организуют и проводят мероприятия по контролю качества, в том числе обучение, аттестацию сотрудников, консультирование по проблемным вопросам, анализ замечаний по результатам контроля качества и другие.

Подразделение (отдел, группа) по юридическим вопросам обеспечивает мониторинг изменений в законодательной и правовой базе и необходимое консультационное сопровождение при проведении контрольных процедур на

соответствие требованиям.

Подразделение (отдел, группа) внутреннего контроля бухгалтерской и налоговой отчетности осуществляет комплекс мероприятий по организационно- методическому обеспечению подготовки отчетности холдинга и его структурных подразделений, включая и разработку учетной политики, графика документооборота и др.

Подразделение (отдел, группа) рисков контроля выявляет, оценивает и разрабатывает мероприятия по снижению негативных последствий бизнес-рисков, присущих деятельности холдинга и связанных с ними рисков существенного искажения информации. Необходимость создания такого отдела определяется дополнительными требованиями к подготовке сотрудников и необходимостью организации контроля на постоянной основе (мониторинг).

Подразделение (отдел, группа) проверок осуществляет операционный (управленческий) внутренний контроль по различным аспектам деятельности холдинга и его структурных подразделений операционный (управленческий) внутренний контроль по различным аспектам деятельности холдинга и его структурных подразделений;

Выбор того или иного субъекта для проведения внутреннего контроля зависит от степени сложности организационной структуры холдинга, организационно-правовых форм компаний-участниц группы, видов и масштабов деятельности холдинга, целесообразности охвата контролем различных сторон деятельности, отношения акционеров и руководства группы к контрольной работе.

Заключение и выводы. Таким образом, исходя из требований эффективности деятельности службы внутреннего контроля, можно выделить основную задачу данной службы: контроль за соответствием фактических расходов плановым показателям, нормативам, сметам и бюджетным заданиям, а также организация системы внутренней отчетности группы, что достигается проведением контрольных мероприятий.

К контрольным мероприятиям относятся организация плановых и внеплановых проверок:

- деятельности компаний-участниц предпринимательского объединения, включая производственно-хозяйственную и коммерческую деятельность;
- финансово-экономического состояния
- организации бухгалтерского учета и отчетности.

В ходе контрольных мероприятий проверяются: правильность ведения бухгалтерского учета и составления бухгалтерской отчетности компаниями-участницами группы; достоверность формирования консолидированной финансовой отчетности; правильность начисления налогов и сборов и своевременность расчетов с бюджетом; расчеты с кредиторами и дебиторами (по размеру денежных средств, превышающему установленные лимиты); направления движения финансовых потоков; исполнение финансовых планов, бюджетов; финансовое состояние каждой организации и группы в целом; обеспечение сохранности имущества группы компаний.

Система внутреннего контроля, реализуемая в холдинге, является

необходимым условием эффективной деятельности группы разнопрофильных компаний и основой для создания в холдинге единой комплексной системы управления финансами, которая охватывает все сферы бизнеса. Это позволит создать систему менеджмента, способную дать руководству холдинга исчерпывающую информацию о финансовых результатах в каждом сегменте бизнеса, координировать денежные потоки между компаниями холдинга с учетом их специфики и потребности в финансировании, контролировать расходы каждой бизнес-единицы и осуществлять как краткосрочное, так и стратегическое планирование.

Литература

1. Международный стандарт аудита 315 (пересмотренный) «Выявление и оценка рисков существенного искажения посредством изучения организации и ее окружения» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 24.10.2016 N192н) // СПС КонсультантПлюс.
2. Волков А.Г. Контроль и ревизия: Учебное пособие /А. Г. Волков, Е.Н. Чернышева.— М.: Изд. центр ЕАОИ, 2011.— 224 с.
3. Колодин Д.М. Внутренний контроль: Практические рекомендации / Д.М. Колодин.— М.: Техносфера, 2017.— 194 с.

***Abstract.** The article considers the organization of internal control systems in holding structures. The conditions of an effective system of internal control are determined. The structure of the holding's internal control service is proposed. The scheme of the holding's internal control system is presented. The internal control in the holding can be considered as a system organized by the parent or management company, in the interests of the holding participants and regulated by its internal documents. The internal control system should ensure: compliance with the established accounting procedure and the reliability of accounting (financial) statements), compliance with legislative and internal regulations.*

***Key words.** Control; management functions; the control; internal control; holding company; internal control system; components of the internal control system; tasks of the internal control system; advantages of organizing an internal control system.*

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMING RISK MANAGEMENT POLICIES

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИКИ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ

Zamlelaia A.T / Замлелая А.Т.

s.e.s., as. prof. / к.э.н.. доцент

Egorievsky Technological Institute (branch)

MGTU "STANKIN" Egorievsk,

Moscow Region, Trade Union, 34, 140300

Егорьевский технологический институт (филиал)

МГТУ «СТАНКИН» Егорьевск,

Московская область, Профсоюзная, 34, 140300

Abrosimova O.S. / Абросимова О.С.

s.e.s., as. prof. / к.э.н.. доцент

Egorievsky Technological Institute (branch)

MGTU "STANKIN" Egorievsk,

Moscow Region, Trade Union, 34, 140300

Егорьевский технологический институт (филиал)

МГТУ «СТАНКИН» Егорьевск,

Московская область, Профсоюзная, 34, 140300

Аннотация. Коммерческая деятельность неизбежно содержит в себе наличие различного рода рисков. В статье рассмотрены логическая структура и методическая последовательность формирования политики управления рисками на предприятии. Определены цели, задачи и принципы управления рисками предприятия и организационная структура предприятия, необходимая для реализации политики управления рисками. В статье предлагаются способы управления рисками, их содержание.

Ключевые слова. Управление рисками, организационная структура, принципы, цели и задачи, политика управления рисками.

Вступление. В коммерческой деятельности риск неизбежен. Управление рисками является процессом выявления потерь, с которыми организация сталкивается в процессе основного вида деятельности и степени их воздействия, и выбора наиболее подходящего метода для управления каждым отдельным видом риска. Следовательно, предприятию необходимо осуществить выработку определенной политики в области риска.

Политика управления рисками определяет цель и задачи, принципы управления рисками предприятия, классификацию рисков, основные термины и определения, используемые в области управления рисками предприятия, а также элементы системы управления рисками предприятия, в том числе ключевые процессы и организационную структуру управления рисками предприятия.

Основной текст. В самом общем виде под целью управления рисками предприятия понимается разработка и реализация комплекса мер, способствующих достижению целей деятельности предприятия в условиях неопределенности. Исходя из этого, цель управления рисками достигается посредством решения следующих основных задач:

- разработка и реализация комплекса мер, направленных на снижение

негативного влияния неопределенности на достижение целей деятельности предприятия до допустимых, приемлемых уровней;

- предотвращение (минимизация) по возможности финансовых потерь при устранении угроз, вызванных конкурентной борьбой и рыночной конъюнктурой;

- достижение эффективной адаптации процессов управления рисками предприятия к бизнес-процессам предприятия;

- обеспечение системы управления рисками предприятия состоянию внешней и внутренней среды и ее адекватности организационной структуре и масштабам деятельности предприятия;

- развитие риск-культуры на предприятии.

Управление рисками предприятия осуществляется на основе следующих принципов:

- ✚ ответственность и полномочия – руководство предприятия, руководители и работники структурных подразделений предприятия несут ответственность за управления рисками в соответствии с предоставленными им полномочиями;

- ✚ приоритет целей деятельности – достижение целей предприятия имеет приоритет над возможными финансовыми потерями, связанными с реализацией мер по обеспечению их достижения (выполнения);

- ✚ совершенствование деятельности – управление рисками предприятия направлено на постоянное повышение эффективности деятельности предприятия, оптимизацию бизнес-процессов и организационной структуры, обеспечивающих достижение целей деятельности предприятия;

- ✚ интеграция в бизнес-процессы – управление рисками предприятия является неотъемлемой частью его бизнес-процессов, в том числе принятия управленческих решений;

- ✚ осведомленность – руководство предприятия, руководители и сотрудники структурных подразделений должны быть своевременно осведомлены о рисках предприятия, связанных с выполняемыми (курируемыми) ими бизнес-процессами предприятия и с планируемыми к реализации новыми операциями, производствами и проектами, что предполагает предварительное проведение идентификации и оценки соответствующих рисков;

- ✚ существенность и целесообразность – принятие решений о реагировании на риски предприятия осуществляется исходя из уровня рисков и с учетом соотношения затрат и выгод от реализации мер реагирования на риски, а также других факторов, определяющих целесообразность принятия указанных мер;

- ✚ предотвращение, выявление и управление конфликтами интересов – на предприятии реализуется комплекс мер по предотвращению, выявлению и управлению конфликтами интересов, которые могут возникнуть в деятельности предприятия, в том числе посредством разделения полномочий;

- ✚ обеспечение «трех линий защиты» - управление рисками предприятия должно осуществляться на трех уровнях: на уровне владельцев рисков, непосредственно выполняющих бизнес-процессы и управляющих связанными с

ними рисками; подразделений, выполняющих методологические и контрольные функции по управлению рисками (в том числе выработка и внедрение общих подходов и методологии управления рисками, разработка лимитов и ограничений, мониторинг рисков, проверка их соответствия их фактического уровня допустимому (приемлемому) уровню), и подразделений, осуществляющих независимую оценку системы управления рисками предприятия. В случаях временного организационного совмещения каких-либо из вышеуказанных линий защиты на предприятии принимаются меры, направленные на предотвращение возможного в таких случаях конфликта интересов;

✚ ясное выражение неопределенности – система управления рисками предприятия обеспечивает количественное и (или) качественное определение уровня рисков предприятия на основе информации (статистических данных, прогнозов, экспертных оценок и другой информации), позволяющей наиболее объективно определить уровень риска с учетом возможных ограничений, связанных с ее использованием в конкретной ситуации;

✚ непрерывность – процессы управления рисками предприятия выполняются на постоянной основе, обеспечивая руководство предприятия, руководителей и сотрудников структурных подразделений предприятия актуальной информацией о рисках и управлении ими;

✚ обучение и мотивация – на предприятии обеспечивается прохождение работниками, вовлеченными в процессы управления рисками предприятия, обучения современным стандартам и практикам управления рисками, и применения мер мотивации, предполагающих отсутствие наказания за своевременное информирование о рисках, риск-событиях и предложениях по реагированию на них и стимулирующих работников предприятия эффективно выполнять обязанности по управлению рисками.

Для реализации цели, задач и принципов управления рисками должна функционировать система управления рисками предприятия, включающая в себя следующие взаимосвязанные элементы:

- процессы управления рисками предприятия;
- организационную структуру управления рисками;
- нормативные и иные акты, регулирующие вопросы управления рисками предприятия, в том числе содержащие методологию управления рисками предприятия;
- риск-культуру;
- ресурсы, обеспечивающие управление рисками предприятия, в том числе кадровые, финансовые ресурсы, ИТ-обеспечения.

Необходимым условием эффективного функционирования системы управления рисками предприятия является ее периодический пересмотр с учетом изменений во внутренней и внешней среде, подходов предприятия к управлению рисками, результатов мониторинга и независимой оценки системы управления рисками предприятия.

Управление рисками предприятия предполагает выполнение следующего

цикла ключевых процессов:

- идентификация рисков;
- оценка рисков;
- реагирование на риски;
- мониторинг рисков;
- подготовка отчетности по рискам.

Неотъемлемой частью всего цикла управления рисками являются коммуникации и консультации. Реагирование на риски предприятия предполагает сравнение уровней рисков, полученных в результате оценки рисков, с допустимым, приемлемым уровнем, их приоритизацию (ранжирование) с последующим принятием на данной основе решения о способе, мерах реагирования на риски и необходимых контрольных процедурах.

На предприятиях для реагирования на риски могут применяться следующие способы управления рисками:

✚ принятие риска – применяется в случаях, когда уровень риска находится в пределах допустимого, приемлемого уровня; в иных случаях – когда возможности применения других способов реагирования на риск ограничены и (или) их применение нецелесообразно;

✚ ограничение (снижение, минимизация) риска – применяется в основном в случаях, когда уровень риска превышает допустимый, приемлемый уровень;

✚ перенос (передача) риска – применяется в случаях, установленных законодательством РФ, а также рисков, сопряженных с непредвиденными значительными финансовыми потерями, которые может и готова на себя взять сторонняя организация;

✚ финансирование риска – применяется в случаях, когда для покрытия финансовых потерь предприятия создаются специальные фонды;

✚ уклонение (избегание) от риска – применяется в случаях, когда уровень риска превышает допустимый, приемлемый уровень риска, при этом невозможно и (или) нецелесообразно применение других способов реагирования на риск.

Результаты выполнения процессов управления рисками предприятия документально фиксируются на бумажном носителе или в электронном виде.

Заключение и выводы. Политика управления рисками и изменения к ней, как правило, подлежат одобрению советом директоров (учредителей, акционеров) предприятия и вводятся в действие организационно-распорядительным актом предприятия.

Сформированная политика управления рисками позволит создать на предприятии систему контроля, обнаружения и анализа рисков, эффективно работающую на каждом уровне управления организацией, способную справиться с любыми рисками, возникающими в процессе деятельности организации.

Политика управления рисками может пересматриваться при возникновении изменений во внутренней или внешней среде, изменении подходов предприятия к управлению рисками, с учетом результатов

мониторинга и независимой оценки системы управления рисками предприятия.

Литература

1. Богоявленский С. Б. Управление риском в социально-экономических системах. С-Пб: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 147 с.
2. Государственный стандарт РФ ГОСТ Р 51897-2002 «Менеджмент риска. Термины и определения».
3. Уродовских В. Н. Управление рисками предприятия: Учеб. пособие. М.: ВЗФЭИ, 2009. 130 с.

Abstract. *Commercial activities inevitably contain various risks. The article discusses the logical structure and methodological sequence of the formation of risk management policies at the enterprise. The goals, objectives and principles of enterprise risk management and the organizational structure of the enterprise, necessary for the implementation of risk management policies, are determined. The article suggests ways of risk management, their content.*

Key words. *Risk management, organizational structure, principles, goals and objectives, risk management policy.*

УДК 658.628.011.1

**MANAGEMENT OF GOODS ASSORTMENT
УПРАВЛІННЯ АСОРТИМЕНТОМ ТОВАРІВ****Mohylova A.Yu. / Могилова А.Ю.***doctor of economics, professor / доктор економічних наук, професор,***Rokhlina M.S. / Рохліна М.С.***Master. / магістр.**Dnipro National University named after O.Honchar**Дніпровський Національний Університет ім. О. Гончара*

У статті розглядаються теоретико-методичні засади управління асортиментом товарів. Досліджується товарний асортимент як економічна категорія та об'єкт управління. Визначається місце товарного асортименту в загальній системі управління підприємством. Виділяються ключові цілі управління асортиментом в системі цілей торговельного підприємства. Досліджено асортимент компанії, з позиції базового асортименту продуктів, продукції, котра привертає увагу та доповнюючих товарів. Досліджуються основні напрямки в сфері формування асортименту. Пропонуються концептуальні та методичні підходи до формування та управління товарним асортиментом компанії. Визначаються напрямки аналізу ефективності управління асортиментом товарів. Розглядається оптимізація асортименту для збільшення продажів за допомогою аналітичного інструменту ABC та XYZ-аналізу. Вивчаються фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, котрі впливають на формування товарного асортименту підприємства. Наводяться основні елементи управління товарною політикою (управління ринковою ідеєю, управління реальним товаром, розробка концепції товару для споживачів, забезпечення якості і конкурентоспроможності товарів, управління позиційним підкріпленням товару та підвищення рівня сервісу) та досліджується алгоритм формування асортименту товарів. Розглядаються головні інструменти та практичні рекомендації щодо удосконалення управління товарним асортиментом на торговельному підприємстві у сучасних економічних умовах розвитку ринку. Описаний один з найпоширеніших синтетичних методів оптимізації товарного портфелю компанії, метод бенчмаркінгу, де визначені характерні особливості даного методу та основна складність застосування в управлінських цілях даного методу.

Ключові слова: асортимент, товар, асортиментна політика, стратегія, управління, формування.

Вступ. В умовах ринкової економіки ефективно формування достатнього товарного асортименту підприємства є запорукою підвищення конкурентоздатності організації. Формування дієвого асортименту товарів відбувається постійно на всіх ступенях руху товарів, починаючи від виробництва і закінчуючи споживанням. У кожному з них асортимент товарів різний. При цьому товарний асортимент в кінцевій ступені руху товару – торговій точці виступає в якості цільової установки всього механізму руху товарів і формування асортименту, так як дає змогу задовольнити попит покупців і отримати прибуток від реалізації товарів і послуг. Тому управлінню асортиментом товарів слід приділяти велике значення незалежно від специфіки товарної продукції.

Більшість підприємств не акцентують увагу на довгостроковому розвитку в умовах зростання конкуренції. Тому особливо актуальною є необхідність

дослідження сучасних методів формування товарного асортименту, а також розробка напрямів його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями управління товарним асортиментом займалось багато науковців, серед яких Афонін І.В., Багієва Р.Л., Віханський О.С., Долінська М.Р., Котлер Ф., Красовська Т.В., Марченко О.І., Портер М., Соловійова І.А., Хоптюк А., Юданов А.Ю. та ін.

Методика досліджень. У працях більшості авторів досліджуються переважно загальні підходи до розробки асортиментної політики, які, задаючи основні напрямки її формування, не містять опису методичного інструментарію з проблем управління асортиментом товарів. Означені проблеми й обумовили вибір та спрямованість теми дослідження.

Постановка завдання. Головною задачею цієї роботи є дослідження теоретичних засад та вироблення на їх основі ключових практичних положень щодо процесу управління асортиментом товарів.

Результати досліджень. Розвиток підприємства на ринку є являється ключовим показником оцінки діяльності компанії, а ринкові можливості обумовлені ефективно сформованою і послідовно втілюваною асортиментною політикою. Невід'ємною частиною товарної політики є управління асортиментом товарів.

Розробка методичних основ формування ефективного складу і структури товарного портфеля вимагають конкретизації суті поняття «асортимент товарів». Однозначного, чіткого визначеного поняття не існує. Кожен науковець, котрий працює в галузі вивчення товарної політики, дає власне тлумачення даного терміну, в яких, здебільшого, простежується певна схожість.

Так, наприклад, В. П. Пилипчук дає наголошує: «Асортимент товарів – це певний комплекс номенклатурних груп (типів, марок, моделей) товарів, котрий користується динамічним попитом на ринку і створює передумови успішного функціонування компанії в тривалій перспективі» [1].

С. С. Гаркавенко дає таке визначення: «Товарний асортимент – комплекс усіх асортиментних груп товарів, пропонованих конкретною компанією» [2, с.48].

М. І. Белявцев є прихильником бачення Гаркавенка, його бачення асортименту товарів дещо уточнене, проте досить подібне: «Товарний асортимент – це комплекс усіх асортиментних різновидів товарів компанії, котрі вона пропонує на конкретному ринку» [2, с.54].

Виходячи з аналізу різних визначень «товарного асортименту», можна сказати, що вчені по-різному підходять до трактування досліджуваного визначення. Єдиним є підхід, який трактує товарний асортимент як сукупність товарів, проте ознаки, за якими ця сукупність формується, можуть бути різними.

Асортимент товарів створюється в організації в результаті загальної праці різних підрозділів: відділу маркетингу, збуту, планово-економічного відділу, фінансового відділу. Чинники, які потребують глибокого аналізу в зовнішньому і внутрішньому оточенні, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Чинники зовнішнього та внутрішнього оточення, котрі впливають на формування асортименту товарів [3]

Зовнішнє середовище	Внутрішнє середовище
Соціальні та демографічні: вікові, трудові групи населення; доходи населення; смаки і переваги; структура споживання в містах і в селах	Кадрові фактори: наявність і вартість оплати послуг кваліфікованих фахівців для виведення на ринок оновлених товарних груп; оплата послуг маркетологів
політичні: стан ринків; стабільність розвитку ринку; зміни законодавства	технологічні: наявність технологічної потужності для оновлення виробництва; умови зберігання для нового товару
економічні: ціни на ресурси та енергоносії; ліцензування певних видів діяльності; ціни на обладнання; податкове навантаження на підприємство; відносини з контрагентами; вартість кредитних і інвестиційних ресурсів; логістична складова	Фінансово-економічні: наявність власних або позикових фінансових ресурсів для оновлення асортименту; економічна доцільність нового товару (очікуваний фінансовий результат); оцінка витрат на просування товару на ринок; сукупна економічна оцінка доцільності нового асортименту
ринкові: частка ринку у виробника; концентрація конкурентів; наявність вільних ніш на ринку	інфраструктурні: наявність підготовленої системи оновлення асортименту (від придбання ресурсів до реалізації)
технологічні: наявність технологій і обладнання на ринку для виробництва певних груп товарів	збутові: наявність налагоджених каналів збуту продукції, оптових покупців

Наведені в таблиці 1 чинники вимагають всебічного аналізу в процесі формування або оновлення товарного асортименту. Слід враховувати, що оновлення товарного асортименту не завжди передбачає його розширення і випуск додаткових товарів – можливо також скорочення асортименту і відмова від виробництва певних товарів.

Формування асортименту – це механізм підбору груп, різновидів та різних товарів. На кожній зі сходинок товароруху асортимент продукції різний. Ціллю будь-якої компанії при формуванні асортименту являється продуктовий асортимент магазинів, аптек, супермаркетів, котрий повинен задовольнити потреби покупців [4, с.64].

Алгоритм формування асортименту продукції зазвичай проходить в два етапи.

На початковому етапі формується перелік ключових груп та підгруп продукції, котрі продаються в магазині чи іншому торговому приміщенні.

Другим етапом є оцінка кількості видів продукції, що представлені до продажу, за кожним найменуванням товарів.

В кожній окремій компанії визначається асортимент продукції на базі асортиментного переліку. Його вважають інструментом, за допомогою якого

формується асортимент продукції.

Асортимент будь-якої компанії можна умовно розділити на 3 частини [5]:

– базовий асортимент продуктів – це продукти, котрі відображають асортиментний профіль компанії, котрі весь час є в наявності і на які припадає не менше 50% продажів;

– продукція, котра привертає увагу – це товари, які здатні виділити підприємство або аптеку серед його конкурентів і які нерідко є для покупців показником рівня цін;

– доповнюючі товари – це товари, які можуть забезпечити комплексне задоволення вимог покупців, і їх присутність в асортименті тієї чи іншої компанії викликає більшу довіру покупців.

Має бути сформований такий асортимент, котрий би зміг задовольнити різні запити основних споживачів.

Основні напрямки в сфері формування асортименту наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Головні напрямки формування асортименту товарів компанії [6]

Напрямок	Характеристика напрямку	Причини використання
Скорочення асортименту	Зміни за кількістю та якістю певних характеристик товарів за допомогою скорочення його широти та глибини	Зменшення рівня попиту, недосконалість пропозиції, збитковість чи низька прибутковість під час збуту продукції
Розвиток (розширення) асортименту	Зміни за кількістю та якістю певних характеристик товарів за допомогою зростання складових широти, повноти та новизни	Зростання попиту і пропозиції, велика рентабельність виробництва і продажу продукції, поява нових видів продуктів чи нових виробників
Стабілізація асортименту	Стан асортименту продукції, що обумовлюється високою стійкістю і низьким рівнем оновлення	Здебільшого характерно для продовольчих продуктів повсякденного вжитку
Оновлення асортименту	Зміни за кількістю та якістю набору продукції, який може задовольнити потреби покупців, котрі змінилися при появі нових товарів	Висока рентабельність виробництва і реалізації товарів, поява нових товарів або нових виробників
Удосконалення асортименту	Зміни за кількістю та якістю набору продукції для підвищення його оптимальності	Зниження попиту, недостатність пропозиції
Гармонізація асортименту	Зміни за кількістю та якістю набору товарів, котрі показують рівень схожості реального асортименту до ефективного при реалізації і застосуванні	Націлення на гармонійність при формуванні асортименту обумовлено спеціалізацією торгових точок

Аналізуючи найпоширеніші підходи до роботи з асортиментом можна виділити три групи факторів, а саме: чинники класифікації асортименту, чинники, що формують асортимент та чинники, що оптимізують асортимент (рис. 1).

Рис.1. Напрямки аналізу ефективності управління асортиментом товарів [8]

Для збалансованого управління асортиментом без повної загрузки складів потрібно оцінювати поточні залишки та продажі, вчасно робити замовлення головним постачальникам, оптимально формувати та встановлювати ціни, здійснювати переоцінку, інвентаризацію залишків товарів, оприбуткування. Оптимізацію асортименту для збільшення продажів необхідно проводити на підставі аналітичного інструменту – наприклад, за допомогою ABC та XYZ-аналізу [4, с.65].

Під час поєднання аналізів ABC та XYZ з'являється змога ефективно управляти сформованим та встановленим асортиментом і знаходити ту продукцію, котра приносить максимальний прибуток компанії.

Під час оптимізації портфеля асортименту слід знайти управлінське рішення, котре являтиметься найефективнішим з точки зору зростання прибутку, доступності ресурсів, збільшення обсягів збуту і завоювання нових ринків.

Формування асортименту, як свідчить практика, може здійснюватися різними методами, в залежності від масштабів збуту, специфіки готової продукції, цілей і завдань, що стоять перед виробником.

Асортиментна політика формується після аналізу альтернативних шляхів стратегічного та тактичного розвитку, що дасть змогу визначити сфери стратегії і тактики, в яких організація буде діяти через асортимент з посиленням і орієнтацією на місію та концепцію. Таким чином, мета

асортиментної політики залежить від місії, загальної стратегії та тактики підприємства і полягає в управлінні асортиментом для досягнення його цілей різного спрямування і характеру.

Таким чином, розробка та проведення асортиментної політики вимагає дотримання, декількох умов, а саме [7]:

- чіткого уявлення про стратегічні цілі діяльності підприємства;
- доброго знання ринку та його вимог;
- уявлення про можливості підприємства та їх відповідність ринковим запитам.

Тобто асортиментна політика встановлює зв'язок між вимогами ринку, з одного боку, та намірами і можливостями підприємства – з другого.

З метою забезпечення конкурентоспроможності товарів підприємства на ринку, удосконалення товарної політики підприємства необхідно здійснювати на основі концепції мультиатрибутивності товару, тобто розглядати управління товарною політикою в розрізі управління ринковою атрибутикою товарів (рис.2), що охоплює управління ринковою ідеєю; управління реальним товаром; управління позиційним підкріпленням товару.

Управління ринковою ідеєю передбачає розробку концепції товару, що повністю відповідає бажанням і очікуванням споживачів, управління атрибутивним позиціонуванням, тобто плануванням і включенням до споживчих характеристик товару ключових переваг, що дозволяють споживачу задовольнити свої потреби найкращім чином, відрізнити даний товар від товарів-конкурентів і стануть джерелом мотивації його покупок, а також кастомізацію товарів, що означає розробку товарів з такими характеристиками функціонального призначення, що повністю відповідають купівельній спроможності певних цільових сегментів.

Управління реальним товаром охоплює наступні елементи: контроль приймання товарів за кількістю та якістю, отже, забезпечення якості і конкурентоспроможності товарів; вдосконалення асортиментного набору підприємства: розширення асортименту через його нарощення та насичення, поглиблення параметричного ряду; введення на ринок нових товарів; розробка та реалізація стратегії по товарних марках; створення ефективної упаковки; аналіз життєвого циклу товару та управління ним; позиціонування товарів на ринку; встановлення такого рівня цін на товари, який був би адекватний їхній якості; завоювання нових споживачів та утримання постійних клієнтів[28, с.17].

Управління позиційним підкріпленням товару передбачає підвищення рівню сервісу, надання додаткових послуг, у тому числі поставку і монтаж, кредитування, гарантійне обслуговування, після продажне обслуговування, що дозволяє закріпити у свідомості споживачів впевненість, що підприємства працюють для споживачів з метою задоволення їхніх потреб найкращім чином, отже, сприятимуть підвищенню іміджу підприємства на ринку і розширення кола постійної клієнтури.

Одним з найпоширеніших синтетичних методів оптимізації товарного портфелю компанії є метод бенчмаркінгу (benchmarking), який передбачає відтворення у власній компанії прийоми побудови успішного товарного

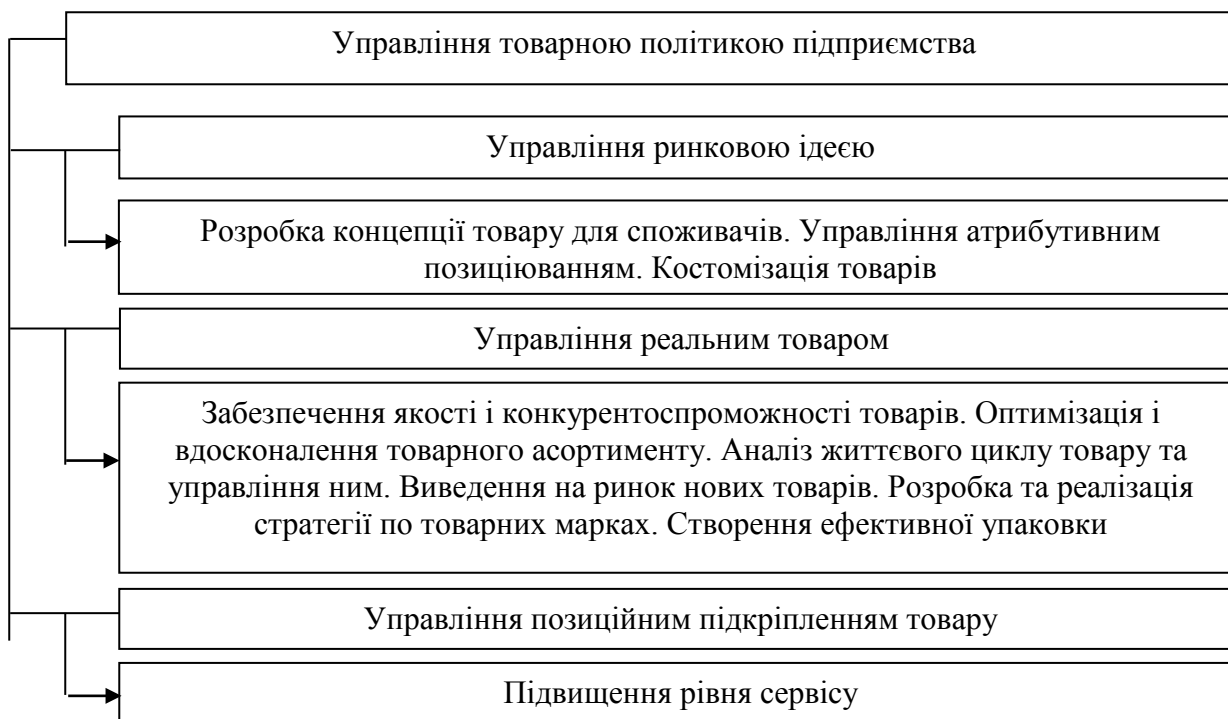

Рис. 2. Елементи управління товарною політикою підприємства [8, с.405]

портфелю інших підприємств-конкурентів шляхом проведення порівняльного аналізу та адаптації організаційних процесів до внутрішнього і зовнішнього середовища.

Характерними особливостями бенчмаркінгу є [9]:

- загальносистемний характер, тобто охоплення усіх аспектів діяльності організації;
- чітка націленість на досягнення найкращого рівня;
- практична прикладна орієнтація в знаходженні практичних рішень;
- практичне досягнення конкретних конкурентних переваг.

Основна складність застосування в управлінських цілях даного методу – знаходження об'єкта порівняння, якщо на ринку слабо виражений лідер ринку також відсутність об'єктивних даних через недостатню правдивість інформації.

Висновки.

Таким чином, товарний асортимент підприємства має на меті створення продуктового ряду товарів, котрий слід застосовувати для роботи на обраному ринку та котрий сприяє економічній ефективності діяльності компанії. Для проведення ефективної діяльності на ринку потрібна детально розроблена та гарно спланована товарна політика. Це обумовлено з тим, що продукція є ефективним способом впливу на ринок, ключовою турботою компанії та джерелом прибутку. Механізм формування товарного асортименту має базуватись на формах його товарної спеціалізації та об'ємах торгової площі та бути направленим на задоволення попиту певних споживачів продукції, а також забезпечення максимальної прибутковості його діяльності. Мета підприємства стосовно асортименту – формування ефективного асортименту або асортименту, який прогнозується, є максимально наближеним до раціонального, для задоволення різних потреб та максимізації прибутку.

Головним орієнтиром при формуванні товарної стратегії повинно стати досягнення конкурентної переваги у довгостроковій перспективі, тобто перевага повинна віддаватися такий структурі товарного асортименту, яка забезпечує протягом тривалого періоду постійного перевищення прибутку, який залишається в розпорядженні підприємств, над потребами у фінансових ресурсах, необхідних для підтримки їхньої конкурентоспроможності

Література

1. Пилипчук В.П. Промисловий маркетинг: Навчальний посібник / В. П. Пилипчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 264 с.
2. Белявцев М. І. Маркетинг: навчальний посібник / М. І. Белявцев, Л. М. Іваненко; Мін-во освіти і науки України, Донецький національний університет. – К.: ЦНЛ, 2005. – 328с.
3. Троян А. В. Особливості асортиментної політики підприємства в сучасних умовах господарювання/ А. В. Троян // Ефективна економіка. – 2014. – № 1.
4. Шира Т. Б. Функціональний аспект управління асортиментом у комерційній діяльності/ Т. Б. Шира // Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія: Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 63-73.
5. Кузнецов П. В. Маркетингове управління асортиментом продукції підприємства в умовах інформаційної економіки / П. В. Кузнецов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 198-204.
6. Чижик С. М. Сучасні методи управління товарним асортиментом та складськими запасами в торговельній мережі [Електронний ресурс] / С. М. Чижик // Конференції ВНТУ електронні наукові видання, XLV Науково-технічна конференція факультету менеджменту (2016). – Режим доступу: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2016/paper/view/1351>
7. Притиченко Т. І. Практичні аспекти розробки структури товарного портфеля підприємства / Т. І. Притиченко, І. С. Лях // Бізнес Інформ. – 2015. – №10. – С. 256-265.
8. Шабельник Т. В. Моделі та методи управління асортиментом і просуванням товарів / Т. В. Шабельник // Бізнес Інформ. – 2014. – №5. – С. 402-406.
9. Чубукова О. Ю. Оптимізація та моделювання асортиментної політики підприємства / О. Ю. Чубукова, А. В. Троян // ВІСНИК КНУТД №3 (99), 2016

In the article deals with the theoretical and methodological principles of managing the range of goods. Investigates the product range as an economic category and object of management. The place of product assortment in the general system of enterprise management is determined. Key goals of assortment management in the system of goals of the trading enterprise are distinguished. The range of the company, from the point of view of the basic assortment of products, products that attracts attention and complementary goods, is investigated. The basic directions in the sphere of forming of assortment are investigated. Conceptual and methodical approaches to the formation and management of the product range of the company are offered. Areas of analysis of the efficiency of managing the range of goods are determined. Consideration is given to optimizing the range to increase sales with the help of the ABC analytics tool and XYZ analysis. The factors of

external and internal environment that influence the formation of the product range of the enterprise are studied. The basic elements of commodity policy management (market idea management, real goods management, development of concept of goods for consumers, quality assurance and competitiveness of goods, management of positional reinforcement of goods and increase of service level) are presented and the algorithm of forming of assortment of goods is investigated. The main tools and practical recommendations for improving the management of product range at a trading company in the current economic conditions of market development are considered. One of the most common synthetic methods for optimizing a company's product portfolio, a benchmarking method, is described.

Key words: *assortment, product, assortment policy, strategy, management, formation.*

УДК 640.412

**THE APPROVAL OF THE IMPLEMENTATION OF IT - TECHNOLOGIES
IN HOTELS****ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ IT – ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ****Kobeliianska E.B./ Кобелянська Є.Б.**
*student / студент***Kovtun A.V. / Ковтун А.В.**
*senior lecturer / старший викладач***Bortnichuk O.V./ Бортнічук О.В.**
*senior lecturer / старший викладач***Sharan L.O. / Шаран Л.О.**
*docent/ доцент***Sharan A.V. / Шаран А.В.**
*docent/ доцент**National University of Food Technologies, Kyiv, Volodymyrska 68, 01601*
Національний університет харчових технологій, Київ, Володимирська 68, 01601

Анотація. У статті приділено увагу надання послуг у готельному підприємстві, які передбачають дотримання послідовності у виконанні певних операцій. Висока якість обслуговування споживачів забезпечується колективними зусиллями працівників усіх служб готельного підприємства, постійним і ефективним контролем з боку адміністрації, проведенням роботи щодо вдосконалення форм і методів обслуговування, вивченням та впровадженням передового досвіду, нової техніки і технологій, розширення асортименту та покращення якості послуг, що надаються. Готельні підприємства потребують створення відповідної репутації з високою якістю обслуговування. Саме тому вирішальне значення в забезпеченні ефективності роботи готельного підприємства відіграє впровадження IT – технологій.

Ключові слова: індустрія гостинності, якість послуги, готельне підприємство, ефективність роботи.

Вступ. Сьогодні туризм посідає одне з провідних місць у структурі господарств багатьох країн світу. Його частка становить до 10% світового валового національного продукту та 11% світових споживчих витрат. Саме ця сфера діяльності є однією із трьох найбільших експортних галузей. Окрім того, вона є одним із найважливіших і найперспективніших роботодавців у світі. Як показує аналіз світових тенденцій в індустрії гостинності сфера цієї діяльності має високий дохід і стрімкі темпи розвитку.

На жаль, структура індустрії гостинності недосконала. Рівень обслуговування туристів в готельних підприємствах не відповідає світовому рівню. Тому, підприємства готельного господарства потребують створення відповідної репутації підприємств з високою якістю обслуговування, проведення роботи з покращенням форм та методів обслуговування, впровадження новітньої техніки та технологій, збільшення асортименту і вдосконалення якості послуг, які надаються. Запровадження системи автоматизації на підприємстві готельного господарства дозволить підвищити рівень обслуговування споживачів, що в свою чергу забезпечить збільшення

прибутку від наданих послуг.

Основний матеріал. Питання розвитку комплексної системи автоматизації підприємств готельного господарства в своїх працях розглядали автори: Балабанов І. Т., Забалдіна Ю. Б., Анипін В. М., Василенко В. О., Данильченко І. В., Ільдеменов С. В., Завлін П. Н., Ільєнкова С. Д. та інші [1, ст. 21]. Запровадження системи автоматизації в готельних підприємствах дозволить підвищити рівень обслуговування споживачів, що забезпечить збільшення прибутку від наданих послуг.

Метою роботи є аналіз стану автоматизації роботи в готельному підприємстві «Франція», який знаходиться у Вінницькій обл., а також розробка пропозицій по вдосконаленню цієї роботи.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні задачі:

- визначити ступінь автоматизації та її роль у готельному підприємстві;
- оцінити стан процесу автоматизації та надаваних послуг в досліджуваному готелі;
- розглянути напрями пропозицій щодо вдосконалення процесу автоматизації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що на основі аналізу різнопланових джерел розглядається проблема дослідження автоматизованих технологій в функціонуванні підприємства та підвищення ефективності його роботи [9].

Система автоматизації технологічних процесів у готельних комплексах спрямовані на інтенсифікацію операцій в автоматичному режимі, що передбачатиме контроль всіх робочих процесів. Для підвищення рівня якості послуг, а також для контролю за діяльністю персоналу готельні підприємства впроваджують спеціалізовані програмні продукти, що автоматизують основні бізнес-процеси: планування завантаження (прибуття і вибуття гостя), управління відносинами з гостями, контроль роботи персоналу, якість і час надання послуг. У готельному бізнесі активізуються процеси впровадження і поповнення телекомунікаційного обладнання, забезпечення бездротового доступу до Internet, застосування системи ідентифікації ключів, покупки і бронювання номерів через Internet, підтримки ціноутворення, систем збору і обробки інформації шляхом впровадження ІТ-технологій, зокрема автоматизованої системи управління.

Типова система автоматизації для більшості готелів об'єднує відділи готелю, що знаходяться на оперативній взаємодії один з одним. Фізично вся інформація генерується та знаходиться на центральному сервері підприємства і являє собою базу даних (номери, клієнти, броня, рахунки, звіти) тощо.

У закордонній практиці готельні підприємства при впровадженні систем автоматизації своєї діяльності виділяють наступні основні операції: технологія резервування, автоматизація функції прийому, розміщення та виїзду, автоматизація допоміжних функцій, автоматизація звітів [1].

Аналізуючи високотехнічні новинки автоматизації готелів можна виділити декілька основних напрямків, які допомагають керуватися системою автоматизації в готелях:

- Interactive TV System (Система інтерактивного телебачення) – система, яка надає користувачу можливість окрім замовлення програм та фільмів користуватися широким спектром сервісів та послуг як: органайзер, замовлення послуг «goom servis», швидкісний доступ до інтернету та електронної пошти, система інформаційних повідомлень від готелю. Така система використовується в мережах готельних підприємств України Hilton та IHG.

- Radio Frequency Identification (RFID) – дверний замок з радіочастотною ідентифікацією, при наявності гість має змогу потрапляти як в номер, так і в інші приміщення готелю без ключа, а за допомогою спеціальних карток. Ця система часто використовується в готелі «Україна», де замість ключа використовуються спеціальні картки.

Найбільш успішним і ефективним напрямком є диспетчеризація систем життєзабезпечення готелю. Дана програма найбільш якісно реалізована компанією Siemens в програмно – апаратному комплексі керування будівлею Desigo, який служить для автоматизації інженерного обладнання будівлею, а саме: опалення, вентиляція, кондиціонування, освітлення, контроль доступу, системи протипожежної сигналізації. Вся система контролерів виводить дані на єдиний центральний диспетчерський пункт. Крім цього єдина та прозора схема експлуатації будівлі допомагає знизити експлуатаційні витрати на роботу всіх електричних та механічних установок [2].

Сьогодні інновації в процесі виробництва товарів і послуг є обов'язковою умовою розвитку або навіть виживання підприємства в умовах жорсткої конкуренції. Інновації в готельному бізнесі приносять додаткові доходи, забезпечують конкурентні переваги на ринку, підвищують частку ринку, знижують витрати, вдосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи окремих підрозділів та готелю в цілому. Узагальнення інноваційної діяльності готельних підприємств дозволило нам виділити чотири види інновацій, а саме ресурсні, маркетингові, продуктові та організаційні.

Ресурсні інновації уособлюють впровадження електронної системи управління готельним підприємством та системи планування його ресурсів. В Україні ресурсні інновації представлені фірмами «Inter Hotel», «Lodging Touch Libica», «Intellect Service» (ВеСТ Про) «UCS-UKR», «Галактика», «СІТЕК», які пропонують комплексні програмні засоби автоматизації ІТ готелів, тобто свій програмний продукт і сервісне обслуговування в комплексі. Такі програми допомагають вести готельним господарствам облік та аналіз відвідувачів, здійснювати розрахунки гостей за певні послуги, створювати базу даних постійних відвідувачів. У світі такі системи та програми вже давно використовують майже у кожному закладі розміщення, тому вони є більш успішними та конкурентоспроможними [3].

Отже, провівши аналітичний огляд систем автоматизації керування в світових та національних готельних підприємствах, виділено найперспективніші сучасні програми, які дозволяють покращити якість та швидкість обслуговування, а також при цьому спростити роботу персоналу.

Об'єктом дослідження нами було обрано готель «Франція», який для інтенсифікації своєї роботи використовує новітню автоматизовану систему

управління «OPERA Enterprise Solution», що включає в себе широкий ряд модулів.

OPERA Enterprise Solution – принципово нове, що не має аналогів на ринку рішення для готелів від світового лідера у виробництві автоматизованих систем управління – корпорації Micros-Fidelio. На відміну від традиційних систем для готелів, OPERA Enterprise Solution являє собою саме повнофункціональне рішення управління, призначене як для незалежних готелів, так і для готельних мереж. OPERA Enterprise Solution пропонує нову концепцію роботи та покращення рівня обслуговування гостей, поєднуючи в собі такі безсумнівні переваги як швидкість, надійність, функціональність, простота використання.

OPERA Enterprise Solution – складається з модулів, які з легкістю можуть бути настроєні й додані залежно від побажань конкретного готелю. Вона містить у собі систему автоматизації служби прийому й розміщення гостей (Property Management System); систему автоматизації відділу продажів і маркетингу (Sales and Catering); систему управління якістю обслуговування (Quality Management System); систему оптимізації прибутку (Revenue Management); систему управління заходами (OPERA Activity Scheduler); систему централізованого бронювання (OPERA Reservation System); модуль бронювання через Інтернет (Web-Self Service); централізовану інформаційну систему по гостях (Customer Information System) [2,3].

Нове зручне мобільне рішення системи OPERA Enterprise Solution, OPERA – Palm, дозволяє персоналу, що перебуває практично в будь-якій точці готелю, робити всі необхідні операції (поселення й виписку гостей, перевірку статусу номера, управління заходами й багато чого іншого). Новітні технології OPERA Enterprise Solution надають готелю унікальну можливість роботи як у режимі клієнт – серверного додатка, так і через Інтернет – браузер («Тонкий Клієнт»). Додаток системи OPERA Enterprise Solution, дозволяє клієнтам здійснювати бронювання безпосередньо з Інтернет сторінки [4].

Центральною ланкою рішення OPERA Enterprise Solution є система автоматизації служби прийому й розміщення (Property Management System – PMS). Переваги системи управління OPERA PMS дозволяють значно підвищити рівень продуктивності й рентабельності готелю. Система легко настроюється з обліком індивідуальних вимог і побажань гостя, дуже легка й проста у використанні, і дозволяє керівництву готелю завжди мати найточнішу й останню інформацію як в окремому готелі, так їх мереж. При цьому управління всіма підприємствами здійснюється за допомогою єдиної бази даних Oracle [2].

Система автоматизації відділу продажів і маркетингу (Sales and Catering – S&C) – дозволяє управлінському персоналу, відділу продажів і бронюванню готелю обмінюватися інформацією про клієнтів, рахунками, доступністю номерів, діючими тарифами і здійснювати загальний контроль всієї діяльності підприємства.

Система управління якістю обслуговування (Quality Management System – QMS) – це система швидкої реакції на запити гостей, яка дозволяє управлінському персоналу перевіряти швидкість реакції співробітників

відповідно до покладених обов'язків, а менеджмент автоматично сповіщається про затримки у виконанні ще до того, як надійде скарга від гостя. Модуль профілактичного обслуговування дозволяє встановити графік запланованих ремонтних робіт, щоб запобігти незапланованим дорого вартісним ремонтам. OPERA QMS дозволяє вводити інформацію не тільки з комп'ютера на робочому місці співробітника, але й віддалено за допомогою OPERA Palm, пейджера, телефону з тональним набором.

Система оптимізації прибутку на базі OPUS 2 (Revenue Management), повністю інтегрована з OPERA ORS й PMS, дозволяє управляти доходом як окремих готелів, так і здійснювати централізоване управління декількома готелями в одній базі даних. Серед основних функцій слід зазначити складний груповий аналіз, що дозволяє здійснювати управління тарифами, а також управління прибутковістю за принципом «готель в готелі». До того ж, у системи є інтерфейс із системою OPERA S&C для аналізу ефективності певних послуг і збільшення рентабельності [5].

Система управління заходами (OPERA Activity Scheduler), всі послуги й діяльність готелю тримає під повним контролем. Дана система дозволяє відстежити всю інформацію про клієнтів, включаючи перелік послуг, якими вони скористалися, замітки обслуговуючого персоналу та їх медичні дані, і дозволяє скласти й надати кожному гостеві по приїзду свого роду «програму». А в тому випадку, якщо гість скасує свою бронь, всі інші побажання також будуть зняті.

Система централізованого бронювання OPERA (OPERA Reservation System – ORS). Це єдина система контролю завантаження всіх готелів, що входять у готельну мережу. OPERA ORS дозволяє мати повну і єдину картину про наявність вільних місць, а також здійснювати бронювання відразу в декількох готелях. Причому, забронювати номер в готелі або конференц-зал зможе, як співробітник відділу бронювання, що перебуває в центральному офісі, так і менеджер по продажах, що перебуває у відрядженні в будь-якій точці світу. Також такі традиційні функції системи PMS як підселення, робота з депозитом, призначення номера кімнати, тепер можна здійснити в OPERA ORS, крім необхідності додаткової роботи. Сполучаючи в собі переваги централізованого бронювання з передовим функціоналом системи, ORS є наймогутнішим інструментом для менеджерів до продажів і бронювання, що дозволяє збільшити число броней і відповідно вийти на новий рівень прибутковості.

Централізована інформаційна система по клієнтах (Customer Information System – CIS), повністю інтегрована із системою централізованого бронювання, збирає й обробляє дані про всіх гостей, туроператорах, групах і компаніях, створюючи єдину базу даних. CIS автоматично обмінюється інформацією, що втримується в профайлах, між всіма готелями й центральним сховищем даних, у такий спосіб надаючи користувачам доступ до будь – якої необхідної інформації. CIS пропонує гнучкі інструменти роботи з постійними клієнтами, а також дозволяє централізовано розрахувати тарифи, а потім застосувати їх до обраних готелів [4, 5].

OPERA Xpress – це спрощена версія системи управління готелем. Всі

необхідні опції й функціонал системи можна вибрати з опцій OPERA PMS. При цьому, можна істотно знизити витрати, вибравши ті опції, які відповідають бізнес – процесам, що проходять в готелі, а також використовуючи одну систему для декількох готелів.

Система OPERA Enterprise Solution підтримує більше 350 інтерфейсів, включаючи інтерфейс із системою управління ресторанами, телефонними системами й системами тарифікації телефонних дзвінків й Інтернет-послуг, системою автоматичних міні барів, системою управління рахунками клієнтів, системами платного телебачення, системами електронних замків, системою авторизації кредитних карт, бухгалтерськими системами. Тепер при проведенні операції нічного аудита немає необхідності переривати роботу. Система продовжує функціонувати у звичному режимі, а формувати звітність можна у будь – який час протягом робочого дня.

Модуль «Звітів» системи OPERA Enterprise Solution, створений на основі потужної бази даних Oracle Report Writer, пропонує як більшість основних управлінських звітів, так і різноманітні нестандартні звіти. Система забезпечує автоматичне управління процесом прийняття індивідуальних та групових попередніх заявок на поселення в готелі. Окрім цього, для функціонування готелю дуже важливе значення має класифікація номерів за категоріями. Це дозволяє спростити та найкращим чином організувати процес виконання попередніх заявок на поселення та встановлення тарифів, а також видачу інформації про наявність і стан кімнат. Система забезпечує ефективну та повністю автоматизовану систему контролю за станом номерного фонду. Вказується статус кожного номера (базовий тариф, категорія, характеристика, розташування). При цьому ведеться постійний облік вільних та зайнятих номерів. Це дозволяє уникнути таких непорозумінь, як заселення гостя в неприбраний або вже зайнятий номер. Гостьові рахунки ведуться автоматично, їх завжди можна вивести на дисплей. Сплата за проживання нараховується на відповідний рахунок під час нічного аудиту.

Важливе значення має програма під назвою «Історія гостя». Інформація про всіх гостей зберігається в системі декілька років. Вона може використовуватись для реєстрації гостей, дозволяє визначити «особливих» гостей – «VIP» гостей, або навпаки небажаних.

Система враховує всі необхідні баланси та контролює всі фінансові потоки готелю. Рахунки в готелі управляються спеціальною програмою. З її допомогою система відкриває, управляє, направляє та проводить інші необхідні операції з будь – якими рахунками. Вся інформація збігається до системи бухгалтерії автоматично, що дозволяє зекономити багато часу.

Отже, на основі проведеного аналітичного огляду нами було встановлено, що доцільно впроваджувати систему автоматизації «OPERA Enterprise Solution» з широким спектром модулів. В даний час програма «OPERA Enterprise Solution» набирає високих масштабів та обертів у системах автоматизованого управління в готелях, але при цьому досвід закордонних готельних підприємств показує, що застосування однієї програми в готелі є не дуже доцільним, оскільки не можна в повній мірі задовольнити комфорт проживання гостей.

Тому для покращення умов перебування гостей в цьому закладі ми пропонуємо поєднати систему автоматизації «OPERA» з програмою «Larnitech» [2,3].

Інтелектуальна система від Larnitech допомагає економити ресурси, підвищує безпеку приміщення, забезпечує повний контроль над освітленням, системами клімат-контролю, відео та звуком. Різні «режими» легко впроваджуються і запускаються автоматично, передбачаючи більш трудомісткі завдання. Ця система контролює температуру в номерах, налаштовує систему опалення, відповідно до потреб гостя, поливає рослини, повертає сонячні батареї, відключає світло в невикористовуваних, в даний час номерах, грає улюблену музику.

В даній системі запропоновані наступні модулі, які будуть використовуватися в готелі:

- інтерфесійний модуль забезпечить інтеграцію різних пристроїв в єдину систему автоматизації і управління (сонячні панелі, вимірювальні прилади, теплові насоси) тощо;

- Larnitech «Розумний Готель» пропонує безліч готових режимів, що дозволяють виконати більшість побажань та вимог наших гостей. Також, можливе створення своїх власних режимів;

- використання високоякісних компонентів дозволить розширити функціональність обладнання і звести його розміри, вагу і енергоспоживання до мінімуму. В системі використовуватимуться мікродатчики і компактні блоки управління, які не впливають на дизайн інтер'єру готелю;

- технологія MESH використовуватиметься для створення бездротової системи, забезпечуватиме її високу надійність. Всі компоненти системи взаємодіють один з одним таким чином, щоб найбільш ефективним способом виконувати свої завдання.

В готелі «Франція» об'єднуюватимуться всі системи, що забезпечуватиме їх безперебійну та ефективну роботу. Енергоефективність досягатиметься, у першу чергу, за рахунок автоматизації освітлення та мікроклімату. Статистика показників датчиків і використання електричних приладів може бути використана для оптимізації споживання електроенергії. Можливість управляти всіма системами програми «Larnitech» за допомогою смартфона або планшета робить його ще більш привабливим.

Найголовнішою перевагою цієї програми є те, що вона скорочує витрати, забезпечує комфорт гостей та збільшує прибуток в декілька разів. Не зважаючи, на те, що дана система є дорогою, за різними даними, термін окупності складатиме для готелю «Франція» від 5 до 12 місяців.

Висновки:

Впровадження ІТ-технологій у готельні підприємства є запорукою вдалого розвитку закладу, задоволення індивідуальних потреб гостей і стабільного прибутку. Тому для автоматизації більшості процесів в готельних підприємствах, зокрема у готелі «Франція» бажано використати програму зі світового досвіду «Larnitech». Дана система забезпечить швидкість та зручність, зменшить витрати, спростить роботу персоналу до мінімуму та збільшить дохід закладу.

Література:

1. Будя А. Направления и задачи развития информационных технологий в туризме и гостиничном бизнесе Украины/ А. Будя // Гостиничный бизнес. - 2001. - № 1. - С.46-47.
2. Интернет ресурси: http://tourlib.net/statti_ukr/melnyk8.htm
3. Джон Р.Уокер. Введение в гостеприимство: учебник / Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ, 2008. – 711 с.
4. Роглев, Х. Й. Основы готельного менеджменту / Х.Й. Роглев. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
5. Проектування готелів: навч. посіб. / за ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.екон. ун-т, 2012. – 340 с.

References:

1. Budyа А. Napravleniya i zadachi razvitiya informatsionnyih tehnologiy v turizme i gostinichnom biznese Ukrainyi/ А. Budyа // Gostinichnyiy biznes. - 2001. - № 1. - P.46-47.
2. Internet resursi: http://tourlib.net/statti_ukr/melnyk8.htm
3. Djon R.Uoker. Vvedenie v gostepriimstvo: uchebник / Per. s angl. – М.: YUNITI, 2008. – 711 p.
4. Roglev, H. Y. Osnovi gotelnogo menedzhmentu / H.Y. RoglEv. – К.:Kondor, 2005. – 408 p.
5. Proektuvannia hoteliv: navch. posib. / za red. А. А. Mazaraki. – К.: Kyiv. nats. torh.ekon. un-t, 2012. – 340 p.

Abstract: *The article focuses on the process of manufacturing and providing services in a hospitality enterprise, which implies adherence to technology in performing certain operations. High quality of customer service is ensured by the collective efforts of the employees of all services of the hotel enterprise, constant and effective control by the administration, carrying out work on improvement of forms and methods of service, studying and implementation of best practices, new technology and technologies expanding the range and improving the quality of services, . Hotel businesses need to build an appropriate reputation with high quality service. That is why the implementation of IT technologies is crucial in ensuring the efficiency of the hotel enterprise.*

Keywords: *hospitality industry, quality of service, hotel enterprise, work efficiency.*

Стаття відправлена: 02.12.2019 г.

© Кобелянська Є.Б., Ковтун А.В., Бортнічук О.В., Шаран Л.О., Шаран А.В.

УДК 640.43:338.48+615.8

PELOID THERAPY AS A PROMISING DIRECTION OF RECREATION IN THE HOTEL INDUSTRY**ПЕЛОЇДОТЕРАПІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РЕКРЕАЦІЇ В ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ****Abramova A.G. / Абрамова А.Г.***c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.***Myroshnyk Y.A. / Мирошник Ю.А.***assistant / асистент***Sikan S.Y. / Сікан С.Ю.***master of degree / магістр**National University of Food Technologies, Kyiv, Volodymyrska 68, 01601**Національний університет харчових технологій, Київ, вул. Володимирська 68, 01601*

Анотація. В роботі розглянуто вплив рекреаційного потенціалу місцевості на розвиток туристичної, соціальної та економічної діяльності в регіоні. Представлено статистичні дані зміни кількості міжнародних туристів у світі в період з 1950 р. по 2018 р. Встановлено, що за останні десять років кількість міжнародних туристів збільшилась на 50%. Згідно зі статистичним прогнозом наданим Всесвітньою туристичною організацією (WTO) до 2050 р. кількість подорожуючих збільшиться приблизно на 43%.

Серед подорожуючих велика кількість туристів (приблизно 50%) обирають напрямки (країни), які характеризуються наявністю природних рекреаційних ресурсів (геологічних або ландшафтних). Вагомий сегмент туристів подорожують з метою оздоровлення та обирають, відповідно до поставленої мети, готельні підприємства, які надають спектр додаткових лікувально-профілактичних послуг (наприклад, таласотерапію, бальнеотерапію, пелоїдотерапію, геліотерапію, аеротерапію, сапропель терапію, гідротерапію). Тому перспективним напрямком розвитку готельного господарства, як в Україні так і у світі в цілому, є розширення ринку велнес та курортних готелів, особливо в тих регіонах, які мають рекреаційні ресурси.

В роботі представлено актуальність надання послуг пелоїдотерапії (застосування лікувальних грязей) та надано характеристику різних видів пелоїдів. В статті надано порівняльну характеристику відомих світових курортів де є природні родовища пелоїдів та розглянуто лікувальні та оздоровчо-профілактичні послуги, які надаються в місцевих засобах розміщення (готелях та санаторіях) з використанням лікувальної грязі.

Визначено, що розширення оздоровчо-профілактичних послуг з використанням лікувальних грязей сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності готельних підприємств та забезпечить розширення контингенту споживачів готельного продукту.

Нами обґрунтовано доцільність розвитку курортно-рекреаційного потенціалу в Скадовському районі Херсонської області, зокрема в смт Лазурне. Також для готельних підприємств даної рекреаційної місцевості (сmt Лазурне), нами запропоновано надавати ряд фізіотерапевтичних та косметологічних процедур з використанням місцевих лікувальних грязей.

Ключові слова: готельна індустрія, рекреація, рекреаційний туризм, курортні готелі, велнес готелі, пелоїдотерапія.

Вступ.

У сучасному світі рекреація користується широкою популярністю у населення, як ефективний спосіб оздоровлення та відновлення нормального самопочуття. За рахунок стрімкого розвитку рекреаційної інфраструктури у світовій економіці вагоме місце відведено ринку рекреаційних послуг.

Важливе значення для розвитку рекреаційної діяльності в певному регіоні має наявність ландшафтних та геологічних (лікувальних грязей, мінеральних та термальних вод) ресурсів території, а також відповідних погодно-кліматичних умов.

Оскільки, вище зазначені, рекреаційні ресурси у світі розподілені нерівномірно, більшість людей які подорожують в першу чергу звертають увагу на рекреаційний потенціал обраного напрямку і, відповідно, на спектр рекреаційних послуг, які будуть доступні в регіоні.

На теперішній час більшість туристичних напрямків характеризуються унікальними рекреаційними ресурсами та мають своєрідну аттрактивну привабливість для подорожуючих.

Як відомо, ефективне використання рекреаційного потенціалу території сприяє розвитку туристичної та соціально-економічної діяльності в регіоні. Тому в більшості країн світу для створення туристичного продукту обирають регіони з природними рекреаційними ресурсами або де є можливість штучно створити рекреаційні об'єкти.

Загалом, рекреаційний туризм умовно можна поділити на два види – туристично-оздоровчий та пізнавально-туристичний.

За останні десятиліття з кожним роком спостерігається динаміка збільшення чисельності туристичних потоків у світі. За даними Міжнародної організації туризму (UNWTO) у 2018 році кількість подорожуючих становила 1,4 млрд., що на 47% більше у порівнянні з 2010 роком (рис. 1). Фахівці стверджують, що згідно з даною тенденцією очікувано до 2050 року кількість подорожуючих становитиме 2 млрд., тобто – кожен 4 з населення землі [1].

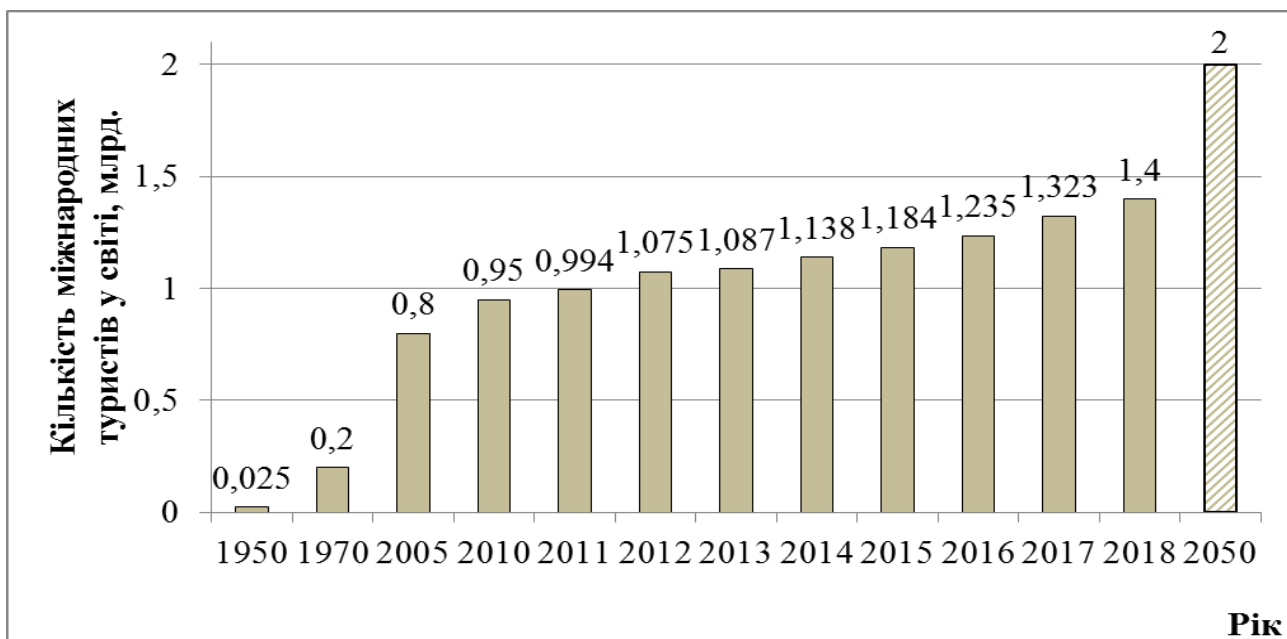

Рис. 1. Динаміка зміни кількості міжнародних туристів у світі

Джерело: [1]

Згідно з аналітичним оглядом статистичних даних, визначено, що приблизно 20% туристичного потоку подорожують з метою оздоровлення. Таким чином

представники даного туристичного потоку надають перевагу засобам розміщення курортного, лікувально-профілактичного та оздоровчого типу.

Більшість підприємств готельного господарства, які знаходяться в рекреаційній або курортній зоні наразі характеризуються тим, що спеціалізуються на вузькому напрямку оздоровчих заходів, доступних в даній конкретній місцевості, наприклад: таласотерапія, бальнеотерапія, пелоїдотерапія, геліотерапія, аеротерапія, сапропель терапія, гідротерапія, тощо.

Розвиток сегменту готельних підприємств курортного типу, які надають послуги оздоровчого типу та велнес-готелів сприятиме збільшенню потоку іноземних і внутрішніх туристів, що в свою чергу підвищить рівень соціально-економічної діяльності в регіоні та в країні в цілому.

Основний текст

З огляду на вищезазначене, перспективним напрямком для готельної індустрії є розширення сегменту додаткових послуг оздоровчого та лікувально-профілактичного типу.

Особливою популярністю серед населення світу користується пелоїдотерапія – лікувальне застосування грязей.

Лікувальні грязі – це природні утворення тонко дисперсної структури, які характеризуються мазеподібною або пастоподібною консистенцією. Вони складаються з води, мінеральних та органічних речовин.

Розрізняють наступні види лікувальних грязей:

– мулові – це грязі, які утворюються в морях та озерах на осілих породах за участі мікроорганізмів, характеризуються чорним або сірим забарвленням зі специфічним запахом сірководню; такі грязі багаті іонами натрію, йоду, кальцію, сірки, заліза, хлору, тощо;

– сапропелі – це різновид грязей, які утворюються у прісних водоймах з відмерлої рослинності та залишків живих організмів; сапропель характеризується високим вмістом органічних речовин, гумусу, бітумів та вуглеводних складових;

– торф'яні – це грязі, які утворюються в болотистій місцевості під час процесу розкладу рослин, який відбувається без доступу кисню; вони характеризуються високим вмістом вологості (90%) та багаті на органічні речовини, зокрема на гумінові кислоти, амінокислоти, целюлозу; торф'яні грязі зазвичай мають буре забарвлення;

– сопкові грязі формуються переважно в нафто- та газоносних районах, їх основною складовою є глина; такі грязі багаті на іони бору, брома, йоду;

– гідротермальні грязі, утворюються в зоні активної вулканічної діяльності та у гарячих термальних джерелах; такі види грязей представляють собою напіврідкі глинисті утворення, в природних умовах їх температура може досягати 95 °С; вони характеризуються високою кислотністю (рН < 5) та низьким вмістом мінеральних речовин.

У світі є велика чисельність курортів, які спеціалізуються саме на грязелікуванні. Пелоїдотерапія являється перспективним оздоровчо-профілактичним напрямом, який широко використовується в косметології, а

також для проведення терапевтичних (зокрема, при порушенні функцій опорно-рухової системи) та реабілітаційних (післяопераційних) заходів, при лікуванні захворювань шкіри (екзема, псоріаз, алергічні висипи).

З метою оздоровлення, саме за рахунок пелоїдотерапії, більшість населення світу обирає для рекреації популярні курорти в таких країнах як Італія, Ізраїль, Чехія. Це пов'язано з тим, що дані країни багаті на природні родовища пелоїдів. Курортні регіони для багатьох країн світу являються національним здобутком, оскільки розвиток інфраструктури та готельного господарства в цій місцевості сприяє збільшенню туристичних потоків (внутрішніх та зовнішніх) та підвищенню рівня економічної діяльності.

Нами досліджено курорти з природними родовищами різноманітних пелоїдів та надано характеристику оздоровчих та профілактичних заходів, які надаються в місцевих готельних підприємствах та санаторно-курортних комплексах (таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика курортів з природними грязєвими родовищами

Назва курорту або рекреаційної території	Місце знаходження	Різновид пелоїдів	Оздоровчо-лікувальні або профілактичні процедури, які надаються
Плайя Ла Бокана	Уатулько, Мексика (Huatulco, Mexico)	Мулові грязі	1) Грязєві ванни; 2) масажні процедури з місцевим видом лікувальної грязі;
Парк Сульфур-Спрінгс	Острівна країна Сент-Люсія (входить до складу Малих Антильських островів)	Гідротермальні грязі	Грязєві ванни, які нагріваються природнім геотермальним теплом
Ейн-Бокек (Курорт включає 12 готелів та 2 оздоровчі клініки)	Узбережжя мертвого моря, Ізраїль	Мулові грязі (Ahava) – відносяться до групи хлор-магній-кальцієвих мулів з високою мінералізацією. Грязі Ahava багаті на солі магнію, кальцію, брома, міді, цинку, заліза, літію, кобальту, міді, марганцю.	1) Бальнео таласотерапія; 2) аромопелоїдотерапія: - повне або часткове накладання аплікацій (тривалість процедури 15 хвилин); - зігріваючі грязєві компреси (тривалість процедури 20 хвилин); - грязєове обгортання в гідродинамічній ванні з ефектом флоатингу; 3) фізіотерапія;
Ейн-Геді (готель ISROTEL DEAD SEA 5*)	Узбережжя мертвого моря та природні термальні джерела Мазор, Ізраїль	Мулові, гідротермальні та сапропелеві грязі	Грязєове обгортання (тривалість процедури 50 хвилин)
Неве-Зоар (готель Leonardo Club Hotel Dead Sea 4*)	Узбережжя мертвого моря та природні термальні джерела Мазор, Ізраїль	Мулові, гідротермальні та сапропелеві грязі	Пелоїдотерапія: - грязєові обгортання; - грязєові аплікації; таласотерапія

Геотермальний курорт «Блакитна лагуна»	Півострів Рейкьянес та озеро Міватн, Ісландія	Гідротермальні грязі	1) водні процедури в штучно створеній лагуні (температура води підтримується в межах 36...40 °С); вода лагуни збагачена мінеральними солями, білою глиною, синьо-зеленими водоростями, кремнієм та кварцом. 2) природні термальні ванни біля озера Міватн.
Термальний бальнеогрязьовий курорт «Сальсомаджоре Терме» (курорт включає більше 50 готелів та пансіонатів)	Сальсомаджоре Терме, Італія	Гідротермальні грязі	1) Мінеральні ванни; 2) оздоровчі процедури в термальних басейнах; 3) зрошення термальною водою; 4) грязьові аплікації; 5) косметологічні процедури; 6) бальнеотерапія при якій застосовуються сірчано-сольові та сольово-бромйодисті води.
Грязелікувальний курорт «Терме Баталія»	Регіон Венето, Італія	Гідротермальні грязі	1) Пелоїдотерапія; 2) фанготерапія.
Курортний комплекс Абано та Монтегратто	Регіон Венето, Італія	Гідротермальні грязі	1) Пелоїдотерапія, яка проводиться в 4 етапи: I – нанесення лікувальної грязі (t 37...38 °С) на шкіру; тривалість етапу 15...20хвилин; II – прийом теплої ванни з термальною водою; тривалість етапу 8 хвилин; III – обгортання гарячим рушником та відпочинок протягом 30...40 хвилин; IV- тонізуючий масаж; 2) бальнеотерапія.

Авторська розробка

З огляду на зазначені результати аналітичного дослідження, визначено що в різних країнах світу, де є природні грязьові родовища, спостерігається активний розвиток готельної індустрії. Це пов'язано з тим, що в умовах сучасного розвитку готельного бізнесу високий відсоток споживачів готельного продукту обирають засоби розміщення, які надають не тільки послуги гостинності, а й комплекс загальнооздоровчих послуг. Тому на теперішній час високою популярністю користуються готелі, які мають SPA-комплекси та Wellnes-центри, і це стосується не лише готельних підприємств курортного або сімейного типу, а і підприємств ділового, туристичного призначення.

Загалом наявність послуг оздоровчо-лікувального або профілактичного

призначення надає готельним підприємствам ряд конкурентних переваг:

- власний контингент споживачів готельного продукту (постійні гості);
- розширення контингенту споживачів готельного продукту, зацікавлення та залучення нових гостей;
- запобігає зниженню рівня прибутку в міжсезонний період, за рахунок орієнтованості оздоровчо-профілактичних послуг на контингент місцевих мешканців;
- покращення якості обслуговування та надання більшого спектру додаткових послуг;
- підвищення рентабельності та прибутковості підприємства;
- сприяє створенню власного фірмового стилю;
- надає можливість для створення клієнтоцентрованого підходу під час реалізації готельного продукту;

В багатьох країнах на законодавчому рівні надається увага технічному оснащенню курортної місцевості, а саме безпосередньо природнім родовищам лікувальної грязі. Наприклад, у деяких країнах світу в регіонах багатих на природні родовища пелоїдів є спеціально облаштовані термальні басейни та природні грязьові ванни. Тобто послугами таких термальних «спа-центрів» вільно можуть скористатись всі бажаючі туристи та місцеві мешканці. Прикладами є грязьові басейни в Турції (м. Мармаріс та Дальян); вулканічні та термальні природні ванни в Ісландії (озеро Міватн); грязьові басейни Греції (м. Крінідес, східна Македонія). Такий підхід сприяє розвитку регіональної інфраструктури та розширенню економічної діяльності у сфері гостинності в вищезазначених країнах.

Для розвитку готельного господарства в Україні доцільним є зорієнтуватись на міжнародний досвід надання оздоровчих та профілактичних послуг шляхом використання різних видів пелоїдів.

Серед Європейських країн Україна займає одне з провідних місць за рекреаційним потенціалом. Згідно з дослідницькими даними, приблизно 15% території України відноситься до курортної та рекреаційної місцевості. Зокрема, Україна характеризується тим, що її територія багата на лікувальні грязі практично всіх бальнеологічних типів [2]. Тому для розвитку економіки України доцільним є підтримка та розширення курортно-рекреаційного комплексу за рахунок збільшення чисельності підприємств готельного господарства з послугами оздоровчо-профілактичного типу. Така політика перспективно сприятиме на розвиток внутрішнього та зовнішнього (в'їзного) туризму в державі.

Для України перспективним є розвиток курортно-рекреаційного потенціалу в Скадовському районі, Херсонської області. Згідно з аналітичними та статистичними даними Скадовської районної держадміністрації, а також з огляду на вигідне географічне розташування, природно-кліматичні умови та наявні ресурси головним пріоритетним напрямком подальшого розвитку даного району є розвиток його курортно-рекреаційного комплексу, що включає у себе 3 оздоровчі зони – м.Скадовськ, смт Лазурне та с.Красне [3].

Серед зазначених оздоровчих зон, саме смт Лазурне характеризується

наявністю природніх пелоїдних родовищ. Тому в проєктованих готельних підприємствах в смт Лазурне нами пропонується надавати комплекс оздоровчо-лікувальних, профілактичних та косметологічних заходів з використанням лікувальних грязей даної місцевості.

Актуальним є надання послуг грязелікування за різними формами:

- єгипетська методика грязелікування;
- грязелікування у вигляді грязьових розвідних ванн;
- аплікаційний метод;
- метод одночасного впливу на організм за допомогою лікувальної грязі та електричного струму.

Також перспективним напрямком серед оздоровчих процедур є поєднання пелоїдотерапії з фізіотерапевтичними процедурами:

- гальваногрязелікування – лікувальна процедура, під час якої на тканини пацієнта впливають одночасно постійним струмом і сульфідною муловою або торф'яною гряззю;
- електрофорез з грязьовим розчином;
- пелоїдоіндуктотермія – сполучення грязелікування з індуктотермією;
- пелофонотерапія – сполучення ультразвуку з лікувальною гряззю.

Грязі також застосовують у косметології у вигляді масок для обличчя, тіла, волосся, а також ванночок і компресів. На теперішній час у світі застосовують нові методики застосування пелоїдів для косметичних процедур:

- холодні грязьові аплікації, з температурою грязей 18–20 °С і 23–25 °С;
- кріопелоїдотерапія;
- метод тонкошарової термоконтрасної грязьової аплікації з попереднім нагріванням шкірних покривів;
- методики грязелікування із впливом на рефлексогенні зони.

Таким чином надання вищезазначених послуг з використанням лікувальних пелоїдів дозволить розширити спектр додаткових послуг та сприятиме покращенню обслуговування споживачів готельного продукту.

Заклучення та висновки.

Нами було розглянуто розвиток рекреаційної діяльності у світі. Встановлено, що у сучасному світі вагомий сегмент рекреації займають оздоровчо-профілактичні та лікувальні послуги, які надаються в підприємствах готельного господарства як додаткові послуги.

За результатами дослідження, визначено, що у світі високою популярністю користуються послуги оздоровчого призначення з використанням природніх лікувальних пелоїдів (грязей). Нами були дослідженні найбільш відомі родовища цілющих грязей, та охарактеризовано послуги готельних підприємств які пов'язані з використанням місцевих пелоїдів. Визначено, що надання послуг пелоїдотерапії дозволяє підвищити конкурентоспроможність готельних підприємств та сприяє розширенню контингенту споживачів.

З огляду на світовий досвід, визначено, що перспективним напрямом для готельної індустрії та туристичної діяльності в Україні є розвиток власного курортно-рекреаційного потенціалу. Встановлено, що Скадовський район

Херсонської області характеризується наявністю різноманітних рекреаційних ресурсів, зокрема і наявністю природних родовищ пелоїдів. Тому нами були запропоновані перспективні заходи з пелоїдотерапією, які доцільно реалізовувати в підприємствах готельного господарства в смт Лазурне Скадовського району.

Література:

1. World Tourism Organization. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://media.unwto.org/>
2. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / Ін-т регіон. дослідж. НАН України. - Л., 1997. - 259 с.
3. Василевська Я.В. Туризм як один з факторів розвитку Херсонської області // Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Геологія. Географія». – 2008. – Т. 16, № 3/2. – С. 80 – 86.

References:

1. World Tourism Organization: <https://media.unwto.org/>
2. Matsola V.I. Rekreatsiino-turystychnyi kompleks Ukrainy [Recreational and tourist complex of Ukraine] in *Institut rehionalnykh doslidzhen. NAN Ukrainy* [Institute for Regional Studies. National Academy of Sciences of Ukraine], 259 p.
3. Vasylevska Ya.V. Turyzm yak odyin z faktoriv rozvytku Khersonskoi oblasti [Tourism as one of the factors of development of Kherson region] in *Visnyk Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Heolohiia. Heohrafiia»* [Bulletin of Dnipropetrovsk National University. «Geologists Geography Series»] vol. 16, № 3/2, pp. 80 – 86.

Abstract. *Introduction. The impact of the recreational potential of the area on the development of tourism, social and economic activity in the region was considered in the article. The statistics of changes in the number of international tourists in the world from 1950 to 2018 are presented. It is established that over the last ten years the number of international tourists has increased by 50%. According to a statistical estimate provided by the World Tourism Organization (WTO), the number of travelers will increase by approximately 43% by 2050.*

Most tourists travel for the sake of health and choose, according to the stated purpose, hotel companies that provide a range of additional treatment and preventive services (for example, thalassotherapy, balneotherapy, peloid therapy, heliotherapy, aerotherapy, sapropel therapy). Therefore, a promising area for the development of the hotel industry, both in Ukraine and in the world as a whole, is the expansion of the market for wellness and resort hotels, especially in those regions that have recreational resources.

Main text. The relevance of the provision of peloid therapy (use of therapeutic mud) is presented in the paper and the characteristics of different types of peloids are presented. The article gives a comparative description of the famous world resorts where there are natural deposits of peloids and examines the medical and health services provided in hotels with the use of therapeutic mud.

It is determined that the expansion of health and preventive services with the use of medical mud will increase the level of competitiveness of the hotel enterprises and will provide an expansion of the contingent of consumers of the hotel product.

Conclusions. We have justified the feasibility of development of resort and recreational potential in the Skadovsky district of Kherson region, in particular in Lazurne. Also for the hotel enterprises of this recreational area (Lazurne), we are offered to provide a number of physiotherapy and cosmetology procedures using local therapeutic muds.

Key words: *hotel industry, recreation, recreation tourism, spa hotels, wellness hotels, pelotherapy.*

Стаття отримана: 20.11.2019 р.

© Абрамова А.Г., Мирошник Ю.А., Сікан С.Ю.

УДК: 338.488.2:640.412]:001.895

**INNOVATIVE APPROACH TO BREAKFAST ORGANIZATION IN
RECREATION HOTELS**
**ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СНІДАНКУ В РЕКРЕАЦІЙНИХ
ГОТЕЛЯХ**

Skrybchenko A.V. / Скрибченко А.В.
magistrate / магістрант

Medvid I.M. / Медвідь І.М.
postgraduate / аспірант
ORCID: 0000-0003-2537-2823

Shydlovska O.B. / Шидловська О.Б.
s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.
ORCID: 0000-0001-5318-1835

Ishchenko T.I. / Іщенко Т.І.
s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.
ORCID: 0000-0002-5241-5342

National University of Food Technologies, Kyiv, Volodymyrska 68, 01033

Національний університет харчових технологій, Київ, вул. Володимирська 68, 01033

Анотація. Стаття присвячена новітньому підходу до організації харчування під час сніданку в рекреаційних готелях. Проаналізовано хімічний склад основних страв меню розширеного континентального сніданку та найбільш поширених в Україні видів мікрогрину. Обґрунтовано збагачення основних страв розширеного континентального сніданку мікрогрином, як джерела фізіологічно важливих для організму людини нутрієнтів. Наведено доцільність вирощування мікрогрину в автоматизованих контейнерах на території засобу розміщення.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, раціональне харчування, мікрогрин, поживні речовини.

Вступ.

В усьому світі здоровий спосіб життя є найбільш обговорюваною темою серед активної частини населення, що прагне зберегти сили, енергію та молодість на довгі роки. Люди прагнуть бути здоровими фізично та психологічно, щоб ефективно боротися зі щоденними стресовими ситуаціями сучасного світу.

Здоровий спосіб життя означає бажання уникнути, запобігти та попередити погіршення стану здоров'я. Саме з такою метою подорожує 40 % туристів у більшості країн світу [1].

Рекреаційний туризм часто співвідноситься з медичним, оскільки інтереси здоров'я, в цьому випадку, також мотивують мандрівника. Проте туристи, що ведуть здоровий спосіб життя, прагнуть покращити або підтримати здоров'я та якість життя, часто зосереджуючись на профілактиці, тоді як медичні туристи, зазвичай, хочуть пройти лікування діагностованого захворювання.

На світовому ринку гостинності представлено безліч засобів розміщення, що задовольняють потреби споживачів у підтримці здорового способу життя. Турист, отримавши довгоочікувану відпустку, прагне витратити час на підтримку свого стану здоров'я та позбавлення від негативних наслідків

постійного перебування в стресових для організму ситуаціях. В таких готелях можна не лише відновити сили, але і дізнатися як запобігти погіршенню здоров'я.

В Україні, коли мова йде про рекреацію, найчастіше, говорять про санаторії, що, в основному, зосереджуються на лікувальних послугах. До того ж, більшість таких вітчизняних готельних підприємств не мають належного комфорту та надають обмежений спектр додаткових послуг, хоч і розташовані вони, як правило, у мальовничих та туристично привабливих куточках країни. Харчування в таких готельних підприємствах, зазвичай, надається згідно застарілих стандартів, не є надто різноманітним та особливо не вирізняється смаком. Тому вважаємо, що удосконалення меню розширеного континентального сніданку, який, найчастіше, пропонують рекреаційні готелі нині є актуальним.

Основний текст. Відомо, що 90 % готелів пропонують своїм гостям умови харчування НВ, де вартість сніданку включена до вартості проживання.

Зазвичай, до меню розширеного континентального сніданку входять холодні страви та закуски (овочеві, сирні та м'ясні асорті), гарячі (страви з яєць, каші) та солодкі страви (фруктове та горіхове асорті, пластівці, сухофрукти), напої (чай, кава, гаряче чи холодне молоко, фреші, соки), хліб, хлібобулочні та борошняні кондитерські вироби. Хімічний склад основних страв розширеного континентального сніданку наведено в табл. 1. Варто зазначити, що до асорті овочевого входять огірок, томат та солодкий перець; до складу м'ясного асорті - шинка, буженина, ростбіф та курячий рулет; сирне асорті має у складі інгредієнтів такі сири як бринза, гауда та сулугуні.

Аналіз хімічного складу основних страв розширеного континентального сніданку (табл. 1) свідчить про те, що таке меню насичує достатньо, проте має незбалансовану кількість корисних елементів. Зокрема, у більшості страв спостерігається значний дефіцит вітамінів С, Е та β -каротину, в недостатній кількості містяться вітаміни К, В₁, В₆ та мікро- і макроелементи.

Таким чином, вважаємо доцільним збагатити основні страви меню розширеного континентального сніданку компонентом, багатим на поживні речовини, що є дефіцитними. Підвищення їх вмісту дозволить гостям готелю отримувати 20-50 % добової потреби в основних мінеральних речовинах та вітамінах, обираючи запропоновані на сніданок страви.

Джерелом збагачення досліджуваного меню може бути мікрогрін, який стає все більш популярним в Україні. Обумовлено це, зокрема, поєднанням великої кількості фізіологічно важливих для організму людини нутрієнтів у малих об'ємах та можливістю створення унікальної текстурованої консистенції страви.

Мікрогрін є зеленою частиною рослини, зібраною відразу після пророщування до стану паростків, яка застосовується в кулінарії як візуальний і смаковий компонент або інгредієнт [2].

Мікрогрін вирощують з різних видів овочів, трав чи інших рослин. Розміри різняться від 2,5 до 8 см включаючи стебло і листя. Мікрозелень, як правило, має єдине центральне стебло, яке було зрізане трохи вище лінії ґрунту під час

Таблиця 1

Хімічний склад та енергетична цінність основних страв меню розширеного континентального сніданку

Складові	Страви										Середня добова потреба
	Асорті овочеве	М'ясне асорті	Сирне асорті	Ячня натуральна з шинкою	Ячня натуральна з сиром	Омлет з шинкою	Омлет зі спаржею	«Ййпя»	Каша вівсяна з морквою	Вівсяні пластівці з чорносливом	
Білки, г	0,30	7,20	6,30	7,20	6,80	5,60	3,90	4,50	2,30	2,10	61,00
Жири, г	0,00	7,50	7,10	11,70	8,90	9,50	6,00	3,60	5,30	3,90	62,00
Вуглеводи, г	1,20	0,10	0,20	0,30	0,30	0,80	1,40	4,90	10,50	14,20	356,00
Залізо, мг	0,21	1,02	0,15	1,40	1,03	1,04	0,83	0,81	0,17	0,65	16,00
Кальцій, мг	4,50	7,13	198,00	26,58	69,63	32,97	33,73	65,35	49,58	50,80	1150,00
Магній, мг	4,10	11,87	8,80	9,98	6,77	9,92	8,58	10,07	19,78	25,66	375,00
Фосфор, мг	8,40	100,00	134,10	117,74	114,37	99,76	72,23	83,17	71,80	64,98	1200,00
Йод, мкг	0,80	1,63	-	9,03	8,00	7,16	8,98	3,10	3,82	3,33	150,00
Фтор, мкг	4,40	-	-	22,00	22,00	16,25	37,15	16,05	19,80	10,36	0,75
Цинк, мг	0,08	1,41	1,13	0,45	0,71	0,33	0,43	0,59	0,45	0,43	13,50
Селен, мкг	0,08	5,16	1,45	12,33	13,28	7,95	8,40	9,71	3,61	3,1	60,00
β-Каротин, мг	0,29	-	0,01	0,04	0,03	0,03	0,13	0,05	1,02	0,02	5,00
Вітамін А, мкг	47,63	0,13	47,30	124,86	129,90	83,02	98,79	56,65	196,20	22,75	1000,00
Вітамін В ₁ , мг	0,02	0,02	0,01	0,03	0,03	0,02	0,04	0,07	0,07	0,05	1,50
Вітамін В ₂ , мг	0,02	0,03	0,20	0,18	0,40	0,13	0,15	0,34	0,07	0,07	1,80
Вітамін В ₆ , мг	0,15	0,09	0,02	0,06	0,06	0,04	0,06	0,04	0,05	0,06	2,00
Вітамін С, мг	28,50	-	0,17	-	-	0,17	3,97	1,30	0,84	0,71	75,00
Вітамін РР, мг	0,19	1,9	1,06	1,69	1,46	1,24	1,29	1,09	0,81	0,83	20,00
Вітамін Е, мг	0,15	0,03	0,08	0,29	0,29	0,18	0,56	0,19	0,26	0,35	15,00
Вітамін К, мкг	2,92	0,28	0,23	0,34	0,43	0,28	8,18	0,75	1,64	6,55	105,00
Енергетична цінність, кКал	6,00	96,70	89,90	135,30	108,50	111,10	75,20	70,00	98,90	100,30	2225,00

Примітка: хімічний склад розрахований на 1/3 стандартного виходу порцій страв, оскільки передбачається від обслуговування – «шведський стіл».

Авторська розробка згідно [3]

збирання врожаю, повністю розвинені листя сім'ядолі і одну пару дуже маленьких, частково розвинених справжніх листків. Середній термін визрівання для більшості мікрозелені становить 10-14 днів від посіву до врожаю [4].

Заклади ресторанного господарства використовують мікрогрін, щоб підкреслити привабливість та смак страв за допомогою делікатних текстур і особливих смаків.

За кордоном мікрогрін до меню додають підприємства харчування оздоровчих та SPA-готелів. Мікрозелень є в меню закладів ресторанного господарства міжнародних готельних мереж «The Westin», «Four Seasons», американських мережевих готелів «Kimpton» та «Affina», в азійській готельній мережі «Aman Resorts», каліфорнійському готелі «Nobu Hotel Epiphany», а також в готелях: «Conrad Algarve» (Португалія), «Almar Jesolo Resorts and Spa» (Італія), «Euphoria Retreat» (Греція), «The Body Camp» (Іспанія), «MesaStila Resorts & Spa» (Індонезія), «Amatara Hotel» (Таїланд) та багато інших [5].

В Україні також є підприємства харчування готельних підприємств, які мають у меню страви з мікрогрину. В Києві це ресторан «Avenue» готелю «Хрещатик», ресторан «Matisse» у «City Hotel», ресторан «Teatro» готелю «Opera», ресторани готелів «Redisson Blu» та «Україна» [6-10]. У Львові це ресторан «Soprano» готелю «Taurus City», «Валентино» при готелі «Швейцарський», ресторани готелів «Ramada Lviv» та «Modern Art Hotel» [11-14]. Мікрозелень подають і в одеських підприємствах харчування при готелях: ресторан «Лен Мар» готелю «Дюк», ресторан «Kadott» готелю «Kadott Hotel Resort & Spa», ресторан «Gagarinn Food Hub» готелю «Gagarinn» та ресторан готелю «Амстердам» [15]. Проте, у вищезгаданих підприємствах харчування засобів розміщення мікрозелень використовують лише у деяких стравах, без комплексного підходу для отримання необхідних переваг від його вживання.

Відомо, що мікрогрін служить не лише прикрасою, але і є доповненням до холодних страв та закусок (салати, бутерброди та сандвічі, страви з лавашу, спіг-роли), перших та других страв (каші, стейки з лосося, м'яса, овочеві страви, суші, стір-фрай) [16].

Крім страв, мікрогрін застосовують і в різноманітних безалкогольних та алкогольних коктейлях. Так, складовими смузі з мікрогрином можуть бути банан, полуниця, яблука, огірки, селера та молоко, адже всі ці інгредієнти гарно komponуються з мікрозеленню. В коктейлі з алкоголем мікрогрін часто додають для освіжаючого ефекту [16].

Існує значна кількість видів мікрогрину. За кордоном популярним є мікрогрін анісу, мізуни, селери, естрагону, кервелю та гірчиці [17]. В Україні найпоширенішими видами мікрозелені є мікрогрін мунгу, гороху, соняшнику, червонокочанної капусти, редису, буряку, крес-салату, мізуни, амаранту, коріандру, цибулі, люцерни та гірчиці [18].

В мікрозелені червонокочанної капусти містяться найбільш сильні антиоксиданти, що сприяють виведенню з організму солей важких металів і токсинів, та β -каротин [19].

У мікрогрині редису у великих кількостях є вітаміни B₉ і B₆. Також він

насичений вітамінами В₁; В₂; РР, макроелементами Mg, Ca, K, P та мікроелементом Fe. Усі ці поживні речовини знижують ризик атеросклерозу та попереджають підвищення холестерину, мають позитивний вплив на серцево-судинну систему людини [19].

Мікрогрін буряку характеризується високим вмістом каротиноїдів, бетаїнів та триптофану, має значну кількість вітаміну А, макроелемент Са та мікроелемент Си. Вживання мікрогріну буряку знижує ризик появи серцево-судинних хвороб, тривожності, покращує якість сну. Наявність триптофану у складі паростків забезпечує бадьорість і гарний настрій [19].

Амарантові паростки мікрогріну містять мікроелементи Fe, Mn, Cu, Zn та макроелементи K і Ca, а листя служить джерелом фолієвої кислоти, вітамінів С та А. При регулярному споживанні мікрозелені амаранту відбувається: виведення токсинів; загальне очищення організму; зниження рівня «поганого» холестерину; поліпшення травлення; регенерація клітин; нормалізація артеріального тиску; омолодження шкіри; активізація обміну речовин; зміцнення імунітету; нормалізація ваги [19].

Мікрогрін мізуни, в свою чергу, очищує стінки судин від бляшок та допомагає організму в регулюванні водного обміну [19].

Паростки мікрозелені гірчиці багаті на вітаміни В₁, В₂, Р, мікроелемент Fe та макроелемент Са. Вживання цього мікрогріну стимулює регенерацію клітин, допомагає засвоєнню білків і жирів [18].

Таким чином, вважаємо, що саме використання мікрогріну дозволить збалансувати хімічний склад страв розширеного континентального сніданку за основними поживними речовинами.

Дані хімічного складу основних страв розширеного континентального сніданку та найпоширеніших в Україні видів мікрогріну дозволяють припустити, що для збагачення страви «Асорті овочево» вітаміном Е, С та β-каротином варто обрати мікрогрін мізуни. Щоб збагатити страви «М'ясне асорті», «Омлет з шинкою», «Вівсяні пластівці з чорносливом» вітамінами К, С та β-каротином доцільно обрати мікрогрін капусти червонокачанної. За для підвищення вмісту вітамінів К, С, Е та макроелементу Са в страві «Сирне асорті» доречно буде додати до неї мікрогрін амаранту, а для страви «Ячня натуральна з шинкою» найкращим варіантом буде додавання мікрогріну гірчиці, багатого вітаміном В₁, а також С та β-каротином. Мікрогрін редису з високим вмістом вітамінів Е, В₁, В₆ та К варто додати до страв «Ячня натуральна з сиром» та «Омлет зі спаржею». Для збагачення страв «Яйця «Бенедикт» на тості з помідорами та сиром» та «Каша вівсяна з морквою» вітамінами Е, К та β-каротином, макроелементом Са доцільно обрати мікрогрін буряку.

Порівняльний аналіз вмісту вітамінів Е, С та β-каротину в основних стравах розширеного континентального сніданку без та з мікрогріном наведено у табл. 2.

Встановлено, що відсоток задоволення добової потреби у вітамінах зріс на 5-85 %. Тому, komponуючи страви з меню, під час сніданку можна отримати 20-50 % добової потреби того чи іншого компоненту.

Таблиця 2

**Порівняльний аналіз вмісту деяких вітамінів в основних стравах
розширеного континентального сніданку**

Продукт	Вага, г	Кількість вітаміну С, мг	Кількість β-каротину, мг	Кількість вітаміну Е, мг
1	2	3	4	5
Асорті овочеve (огірок, томат, солодкий перець)	10/10/10	28,50	0,29	0,15
Мікрогін мізуни	10	4,30	0,76	2,50
Асорті овочеve з мікрогріном мізуни	10/10/10/10	32,80	1,05	2,65
Добова потреба в елементі, %		43,7	21,0	17,7
М'ясне асорті (шинка, буженина, ростбїф, курячий рулет)	10/10/10	-	-	0,03
Мікрогін капусти червонокачанної	10	14,70	1,15	0,55
М'ясне асорті з мікрогріном капусти червонокачанної	10/10/10/10	14,70	1,15	0,58
Добова потреба в елементі, %		19,6	23,0	3,9
Омлет з шинкою	50	0,17	0,03	0,18
Мікрогін капусти червонокачанної	10	14,70	1,15	0,55
Омлет з шинкою з мікрогріном капусти червонокачанної	60	14,87	1,18	0,73
Добова потреба в елементі, %		19,8	23,6	4,9
Вівсяні пластівці з чорносливом	50	0,71	0,02	0,35
Мікрогін капусти червонокачанної	10	14,70	1,15	0,55
Вівсяні пластівці з чорносливом з мікрогріном капусти червонокачанної	60	15,41	1,17	0,90
Добова потреба в елементі, %		20,5	23,4	6,0
Сирне асорті (бринза, гауда, сулугуні)	10/10/10	0,17	0,01	0,08
Мікрогін амаранту	10	13,16	0,50	6,50
Сирне асорті з мікрогріном амаранту	10/10/10/10	13,33	0,51	6,58
Добова потреба в елементі, %		17,8	10,2	43,9
Ячня натуральна з шинкою	50	-	0,04	0,29
Мікрогін гїрчиці	10	7,21	0,56	1,86
Ячня натуральна з шинкою з мікрогріном гїрчиці	60	7,21	0,60	2,15
Добова потреба в елементі, %		9,6	12,0	14,3
Ячня натуральна з сиром	45	-	0,03	0,29
Мікрогін редису	15	10,60	0,92	13,11
Ячня натуральна з сиром з мікрогріном редису	60	10,60	0,95	13,40
Добова потреба в елементі, %		14,1	19,0	89,3

продовження табл. 2

1	2	3	4	5
Омлет зі спаржею	50	3,97	0,13	0,56
Мікрогрін редису	10	5,30	0,45	6,50
Омлет зі спаржею з мікрогріном редису	60	9,27	0,58	7,06
Добова потреба в елементі, %		12,4	11,6	47,1
Яйця «Бенедикт» на тості з помідорами та сиром	40	1,30	0,05	0,19
Мікрогрін буряку	20	9,28	1,06	6,90
Яйця «Бенедикт» на тості з помідорами та сиром з мікрогріном буряку	60	10,58	1,11	7,09
Добова потреба в елементі, %		14,1	22,2	47,3
Каша вівсяна з морквою	50	0,84	1,02	0,26
Мікрогрін буряку	10	4,64	0,53	3,45
Каша вівсяна з морквою з мікрогріном буряку	60	5,48	1,55	3,71
Добова потреба в елементі, %		7,3	31,0	24,7

Авторська розробка згідно [20]

Мікрогрін в Україні можна купити здебільшого у веган-магазинах здорового харчування у вигляді зерен для пророщування або на спеціалізованих фермерських ринках, яким мікрогрін постачають ферми.

Аналіз діяльності ферм-виробників мікрогріну, зокрема, таких як «Порція здоров'я», «Urban Farm Ukraine» та «Щастя-здоров'я» показав, що в масштабах одного підприємства, для менших затрат та більш точного і швидкого процесу, вирощувати мікрогрін варто автоматизовано.

Нині для культивування мікрогріну використовують спеціальні великі автоматизовані контейнери «Cropbox», які мають значні переваги перед тепличним господарством:

- кількість врожайних циклів – 8 (у порівнянні з 6-ма в тепличних умовах);
- цілорічне функціонування;
- автоматизований процес вирощування;
- продуктивність – 3367,5 т/га;
- використання води (щорічно) – близько 103000 л, що на 90 % менше у порівнянні з теплицями;
- використання добрив на 1 га – на 80 % менше ніж при вирощуванні у теплиці [21].

Схема роботи такого контейнеру зображена на рис.1.

Контейнер є повністю керованим зі смартфона за допомогою додатку. Він автоматично зберігає записи і відображає їх у вигляді діаграм і графіків для постійної оптимізації.

Вартість контейнеру - близько 1 млн. грн. Для його обслуговування необхідно два працівника. При врожайності з одного контейнера 17 897,4 кг/рік щорічні витрати на обслуговування становлять близько 3,5 млн. грн. [21].

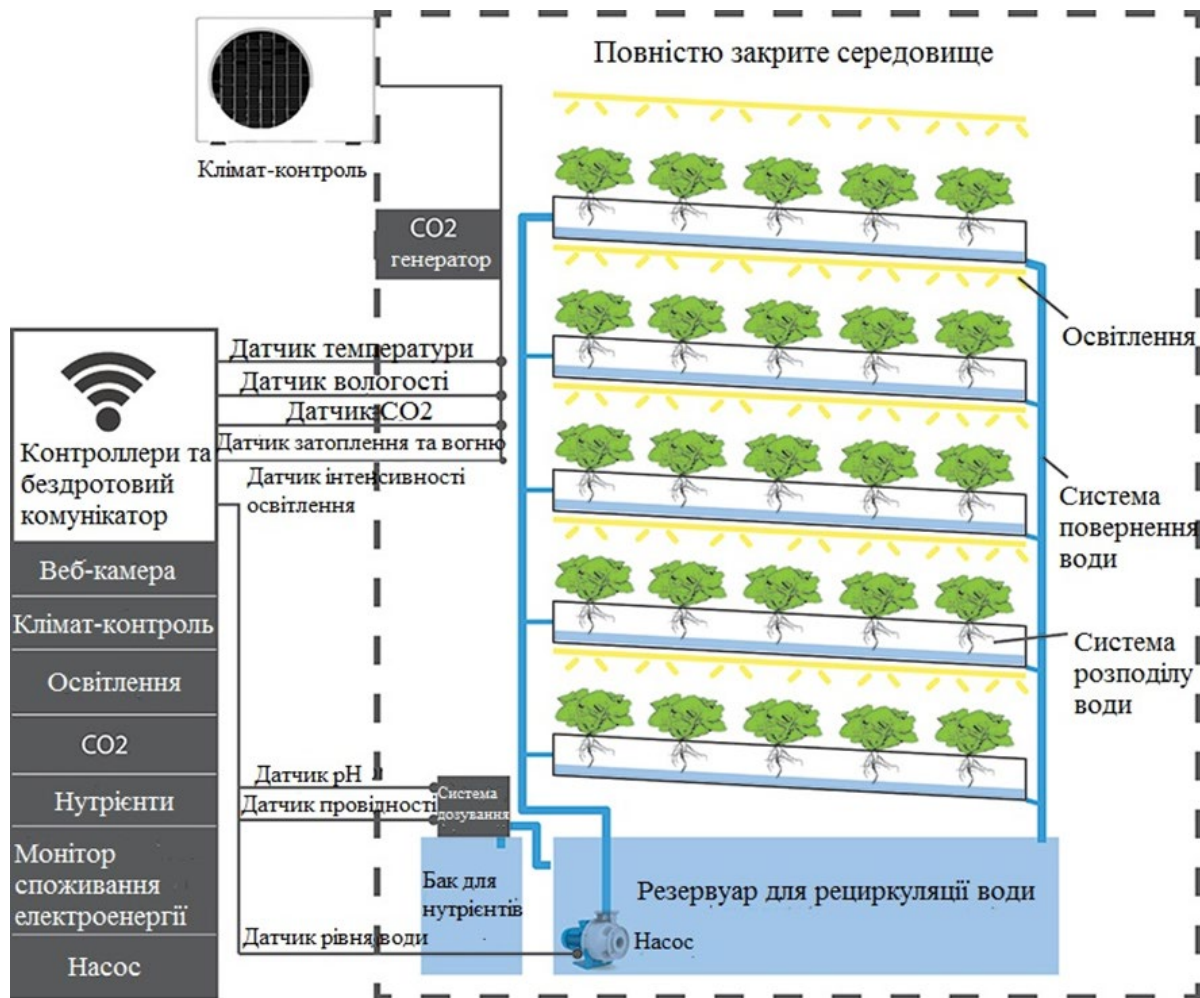

Рис. 1. Схема роботи контейнеру для вирощування мікрогрін

Джерело: [21]

Таким чином, в межах рекреаційного готелю здоровий спосіб життя, який передбачає раціональне харчування, може втілюватися у збагаченні основних страв розширеного континентального сніданку мікрогрінном. Для потреб закладів ресторанного господарства готельного підприємства його доцільно вирощувати в автоматизованих контейнерах на території засобу розміщення. Так, свіже джерело корисних речовин завжди буде доступним для використання у стравах не лише власних підприємств харчування, але і зможе постачатися до інших закладів ресторанного господарства.

Висновок.

Був розглянутий рекреаційний туризм, як найефективніший спосіб справжнього відпочинку сучасної людини та здорове харчування, яке є важливою складовою послуг рекреаційного готелю.

Встановлено, що удосконалення меню розширеного континентального сніданку можливе за рахунок використання мікрогрінну, який є унікальним джерелом поживних речовин. Його можна споживати у невеликих кількостях, а отримувати користь тотожну великим порціям овочів та фруктів чи курсу спеціальних біологічних добавок.

Доведено, що вирощування мікрозелені в автоматичних контейнерах на території готельного підприємства є економічно вигідно.

Література:

1. Wellness tourism is a \$439 billion market [Електронний ресурс] // International Medical Travel Journal. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imtj.com/news/wellness-tourism-439-billion-market/>.
2. Millard E. Indoor Kitchen Gardening: Turn Your Home Into a Year-round Vegetable Garden / Elizabeth Millard. // Cool Springs Press. – 2014. – № 54. – С. 224.
3. Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 272 від 18 листопада 1999 року. (1999). Офіційний вісник України, 49.
4. Vanderlinden C. Growing Your Own Microgreens [Електронний ресурс] / Colleen Vanderlinden // The Spruce. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.thespruce.com/grow-your-own-microgreens-2540008>.
5. Graf C. Leading Hotels Offering Healthy Food Services [Електронний ресурс] / Carly Graf // Shape. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.shape.com/lifestyle/fit-getaways/leading-hotels-offering-healthy-food-services>.
6. Ресторан "Avenue" [Електронний ресурс] // Hotel Hreschatyk. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.hotel-khreschatyk.kiev.ua/ua/restaurants-and-bars/khreschatyk-restaurant>.
7. Matisse Restaurant [Електронний ресурс] // Matisse.com. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://matisse.com.ua/>.
8. Fine Dining & Exclusive Bar in Kiev at the Opera Hotel [Електронний ресурс] // Opera Hotel. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.opera-hotel.com/en/>.
9. Ресторан [Електронний ресурс] // Ukraine Hotel. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukraine-hotel.kiev.ua/restaurants/>.
10. Готель Radisson Blu Podil - Київ [Електронний ресурс] // Hotelmix.com.ua. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://radisson-blu-hotel-kyiv-podil-kiev.hotelmix.com.ua/>.
11. Ресторан [Електронний ресурс] // Taurus City. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://taurus-city.com/restaurant>.
12. Ресторан "Валентино" [Електронний ресурс] // Валентино: ресторан. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://valentino.lviv.ua/>.
13. Ресторан Ballpoint [Електронний ресурс] // Ramada Lviv. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ramadalviv.com.ua/restoran/>.
14. Ресторан [Електронний ресурс] // Modern Art Hotel. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://modern-arthotel.com/uk/restoran/>.
15. Хасіна О. Сезон відпусток: ресторани при отелях в Одесі [Електронний ресурс] / Ольга Хасіна // Cityfrog. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://od.cf.ua/news/news-cf/sezon-otpuskov-restorany-pri-otelyah-v-odesse>.
16. How to Use Microgreens [Електронний ресурс] // The Herb Man. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://theherbman.ca/how-to-use-microgreens/>.

17. Hermanova M. Oh, All The Microgreens You'll Grow (And All the Ways You'll Use Them) [Электронный ресурс] / Misha Hermanova // Farm.One. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://store.farm.one/blogs/news/microgreen-diversity>.
18. Это полезно: что такое микрогрины и как их есть? [Электронный ресурс] // Beauty HUB. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://bhub.com.ua/eto-polezno-chno-takoe-mikrogriny-i-kak-ih-est/>.
19. Каталог мікрогрину [Электронный ресурс] // Щастя Здоров'я. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <http://hh.farm/catalog>.
20. Assessment of Vitamin and Carotenoid Concentrations of Emerging Food Products: Edible Microgreens / Z.Xiao, G. Lester, Y. Luo, Q. Wang. // Journal of Agricultural and Food Chemistry. – 2012. – № 60. – С. 7644–7651.
21. Microgreens and Hydroponic Horse Feed Cropbox [Электронный ресурс] // Cropbox. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://cropbox.co/index.php/cropbox/vertical>.

References:

1. Wellness tourism is a \$439 billion market [Electronic resource] // International Medical Travel Journal. – 2013. – Access mode: <https://www.imtj.com/news/wellness-tourism-439-billion-market/>.
2. Millard E. Indoor Kitchen Gardening: Turn Your Home Into a Year-round Vegetable Garden / Elizabeth Millard. // Cool Springs Press. – 2014. – № 54. – С. 224.
3. On approval of the Norms of physiological needs of the population of Ukraine in basic nutrients and energy. Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 272 of November 18, 1999. (1999). Official Bulletin of Ukraine, 49.
4. Vanderlinden C. Growing Your Own Microgreens [Electronic resource] / Colleen Vanderlinden // The Spruce. – 2019. – Access mode: <https://www.thespruce.com/grow-your-own-microgreens-2540008>.
5. Graf C. Leading Hotels Offering Healthy Food Services [Electronic resource] / Carly Graf // Shape. – 2019. – Access mode: <https://www.shape.com/lifestyle/fit-getaways/leading-hotels-offering-healthy-food-services>.
6. Restaurant "Avenue" [Electronic resource] // Hotel Hreschatyk. – 2019. – Access mode: <https://www.hotel-khreschatyk.kiev.ua/ua/restaurants-and-bars/khreschatyk-restaurant>.
7. Matisse Restaurant [Electronic resource] // Matisse.com. – 2019. – Access mode: <http://matisse.com.ua/>.
8. Fine Dining & Exclusive Bar in Kiev at the Opera Hotel [Electronic resource] // Opera Hotel. – 2019. – Access mode: <http://www.opera-hotel.com/en/>.
9. Restaurant [Electronic resource] // Ukraine Hotel. – 2019. – Access mode: <https://ukraine-hotel.kiev.ua/restaurants/>.
10. Hotel RADISSON BLU PODIL - Kyiv [Electronic resource] // Hotelmix.com.ua. – 2019. – Access mode: <https://radisson-blu-hotel-kyiv-podil-kiev.hotelmix.com.ua/>.
11. Restaurant [Electronic resource] // Taurus City. – 2019. – Access mode: <https://taurus-city.com/restaurant>.
12. Restaurant "Valentino" [Electronic resource] // Valentino: Restaurant. – 2019. – Access mode: <https://valentino.lviv.ua/>.
13. Restaurant Ballpoint [Electronic resource] // Ramada Lviv. – 2019. – Access mode: <https://www.ramadalviv.com.ua/restoran/>.
14. Restaurant [Electronic resource] // Modern Art Hotel. – 2019. – Access mode: <https://modern-arthotel.com/uk/restoran/>.
15. Khasina O. Vacation season: restaurants at hotels in Odessa [Electronic resource] / Olga Khasina // Cityfrog. – 2018. – Access mode: <https://od.cf.ua/news/news-cf/sezon-otpuskov->

restorany-pri-otelyah-v-odesse.

16. How to Use Microgreens [Electronic resource] // The Herb Man. – 2019. – Access mode: <http://theherbman.ca/how-to-use-microgreens/>.

17. Hermanova M. Oh, All The Microgreens You'll Grow (And All the Ways You'll Use Them) [Electronic resource] / Misha Hermanova // Farm.One. – 2018. – Access mode: <https://store.farm.one/blogs/news/microgreen-diversity>.

18. This is useful: what are microgreens and how to eat them? [Electronic resource] // Beauty HUB. – 2018. – Access mode: <https://bhub.com.ua/eto-polezno-chno-takoe-mikrogriny-i-kak-ih-est/>.

19. Microgreen catalog [Electronic resource] // Schast'ye Zdorovya. – 2019. – Access mode: <http://hh.farm/catalog>.

20. Assessment of Vitamin and Carotenoid Concentrations of Emerging Food Products: Edible Microgreens / Z.Xiao, G. Lester, Y. Luo, Q. Wang. // Journal of Agricultural and Food Chemistry. – 2012. – № 60. – p. 7644–7651.

21. Microgreens and Hydroponic Horse Feed Cropbox [Electronic resource] // Cropbox. – 2019. – Access mode: <https://cropbox.co/index.php/cropbox/vertical>.

Abstract. *A healthy lifestyle is considered as an actual concept of a lifestyle. It is found that domestic companies do not fully provide the hotel market with quality wellness services within the recreational hotel. Nutrition as a component of a complex of recreational services is investigated. In the hotel, this service is proposed to be enhanced by enriching the microgreen extended continental breakfast menu. Accordingly, the chemical composition of the main dishes, which may be included in the breakfast menu, as well as some types of microgreens, were analyzed. It is established that in most dishes there is a significant deficiency of vitamins C, E and β -carotene, and insufficient amount of vitamins K, B₁, B₆ and micro- and micronutrients, so microgreen of cabbage red cabbage, mizuna, amaranth, mustard, radish is selected to increase the content of essential nutrients in foods. Analyzing the activities of existing producers of microgreens, the economic efficiency and feasibility of growing micro-greens in automated containers on the territory of the hotel are substantiated.*

Key words: *healthy lifestyle, rational nutrition, microgreens, nutrients.*

Стаття відправлена: 05.12.2019 г.

© Скрибченко А. В., Медвідь І.М., Шидловська О.Б., Іщенко Т.І.

УДК 379.85

HISTORICAL AND SOCIAL BACKGROUND OF THE FORMATION OF RESOURCES OF ETHNIC TOURISM IN UKRAINE ИСТОРИКО-СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСОВ ЭТНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Слащёва А.В. / Slashcheva A.V.

к.т.н., доц. / c.t.s., as.prof.

ORCID: 0000-0002-8195-8944

Филимонцева И.А. / Filimontseva I.O.

Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, Кривой Рог, ул. Трамвайная, 16, 50005
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Tramvaina str., 16, 50005

Аннотация. В статье раскрыты теоретические и методические основы исследования этнотуризма в Украине. Показано, что Украина имеет значительный потенциал для развития этнического туризма. Выяснено современное состояние и перспективы этнотуризма в Украине. Исследовано содержание понятий «этнотуризм», «ресурсы этнотуризма», «классификация этнотуризма» как составляющих национальной культуры. Определено, что в научной литературе несколько близких по смыслу понятий имеют реальное право на существование: «этнографический туризм», «этнокультурный туризм», «этнический туризм». Раскрыты особенности организации этнотуризма, это сложное явление, в котором переплетаются потребности и реальная деятельность людей, природные, технические и экономические процессы. Изучен зарубежный и украинский опыт развития этнотуризма. Выяснены сущность и составляющие этнотуризма, зарубежный опыт организации этнотуристической деятельности, потенциальные возможности для становления и развития этнического туризма в Украине. Установлено, что этнотуризм в Украине представлен широкой гаммой культурно-познавательных туров, организуемых для посещения национальных и международных ярмарок, выставок, спортивных соревнований.

Ключевые слова: этнотуризм, классификация этнотуризма, этнические туристические ресурсы, этнокультура.

Вступление.

Украина имеет все необходимые потенциальные составляющие для развития современной туристической индустрии, а именно: уникальные географические, природно-климатические, историко-культурные и национально-этнографические ресурсы. Общая площадь пригодных для туризма и отдыха природных ландшафтов составляет здесь 94 млн. гектаров, которые и до настоящего времени еще полностью не освоены. На территории Украины насчитывается более 125 тыс. памятников археологии, архитектуры, градостроительства, истории и искусства [1].

Этнический туризм возник как средство, которое используется во многих странах для поддержки экономического и культурного развития регионов и оказания помощи в сохранении культурного наследия. Это интересный вид туризма, который предлагает путешествовать по своей стране, совмещая отдых с познанием своего народа, его культуры и традиций. В Украине он появился совсем недавно, но уже сейчас обещает стать востребованным и любимым направлением не только украинский, но и иностранцев, желающих изучить

национальные традиции украинского народа и национальных меньшинств [2]. Чрезвычайно важным и всегда своевременным является развитие культурно-познавательного туризма, который пользуется широкой популярностью в мире, охватывая все аспекты путешествий и экскурсий. Важной составляющей культурно-познавательного туризма является этнографическая, которая привлекает путешественника своеобразием, неповторимостью, нередко - экзотикой. Поэтому сохранение, развитие и обогащение этноресурсов является важной предпосылкой развития этнографического туризма как перспективной отрасли экономики страны, путем оптимизации процессов развития территории, создания рабочих мест и фактором сохранения культурного наследия [3].

Основной текст.

Украина имеет большой потенциал для развития этнического туризма, прежде всего, благодаря своим самобытным традициям, неповторимой национальной кухне, гостеприимства украинском и наличии этнотуристических ресурсов.

Общепринятой дефиниции понятия «этнический туризм» пока не разработано. Этнический туризм иногда называют также этнографическим, поскольку этнография («народоведение») – это наука, изучающая культурные и бытовые особенности различных народов мира, а в данном случае турист непосредственно знакомится с этими особенностями и, в определенной степени, изучает их.

На сегодня существует немало подходов к определению понятия этнотуризм как в украинской, так и в американской и европейской науке. Такая терминологическая несогласованность обусловлена отсутствием закрепления на законодательном уровне подходов к этому понятию, а также широкой научной дискуссией терминологических проблем видовой классификации туризма.

Наиболее удачным, на наш взгляд, является определение этого термина, сформулированное в диссертационной работе Орловой М. Л., а именно: этнический туризм – это подвид культурно-познавательного туризма, целью которого является ознакомление с материальной и духовной культурой определенного этноса, проживающего сейчас или проживавшего в прошлом на соответствующей территории.

В кризисных реалиях (синергетического эффекта военных, политических, экономических, демографически-миграционных, психоэмоциональных потрясений) этнотуризм Украины недавно стал на путь возрождения любимых брендов и центров этнотуристического притяжения и дальнейшего расширения географии новомодных событийно-этнокультурных дестинаций.

Как раз именно теперь массовые этнокультурно-туристические мероприятия, собирающие тысячи посетителей из разных, отчасти русифицированных и разочарованных в государственном процессе регионов Украины, является тем цементом, который консолидирует современных украинцев от Ужгорода до Мариуполя, волнует сердца равнодушных украинцев, а затем побуждает их менять Украину к лучшему. Международные

этнофестивали, в т. ч. включенные в календарь CIOF (Conseil International des Organization de Festivals et d'Arts Traditionnelles) как импрезы мирового масштаба, как раз именно сейчас являются одним из важнейших факторов и самой красноречивой константой утверждения имиджа Украины в мире как государства с высокоразвитой культурой, разнообразной палитрой мероприятий традиционного и современного искусства, насыщенным календарем представлений этнособытийного туризма.

Таблица 1

Классификация этнотуризма

№	Классификационные критерии	Виды этнотуризма
1	По содержанию	Посещение мест, связанных с историко-культурным наследием и традиционной культурой определенного народа, национального меньшинства или этнической группы Посещение места происхождения семьи («земли предков») Свидание с родными и близкими Посещение диаспоры
2	Согласно цели посещения	Познавательный, религиозный, рекреационно-оздоровительный, краеведческий, экзотический, приключенческий, культурно-образовательной, экологический
3	По сезону	Зимний, летний, межсезонный
4	По характеру местности	Сельский, городской
5	По тематике этно-события	Религиозно-обрядовый, художественный (народный фольклор и т.д.), гастрономический (национальная кухня, винный, апитуризм, сырный, рыболовный, грибной, кофейный), декоративно-прикладной (народные промыслы), стилистически-дизайнерский (этномода), боевой (исторической) реконструкции
6	По форме организации	Этно-фестиваль, выставка-ярмарка народных ремесел, мастер-класс по изготовлению крафтовых продуктов или хэнд-мейда, спортивные соревнования по национальным видам спорта, этно-карнавал, реконструкция исторических событий, зеленый туризм и т.д.
7	В соответствии с направлением туристического потока	Внутренний (традиционный), въездной (ностальгический, диаспорный, аборигенский)

Источник: [4]

Развитие этнического туризма является важным для социально-культурного и экономического развития государства через популяризацию народных обычаев и традиции среди современников, а также их сохранения для будущих поколений. Ведь путями и средствами туризма можно достойно пропагандировать национально-культурное наследие, богатое историческое прошлое и привлекательность родного края не только на внутреннем, но и на международном туристическом рынке [5].

Таблица 2

Ресурсы этнического туризма в Украине

Основные источники традиционной культуры и быта народов Украины	Регионы распространения
Традиционная культура украинцев	
- гуцульские ремесла и народное искусство	Яремче, Коломыя, Косов, Рахов
- пасхальные яйца-крашенки (<i>укр.</i> писанки)	Космач
- художественное ткачество	Кролевец
- лозоплетение	Боромля
- художественная роспись	Петриковка
- музей мастера украинського народного творчества Т. Гараса	Вашковцы
- ковроткачество, вышивка	Дегтяри, Решитиловка
- гончарство	Опешня
- всеукраинская ярмарка народных ремесел	Сорочинцы
Традиционная культура национальных меньшин	
- производство крафтовой кисломолочной продукции, овцеводство (болгары и гагаузы)	Одесская область
- особая одесско-еврейская кухня, Одесский юмористический фестиваль (евреи)	Одесская, Киевская, Житомирская области
- виноградарство, производство крафтового вина (молдаване)	Буковина, Одесская область
- производство крафтового вина, овцеводство (румыны)	Закарпатье, Буковина
- рождественские ярмарки (венгры, словаки)	Закарпатье
- рождественские традиции и ярмарки (поляки)	Львовская, Винницкая, Житомирская обл.
- фестиваль греческой музыки и танцев «Мега Йорт», Дни греческой культуры в Украине, греческая кухня (приазовские греки)	Приазовские регионы Донецкой области

Авторская разработка

Этнический туризм будет востребован в будущем в связи с уникальностью,

аутентичностью его предложения. Это подчеркивается тем фактом, что этническое разнообразие сокращается со скоростью, соответствующей темпами утраты биологического разнообразия [13]. Коренные малочисленные народы являются носителями уникальной культуры и системы хозяйствования, поэтому перспективным будет сочетание этнического туризма с развитием экологического туризма на территориях их традиционного проживания. Для этого Украина имеет мощную ресурсную основу [14].

Этнотуризм также способствует решению социально-экономических проблем регионов, создает благоприятную макросреду, что проявляется в расширении занятости населения в сфере обслуживания, формировании дополнительного заработка, стимулировании развития инфраструктуры, в частности транспортных коммуникаций, связи, сети торговли, средств размещения, предприятий питания, отдыха и развлекательные комплексов [15]. Таким образом, этнотуризм должен быть одним из приоритетных направлений в составе государственных целевых программ развития украинской экономики.

Заключение и выводы.

Были выделены и проанализированы основные подходы современных украинских и зарубежных ученых к определению понятия «этнотуризм», «этническая культура», очерчены этнические туристические ресурсы.

Были определены ресурсы для развития этнотуризма в Украине, которые представлены не только традиционной украинской культурой, но также традициями, кухней и ремеслами национальных меньшин, проживающих на территории Украины (греки, татары, болгары, гагаузы, венгры, словаки и др.).

Литература:

1. Ільїна О. В., Бояр Л. П., Ткачук Т. В. Туристичний бренд як інструмент іміджу і туристичних можливостей України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип.7, 2017. С.185–191.
2. Ільїна О. В., Ткачук Т. В. Туристичні бренди країн, регіонів і міст як чинник підвищення їх конкурентоспроможності // Туристичний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку: Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Львів : ЛІЕТ, 2019. С. 18-20.
3. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип.32. С. 3–10.
4. Мелько Л.Ф. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму. *Туризм у контексті сучасного виміру: Збірник наукових праць*. К., Університет «КРОК», Вип.1. 2013. С. 61-65.
5. Гаврилюк А. Сучасний розвиток українського этнотуризму: зміна парадигми. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 665-666. С. 56-61.
6. Петрик Н. А., Олексійчук Т. В. Етнічний туризм: зміст, особливості та форми. *Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: Географія*. 2010. Вип. 20. С. 82-88.

References:

1. Illina O. V., Boyar L. P., Tkachuk T. V. (2017). *Turistichniy brend yak instrument imidzhu ituristichnih mozhlivostey Ukrayini* [Tourism brand as a tool of image and tourist opportunities of Ukraine] in *Naukoviy vIsnik Hersonskogo derzhavnogo unIversitetu* [Scientific Bulletin of Kherson State University], issue 7, pp.185–191.
2. Illina O. V., Tkachuk T. V. (2019). *Turistichni brendi krayin, regioniv i mist yak chinnik pidvischennya yih konkurentospromozhnosti* [Travel brands of countries, regions and cities as a factor in increasing their competitiveness], Lviv, pp. 18-20.
3. Bozhko L.D. (2011). *Kulturniy turizm yak vazhliivy chinnik sotsIalno-kulturnogo rozvitku regioniv Ukrayini* [Cultural tourism as an important factor in the socio-cultural development of Ukrainian regions] in *Kultura Ukrayini* [Culture of Ukraine], issue 32, pp. 3–10.
4. Melko L.F. (2013). *Etnografichniy turizm yak skladova kulturno-piznavalnogo turizmu* [Ethnographic tourism as a component of cultural and cognitive tourism] in *Turizm u konteksti suchasnogo vimiru* [Tourism in the context of the modern dimension], issue 1, pp. 61-65.
5. Gavrilyuk A. (2013). *Suchasniy rozvitok ukrayinskogo etnoturizmu: zmina paradigmi* [Contemporary development of Ukrainian ethno-tourism: a paradigm shift] in *Suchasniy rozvitok ukraYinskogo etnoturizmu: zmIna paradigmi* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University.], issue 665-666, pp. 56-61.
6. Petrik N. A., Oleksiychuk T. V. (2010). *Etnichniy turizm: zmist, osoblivosti ta formi* [Ethnic tourism: content, features and forms] in *Etnichniy turizm: zmist, osoblivosti ta formi* [Vinnytsia Pedagogical University scientific notes. Series: Geography], issue 20, pp. 82-88.

Abstract. *The article reveals the theoretical and methodological foundations of the study of ethno-tourism in Ukraine. It is shown that Ukraine has significant potential for the development of ethnic tourism. The current state and prospects of ethno-tourism in Ukraine are clarified. The content of the concepts of “ethno-tourism”, “resources of ethno-tourism”, “classification of ethno-tourism” as components of a national culture is investigated. It is determined that in the scientific literature several concepts that are close in meaning have a real right to exist: ethnographic tourism, ethnocultural tourism, and ethnic tourism. The features of the organization of ethno-tourism are disclosed, this is a complex phenomenon in which the needs and real activities of people are intertwined, natural, technical and economic processes. Studied the foreign and Ukrainian experience in the development of ethno-tourism. The essence and components of ethno-tourism, foreign experience in organizing ethno-tourism activities, potential opportunities for the establishment and development of ethnic tourism in Ukraine are clarified. It has been established that ethno-tourism in Ukraine is represented by a wide range of cultural and educational tours organized for visiting national and international fairs, exhibitions, sports competitions.*

Key words: *ethno-tourism, classification of ethno-tourism, ethnic tourism resources, ethnic culture.*

Статья отправлена: 01.12.2019 г.

© Слащёва А.В.

Экспертно-рецензионный Совет журнала Expert-Peer Review Board of the journal

- Абдулвелеева Рауза Рашитовна*, кандидат педагогических наук, доцент, Оренбургский государственный университет, Россия
Артохина Марина Владимировна, кандидат экономических наук, доцент, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Афинская Зоя Николаевна, кандидат филологических наук, доцент, Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Башлай Сергей Викторович, кандидат экономических наук, доцент, Украинская академия банковского дела, Украина
Белоус Татьяна Михайловна, кандидат медицинских наук, доцент, Буковинская государственная медицинская академия, Украина
Бондаренко Юлия Сергеевна, кандидат педагогических наук, доцент, ПГУ им. Т.Г. Шевченко кафедра психологии, Казахстан
Бутырский Александр Геннадьевич, кандидат медицинских наук, доцент, Медицинская академия имени С.И. Георгиевского ФГАОУ ВО КФУ имени В.И. Вернадского, Россия
Василишин Виталий Ярославович, кандидат технических наук, доцент, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
Войцеховский Владимир Иванович, кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Гаврилова Ирина Викторовна, кандидат педагогических наук, доцент, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Гинис Лариса Александровна, кандидат педагогических наук, доцент, Южный федеральный университет, Россия
Гутова Светлана Георгиевна, кандидат философских наук, доцент, Нижневартковский государственный университет, Россия
Зубков Руслан Сергеевич, кандидат экономических наук, ГП НПКГ "Зоря"- "Машпроект" г. Николаев, Украина
Ивлев Антон Васильевич, кандидат экономических наук, доцент, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Идрисова Земфира Назиповна, кандидат экономических наук, доцент, Уфимский государственный авиационный технический университет, Россия
Илиев Веселин, кандидат технических наук, доцент, Болгария
Кириллова Татьяна Климентьевна, кандидат экономических наук, доцент, Иркутский государственный университет путей сообщения, Россия
Коваленко Татьяна Антольевна, кандидат технических наук, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
Котова Светлана Сергеевна, кандидат педагогических наук, доцент, Российский государственный профессионально-педагогический университет, Россия
Кухтенко Галина Павловна, кандидат фармацевтических наук, доцент, Национальный фармацевтический университет Украины, Украина
Лобачева Ольга Леонидовна, кандидат химических наук, доцент, Горный университет, Россия
Ляшенко Дмитрий Алексеевич, кандидат географических наук, доцент, Национальный транспортный университет, Украина
Макаренко Андрей Викторович, кандидат педагогических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Мельников Александр Юрьевич, кандидат технических наук, доцент, Донбасская государственная машиностроительная академия, Украина
Мороз Людмила Ивановна, кандидат экономических наук, доцент, Национальный университет "Львовская политехника", Украина
Музыльев Дмитрий Александрович, кандидат технических наук, доцент, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Украина
Надотта Татьяна Анатольевна, кандидат технических наук, ст. преп, Хмельницкий национальный университет, Украина
Напалков Сергей Васильевич, кандидат педагогических наук, Нижегородский государственный университет имени Н.И. Лобачевского, Арзамасский филиал ННГУ, Россия
Никулина Евгения Викторовна, кандидат экономических наук, доцент, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Орлова Анна Викторовна, кандидат экономических наук, доцент, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Осипов Виктор Авенирович, доктор географических наук, профессор, Тюменский государственный университет, Россия
Привалов Евгений Евграфович, кандидат технических наук, доцент, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
Пыжьянова Наталья Владимировна, кандидат искусствоведения, доцент, Украина
Сегин Любомир Васильевич, кандидат филологических наук, доцент, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Сергиенко Александр Алексеевич, доктор медицинских наук, профессор, Львовский национальный медицинский университет им. Даниила Галицкого, Украина
Сочинская-Сибирцева Ирина Николаевна, кандидат экономических наук, доцент, Кировоградский государственный технический университет, Украина
Сысоева Вера Александровна, кандидат архитектурных наук, доцент, Белорусский национальный технический университет, Беларусь
Тлеуов Ахат Халилович, доктор технических наук, профессор, Казахский агротехнический университет, Казахстан
Ходжаева Гюльназ Казым кызы, кандидат географических наук, Россия
Чигиринский Юлий Львович, кандидат технических наук, доцент, Волгоградский государственный технический университет, Россия
Шехмирзова Анджела Мухарбиевна, кандидат педагогических наук, доцент, Адыгейский государственный университет, Россия
Шпинковский Александр Анатольевич, кандидат технических наук, доцент, Одесский национальный политехнический университет, Украина

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Образование и педагогика*Education and pedagogy**Освіта і педагогіка*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-003> 9

IMPLEMENTATION OF DEMOCRACY PRINCIPLES IN THE PROCESS OF FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE OF FUTURE UKRAINIAN EDUCATION SCHOOLS

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДЕМОКРАТІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Zaporozhchenko T. / Запорожченко Т. П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-004> 15

PROBLEMS OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS ON INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN UNIVERSITIES

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ В УНИВЕРСИТЕТАХ

Hafiiak A. / Гафийак А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-005> 19

FORMATION OF THE SCIENTIFIC WORLDVIEW OF STUDENTS

ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ СТУДЕНТОВ

Kamolova Sh.U. / Камолова Ш.У., Munarova R.U. / Мунарова Р.У.

Shakarboeva Sh.A. / Шакарбоева Ш.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-008> 25

PHYSICAL PRACTICE IN A TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

ФИЗИЧЕСКИЙ ПРАКТИКУМ В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ

Kyianovskiy A.M. / Кияновский А.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-009> 33

WESTERN UKRAINIAN WRITERS-EDUCATION OF THE 18-19 CENTURIES - AUTHORS OF EDUCATIONAL INSTITUTION OF REGIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ-ПЕДАГОГИ XVIII-XIX СТ. – АВТОРИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ РЕГІОНУ

Vagriy M.A. / Вагрий М.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-029> 41

IMPROVING EFFECTIVENESS OF THE EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION IN A SPECIAL SCHOOL

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Dmytriieva I. V. / Дмитрієва І. В., Odynchenko L.K. / Одинченко Л. К.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-036> 46

DNA - A GAME IN STUDYING OF MOLECULAR BIOLOGY DURING VOCATIONAL TRAINING OF BACHELORS

ДНК – ГРА У ВИВЧЕННІ МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ

Sydorovych M. M./ Сидорович М.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-040> 52

DIGITAL STORYTELLING TOOLS IN EDUCATIONAL SETTING

ИНСТРУМЕНТЫ ЦИФРОВОГО СТОРИТЕЛЛИНГА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Tulegenova A.M. / Тулегенова А.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-041> 56

GAME MOTIVATION OF STUDENTS IN PRACTICAL ACTIVITIES IN MEDICAL AND BIOLOGICAL PHYSICS

ІГРОВА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З МЕДИЧНОЇ ТА БІОЛОГІЧНОЇ ФІЗИКИ

Vasilenko N.A. / Василенко Н.А., Honcharov V.V. / Гончаров В.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-046> 59

IMPLEMENTATION OF THE IDEA OF POLYTECHNICAL TRAINING IN SCHOOL EDUCATION IN ENGLAND (THE END OF THE XIXTH – BEGINNING OF THE XXTH CENTURY)

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕИ ПОЛИТЕХНИЗМА

В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ В АНГЛИИ (КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)

Golovko I.A. / Головки И.А.

Физическое воспитание и спорт

Physical education and sport

Фізичне виховання і спорт

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-017> 65

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF PERSONAL QUALITIES OF THE TEACHER

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ УЧИТЕЛЯ

Kober I.N./Кобер И.Х., Kassymov S.B./Касымов С.Б.

Sharipova G.K. / Шарипова Г.К., Makarova E.A./Макарова Е.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-018> 70

CREATIVE DIRECTION OF TEACHER'S PERSONALITY AS AN INTERDISCIPLINARY OBJECT OF RESEARCH

ТВОРЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ

Kober I.N./Кобер И.Х., Kassymov S.B./Касымов С.Б.

Sharipova G.K. / Шарипова Г.К., Makarova E.A./Макарова Е.А.

Филология, языковедение и литературоведение

Philology, linguistics and literary studies

Філологія, мовознавство і літературознавство

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-026>

74

**SOCIOLINGUISTIC FEATURES IN G. FLYNN'S DETECTIVE THRILLER
«DARK PLACES»**

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ У ДЕТЕКТИВНОМУ

РОМАНИ-ТРИЛЕРІ Г. ФЛІНН «ТЕМНІ КУТКИ»

Bespalova V.O. / Беспалова В.О.

Юридические и политические науки

Legal and political sciences

Юридичні і політичні науки

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-015>

78

**THE VALUE OF THE FOOTPRINTS SEIZED DURING THE INSPECTION OF
THE SCENE FOR THE DISCLOSURE AND INVESTIGATION OF CRIMES**

*ЗНАЧЕНИЕ СЛЕДОВ ОБУВИ, ИЗЪЯТЫХ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ОСМОТРА МЕСТА
ПРОИСШЕСТВИЯ ДЛЯ РАСКРЫТИЯ И РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ*

Golubeva S.K. / Голубева С.К.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-039>

83

**LEGAL PROBLEMS OF THE REFORM OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF
UKRAINE**

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Kuzmenko V. M. / Кузьменко В. М., Pimenova A. Yu. / Піменова А. Ю.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-045>

90

**DIPLOMATIC PROTOCOL AND ETHICS OF UKRAINE WITH GERMANY:
CHARACTERISTIC FEATURES AND PROBLEMS**

*ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ УКРАЇНИ З НІМЕЧЧИНОЮ: ХАРАКТЕРНІ
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ*

Hordiienko D.S./ Гордієнко Д.С., Siekupova Y.V./ Секунова Ю.В.

Экономика и торговля

Economy and trade

Економіка і торгівля

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-002>

94

ROBOTICS IN INTERNATIONAL INDUSTRIAL PRODUCTION

РОБОТОТЕХНИКА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Makedon K.A. / Македон К.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-042>

97

ASSESSMENT OF WASTE IN UKRAINE

ОЦІНКА СТАНУ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

Voliak L.R. / Воляк Л.Р., Tkach D.E. / Ткач Д.Е.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-047> 103

JUSTIFICATION THE PRIORITY DIRECTIONS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

ОБґРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Dohadaylo Y.V. / Догадайло Я.В., Koponenko A.V. / Кононенко А.В.

Sukonnaya N.G. / Суконна Н.Г., Namdaui A. / Хамдауі А.

Менеджмент и маркетинг

Management and marketing

Менеджмент і маркетинг

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-013> 110

PRACTICAL ASPECTS OF FORMING AN EFFECTIVE SYSTEM OF INTERNAL CONTROL IN HOLDING STRUCTURES

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ

ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В ХОЛДИНГОВЫХ СТРУКТУРАХ

Kukushkin A.I. / Кукушкин А.И., Reznikov A.V. / Резников А.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-014> 117

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMING RISK MANAGEMENT POLICIES

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИКИ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ

Zamlelaia A.T. / Замлелая А.Т., Abrosimova O.S. / Абросимова О.С.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-016> 122

MANAGEMENT OF GOODS ASSORTMENT

УПРАВЛІННЯ АСОРТИМЕНТОМ ТОВАРІВ

Mohylova A.Yu. / Могилова А.Ю., Rokhlina M.S. / Рохліна М.С.

Туризм и рекреация

Tourism and recreation

Туризм і рекреація

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-007> 131

THE APPROVAL OF THE IMPLEMENTATION OF IT - TECHNOLOGIES IN HOTELS

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІТ – ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Kobelianska E.B. / Кобелянська Є.Б., Kovtun A.V. / Ковтун А.В.

Bortnichuk O.V. / Бортнічук О.В., Sharan L.O. / Шаран Л.О., Sharan A.V. / Шаран А.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-010> 139

PELOID THERAPY AS A PROMISING DIRECTION OF RECREATION IN THE HOTEL INDUSTRY

ПЕЛОЇДОТЕРАПІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РЕКРЕАЦІЇ В ГОТЕЛЬНІЙ

ІНДУСТРІЇ

Abramova A.G. / Абрамова А.Г., Myroshnyk Y.A. / Мирошник Ю.А., Sikan S.Y. / Сікан С.Ю.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-011>

147

INNOVATIVE APPROACH TO BREAKFAST ORGANIZATION IN RECREATION HOTELS

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СНІДАНКУ В РЕКРЕАЦІЙНИХ ГОТЕЛЯХ

Skrybchenko A.V. / Скрибченко А.В., Medvid I.M. / Медвідь І.М.

Shydlovska O.B. / Шидловська О.Б., Ishchenko T.I. / Іщенко Т.І.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr10-02-048>

158

HISTORICAL AND SOCIAL BACKGROUND OF THE FORMATION OF RESOURCES OF ETHNIC TOURISM IN UKRAINE

ИСТОРИКО-СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСОВ ЭТНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Слацёва А.В. / Slashcheva A.V., Филимонцева И.А. / Filimontseva I.O.

Scientific publication

Международный периодический рецензируемый научный журнал
International periodic scientific journal

Modern scientific researches
Современные научные исследования
Issue №10
Part 2
December 2019

Indexed in INDEXCOPERNICUS (high impact-factor)

Scientific achievements of the authors were also presented at the International Conference
"High scientific goals '2019"
(December, 2019)

The decision of the international scientific conference:
works, that received positive feedback, have been recommended for publication in the journal
«Modern scientific researches»

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 31.12.2019

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

The publisher is not responsible for the reliability of the information and scientific results presented in the articles

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

ISSN 2523-4692

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro